

โขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์

สถาบันวิทยบริการ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานาฏยศิลป์ไทย ภาควิชานาฏยศิลป์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

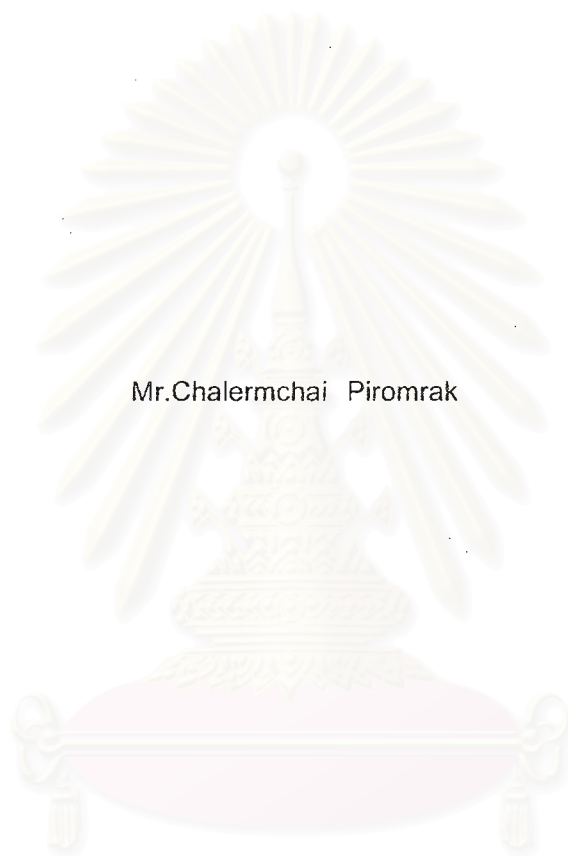
ปีการศึกษา 2545

ISBN 974-17-2728-3

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I 20924835

“KHON SOD” OF SANGWAN CHAROENYING TROUPE

Mr.Chalermchai Piromrak

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Thai Dance

Department of Dance

Faculty of Fine and Applied Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2002

ISBN 974-17-2728-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ไขนสดคณะสังวาลย์เจริญยง

โดย

นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์

สาขาวิชา

นาฏยศิลป์ไทย

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์วิชชุดา วุฒาพิตย์

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

อาจารย์อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

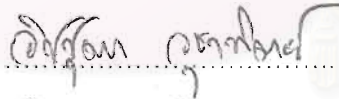

..... คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์)

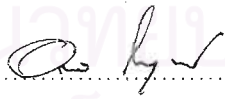
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์วิชชุดา วุฒาพิตย์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เสาวณิต วิงวอน)

เฉลิมชัย ภิมย์รักษ์ : โขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ("KHON SOD" OF SANGWAN CHAROENYING TROUPE) อ.ที่ปรึกษา : อาจารย์วิษชุตา วุฒาทิตย์, อ.ที่ปรึกษาร่วม: อาจารย์อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์, 326 หน้า. ISBN 974-17-2728-3.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาประวัติความเป็นมาของโขนสด องค์ประกอบการแสดง และวิเคราะห์รูปแบบการแสดงของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ตั้งแต่ พ.ศ. 2544-2545 โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์หัวหน้าคณะโขนสด 6 คณะ ผู้มีประสบการณ์การแสดงโขนสด ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปวัฒนธรรมและนาฏศิลป์ไทย และจากการสังเกตการแสดงของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง จำนวน 16 ครั้ง

ผลการวิจัยพบว่า การแสดงโขนสดเดิมเรียกว่า หนังสด ปรากฏหลักฐานในปี พ.ศ. 2474 โดยนายท่าน เหล่าอุดม เป็นคนจังหวัดชลบุรี มีอาชีพแสดงละครแก๊บน ได้พบเห็นคนเมาสุราในงานปลงศพ ร้องเพลงประกอบทำเดินแบบหนังตะลุงเดิน จึงได้คิดนำมาจัดการแสดง ผู้แสดงสวมศีรษะโขนไว้เพียงหน้ามาก เปิดด้านหน้าไว้ เพราะผู้แสดงต้องร้องและเจรจาเอง การดำเนินเรื่องรวดเร็วเน้นตลกขบขัน และได้รับความนิยมเรื่อยมา จึงทำให้เกิดคณะโขนสดขึ้นหลายคณะ คณะสังวาลย์เจริญยิ่งเป็นคณะที่มีชื่อเสียงมากที่สุด มีโครงสร้างการแสดงประกอบด้วยส่วนพิธีกรรมและการแสดง คือ พิธีปลุกโรง บูชาครู โหมโรงปีพาทย์ โหมโรงกลองตุ๊ก รำถวายมือ ไหว้ครูฤกษ์และการแสดงเป็นการนำองค์ประกอบของการแสดงมาผสมผสานกัน ได้แก่ การแสดงหนังตะลุง การไหว้ครู เครื่องดนตรี เพลงร้อง ทำเดิน การแสดงโขน เรื่องที่แสดง การแต่งกาย-แต่งหน้า ดนตรี พากย์-เจรจา ทำรำทำเดิน การแสดงลิเก การไหว้ครู การแต่งหน้า ดนตรี เพลงร้อง เวที ฉาก แสง เสียง โอกาสและสถานที่แสดง การดำเนินเรื่อง ทำรำ การแสดงละครชาตรี การแต่งกาย-แต่งหน้า ดนตรี เพลงร้อง การดำเนินเรื่อง ทำรำ

การแสดงโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ในปัจจุบันมีการแสดงประมาณ 60 ครั้งต่อปี ในราคาประมาณ 40,000 - 60,000 บาท และยังคงมีการพัฒนารูปแบบการแสดงตามความรู้ ความสามารถของนักแสดงและความต้องการของผู้ชม ในการประกอบอาชีพ สมควรที่จะอนุรักษ์ส่งเสริมให้เป็นมรดกของชาติสืบไป

ภาควิชา นาฏศิลป์
สาขาวิชา นาฏศิลป์ไทย
ปีการศึกษา 2545

ลายมือชื่อนิติ.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

##448 65557 35 : MAJOR THAI CLASSICAL DANCE

KEY WORD : KHON SOD / SANGWAN CHAROENYING

CHALERMCHAI PIROMRAK : "KHON SOD" OF SANGWAN
CHAROENYING TROUPE. THESIS ADVISOR : VIJJUTA VUDHADITYA,
THESIS COADVISOR: ANUKOON ROTJANASUKSOMBOON, 326 pp.
ISBN 974-17-2728-3

The thesis aims at studying Khon Sod, its historical development, performance elements, and performing techniques from 2001 to 2002. Research methodology includes documentary review, interviewing six troupe heads and other experts in this field, and observing 16 performances of Sangwan Charoenying troupe.

Research finds that Khon Sod began around 1937 under the name Nang Sod in the area of Chonburi province. A group of drunken men imitated the Nang Talung shadow puppet and developed into professional performances. Later, it was called Khon Sod. Today Sangwan Charoenying troupe is the most famous among 6 troupes actively performed today. Performance is a combination of Khon, Nang Talung, Likay and Lakon Chatri. Performers dress in Khon costume, move in Nang Talung style, using Likay comic devices, singing and dancing with Lakon Chatri style.

Regular performance starts with rituals for stage construction, paying homage to deities and music prelude. Then the play proper begins. The whole presentation lasts around 4 hours. Sangwan Charoenying troupe performs averagely 60 times a year with 40,000 - 60,000 baht per performance. New techniques are always introduced to enhance its popularity. Khon Sod should be preserved as a national heritage.

Department Dance
Field of study Thai Classical Dance
Academic year 2002

Student's signature.....*Chon Pim*
Advisor's signature*Vijjita Vudhaditya*
Co-advisor's signature...*Anukoon Rotjanasuksomboon*

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากบุคคลหลายท่านให้ความรู้ทางวิชาการ ให้คำปรึกษาและสละเวลาอันมีค่าให้คำแนะนำพร้อมทั้งเสนอความคิดเห็นในการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ด้วยดีตลอดมา อันได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์วิรัชชุตา วุฑฒิตี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์อนุกุล โรจนสุขสมบุรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต วิงวอน กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณศิลปินในชนสดี ได้แก่ นายสันต์ จิตรภาษา นายปรีชา เจริญยิ่ง นายปรีชา ชลประทีป นายบุญยงค์ ยิ้มละมัย นายพิชัย วิไลศิลป์ นายบุญเหลือ แซ่คู้ นายเสงี่ยม พันทวี นายสถาพร เลี้ยงสอน นางละออง เจริญยิ่ง นายทองใบ เรืองนนท์ นายประทวน แก้วกมล นายวัชรินทร์ รุ่งฟ้า นายไพโรจน์ เจริญยิ่ง และศิลปินในชนสดีทุกท่านที่ได้กล่าวชื่อนาม ณ ที่นี้ได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ข้อมูล โดยให้สัมภาษณ์ บันทึกภาพ ท่ารำ และอุปกรณ์ การแสดง อย่างไม่ปิดบัง

ขอขอบพระคุณผู้บริหารและคณาจารย์วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง วิทยาลัยนาฏศิลป์ ที่กรุณาให้โอกาสและแนะนำเพิ่มเติมทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความถูกต้องและสมบูรณ์

ท้ายสุด งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าทางด้านศิลปการแสดงการแสดงในชนสดีแล้วรวบรวมข้อมูลมาเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร นับว่ามีอุปสรรคมากมายในด้านการค้นคว้า ข้อมูลเพราะงานทางด้านการแสดงในชนสดีไม่ค่อยมีข้อมูลอ้างอิงเป็นตำรา ข้อมูลหลักจะได้มาจากการสัมภาษณ์ศิลปินและการประสบการณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยมีความประสงค์จะให้งานวิจัยนี้เป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจในรูปแบบการแสดงในชนสดี หากงานวิจัยนี้เป็นประโยชน์ เพียงเล็กน้อยต่อการศึกษา ผู้วิจัยขออุทิศความดีให้แก่พระคุณของบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ ที่อบรมสั่งสอน และทุกๆ ท่านที่เป็นกำลังใจให้ความสำเร็จของงานวิจัยนี้

เฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
วิธีดำเนินการวิจัย.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
2 กำเนิดและพัฒนนาการการแสดงโขนสด.....	7
ประวัติที่มาของการแสดงโขนสด.....	7
โขนสดในเขตกรุงเทพมหานคร.....	13
สรุปกำเนิดและพัฒนนาการการแสดงโขนสด.....	26
3 การแสดงโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง.....	28
พิธีกรรมก่อนการแสดง.....	28
การแสดงโขนสดเรื่องรามเกียรติ์ ตอน ศึกพญาไมยราพ.....	36
การปฏิบัติท่ารำในการแสดง.....	57
จำถวายมือ.....	58
จำตรวจพล.....	74
ท่ารบ.....	88
บทบาทตัวตลกในการแสดง.....	101

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
สรุปการแสดงโฆษณาสดคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่ง.....	112
4. องค์ประกอบโฆษณาสดคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่ง.....	113
การคัดเลือก.....	113
การฝึกหัดเบื้องต้น.....	114
การสีบทอด.....	147
การไหว้ครู.....	147
เรื่องที่ใช้ในการแสดง.....	148
เครื่องแต่งกาย.....	152
การแต่งหน้า.....	194
เครื่องดนตรี.....	198
เพลงร้อง การพากย์-เจรจา.....	201
เวที ฉาก แสง เสียง.....	203
อุปกรณ์การแสดง.....	207
โอกาสและสถานที่แสดง.....	215
การจัดการและหน้าที่ปฏิบัติภายในคณะ.....	215
สรุปโฆษณาสดคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่ง.....	217
5. วิเคราะห์การแสดงที่มีอิทธิพลต่อการแสดงโฆษณาสด.....	219
การแสดงโฆษณา.....	221
การแสดงลิเก.....	224
การแสดงหนังตะลุง.....	225
การแสดงละครชาตรี.....	227
สรุปวิเคราะห์การแสดงที่มีอิทธิพลต่อการแสดงโฆษณาสด.....	228
6. สรุปและข้อเสนอแนะ.....	230

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
สรุป.....	230
ข้อเสนอแนะ.....	235
รายการอ้างอิง.....	236
ภาคผนวก ก.....	238
บทการแสดงตอนศึกษาмайрап.....	239
ภาคผนวก ข.....	287
ภาพผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้เกี่ยวข้องกับการแสดงและการแสดงโขนสด.....	288
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	326

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

1. การแสดงที่มีอิทธิพลต่อการแสดงโขนสด..... 220

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

1 นายละอิ่ง เหล่าอุดม.....	8
2 แผนที่เขตจังหวัดสมุทรปราการ.....	11
3 แผนภูมิสายต้นกำเนิดคณะกรรมการแสดงโขนสด.....	12
4 นายบุญชู ชลประทีป	16
5 นายปรีชา ชลประทีป.....	16
6 นายพิชัย วิไลศิลป์	17
7 นายบุญเหลือ แซ่คู้.....	20
8 นายเสงี่ยม พันทวี	22
9 บุตรหลานนายเสงี่ยม พันทวี	23
10 นายปรีชา เจริญยิ่ง	26
11 การจัดโต๊ะบูชาเทพเจ้า.....	29
12 ฤาษี	34
13 รำถวายมือ	59
14 เพลงช้าทำที่ 1	60
15 เพลงช้าทำที่ 2	61
16 เพลงช้าทำที่ 3	62
17 เพลงช้าทำที่ 4	63
18 เพลงช้าทำที่ 5	64
19 เพลงช้าทำที่ 6	65
20 เพลงช้าทำที่ 7	66
21 เพลงช้าทำที่ 8	67
22 เพลงเร็วทำที่ 1	68
23 เพลงเร็วทำที่ 2	69
24 เพลงเร็วทำที่ 3	70
25 เพลงเร็วทำที่ 4	71
26 เพลงเร็วทำที่ 5	72

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
27 เพลงเร็วท่าที่ 6	73
28 การปฏิบัติท่าเคี้ยว	75
29 ท่าตรวจพลท่าที่ 1	76
30 ท่าตรวจพลท่าที่ 2	76
31 ท่าตรวจพลท่าที่ 3	77
32 ท่าตรวจพลท่าที่ 4	77
33 ท่าตรวจพลท่าที่ 5	78
34 ท่าตรวจพลท่าที่ 6	78
35 ท่าตรวจพลท่าที่ 7	79
36 ท่าตรวจพลท่าที่ 8	79
37 ท่าตรวจพลท่าที่ 9	80
38 ท่าตรวจพลท่าที่ 10	80
39 ท่าตรวจพลท่าที่ 11	81
40 ท่าตรวจพลท่าที่ 12	81
41 ท่าตรวจพลท่าที่ 13	82
42 ท่าตรวจพลท่าที่ 14	82
43 ท่าตรวจพลท่าที่ 15	83
44 ท่าตรวจพลท่าที่ 16	83
45 ท่าตรวจพลท่าที่ 17	84
46 ท่าตรวจพลท่าที่ 18	84
47 ท่าตรวจพลท่าที่ 19	85
48 ท่าตรวจพลท่าที่ 20	85
49 ท่าตรวจพลท่าที่ 21	86
50 ท่าตรวจพลท่าที่ 22	86
51 ท่าตรวจพลท่าที่ 23	87
52 ท่าตรวจพลท่าที่ 24	87

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
53 ทำรบทำที่ 1.....	89
54 ทำรบทำที่ 2.....	90
55 ทำรบทำที่ 3.....	91
56 ทำรบทำที่ 4.....	92
57 ทำรบทำที่ 5.....	93
58 ทำรบทำที่ 6.....	94
59 ทำรบทำที่ 7.....	95
60 ทำลอยสูง.....	96
61 ทำลอยสูง.....	97
62 ทำลอยแบบที่ 1.....	98
63 ทำลอยแบบที่ 2.....	99
64 ทำลอยแบบที่ 3.....	100
65 ตัวตลกฝ่ายยักษ์.....	102
66 ตัวตลกฝ่ายลิง.....	103
67 มัจฉาแหนด.....	111
68 การถองสะเอด.....	116
69 เต้านเขน.....	117
70 เบาะเหลี่ยม.....	118
71 หกคะเมน.....	119
72 ยักตัว.....	120
73 ตบอก.....	121
74 ทำนั่งพับเพียบตัวพระ.....	122
75 ทำนั่งคุกเข่าตัวพระ.....	122
76 ทำนั่งห้อยขาตัวพระ.....	123
77 ทำนั่งพับเพียบตัวนาง.....	123
78 ทำนั่งคุกเข่าตัวนาง.....	124

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
79 ทำนั้งห้อยขาตัวนาง.....	124
80 ทำนั้งคุกเข่าตัวยักษ์.....	125
81 ทำนั้งห้อยขาตัวยักษ์.....	126
82 ทำนั้งยกเข่าตัวยักษ์.....	126
83 ทำนั้งคุกเข่าตัวลิง.....	127
84 ทำนั้งยกเข่าตัวลิง.....	127
85 จับอาวุธมือเดียวตัวพระ.....	128
86 จับอาวุธสองมือตัวพระ.....	129
87 ยืนตั้งอาวุธตัวพระ.....	130
88 ทำยืนมองตัวนาง.....	131
89 ทำยืนสนทนาตัวนาง.....	132
90 ทำยืนจับอาวุธตัวยักษ์.....	133
91 ทำยืนป้องหน้าตัวยักษ์.....	134
92 ทำยืนตัวลิง.....	135
93 ทำยืนตัวลิง.....	136
94 ทำตัวเราตัวพระ.....	137
95 ทำไปตัวพระ.....	138
96 ทำตายตัวพระ.....	139
97 ทำตัวเราตัวนาง.....	140
98 ทำไปตัวนาง.....	141
99 ทำตายตัวนาง.....	141
100 ทำตัวเราตัวยักษ์.....	142
101 ทำยิ้มตัวยักษ์.....	143
102 ทำตายตัวยักษ์.....	144
103 ทำไหว้ตัวลิง.....	145
104 ทำไปตัวลิง.....	145

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
105 ท่าตายตัวลิ่ง	146
106 เสื้อแขนยาว	153
107 การใช้เอ็นปักกลดลาย	154
108 เครื่องแต่งกายที่เลื่อมและลูกบิด.....	155
109 ผ้านุ่งจีบหน้านางสำเร็จรูป.....	156
110 เครื่องแต่งกายตัวพระ	161
111 เครื่องแต่งกายตัวนาง.....	163
112 เครื่องแต่งกายตัวยักษ์.....	166
113 เครื่องแต่งกายตัวลิ่ง.....	169
114 เครื่องแต่งกายชมพูพานและองคต.....	170
115 เครื่องแต่งกายตัวตลกยักษ์.....	172
116 ลวดลายเสื้อพระราม.....	174
117 ลวดลายเสื้อทศกัณฐ์.....	175
118 ลวดลายเสื้อหนุมาน	176
119 สนับเพลา	177
120 ห้อยหน้า ห้อยข้างและรัดสะเอว.....	178
121 ผ้าห่มนาง	179
122 ผ้านุ่งจีบหน้านาง	180
123 ผ้านุ่งจีบโจงหางหงส์.....	181
124 กรองคอพระราม	182
125 ชฎา	183
126 มงกุฎกษัตริ์.....	184
127 ศีรษะทศกัณฐ์	185
128 ศีรษะหนุมาน	186
129 การแต่งกายตัวพระ	188
130 การแต่งกายตัวนาง.....	189

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
131	191
132	192
133	193
134	195
135	196
136	197
137	198
138	199
139	199
140	200
141	200
142	201
143	204
144	205
145	206
146	207
147	208
148	209
149	210
150	211
151	212
152	213
153	213
154	214
155	214
156	288
157	289

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
158 นายบุญเหลือ แซ่คู้	290
159 ป้ายโฆษณาโขนสด	291
160 นายปรีชา ชลประทีป	292
161 นายบุญชู ชลประทีป	293
162 นายพิชัย วิไลศิลป์	294
163 นายปรีชา เจริญยิ่ง	295
164 นายสันต์ จิตรภาษา	296
165 นายประยงค์ ยิ้มละมัย	297
166 นายประยงค์ และนางปิ่น ยิ้มละมัย	298
167 พระภิกษุเลิศ เดยแยม	299
168 นายไพโรจน์ เจริญยิ่ง	300
169 นายประทวน แก้วกมล	301
170 นายสุรินทร์ พิมพ์ศิริ	302
171 นายศักดิ์ดา ฤทธิเทพ	303
172 นายธรรมชาติ เจริญยิ่ง	304
173 นายฟอง เพชรมี	305
174 นายรังสรรค์ พงษ์สัตนาค	306
175 นางละออง เจริญยิ่ง	307
176 นางสาวลัดดา วิมลกิจ	308
177 นางนงเยาว์ แก้วจันทร์	309
178 นายพรเทพ สุขพินิจ	310
179 นางอภิญา เจริญยิ่ง	311
180 นายเพชรน้ำหนึ่ง เจริญยิ่ง	312
181 นายทองใบ เรืองนนท์	313
182 นางสาวกาญจนา เดือนนวล	314
183 ท่าคว้ง	315
184 พระครูพิพัฒน์นิโรธกิจ	316

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่

หน้า

185	หลวงพ่อทอง	317
186	รูปหล่อพระครูพิพัฒน์นิโรธกิจ	318
187	ป้ายโฆษณาการแสดงโขนสด	319
188	วัดมงคลโคธาวาส	320
189	บริเวณที่พักนักแสดง	321
190	นักแสดงแต่งกายด้วยตนเอง	322
191	นักแสดงรุ่นเยาว์	323
192	เครื่องแต่งกายนักแสดง	324
193	สัญญาว่าจ้าง	325

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การแสดงนาฏศิลป์ไทยมีความเป็นเอกลักษณ์อันก่อให้เกิดความงดงามและความบันเทิง การแสดงเป็นเรื่องราวตามจินตนาการของผู้ประพันธ์ เช่น การแสดงโขน ละคร ที่ผู้แสดงสมมุติตัวเป็นตัวละครนั้น ๆ ออกมาแสดงเรื่องราว การแสดงอีกประเภทหนึ่งที่แสดงเป็นเรื่องราวโดยเน้นรูปแบบความบันเทิงแบบชาวบ้าน คือ การแสดงโขนสด ซึ่งแต่เดิมเรียกกันว่า "หนังสด"¹ โดยการนำศิลปะการแสดง 3 ชนิดมาประกอบกันขึ้น คือ 1. การแสดงโขน โดยนำเรื่องราว บทพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์มาใช้แสดงและการแต่งกายตามลักษณะของตัวละคร 2. การแสดงหนังตะลุง โดยนำวิธีการเจิดของตัวหนังมาเป็นที่เต้นและวิธีการร้องประกอบการแสดง 3. การแสดงลิเก โดยนำท่ารำ วิธีการร้อง ด้นกลอนสด การดำเนินเรื่องและวิธีการแสดงตลอดจน ฉาก แสง สี เสียง มาเป็นองค์ประกอบ ลักษณะการแสดงโขนสดสามารถแบ่งตัวละครเป็นตัวละคร ตัวพระ ตัวยักษ์ ตัวนาง ตัวลิง และตัวตลก ผู้แสดงจะต้องเจรจาและขับร้องด้วยตนเอง พร้อมกับการเดินไปมาตามจังหวะของกลองและทำนองเพลง ใช้ดนตรีวงปี่พาทย์บรรเลงประกอบการแสดง

การแสดงโขนสดมีรูปแบบการแสดงซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 2 ขั้นตอน เพื่อให้ทราบถึงวิธีการต่าง ๆ ของการดำเนินการแสดง ดังนี้ 1. การไหว้ครู 2. การแสดง

การไหว้ครู หัวหน้าคณะจัดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยและครูบาอาจารย์ จากนั้นกล่าวคำไหว้ครูโดยให้ผู้แสดงทุกคนกล่าวตาม ปี่พาทย์บรรเลงเพลงใหม่โรงจากนั้นเป็นการรำถวายมือโดยตัวแสดงแต่งการยืมเครื่องพระนางออกมารำบูชาครูบาอาจารย์ เช่น เพลงช้าเพลงเร็ว เป็นต้น จบแล้วหัวหน้าคณะหรือบุคคลที่มีความอาวุโสแต่งกายเป็นฤาษีออกไปร้องบทไหว้ครูบริเวณกลางแจ้งและร้องบทอำนวยพรให้กับผู้ชมและคณะของตน จากนั้นก็ถึงขั้นตอนการแสดง

การแสดง โขนสดจะแสดงเรื่องรามเกียรติ์หรือเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ซึ่งมีตัวละครแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ คือ ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์และตัวลิง มีการร้องพากย์ เจริญด้วยตนเอง ตาม

¹ สันต์ จิตวาทษา, หนังสด, สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง, กรุงเทพมหานคร: รัตนาคารไทยพานิชย์ จำกัด, 2538, หน้า 6943.

จังหวัดของดนตรี คือวงปี่พาทย์ โดยมีเครื่องดนตรีประกอบเสริม เช่น โทน กลองตุ๊ก ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง ซอ ขลุ่ย เป็นต้น มาเสริมเพื่อให้เกิดอรรถรสมากยิ่งขึ้น การบรรเลงเพลงหน้าพาทย์เพื่อใช้ประกอบการแสดง เช่น เพลงเชิด ใช้ในการต่อสู้ติดตาม เพลงเสมอใช้ในการเดินทางในระยะใกล้ เพลงร่ำใช้แสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการร้องซึ่งนำแบบอย่างมาจากลิเก เช่น การร้องแนะนำตัวละคร การร้องต้นกลอนสด หรือการร้องสำเนียงเช่นเดียวกับหนังตะลุง มีการรำเพลงหน้าพาทย์และการรำตีบทย มีการโยกลำตัวไปมาขณะร้องตามจังหวะของโทน ตัวละครแต่งกายยืนเครื่องคล้ายกับการแสดงโขน ดัวยักษ์และตัวลิงสวมหัวโขนเปิดหน้าค้ำไว้ระดับหน้าผากเพราะผู้แสดงจะต้องร้อง พากย์และเจรจาด้วยตนเอง บทพากย์เป็นรูปแบบของพากย์รถ พากย์เมือง เป็นต้น เป็นการบรรยายเนื้อความให้ผู้ชมได้ทราบถึงเรื่องราวโดยผู้แสดงจะตีบทตามบทพากย์หรือบทร้อง การดำเนินเรื่องมีความรวดเร็ว สนุกสนานเพื่อให้ผู้ชมได้ทราบเรื่องราว ไม่เกิดความเบื่อหน่ายโดยมีตัวตลกเป็นตัวที่เพิ่มสีสันในการแสดงมีบทบาทเป็นทหารรับใช้ที่จะคอยพูดสนทนากับตัวละครอื่นๆ โดยจะสอดแทรกมุขตลกเกี่ยวกับเรื่องราวหรือเหตุการณ์ปัจจุบัน นอกจากนั้นแล้วตัวตลกก็ยังมีบทบาทเป็นตัวละครที่สำคัญอยู่ภายในเรื่องด้วย

ในปัจจุบันมีคณะโขนสดที่ได้รับความนิยมอยู่หลายคณะคณะโขนสดที่ผู้ชมชื่นชอบและรู้จักกันดี คือ คณะสังวาล์เจริญยิ่ง มีผลงานและรูปแบบการแสดงตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ มีความทันสมัย เช่น การชักวอกตัวละคร มีการเหาะเหินเดินอากาศ การดำเนินเรื่องที่กระชับรวดเร็ว การร้องต้นกลอนสด ลักษณะของเวทีที่แบ่งระดับความสูงเป็น 3 ระดับชั้น อุปกรณ์แสง สี เสียง เป็นต้นและได้มีโอกาสจัดการแสดงทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 สนามเป้า และสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เป็นประจำทุกสัปดาห์ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 ถึงปี พ.ศ. 2539 ทำให้เป็นคณะที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปและได้รับเกียรติให้แสดงในงานและสถานที่สำคัญต่าง ๆ จนได้รับรางวัลจากการแสดงมากมาย

การแสดงโขนสดในปัจจุบันพ.ศ.2545มีผู้สืบทอดการแสดงในเขตกรุงเทพมหานครจำนวนประมาณ 6 คณะผู้แสดงประมาณ 180 คนโดยการฝึกหัดถ่ายทอดในบรรดาครอบครัวของคณะเพื่อแสดงเป็นอาชีพและบุคคลที่สนใจในเขตชุมชนเพียงกลุ่มน้อย การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรมีน้อยมาก ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจของประเทศในปัจจุบันมีรูปแบบการบันเทิงที่มีความหลากหลาย ทันสมัยซึ่งอาจมีผลกระทบทำให้การแสดงโขนสดขาดโอกาสทางการแสดงและอาจสูญหายไปได้

ดังนั้นผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการแสดงโขนสดและสนใจศึกษาประวัติที่มา รูปแบบและองค์ประกอบการแสดงโขนสดของคณะสังวาล์เจริญยิ่ง ซึ่งเป็นคณะโขนสดที่มี

ชื่อเสียงมากที่สุดในปัจจุบันได้รับความนิยมจากผู้ชม มีประมาณการแสดงโดยเฉลี่ย 60 ครั้งต่อปี ซึ่งมากกว่าคณะอื่น ๆ ถึงหนึ่งเท่าตัว และการแสดงเรื่องรามเกียรติ์ ตอนศึกพญาไมยราพ เป็นตอนที่ใช้ตัวแสดงตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ ตัวลิง และตัวตลก ซึ่งมีอยู่ในการแสดงตอนนี้ เป็นเรื่องราวที่สนุกสนานมีการใช้เทคนิคในการแสดงที่ปรากฏอยู่หลายฉากเป็นที่ตื่นตาตื่นใจให้กับผู้ชม และมีความแตกต่างจากคณะอื่นๆ จึงสมควรที่จะอนุรักษ์และบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้การแสดงโขนสดที่เป็นมรดกของไทยอีกประเภทหนึ่งได้คงอยู่ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของโขนสด
2. ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการแสดงและองค์ประกอบการแสดงโขนสดของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาประวัติความเป็นมาของโขนสดตั้งแต่อดีต - จนถึงปัจจุบันและรูปแบบการแสดงโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่งเรื่องรามเกียรติ์ ชุดศึกพญาไมยราพ ที่จัดการแสดงในระหว่าง ปี พ.ศ. 2544 - 2545

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ วารสาร งานวิจัย จากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้
 - หอสมุดแห่งชาติ ท่าवासกรี กรุงเทพมหานคร
 - ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร
 - สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - ห้องสมุดศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ สาขาผ่านฟ้า
2. สัมภาษณ์หัวหน้าคณะหรือผู้มีประสบการณ์ตรงด้านการแสดงโขนสดมีระยะเวลา มากกว่า 20 ปี ดังนี้
 - นายปรีชา ชลประทีป หัวหน้าคณะบุญชูชลประทีป กรุงเทพฯ อายุ 62 ปี

- นายปรีชา เจริญยิ่ง หัวหน้าคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง กรุงเทพฯ อายุ 58 ปี
- นายพิชัย วิลัยศิลป์ หัวหน้าคณะพิชัยวิลัยศิลป์ กรุงเทพฯ อายุ 65 ปี
- นายสถาพร เลี้ยงสอน หัวหน้าคณะพรศิลป์น้อยลูกธนูรี กรุงเทพฯ อายุ 65 ปี
- นายเสงี่ยม พันทวี หัวหน้าคณะบัณฑิตศิษย์นาฏศิลป์ดาวรุ่งดวงใหม่ อายุ 61 ปี
- นายบุญเหลือ แซ่คู้ หัวหน้าคณะประยุตดาวใต้ อายุ 56 ปี
- นายบุญยงค์ ยิ้มละมัย ผู้มีประสบการณ์การแสดงโขนสด สมุทรปราการ อายุ

72 ปี

- นายไพโรจน์ เจริญยิ่ง ผู้มีประสบการณ์การแสดงโขนสด กรุงเทพฯ อายุ 34 ปี

3. สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและการแสดงนาฏศิลป์ไทย ดังนี้

- นายทองใบ เรืองนนท์ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (ละครชาตรี)

ปี พ.ศ. 2540

- ศาสตราจารย์ ดร. สุพหล วิรุฬห์รักษ์ ประธานหลักสูตรปริญญาเอก สาขา

นาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- นายสุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการหนังสือศิลปวัฒนธรรม
- นายสันต์ จิตรภาษา นักเขียนอิสระ ผู้มีประสบการณ์การแสดงโขนสด

4. โดยการสังเกตการณ์ บันทึกวีดิทัศน์ และสัมภาษณ์ผู้แสดงโขนสดและนำข้อมูลมาศึกษา วิเคราะห์นำมาเสนอโดยจัดบท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

- 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
- 1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 1.3 ขอบเขตของการวิจัย
- 1.4 วิธีดำเนินการวิจัย
- 1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 กำเนิดและพัฒนาการการแสดงโขนสด

- 2.1 ประวัติที่มาของการแสดงโขนสด
- 2.2 คณะโขนสดในเขตกรุงเทพมหานคร

2.3 สรุปกำเนิดและพัฒนาการการแสดงโขนสด

บทที่ 3 การแสดงโขนสด คณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

3.1 พิธีกรรมก่อนการแสดง

3.2 การแสดงชุด "ศึกษาไมยราพ"

3.2.1 การเปิดเรื่อง

3.2.2 การดำเนินเรื่อง

3.2.3 การปิดเรื่อง

3.3 การปฏิบัติท่ารำในการแสดงโขนสด

3.3.1 รำถวายมือ

3.3.2 รำตรวจพล

3.3.3 ท่ารบ

3.4 บทบาทตัวตลกในการแสดง

3.4.1 ประเภทของตัวตลก

3.4.2 คุณสมบัติของตัวตลก

3.4.3 บทบาทของตัวตลกในการแสดง

3.4.4 การนำมุขตลกมาใช้ในการแสดง

3.5 สรุปการแสดงโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

บทที่ 4 องค์ประกอบการแสดงโขนสด คณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

4.1 การคัดเลือกผู้แสดง

4.2 การฝึกหัดเบื้องต้น

4.3 การสีบทอด

4.4 การไหว้ครู

4.5 เรื่องที่ใช้ในการแสดง

4.6 การแต่งกาย

4.7 การแต่งหน้า

4.8 เครื่องดนตรี

4.9 เพลงร้องและการพากย์ - เจาจา

4.10 เวที ฉาก แสง เสียง

- 4.11 อุปกรณ์การแสดง
- 4.12 โอกาสและสถานที่แสดง
- 4.13 การจัดการและหน้าที่ปฏิบัติภายในคณะ
- 4.14 สรุปองค์ประกอบการแสดงโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

บทที่ 5 วิเคราะห์การแสดงที่มีอิทธิพลต่อการแสดงโขนสด

บทที่ 6 สรุปข้อเสนอแนะ

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 5.1 ประมวลข้อมูลทางวิชาการเกี่ยวกับประวัติที่มาการแสดงโขนสด
- 5.2 ทราบรูปแบบการแสดงโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง
- 5.3 เก็บรวบรวมผลการวิจัยทั้งหมดของโขนสดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
- 5.4 เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญและอนุรักษ์การแสดงโขนสด
- 5.5 เป็นประโยชน์ของผู้ศึกษาค้นคว้าเรื่องโขนสดต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

กำเนิดและพัฒนาการการแสดงโขนสด

โขนสดเป็นนาฏศิลป์ไทยอย่างหนึ่งที่ถือกำเนิดจากการผสมผสานศิลปการแสดง 3 แขนง คือ 1. การแสดงลิเก 2. การแสดงหนังตะลุง 3. การแสดงโขน และมีการพัฒนาเรื่อยมา ซึ่งในบทนี้จะกล่าวถึง

- 2.1 ประวัติที่มาของการแสดงโขนสด
- 2.2 คณะโขนสดในเขตกรุงเทพมหานคร
- 2.3 โขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง
- 2.4 สรุปกำเนิดและพัฒนาการการแสดงโขนสด

2.1 ประวัติที่มาของการแสดงโขนสด

การละเล่นโขนสด เดิมเรียกว่า "หนังสด" จากการสัมภาษณ์นายสันต์ จิตรภษา กล่าวว่¹ "แต่เดิมมีการละเล่นกันวงเหล้า เลียนแบบท่าเต้น การร้องจากหนังตะลุง เมื่อแสดงแล้วคนดูเริ่มชอบแต่ในสมัยนั้นยังไม่มีรูปแบบที่แน่นอนคำว่า "หนัง" คือการแสดงที่เลียนแบบหนังตะลุง คำว่า "สด" คือ การแสดงที่ใช้คนแสดงจริง จึงเรียกว่าหนังสด นายปรีชา ชลประทีป กล่าวว่² "หนังสด เพราะผู้แสดงไม่สวมเสื้อ ใส่เพียงเครื่องประดับและใช้การเขียนลวดลายบนเรือนร่างเหตุที่เรียกว่าหนังสดเพราะมาจากหนังตะลุง หนังตะลุงใช้หนังแห้งแต่หนังสดใช้คนเล่นจริงๆ " โขนสดหรือหนังสดนั้น คือการแสดงพื้นบ้านของชาวชนบท โดยเริ่มจากนายท่าน เหล่าอุดม ตั้งถิ่นฐานในจังหวัดชลบุรี มีอาชีพแสดงละครแก้วบ่ จากการสัมภาษณ์นายบุญยงค์ ยิ้มละมัย กล่าวว่³ นายท่าน เหล่าอุดม ได้พบเห็นชายเฒ่าสุราที่มาช่วยงานปลงศพได้เห็นการร้องและเต้น สมมุติของตนเองเป็นตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ เป็นยักษ์ ลิง เต็นโยกตัวไปมาเป็นที่สนุกสนานแก่ผู้ที่มีาร่วมงาน นายท่านจึงเกิดความคิดที่จะนำมาแสดงและเรียกการแสดงชนิดนี้ว่า หนังสด เพราะใช้คนแสดงแทนตัวหนังตะลุง และฝึกหัดให้กับคนในคณะของตนเองจนมีความสามารถออกแสดงได้ และได้รับความนิยมในเวลาต่อมาและการแสดงได้แพร่หลายในเขตจังหวัดใกล้เคียง

¹ สันต์ จิตรภษา : ผู้มีประสบการณ์การแสดงโขนสดคณะบุญเฟื่องฟู, สัมภาษณ์ 5 กรกฎาคม 2545.

² ปรีชา ชลประทีป , หัวหน้าคณะชลประทีป . สัมภาษณ์ 10 กรกฎาคม 2545.

³ บุญยงค์ ยิ้มละมัย . ผู้มีประสบการณ์การแสดงโขนสด . สัมภาษณ์ 20 กันยายน 2545.

ภาพที่ 1 นายสะอึ้ง เหล่าอุดม บุตรชายนายท่าน เหล่าอุดม
ที่มาของภาพ : สำเนาภาพจากนายบุญยงค์ ยิ้มละมัย

ปี พ.ศ. 2470 พระภิกษุทองวัดมงคลโคธาวาส (วัดบางเหี้ย) จังหวัดสมุทรปราการ ได้ออกเดินทางไปธุดงค์ที่จังหวัดชลบุรี และท่านได้เห็นโฉมหน้าของคณะนายท่าน เหล่าอุดม เกิดความสนใจและชื่นชอบจึงเกิดความคิดที่จะนำการแสดงโฉมหน้ามาฝึกหัดให้กับเด็กวัดที่วัดมงคลโคธาวาส จังหวัดสมุทรปราการ จึงได้ปรารภกับนายท่าน เหล่าอุดม จึงได้แนะนำบุตรชายคือ นายสะอึ้ง เหล่าอุดม ที่สามารถแสดงได้ทั้งตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์และตัวลิง แต่บทบาทที่ถนัดที่สุดคือบทบาทตัวนาง มาสอนให้กับเด็กวัดวัดมงคลโคธาวาส ในสมัยนั้นมีพระอริการเรือน เป็นเจ้าอาวาส จากการสัมภาษณ์พระครูมงคลพิพัฒน์คุณ เจ้าอาวาสวัดมงคลโคธาวาส องค์ปัจจุบัน

อายุ 65 ปี พระภิกษุเลิศ แยมเฉย อายุ 72 ปี นายบุญยงค์ ยิ้มละมัย ผู้แสดงโขนสด อายุ 72 ปี และนางปิ่น ยิ้มละมัย ผู้ดูแลเครื่องแต่งกายโขนสด อายุ 74 ปี กล่าวเช่นเดียวกันว่า⁴ เมื่อปี พ.ศ. 2470 หลวงพ่อทองได้นำนายสะอึ่ง เหล่าอุดม มาจากตำบลนาเกลือ จังหวัดชลบุรี มาสอนการแสดงโขนสดให้กับเด็กวัดโดยหลวงพ่อทองเป็นผู้ดูแลและควบคุมการฝึกซ้อมมาโดยตลอดและได้ออกทำการแสดงได้ใช้ชื่อคณะว่า "คณะศิษย์หลวงพ่อทอง" ได้รับความนิยมนับเป็นอย่างมาก จากการสัมภาษณ์นายบุญยงค์ ยิ้มละมัยและพระภิกษุเลิศ แยมเฉย กล่าวว่า "เด็กในรุ่นแรกมีอยู่ประมาณ 35 คน ดังผู้แสดงตัวเอกที่มีความสามารถที่จำชื่อได้ดังนี้ นายผาด นาคเหมาะ แสดงเป็นตัวหนุมาน นายพ้อง เจริญสุข แสดงเป็นตัวสุครีพ นายเซง โชติกะตะ แสดงเป็นตัวพระราม นายเจือ (ไม่ทราบนามสกุล) แสดงเป็นตัวทศกัณฐ์ ทำการแสดงและเป็นทีที่ชื่นชอบมาโดยตลอด ต่อมาในปีพ.ศ. 2480 ได้ฝึกหัดนักแสดงในรุ่นที่ 2 โดยมีทั้งเด็กวัดและบุตรหลานของชาวบ้านในบริเวณนั้นจำนวนประมาณ 40 คน การฝึกหัดในครั้งนั้นนายสะอึ่ง เหล่าอุดม ได้เดินทางไปจังหวัดชลบุรีและได้นำนายบุญชู ชลประทีป ซึ่งเป็นโขนสดในคณะนายถมยา เหล่าอุดม ผู้เป็นลุง มาช่วยฝึกหัดเนื่องจากผู้เรียนมีจำนวนมาก ซึ่งนายบุญยงค์ ยิ้มละมัย ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ฝึกหัดอยู่ในรุ่นนี้และมีผู้ร่วมรุ่นได้แก่ นายละออ เหล่าทอง แสดงเป็นตัวพระราม นายสาย เปลพาด แสดงเป็นตัวพระลักษมณ์ นายเรือ ดินเฮง แสดงเป็นตัวสุครีพและองคต นายดำ เพยพัด แสดงเป็นตัวหนุมาน นายเข้ม เพยพัด แสดงเป็นตัวสุครีพ และนายบุญยงค์ ยิ้มละมัย แสดงเป็นตัวพระรามและฤาษี ได้ออกแสดงครั้งแรกที่วัดสร้างโคก จังหวัดสมุทรปราการ แสดงตอนสี่ข้าว"

การแสดงโขนสดคณะศิษย์หลวงพ่อทองได้รับความนิยมนและมีชื่อเสียงจากการสัมภาษณ์นางปิ่น ยิ้มละมัย ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมเครื่องแต่งกายโขนสดคณะศิษย์หลวงพ่อทอง กล่าวว่า "การแสดงในสมัยนั้นเป็นที่นิยมมากได้เดินทางไปแสดงทั่วไปในหลายๆ จังหวัด เช่น ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ปทุมธานี สระบุรี เป็นต้น การแสดงที่เห็นเด่นชัดว่ามีชื่อเสียงมากคือ การแสดงโขนสดที่ประสานกับลิเกคณะโนรา เป็นคณะลิเกที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น ประมาณปี พ.ศ. 2482 ณ วัดสองคลอง จังหวัดฉะเชิงเทรา การเดินทางไปแสดงโดยทางเรือแจวต้องพักค้างคืนจึงจะถึงที่หมาย โดยนางพิก ยิ้มละมัย ซึ่งเป็นป้าของนายบุญยงค์ ยิ้มละมัย เป็นผู้ติดต่อไปแสดงในราคา 500 บาท และมีข้อกำหนดว่าถ้าหากแสดงไม่ชนะจะไม่ให้กินข้าวและน้ำ (การตัดสินในสมัยนั้น

⁴ มงคล พัฒนคุณ, พระอุปัชฌาย์, เจ้าอาวาสวัดมงคลโคธาวาส, เลิศ แยมเฉย, พระภิกษุวัดมงคลโคธาวาส, ปิ่น ยิ้มละมัย, ผู้ดูแลเครื่องแต่งกายโขนสดคณะศิษย์หลวงพ่อทอง, สัมภาษณ์ วันที่ 25 กันยายน

นางพักเห็นมีความวิตกกังวลว่าจะไม่ชนะการประชันในครั้งนั้น อาทิเช่น นำขนมมาให้รับประทาน ก่อนการแสดงโดยนำข้าวตอกเปล่าเพียงอย่างเดียวไม่ให้น้ำกระทิเป็นต้น การแสดงในตอนสืบข่าว เมืองลงกา ผลปรากฏว่าโขนสดคณะศิษย์หลวงพ่อทองเป็นฝ่ายชนะเพราะมีจำนวนผู้ชมมากกว่า ลิเกในการแสดงช่วงหลังผู้ชมทั้งหมดมาชมการแสดงโขนสดลิเกไม่สามารถแสดงได้” และในปี เดียวกันนี้หลวงพ่อทองได้มรณะภาพ จึงเป็นเหตุให้การแสดงโขนสดต้องหยุดชะงักลงระยะเวลา หนึ่งเนื่องจากขาดผู้อุปถัมภ์ จึงทำให้นายสะอึ่ง เหล่าอุดม ได้นำคณะโขนสดไปฝึกหัดที่บ้านของ นางสาวตระหนี่ มั่นเสมอซึ่งเป็นหลานสาวของหลวงพ่อทองโดยนายสะอึ่งเป็นผู้ดูแล ควบคุมการ แสดงโขนสดของคณะและจากนั้นได้ฝึกหัดนักแสดงรุ่นที่ 3 มีจำนวนประมาณ 37 คน ฝึกหัดจน สามารถแสดงได้อย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด และหลังจากนั้นนายสะอึ่ง เหล่าอุดม ได้เดินทางไป เยี่ยมบ้านที่จังหวัดชลบุรี ได้เกิดเหตุการณ์โดยนายสะอึ่งได้มาขู่ของภรรยาเสียชีวิตจึงทำให้ต้อง โทษจำคุกระยะเวลาหนึ่ง คณะโขนสดที่บ้านของนางสาวตระหนี่ มั่นเสมอได้ย้ายไปฝึกหัดและ เก็บอุปกรณ์ที่วัดสร้างโคก จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีศิษย์รุ่นแรกๆเป็นผู้ดูแลและได้เปลี่ยนชื่อ คณะจากศิษย์หลวงพ่อทองเป็นคณะโขนสดวัดสร้างโคกมีการฝึกหัดนักแสดงรุ่นที่ 4 มีจำนวน ประมาณ 25 คน และมีการแยกไปตั้งคณะอื่นๆอีกส่วนนายบุญชู ชลประทีป ได้มาฝึกหัดโขนสด ให้กับคณะบุญเฟื่องฟูที่เขตพระโขนง (ปัจจุบันไม่มีคณะบุญเฟื่องฟูแล้วเนื่องจากขาดผู้สืบทอด) ต่อมาภายหลังนายบุญชู ชลประทีปได้แยกตัวออกมาตั้งโขนสดในเขตพระโขนงคือคณะชลประทีป ในปัจจุบัน

ในเวลาต่อมาเมื่อนายสะอึ่ง เหล่าอุดม ได้พ้นจากโทษจำคุกได้เดินทางมาที่จังหวัด สมุทรปราการพร้อมด้วยมารดาและได้ไปช่วยฝึกหัดคณะโขนสดที่วัดสร้างโคกและมีครอบครัวใหม่ จนกระทั่งสิ้นชีวิตที่จังหวัดสมุทรปราการในปีพ.ศ. 2526 ด้วยโรคไต รวมอายุได้ 89 ปี ฌาปนกิจศพ ที่วัดเจริญวราราม (วัดน้อย) และในเวลานี้ได้มีการแสดงโขนสดโดยศิษย์นายสะอึ่งตั้งแต่รุ่นแรกที่ยัง มีชีวิตอยู่จนศิษย์รุ่นปัจจุบัน โดยการรวบรวมและควบคุมของนายบุญยงค์ ยิ้มละมัย ถือเป็น การเกิดเกียรติคุณครั้งสุดท้ายแด่นายสะอึ่ง เหล่าอุดมและหลังจากนั้นโขนสดวัดสร้างโคกก็ยุติลงจาก การขาดผู้ควบคุมดูแลและนักแสดงไปประกอบอาชีพอื่นๆ ทำให้การแสดงโขนสด คณะวัดสร้าง โคกต้องยุติลง นักแสดงที่รักในการแสดงโขนสดก็ยังรับงานการแสดงอยู่เป็นงานอดิเรก ส่วนนัก แสดงบางคนก็เดินทางเข้ามายังเขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร เพื่อร่วมแสดงโขนสดและเป็นครู สอนให้กับคณะโขนสดในเขตพระโขนง เพราะในขณะนั้นบริเวณเขตพระโขนงมีคณะโขนสด คือ คณะบุญเฟื่องฟู และคณะบุญชูชลประทีป เป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมเป็นอย่างดี

ภาพที่ 2 แผนที่เขตจังหวัดสมุทรปราการ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 3 แผนภูมิสายต้นกำเนิดคณะกรรมการแสดงโฆษณาสด

2.2 คณะโขนสดในเขตกรุงเทพมหานคร

การแสดงโขนสดที่ได้รับความนิยมจากผู้ชม ได้ขยายเข้ามาในเขตเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร จากการสัมภาษณ์นายสันต์ จิตรภาษา กล่าวว่⁵ คณะบุญเฟื่องฟูโดยมีนายชื่น บุญเฟื่องฟู เป็นหัวหน้าคณะรับจัดการแสดงละครแก่นับได้มีโอกาสเห็นการแสดงโขนสดที่ได้รับความนิยมจึงนำมาฝึกหัดแสดงแต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ในปี พ.ศ. 2484 นายชื่น บุญเฟื่องฟู จึงได้ติดต่อให้นายบุญชู ชลประทีป จากโขนสดคณะวัดสร้างโคก จังหวัดสมุทรปราการ มาฝึกหัดการแสดงโขนสดให้กับคณะบุญเฟื่องฟู หลังจากนั้นคณะบุญเฟื่องฟูมีชื่อเสียงและได้รับความนิยมมีนักแสดงที่มีฝีมือเป็นจำนวนมาก และในเวลาต่อมา นายบุญชู ชลประทีป ได้แยกตนเองออกมาตั้งคณะชลประทีปในเขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร และเมื่อนายชื่น บุญเฟื่องฟู เสียชีวิต คณะบุญเฟื่องฟูขาดบุตรหลานที่จะรับสืบทอดจึงปิดคณะลง นักแสดงในคณะหันไปประกอบอาชีพอื่นและบางคนได้แยกตัวออกไปตั้งคณะโขนสดเป็นของตนเอง จึงทำให้เกิดคณะโขนสดในเขตกรุงเทพมหานครอีกหลายคณะ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นศิษย์ที่เกิดจากโขนสดคณะบุญเฟื่องฟูและคณะชลประทีป แทบทั้งสิ้นซึ่งในปัจจุบันมีคณะโขนสดที่รับจัดการแสดง และขึ้นป้ายโฆษณาคณะของตนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมมานานไม่น้อยกว่า 30 ปี ดังนี้

1. คณะบุญชูชลประทีป
2. คณะพิชัยวิไลศิลป์
3. คณะประยูตดาวใต้
4. คณะบัณฑิตศิษย์นาฏศิลป์ดาวรุ่งดวงใหม่
5. คณะ ส.พรศิลป์
6. คณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

1. คณะบุญชูชลประทีป จากการสัมภาษณ์นายปรีชา ชลประทีป⁶ กล่าวว่า “ผู้ก่อตั้งคณะ คือ นายบุญชู ชลประทีป เป็นคนจังหวัดชลบุรี บิดาเป็นคนที่มีความสามารถในการประพันธ์และการแสดงโขนสดร่วมแสดงโขนสดกับคณะนายถมยา แสงแก้ว และได้มาอยู่ในเขตพระโขนงร่วมแสดงให้กับคณะโขนสดบุญเฟื่องฟู และในเวลาต่อมาได้ตั้งคณะโขนสดเป็นของตนเอง และฝึกหัดให้กับศิษย์หลายรุ่น ซึ่งปัจจุบันเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในการแสดงโขนสดหรือบางคนเป็นหัวหน้า

⁵ สันต์ จิตรภาษา. ผู้มีประสบการณ์การแสดงโขนสดคณะบุญเฟื่องฟู. นักเขียนอิสระ. สัมภาษณ์ 5 กรกฎาคม 2545.

⁶ ปรีชา ชลประทีป. หัวหน้าคณะบุญชูชลประทีป. สัมภาษณ์ 14 กุมภาพันธ์ 2546.

คณะตนได้ฟังบิดาเล่าในการออกรายการทีวีช่อง 4 บางขุนพรหม ทราบแต่เพียงว่าคณะของบิดาตั้งขึ้นตั้งแต่ตนยังไม่ได้เกิด”

ปัจจุบันนายปรีชา ชลประทีป เป็นหัวหน้าคณะแทนบิดาที่เสียชีวิต ตนเองมีความรู้ความสามารถในการแสดงโขนสด โดยเริ่มฝึกหัดเมื่ออายุ 11 ขวบ บิดาฝึกหัดให้เริ่มฝึกหัดเป็นตัวลิงก่อน เพราะง่ายและสามารถออกแสดงได้เร็ว เป็นตัวประกอบ หลังจากนั้นมาจึงเริ่มฝึกหัดเป็นตัวพระ และได้ฝึกหัดเพิ่มเติมจากครูฤๅษ (ไม่ทราบนามสกุล) เป็นครูจากกรมโขนในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งสามารถแสดงได้ทุกตัว การฝึกหัดในสมัยก่อนเริ่มต้นจากการเต้นเชน (กรมศิลปากรเรียก เต็นเสา) ตบอก เพื่อให้วงได้สัดส่วน ถองสะเอดเพื่อให้ใช้ตัวและโยกตัวได้ตามจังหวะ หัดท่าเต้น หัดขีดเข้า กับจังหวะโขนในขณะที่ฝึกทำพื้นฐานก็จะฝึกหัดร้องไปด้วย โดยครูจะจดเนื้อให้ท่องเป็นช่วงสั้นๆ เป็นกลอน 4 กลอน 6 หรือกลอน 8 แต่กลอน 4 จะง่ายกว่า เช่น

พระรามสุริวงศ์	จักรพงษ์อยู่ยังพลับพลา
รับสั่งพระปิตุรงค์	มาเดินดงก้นานช้า
สีดาก็มาด้วย	เป็นเพื่อนม้วยยังกลางป่า
ภายหลังทศกัณฐ์	ลักจอมขวัญน้องสีดา
จึงเกิดการสงคราม	ระหว่างพระรามกับยักษ์

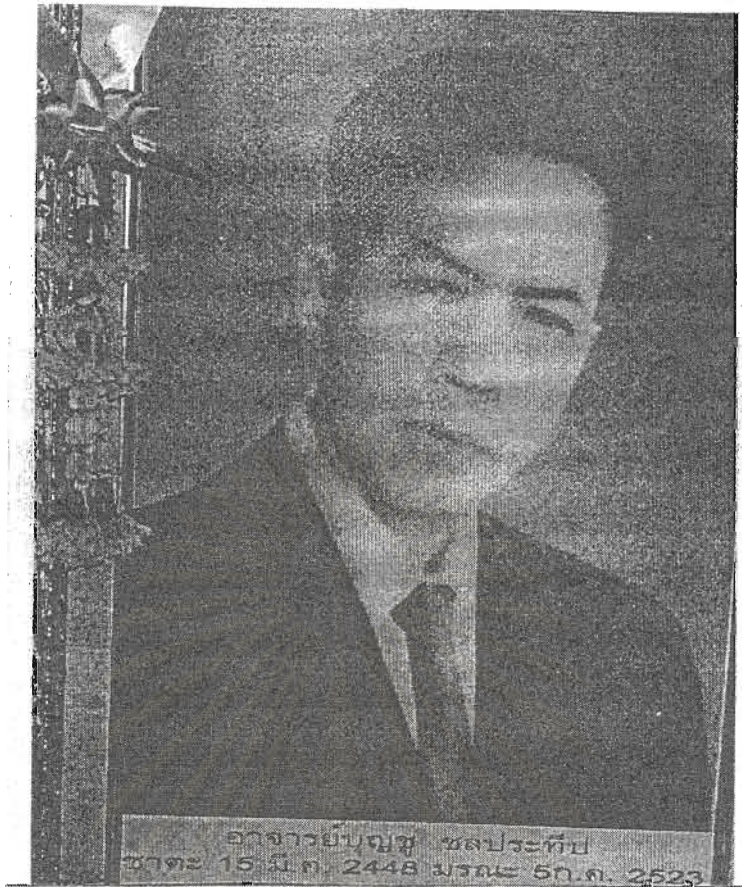
และครูจะฝึกหัดให้ร้องจากกลอนแม่แบบซึ่งสามารถจะเปลี่ยนคำได้ตามเนื้อเรื่องโดยใช้ความสามารถของผู้แสดงไหวพริบปฏิภาณที่เป็นลักษณะของกลอนรี,กลอนรา,กลอนโร เป็นต้น กลอนลักษณะดังกล่าวจะสามารถเปลี่ยนคำให้มีสัมผัสและมีความหมายได้ง่าย ตัวอย่างกลอนรี เช่น

ก่อนนี้ผมอยู่ในวัง	ได้ยินเสียงสังข์เสียงดนตรี
เดี๋ยวนี้มาอยู่ในป่า	ยินเสียงนกกาอยู่อิงมี
เอาเรไรนั้นเป็นเพื่อน	แสงดาวเดือนต่างซัดดี
อกชายให้แสนร้าวราน	เหมือนโบลานที่ต้องลมตี
อกชายให้แสนกำสรว	เหมือนพระรถจากพระเมรี

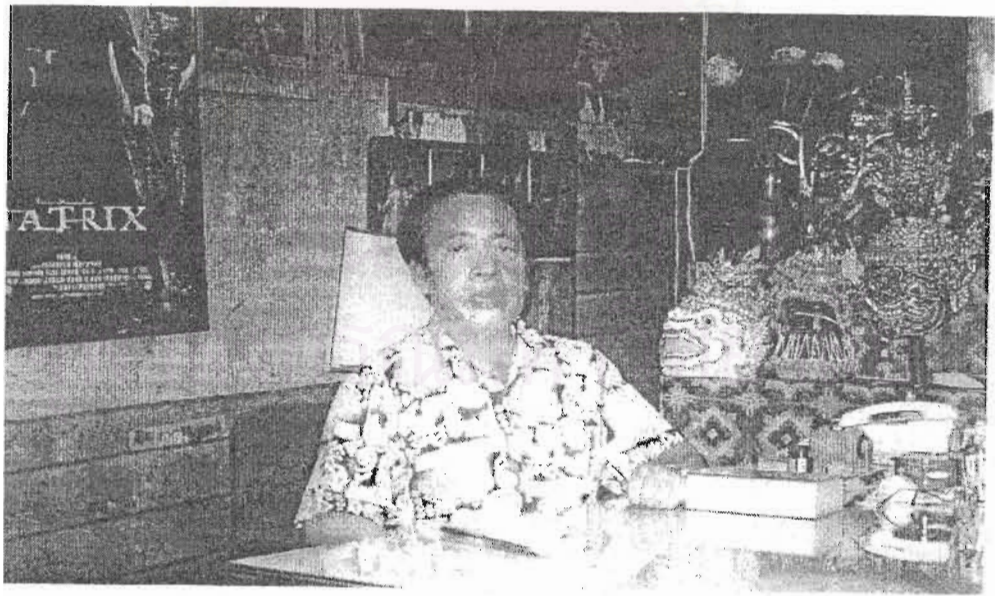
ลักษณะการร้องของตัวพระจะร้องซ้ำกว่าตัวลิงและตัวยักษ์ หรือเมื่อตัวยักษ์ร้องแล้วลิงร้องตอบ โทณะจะตีจังหวะเร็วขึ้น และหลังจากนั้นจะเริ่มฝึกเป็นตอนๆ โดยจะมีเพลงเชิด ฝึกจบ ออกกราวตรวจพล เพลงช้า-เร็ว เพลงเสมอ เพลงร้ว เพลงกราวรำ เป็นต้น โดยครูจะให้ฝึกได้ตอบไป-มาตามบท ซึ่งในปัจจุบันไม่มีบทแล้วเนื่องจากเกิดไฟไหม้บ้าน การแสดงในสมัยก่อนมีฉากเพียงผืนเดียว ในสมัยต่อมาบิดาจึงเกิดความคิดให้มีการเปลี่ยนฉาก และรูปแบบการแสดงมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนามาโดยตลอดเพื่อเป็นการตอบสนองของความต้องการของผู้ชมที่ต้องการความรวดเร็ว กระชับ สวยงาม สนุกสนานและเข้าใจง่าย

นายปรีชา ชลประทีป รับหน้าที่หัวหน้าคณะตั้งแต่อายุประมาณ 30 ปี โดยมีบิดาเป็นผู้ควบคุมด้านการเงิน ตนนั้นควบคุมเรื่องการกำกับการแสดงและการจัดเตรียมบุคคลที่จะมาแสดง กำหนดตอน บริหารภายในคณะ ในสมัยก่อนมีงานการแสดงแทบทุกวัน ส่วนปัจจุบันนี้ตนเองขาดการโฆษณาเนื่องจากมีอายุมากแล้วและบุตรชายนิยมไปแสดงลิเกมากกว่าเพราะรายได้ดีกว่าปริมาณงานต่อปีประมาณ 60 ครั้ง ตอนที่ได้รับความนิยมในการแสดง คือ ตอนศึกกุมภกรรณ เพราะผู้ชมรู้เรื่องดีอยู่แล้ว ตัวแสดงมีบทบาทในการต่อสู้ที่สนุกสนานและสวยงาม ได้รับความนิยมมากกว่าตอนอื่นๆ โดยเนื้อเรื่องที่นำมาจากบทพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 โดยนำมาดัดแปลงใช้คำร้องให้เข้าใจง่ายขึ้น หรือยกมาในบางบทที่มีความไพเราะ หรืออาจแต่งเรื่องขึ้นใหม่โดยให้มีตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ เช่น ตอนพิเภกเป็นบ้า ตอนมณฑิเป็นใบ้ ตอนวานรกายสิทธิ์ เป็นต้น โดยแต่งขึ้นเพื่อให้เรื่องมีความสนุกสนานใช้ในงานที่จะต้องแสดงประชันกันกับการแสดงอื่นๆ ปัจจุบันไม่ได้แสดงแล้วเนื่องจากไม่ได้รับความนิยมและขาดบทที่ใช้ในการแสดงขาดผู้สืบทอด

ปัจจุบันนายปรีชา ชลประทีป อายุ 52 ปี (พ.ศ. 2545) ตั้งสำนักงานอยู่ที่ 227/9 ถนนพระราม4 ซอยภูมิจิตร เขตพระโขนง คลองเตย กรุงเทพมหานคร 10110 โทร. 0-2391-1977 รับการแสดงราคา 40,000 – 50,000 บาท (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาทางในการเดินทางไปแสดง)

ภาพที่ 4 นายบุญชู ชลประทีป ผู้ก่อตั้งคณะ
ที่มาของภาพ : สำเนาจากนายปรีชา ชลประทีป

ภาพที่ 5 นายปรีชา ชลประทีป หัวหน้าคณะคนปัจจุบัน

2. คณะพิชัย์วิไลศิลป์

ผู้ก่อตั้งคณะคือนายพิชัย์ วิไลศิลป์ ชื่อจริง นายชั้น เขียวละออ⁷ เดิมเป็นคนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เดินทางเข้ามาทำงานรับจ้างที่กรุงเทพมหานคร และได้รู้จักกับคณะบุญเฟื่องฟู จึงได้สนใจที่มาฝึกหัดโขนสดและอาศัยอยู่กับคณะบุญเฟื่องฟู เขตพระโขนง เริ่มฝึกหัดโขนสดเมื่ออายุ 20 ปี เริ่มฝึกหัดเป็นตัวยักษ์เรียนกับครูเต็ม (ไม่ทราบนามสกุล) ซึ่งแสดงเป็นตัวลิงและตัวตลก และครูบุญธรรม ดวลด้วน แสดงเป็นตัวทศกัณฐ์ ฝึกหัดอยู่ประมาณ 5-6 เดือน จึงออกแสดงแต่แสดงเป็นตัวลิงก่อนเพราะง่ายกว่าตัวแสดงอื่นๆ ต่อมาเมื่อร่างกายสูงขึ้นจึงฝึกหัดและออกแสดงเป็นตัวยักษ์เริ่มพัฒนาการแสดงเรื่อยมา จนมีชื่อเสียงในการแสดงเป็นตัวอินทรีชิต ชื่อพิชัย์วิไลศักดิ์ หลวงพ่อวัดดง จ.จันทบุรี เป็นผู้ตั้งให้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปะ

การฝึกหัดในสมัยก่อน ครูจะทำการจับมือก่อนถือเป็นศิษย์โดยมีดอกไม้ ธูป เทียน แล้วจึงเริ่มฝึกหัดเต้นชน ตีบท ฝึกร้อง หัดเพลงเชิด รบ ตามลำดับ การร้องเริ่มฝึกโดยจดเนื้อร้องให้เพียงบทเดียว และสามารถเปลี่ยนคำร้องตามตัวละครต่างๆ ได้ โดยครูจะเล่าเรื่องของตอนนั้นๆ ให้ฟังไม่มีบท แต่จะต้องใช้ไหวพริบและประสบการณ์ในการจดจำ การร้องอาจจะนำเพลงของลิเกมาใช้ในการเข้าพระนาง การำหน้าพาทย์ เช่น เพลงเสมอ เพลงเชิด เพลงรว เป็นต้น ในขณะที่ฝึกหัดได้เดินทางไปกับครูเพื่อชมการแสดงโขนสดที่วัดบางเหี้ย (วัดมงคลโคธาวาส) จังหวัดสมุทรปราการ

นักแสดงของคณะบุญเฟื่องฟูที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น ได้แก่

หนูมาน	นายบุญเรือง (ไม่ทราบนามสกุล)
ทศกัณฐ์	นายลำอานต์ (ไม่ทราบนามสกุล) , นายบุญธรรม (ไม่ทราบนามสกุล) , นายจำลอง ณ เมืองใต้
อินทรีชิต	นายบล (ไม่ทราบนามสกุล) , นายไป (ไม่ทราบนามสกุล)
พระราม, พระลักษมณ์	นายแสน (ไม่ทราบนามสกุล) , นายสมวงศ์ (ไม่ทราบนามสกุล)
สีดา	นายวงศ์ (ไม่ทราบนามสกุล)

ครูผู้ฝึกหัดในสมัยนั้น ได้แก่ ครูมาต (ไม่ทราบนามสกุล) , ครูพ้อง (ไม่ทราบนามสกุล) เป็นครูที่มาจากโขนสดคณะศิษย์หลวงพ่อทอง (วัดบางเหี้ย) , ครูชั้น (ไม่ทราบนามสกุล) , ครูเต็ม (ไม่ทราบนามสกุล) ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว

⁷ พิชัย์ วิไลศิลป์ , หัวหน้าคณะพิชัย์วิไลศิลป์ , สัมภาษณ์ 28 มิถุนายน 2545.

ปี พ.ศ. 2521 ได้แยกตนเองออกมาตั้งคณะพิชัยวิไลศิลป์ เนื่องจากรู้จักนักแสดงและมีเพื่อนฝูงมากประกอบกับตนเองมีอายุมากแล้วต้องการมีคณะเป็นของตนเองเพราะต้องการความมั่นคง มีผู้คอยอุปถัมภ์ที่จะสร้างเวที และอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการแสดงและได้ภรรยาซึ่งมีอาชีพแสดงละครชาติรี จากคณะบริเวณวัดแคนางเลิ้ง มีความสามารถในการปักและทำชุดการแสดงโชว์สดได้ ไม่ได้ถ่ายทอดหรือฝึกสอนให้กับศิษย์หรือบุคคลคนใด

ปัจจุบัน นายพิชัย วิไลศิลป์ อายุ 61 ปี ตั้งสำนักงานอยู่ที่ 8/4 ถนน สุขุมวิท 48 ซอย ธนาคารออมสิน ด้านหลังโรงพยาบาลรามาธิบดี เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร โทรศัพท์ 0-2392-0112 รับการแสดงราคาประมาณ 30,000 – 50,000 บาท (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะทางในการเดินทางไปแสดง)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะศึกษาศาสตร์
ภาควิชาภาษาไทย

ภาพที่ 6 นายพิชัย วิไลศิลป์ หัวหน้าคณะพิชัยวิไลศิลป์

3. คณะประยุตดาวใต้

ผู้ก่อตั้งคณะ คือ นายบุญเหลือ แซ่คู้^๘ ชื่อการแสดง คือ ประยุตดาวใต้ โดยนายปรีชา เจริญยิ่ง เห็นว่าเป็นนักแสดงที่เลียนแบบสำเนียงการร้อง จากนักแสดงชื่อ นายจำลอง ณ เมืองใต้ ได้เหมือนจึงให้ชื่อประยุตดาวใต้ เกิดที่เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร เมื่ออายุได้ 17 ปี เรียนหนังสือที่วัดลาดกระบัง ได้มีโอกาสชมการแสดงโขนสดของคณะบุญรอดสากลไทย เกิดความชอบและทราบว่าอาจารย์ชวน เย็นภิญโญ เป็นนักแสดงของคณะบุญรอดสากลไทย สอนเด็กๆ อยู่จึงได้ไปเรียนอยู่ประมาณ 1 ปี เริ่มเรียนเป็นตัวพระ แต่แสดงครั้งแรกเป็นเสนาย์กษัตริย์ เพราะตัวใหญ่จึงได้เริ่มฝึกตัวยักษ์

การฝึกหัดในสมัยก่อน เริ่มต้นจากการย่ำเขน (โขนกรมศิลปากรเรียก เต็นเสา) มีการถึบเหลี่ยม ฝึกหัดรำ เพลงเซ็ด เพลงเสมอ รำออก – รำเข้า ระบบบลีเก ใช้เวลาตอนเย็นฝึกหัดเริ่มออกแสดงให้กับคณะบุญรอดสากลไทย อยู่ประมาณ 2 ปี ครูชวน จึงนำไปฝากให้แสดงกับคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง แสดงอยู่กับคณะสังวาลย์เจริญยิ่งอยู่ 12 ปี ตอนกลางวันทำงานรับจ้างก่อสร้าง ประสบการณ์ที่ได้จากการแสดงคือการจดจำตัวแสดงที่มีชื่อเสียง ลักษณะการร้อง รำ จดจำมาลอกเลียนแบบนำไปใช้ ในสมัยก่อนการแสดงเริ่มเวลา 20.30 – 01.00 น. โดยมีฉากเพียงผืนเดียวเป็นฉากป่าหรือฉากท้องพระโรง ลำดับการแสดงเหมือนปัจจุบัน ตอนที่ได้รับความนิยมได้แก่ ตอนศึกกฤกษรณ ตอนศึกโมยราพ ตอนศึกอินทรชิต ในปัจจุบันการดำเนินเรื่องรวดเร็วขึ้น เพิ่มตอนและตัวแสดงให้มากขึ้น คณะประยุตดาวใต้จะให้ผู้แสดง 2 ชุด เป็นชุดเด็กและชุดผู้ใหญ่ โดยให้ชุดเด็กแสดงก่อนเพื่อเป็นการเสริมประสบการณ์การแสดง

นักแสดงที่มีชื่อเสียงในสมัยก่อน ได้แก่

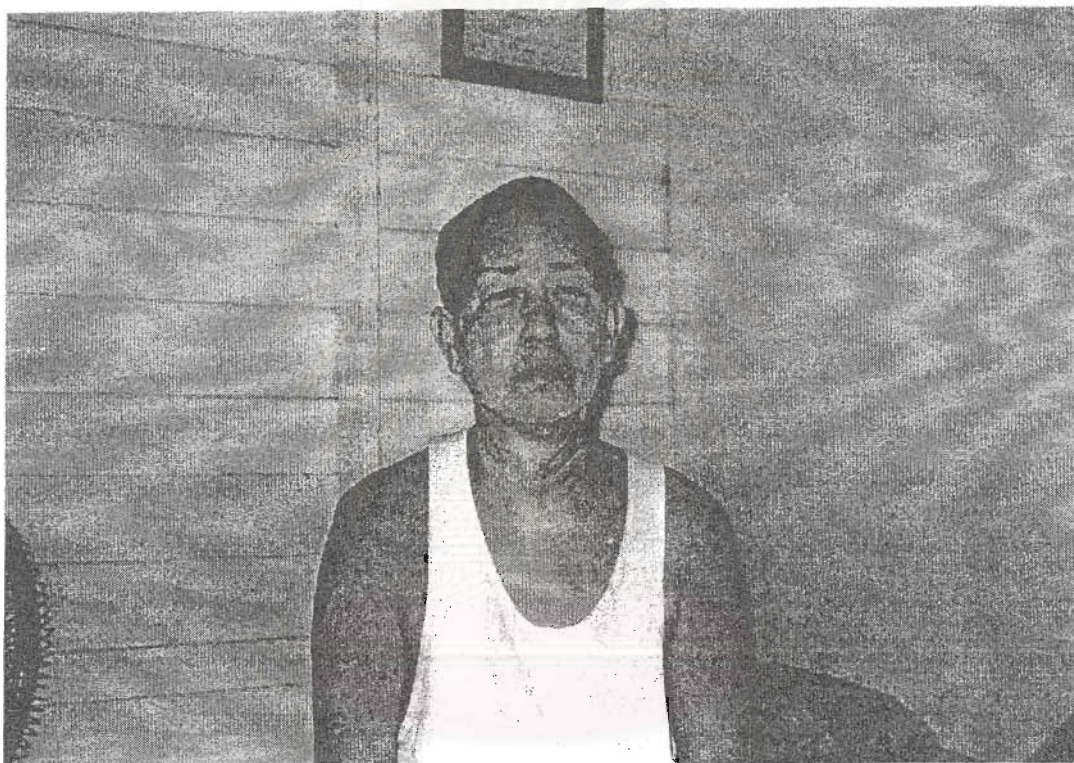
ทศกัณฐ์	นายบุญธรรม เตือนด่วน , นายวิเชียรดาวรุ่ง นายบุญรอดสากลไทย , นายพิชัยวิไลศิลป์ , นายจำลอง ณ เมืองใต้
หนุมาน	นายวิรัชลูกหนุมาน , เดชะ ชลประทีป
พระราม	นายสมวงศ์ วงศ์งาม , นายประยงค์ลูกนารายณ์

ประมาณปี พ.ศ. 2524 ได้แยกตัวออกมาโดยไม่ได้รับงานแสดงและได้พบกับหลวงพ่อบุญ อัทธมโน อดีตเจ้าอาวาสวัดลานบุญ ซอยอ่อนนุช ได้ให้มาฝึกหัดเด็กบริเวณวัดในตอนเย็น ประมาณ 7 – 8 คน โดยหลวงพ่อบุญติดต่องานแสดงให้และได้ฝึกหัดบุตรหลานของตนเองและเด็กๆ บริเวณบ้านจึงสามารถรับงานแสดงได้ จึงได้ตั้งคณะประยุตดาวใต้ มีความโดดเด่นในเรื่องของ

^๘ บุญเหลือ แซ่คู้, หัวหน้าคณะประยุตดาวใต้, สัมภาษณ์ 27 มิถุนายน 2545.

ความพร้อม และความน่ารักของนักแสดงที่เป็นเด็ก ปัจจุบันยังทำการถ่ายทอดให้กับเด็กๆ ที่อาศัยอยู่ในชุมชนใกล้เคียง

ปัจจุบัน นายบุญเหลือ แซ่คู้ (ประยูรต์ดาวใต้) อายุ 56 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 71/7 หมู่ 2 เขตประเวศน์ กรุงเทพมหานคร รับการแสดงในราคา 40,000 – 50,000 บาท (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะทางในการเดินทางไปแสดง)

ภาพที่ 7 นายบุญเหลือ แซ่คู้ หัวหน้าคณะประยูรต์ดาวใต้

4. คณะบัณฑิตศิษย์นาฏศิลป์ดาวรุ่งดวงใหม่

ผู้ก่อตั้งคณะ คือ นายเสงี่ยม พันทวี⁹ เป็นคนจังหวัดอ่างทอง เริ่มต้นฝึกหัดลิเกเมื่ออายุ 17 ปี กับคณะที่จังหวัดอ่างทอง และได้เดินทางเข้ามาหางานทำในกรุงเทพมหานคร ได้ทำงานเป็นกระเป่ารถเมล์ และได้ขอพบกับน้องภรรยาของคณะไชนสต บุนรอดสากลไทย ขณะนั้นอายุประมาณ 25 ปี เลยได้ลองฝึกหัดเล่นไชนสตจากคณะบุนรอดสากลไทย เนื่องจากมีความรู้ความสามารถในการแสดงลิเกอยู่บ้างแล้ว ฝึกหัดไชนสตอยู่ประมาณ 3 เดือน จึงออกแสดง

⁹ เสงี่ยม พันทวี, หัวหน้าคณะบัณฑิตศิษย์นาฏศิลป์ดาวรุ่งดวงใหม่, สัมภาษณ์ 16 ธันวาคม 2545.

วิธีการฝึกหัดในขณะนั้นเริ่มจากการเดินเขน (เดินเส้า) ฝึกร้อง ตีบท และจดจำเรื่องราวเกียรติยศในตอนที่ใช้แสดง

เมื่อมีการแสดงปิดวิกในสมัยก่อนที่เขตพระโขนง คณะนายสังวาลย์ได้มาแสดงลิเกและได้ติดต่อให้คณะบุญรอดสากลไทยมาร่วมแสดงโขนสดด้วย เมื่อนายสังวาลย์เห็นว่าโขนสดได้รับความนิยมจึงได้เริ่มศึกษาและได้ให้คนในคณะฝึกหัดโขนสด หลังจากนั้นมา ซึ่งในขณะนั้นคณะโขนสดที่มีชื่อเสียงได้แก่ คณะบุญเฟื่องฟู คณะบุญชูชลประทีป คณะบุญรอดสากลไทย

การแสดงในสมัยก่อนนิยมการแสดงตอนที่มีความสนุกสนาน เช่น ทศกัณฐ์จับกรบ เผาปลงกา ตีกริชอุกัจฉายัง สุกครีพถอนต้นรัง การแต่งกายเหมือนกับสมัยปัจจุบันมีการพัฒนาในเรื่องของลวดลายที่มีความประณีตขึ้น มีการเปลี่ยนฉากและใช้แสง สี เสียง เข้ามาประกอบมากขึ้น โดยนำรูปแบบมาจากการแสดงลิเก ละครุชาติรี หนังตะลุง หรืออะไรก็ได้ที่ผู้แสดงได้แสดงความสามารถและเป็นที่ยอมรับของผู้ชม เช่น การตีลังกา เดินด้วยมือ ควางพลองไฟ วิธีการต่อสู้ต่างๆ มาผสมผสานกันแล้วแต่ละบุคคลหรือแล้วแต่คณะ หรือในสมัยปัจจุบันในคณะของตนเองในการแสดงตอนสุครีพถอนต้นรัง ผู้แสดงเป็นตัวสุครีพจะครอบหน้าเลียนแบบโขนใหญ่ (โขนกรมศิลปากร) และใช้การบรรยายแทนผู้แสดง เนื่องจากมีความเห็นว่าจะทำให้ดูสวยงามกว่าการครอบหน้าอย่างการแสดงโขนสดโดยทั่วไป และบุคคลนักแสดงที่มีชื่อเสียงในสมัยก่อนที่ตนเองชื่นชอบและคอยจดจำฝีมือการแสดงและการด้นกลอนเป็นที่ยอมรับของผู้ชม ได้แก่

ครูผาด (ไม่ทราบนามสกุล)

ครูพ้อง (ไม่ทราบนามสกุล)

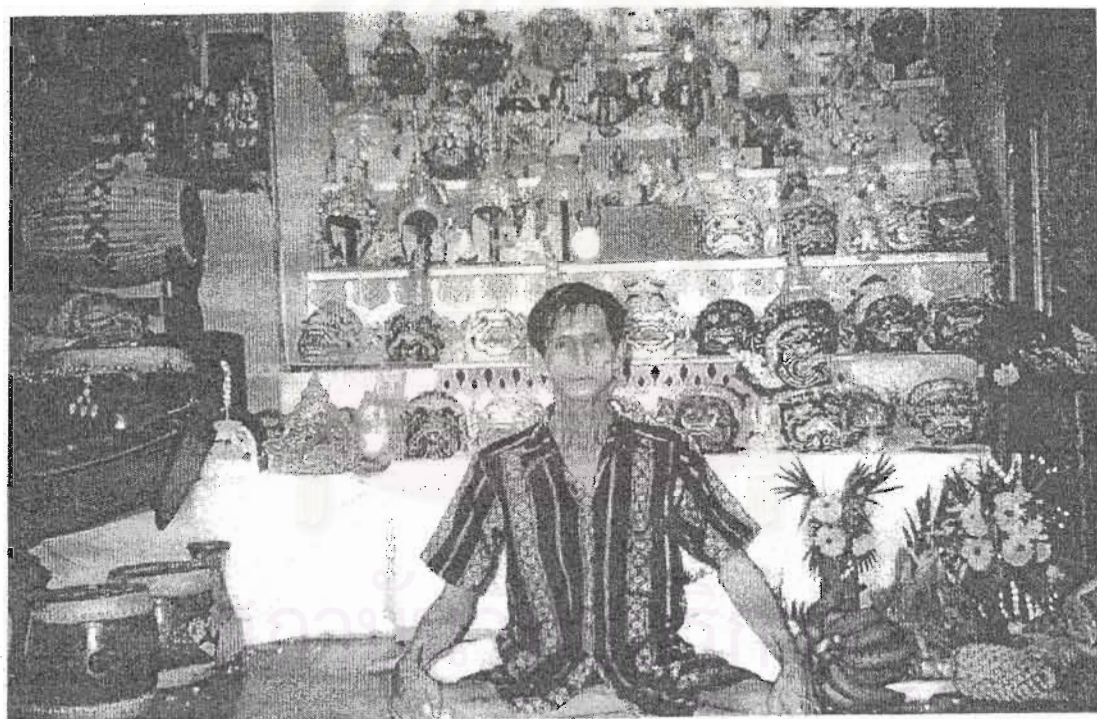
ตัวยักษ์ นายบุญธรรม เดือนด่วน

ตัวลิง นายทองย้อย ลูกพระพาย

ปี พ.ศ. 2503 ได้ตั้งคณะเป็นของตนเองโดยใช้ชื่อว่า คณะ ส.พันธ์วี เนื่องจากตนเองเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงในวงการโขนสดและมีผู้ติดต่องานการแสดงจึงคิดว่าควรจะต้องตั้งคณะเป็นของตนเอง โดยเริ่มต้นจากการมีป้ายผ้าชื่อคณะเพียงผืนเดียว ในส่วนของอุปกรณ์อื่นๆ ต้องไปหาเช่าจากสถานที่หรือคณะอื่นๆ เมื่อมีรายได้มากขึ้นจึงเริ่มจัดสร้างอุปกรณ์ต่างๆ เช่น เครื่องแต่งกาย ฉาก เครื่องเสียง เป็นต้น ต่อมาในระยะหลังได้ส่งบุตรหลานเข้าศึกษาการแสดงโขนที่วิทยาลัยนาฏศิลปกรุงเทพฯ และนำวิชาความรู้มาใช้ผสมผสานกับการแสดงโขนสดเพื่อให้สวยงามและเป็นเอกลักษณ์ชมณ์ของคณะตนเอง เช่น ความประณีตของเครื่องแต่งกาย การใช้สีเครื่องแต่งกายแบบกรมศิลปากร การแสดงมีการตรวจพล วิธีการรบ การรำเพลงหน้าพาทย์แบบกรมศิลปากร เป็นต้น ในปัจจุบันนายเสียมพันธ์วี เป็นผู้ควบคุมคณะโดยมีบุตรหลานเป็นนักแสดงและได้ทำการสอน

ถ่ายทอดให้กับบุคคลทั่วไปและเยาวชนในบริเวณใกล้เคียง ที่มีใจรักในการแสดงโขนสด และได้ใช้ชื่อคณะใหม่ว่า "คณะบัณฑิตศิษย์นาฏศิลป์ ดารารุ่งดวงใหม่"

ปัจจุบันนายเสงี่ยม พันทวี อายุ 61 ปี ตั้งสำนักงานอยู่ที่ บ้านพักเลขที่ 7/9 หมู่ 1 หลังหมู่บ้านมิตรภาพ ซอยอ่อนนุช 46 ถนนอ่อนนุช ตำบลหนองบอน เขตประเวศ กรุงเทพฯ 10260 รับการแสดงราคาประมาณ 40,000 – 50,000 บาท (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาทางในการเดินทางไปแสดง)

ภาพที่ 8 นายเสงี่ยม พันทวี หัวหน้าคณะบัณฑิตศิษย์นาฏศิลป์ ดารารุ่งดวงใหม่

ภาพที่ 9 บุตรหลาน นายเสงี่ยม พันทวี เป็นนักแสดงในคณะและเป็นผู้ถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจ

5. คณะ ส.พรศิลป์

ผู้ก่อตั้งคณะ คือ นายสถาพร เลี้ยงสอน¹⁰ เกิดที่จังหวัดธนบุรี อาศัยอยู่ใกล้กับวัดเทพากร และในขณะนั้นอายุประมาณ 12 ปี ได้มีโอกาสดูการแสดงโขนสดคณะศิษย์เทพากร ทำการแสดง จึงเกิดความรักและเข้ามาฝึกหัดในสมัยนั้น โดยมีนักแสดงเป็นผู้ฝึกสอนในขณะนั้น ได้แก่ นายสมพงษ์ พงษ์พันธ์ ผู้แสดงละครพระ – นาง นายประวิทย์ (ไม่ทราบนามสกุล) ผู้แสดงเป็นตัวลิง ได้เริ่มฝึกหัดเป็นตัวลิง ใช้เวลาช่วงเย็นหลังจากเลิกเรียนแล้วมาฝึกหัดใช้เวลา ประมาณ 3 เดือน จึงได้ออกแสดงโขนสดและไม่ได้ศึกษาต่อจากนั้น เริ่มรับงานแสดงและนักแสดงมากขึ้น

ประมาณปี พ.ศ.2503 ขณะนั้นอายุประมาณ 20 ปี จึงได้เกิดความคิดที่จะตั้งคณะเป็นของตนเอง เนื่องจากมีความสามารถในการแสดงและรู้จักนักแสดงที่มีฝีมือเป็นจำนวนมาก โดยใช้ชื่อคณะ ส.พรศิลป์ รับการแสดงทั่วไปตามสถานที่ต่างๆ เช่น วัดเทพนารี วัดบางพลัด วัดอาวุธ เขตจังหวัดธนบุรี เขตกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอ่างทอง การเดินทางในสมัยก่อนเดินทางด้วยเรือประทุนเสียเป็น

¹⁰ สถาพร เลี้ยงสอน, หัวหน้าคณะ ส.พรศิลป์, สัมภาษณ์ 7 สิงหาคม 2544.

ส่วนใหญ่ จากนั้นได้ไปแสดงที่สถานีโทรทัศน์ช่อง 7 โดยคุณอัมพร ประทีปเกษม เป็นผู้นำไปแสดง ทำให้มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป ส่วนการแสดงในสมัยนั้น ได้รับค่าใช้จ่าย 800 บาท ต่อ 1 คืน ซึ่งรวมค่าใช้จ่ายต่างๆ เช่น ดนตรี เครื่องแต่งกาย นักแสดง ตอนที่นิยมแสดงได้แก่ ตอน ทศกัณฐ์ยกบรบ ศีกศรัทธาสูร ศีกวิรุญจำบัง การแสดงเริ่มตั้งแต่เวลา 20.30 – 01.00 น. ในสมัยก่อน ใช้เวทีที่มีอยู่ตามวัดหรือแสดงกับพื้นไม่มีเวที มีฉากเพียงผืนเดียว เป็นฉากป่าหรือฉากท้องพระโรง การแสดงจะเริ่มจากการเปิดฉากด้วยตัวละครพระหรือยักษ์ เพราะเป็นตัวละครที่น่าสนใจผู้ชมชื่นชอบ ไม่นิยมเปิดฉากด้วยตัวลิง เพราะถือว่าเป็นสัตว์ การแสดงในสมัยก่อนเรียกหนังสด เพราะ แต่งกายง่ายๆ ไม่มีเสื้อผ้าเครื่องประดับเล็กน้อย ต่อมามีการเปลี่ยนเครื่องแต่งกายเลียนแบบชนหลวงจึง ได้เปลี่ยนมาเรียกหนังสด และบุคคลที่มาติดต่อการแสดงมักเรียกหนังสด จึงได้เปลี่ยนป้ายโฆษณาจากหนังสดเป็นหนังสด

6. คณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

คณะสังวาลย์เจริญยิ่งก่อตั้งขึ้นโดยนายสังวาลย์ ผ่านฟ้า เดิมมีอาชีพเล่นลิเกและได้รับงานการแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ ทั่วไปประมาณปี พ.ศ. 2478 ครั้งนี้ได้เดินทางไปแสดงที่วัดบางเหี้ย (วัดคลองด่าน) อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งในสมัยนั้นหลวงพ่อบานดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสเป็นผู้ให้การสนับสนุนการแสดงทุกประเภท ซึ่งการแสดงหนังสดก็ได้เกิดขึ้นแล้วและลิเก คณะของนายสังวาลย์ ผ่านฟ้า ก็ได้แสดงอยู่เป็นเวลานานแต่ไม่ได้รับความนิยมเท่าหนังสด หลวงพ่อบานจึงสนิทสนมกับนายสังวาลย์ จึงแนะนำให้เปลี่ยนรูปแบบการแสดงมาเป็นหนังสด เพราะเป็นการแสดงที่ได้รับความนิยมมากในสมัยนั้น นายสังวาลย์จึงได้เริ่มศึกษาและฝึกหัดรูปแบบการแสดงหนังสดและให้ผู้ร่วมงานในคณะฝึกหัดด้วย หลังจากนั้นเมื่อมีประสบการณ์ก็รับการแสดงทั้งลิเกและหนังสด และเดินทางมาแสดงที่วิกแมนาคพระโขนง เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร นายสังวาลย์ ผ่านฟ้า ก็ได้นำลิเกมาแสดง นายปรีชา ชลประทีปหัวหน้าคณะบุญชูชลประทีป กล่าวว่ "มาอยู่ที่พระโขนงก็ได้ไปแสดง ครั้งนั้นได้เล่นสลับกับลิเกของคณะนายสังวาลย์ ผ่านฟ้า ต่อมาภายหลังประชาชนไม่สนใจที่จะดูลิเกหันมานิยมหนังสดกันมากเป็นเหตุให้ลิเกนายสังวาลย์ ผ่านฟ้า ต้องเปลี่ยนรูปแบบการแสดงมาเป็นหนังสดแทน และที่วิกพระโขนงนี้ก็เล่นหนังสดตั้งแต่นั้นมา" จึงทำให้ลิเกของนายสังวาลย์ ผ่านฟ้า ยึดอาชีพการแสดงหนังสดตามความนิยมของผู้ชม และได้พัฒนารูปแบบการแสดง เนื่องจากคณะของตนมีความชำนาญในการแสดงลิเกอยู่แล้ว จึง

¹¹ ปรีชา ชลประทีป หัวหน้าคณะบุญชูชลประทีป, สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2544.

ได้นำมาผสมกับการแสดงโขนสด จนได้รับความนิยมและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของผู้ชมโดยทั่วไป จากนั้นจึงได้เปลี่ยนชื่อจากคณะสังวาลย์ผ่านฟ้า มาเป็นคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง มีความหมายถึง ความเจริญรุ่งเรือง และปักหลักอยู่ที่ตลาดพระโขนง ได้ฝึกหัดเด็ก ๆ ในเขตชุมชน ทำให้คณะของ นายสังวาลย์ มีนักแสดงโขนสดที่มีฝีมือชั้นเยี่ยมเป็นที่กล่าวขานมาโดยตลอดและนักแสดงที่มีความชำนาญและอายุมากขึ้นก็ได้แยกตนเองออกมาตั้งคณะโขนสดขึ้นอีกหลายคณะ และคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ก็ยังแสดงสร้างชื่อเสียงมาโดยตลอด จนกระทั่งเมื่อนายสังวาลย์ เจริญยิ่ง เสียชีวิตลงผู้ที่ดำเนินกิจการต่อ คือ นายปรีชา เจริญยิ่ง บุตรชายคนสุดท้าย ซึ่งเป็นผู้แสดงโขนสดที่มีความสามารถในคณะคนหนึ่งปัจจุบันอายุ 58 ปี (พ.ศ. 2545) ได้ดำเนินกิจการต่อและได้พัฒนารูปแบบการแสดงและฝึกหัดเด็กในชุมชนเขตพระโขนงและบุตรหลานของตนเองสืบทอดการแสดงอย่างต่อเนื่อง มีผลงานปรากฏในชื่อเสียงที่ได้รับความนิยมให้ร่วมแสดงตามสถานที่สำคัญ ๆ ได้รับรางวัลมากมาย เช่น

- แสดงในงานวันสถาปนาชาติไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ได้รับเข็มพระราชทานประจำคณะเมื่อ พ.ศ. 2528
- แสดงถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2532
- แสดงในงานวันที่ 5 ธันวาคม เกือบทุกปี ณ บริเวณท้องสนามหลวงได้รับโล่พระราชทานจากคณะกรรมการผู้จัดงานวันมหาจักร
- รับถ้วยรางวัลจากพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร ณ วัดใหม่พระพิเรนทร์ กรุงเทพมหานคร วันแสดงน้ำใจศิลปิน เมื่อ พ.ศ. 2525
- รางวัลเมขลาแขนงศิลปะพื้นบ้านสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ปีซ้อน พ.ศ. 2538 และ 2539

นอกจากนั้นแล้วคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ยังได้ผลิตนักแสดงที่มีความสามารถในด้านการแสดงที่สามารถแยกตัวออกไปตั้งคณะบริหารจัดการแสดงโขนสดและเป็นการเผยแพร่ศิลปะการแสดงแขนงนี้อีกหลายคณะ เช่น คณะพิชัย วิไลศิลป์ คณะ ส.พันธ์วิ รุ่งแสง เป็นต้น ปัจจุบันคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ยังดำเนินกิจการอยู่ โดยนายปรีชา เจริญยิ่ง เป็นหัวหน้าคณะ ตั้งอยู่เลขที่ 61/7 ซอยภูมิจักร เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร 10110 โทรศัพท์ 02391-3996

นายปรีชา เจริญยิ่ง หัวหน้าคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่ง

2.3 สรุปกำเนิดและพัฒนากาการการแสดงโขนสด

การแสดงโขนสดเป็นการผสมผสานศิลปะการแสดง 3 แขนง คือ 1. การแสดงลิเก 2. การแสดงหนังตะลุง 3. การแสดงโขน ซึ่งแต่เดิมเรียกว่า "หนังสด" โดยเริ่มจากนายท่านเหล่าอุดม เป็นคนจังหวัดชลบุรี มีอาชีพแสดงละครแก่บ้าน ได้พบเห็นคนเมาสุราในงานปลงศพโดยสมมุติตนเองเป็นตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ เดินโยกตัวไปมาอย่างสนุกสนาน นายท่าน จึงเกิดความคิดที่จะนำมาแสดงโดยเรียกว่า "หนังสด" และฝึกหัดให้กับคนในคณะของตนออกแสดงได้ ได้รับความนิยมในเขตจังหวัดใกล้เคียงในปี พ.ศ. 2470 พระภิกษุทองวัดมงคลโคธาวาส จังหวัดสมุทรปราการได้นำนายสะอึ้ง เหล่าอุดม มาสอนการแสดงโขนสดให้กับเด็กวัดโดยใช้ชื่อคณะว่า "โขนสดคณะศิษย์หลวงพ่อทอง" ออกแสดงแล้วได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ปี พ.ศ. 2526 นายสะอึ้ง เหล่าอุดม เสียชีวิตลงทำให้การแสดงโขนสดของคณะขาดผู้ควบคุมดูแลจึงยุติลง ประกอบกับในช่วงเวลาดังกล่าวการแสดงโขนสดได้แพร่หลายมายังเขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร ทำให้นักแสดงโขนสดหลายท่านได้มาร่วมแสดงกับคณะโขนสดในเขตพระโขนง ซึ่งเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมอยู่แล้ว ในปัจจุบันคณะโขนสดในเขตกรุงเทพมหานครที่ติดป้ายโฆษณาฝีมืออยู่ด้วย

กัน 6 คณะ ได้แก่ 1. คณะบุญชูชลประทีป 2. คณะพิชัยวิไลศิลป์ 3. คณะประยุตดาวใต้ 4. คณะบัณฑิตศิษย์นาฏศิลป์ดาวรุ่งดวงใหม่ 5. คณะ ส.พรศิลป์ 6. คณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ซึ่งใน สดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ผู้วิจัยได้ยกกรณีศึกษาวิธีการคัดเลือกผู้แสดง โดยดูความเหมาะสมของ สรีระเพื่อให้ตรงกับบทบาท ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์และตัวลิง ถ้ารูปร่างใหญ่ก็ให้หัดเป็นตัวยักษ์ รูปร่างเล็กลงมาก็ฝึกหัดเป็นตัวลิง รูปร่างสูงโปร่งฝึกหัดเป็นตัวพระ รูปร่างท้วมฝึกหัดเป็นตัวนาง การฝึกหัดก่อนที่จะรับตัวเป็นศิษย์จะต้องทำพิธีจับข้อมือข้อมือถือเป็นการยอมรับศิษย์จึงจะเริ่มการ ฝึกหัดเบื้องต้นโดยการเดินเสา (เดินเขน) ถีบเหลี่ยม ถองสะเอว ส่วนตัวลิงมีการฝึกหัดหกคะเมน ตีลังกา หัดเดิน เข้าพระเข้านาง หัดร้อง โดยมีทำนองร้อง 2 ทำนอง คือ ทำนองนอก ใช้สำหรับ ตัวยักษ์ สำเนียงการร้องแบบทางใต้และทำนองใน ใช้สำหรับตัวพระ ตัวนางและตัวลิง ลักษณะ การร้องแบบลิเก สำเนียงการร้องแบบคนภาคกลาง การสืบทอดเป็นการสืบทอดให้กับคนภายใน ครอบครัวแบบตัวตายตัวแทนเป็นบุคคลที่มีความรู้ในการแสดง พิธีกรรม มีความรับผิดชอบ กำกับการแสดง ควบคุมและประสานงานได้เป็นอย่างดี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

การแสดงโฆษณาสดคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่ง

จากองค์ประกอบต่างๆ ในการแสดงโฆษณาสดจะพบว่าคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่งเป็นคณะที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป จากปริมาณการแสดงโดยเฉลี่ยประมาณ 60 ครั้งต่อปี ซึ่งมากกว่าคณะอื่นๆ และลักษณะเฉพาะการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและเหตุการณ์ปัจจุบัน ซึ่งให้ความบันเทิงใจแก่ผู้ชมเป็นหลักในการประกอบอาชีพ ผู้วิจัยได้ติดตามชมการแสดงของคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่งที่แสดงอยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2544-2545 จำนวน 16 ครั้ง พบว่า การแสดงโฆษณาสดคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่ง อันประกอบด้วยพิธีกรรมก่อนการแสดง ลำดับขั้นตอนการแสดงและท่ารำที่ใช้ในการแสดงและบทบาทของตัวตลก ซึ่งผู้วิจัยพบว่า มีขั้นตอนและรายละเอียด ดังนี้

- 3.1 พิธีกรรมก่อนการแสดง
- 3.2 การแสดงโฆษณาสดเรื่องรามเกียรติ์ ตอนศึกพญาไมยราพ
- 3.3 การปฏิบัติท่ารำในการแสดง
- 3.4 บทบาทของตัวตลกในการแสดง
- 3.5 สรุป การแสดงโฆษณาสดคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่ง

3.1 พิธีกรรมก่อนการแสดง

การแสดงโฆษณาสดคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่ง ที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาได้มีการกระทำพิธีที่เรียกว่า บูชาเทพเจ้าหรือบูชาครูบาอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ตนเองและผู้ร่วมงานในคณะ สามารถแบ่งออกได้ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้ คือ

3.1.1 การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เจ้าที่เจ้าทาง เมื่อไปถึงสถานที่แสดง หัวหน้าคณะจะเป็นผู้เลือกผู้เลือกหาสถานที่ตั้งของเวทีการแสดงตามมีเจ้าภาพกำหนด โดยจะเป็นผู้กำหนดทิศทางของการหันหน้าเวที คือ จะใช้ทิศเหนือ หรือทิศตะวันออกเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อความเป็นสิริมงคลตามความหมายของทิศ คือ ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง ต่อจากนั้นจะทำพิธีบูชา โดยการจุดธูป 3 ดอก เทียน ดอกไม้ บูชาเจ้าที่เจ้าทางของสถานที่นั้นโดยความหมายบอกกล่าวขอพรและขออนุญาตใช้สถานที่ ให้เกิดความสงบเรียบร้อยไม่มีอุปสรรคต่อการแสดงและขอเชิญมาชมการแสดงโฆษณาสด ขั้นตอนต่อไปจึงจะเริ่มสร้างเวทีการแสดง

3.1.2 การบูชาเทพเจ้าและการแสดงความเคารพครูบาอาจารย์ หัวหน้าคณะจะจัดเตรียมโต๊ะหมู่บูชาอยู่บริเวณที่พักนักแสดงทางด้านหลังของเวทีการแสดงสำหรับตั้งศิระษะครู ได้แก่ พระพรตฤาษี จัดวางไว้กึ่งกลางโต๊ะบูชาและศิระษะโขนที่ใช้ในการแสดง จัดวางโดยแบ่งฝ่ายพระรามและกองทัพลิงอยู่ทางด้านขวาและฝ่ายยักษ์ตั้งทางซ้าย ต่อจากนั้นจึงนำเครื่องกำนล* จากเจ้าภาพอันประกอบด้วย ผ้าขาว 3 เมตร (อาจจะไม่มีหรือไม่กี่ได้) ชั้น ดอกไม้ ฐูปเทียน เงิน 24 บาท บุหรี่ เหล้าขาวหรือเหล้าโรง เหล้าแดง (สุราปรุงพิเศษ) มาจัดวางที่หน้าโต๊ะบูชา เมื่อถึงเวลาประมาณ 18 : 00 น. หัวหน้าคณะจุดธูปเทียนบูชาและเริ่มสวดทำพิธีน้อมนัต จากนั้นนำน้อมนัตมาประพรมบริเวณด้านหน้าเวทีเพื่อความเป็นสิริมงคลและบัดเสียนิยมจัดจัญไรที่จะเกิดขึ้นกับการแสดง และ ผู้แสดงในคณะ หัวหน้าคณะจุดธูป 16 ดอก มาปักไว้ด้านหน้าเวที เพื่อบูชาเทพเจ้าอันได้แก่ พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม พระราหู พระครุฑนุमान และเทพเทวดา ให้มาร่วมอวยพรมงคล

ภาพที่ 11 การจัดโต๊ะบูชาเทพเจ้าหรือครูอาจารย์

* เครื่องกำนล หมายถึง สิ่งของที่นำมาถวายสักการะบูชาต่อครูอาจารย์เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล ถือเป็นปฏิบัติกันมาแต่โบราณหรือเป็นคำตอบแทนต่อครูบาอาจารย์

3.1.3 การโหมโรง เมื่อถึงเวลา 19.30 น. หัวหน้าคณะจัดรูป 3 ดอก เริ่มทำการบูชาครู โดยให้นักแสดงที่พักบริเวณด้านหลังเวทีพร้อมกัน ปี่พาทย์บรรเลงเพลงโหมโรง¹ หมายถึง เพลงที่บรรเลงก่อนการแสดงมหรสพหรือพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการบอกกล่าววามหรสพหรือพิธีการต่างๆ นั้นกำลังจะเริ่มต้นแล้ว อีกประการหนึ่งเพื่อเป็นการร่ำอารมณ์ให้บังเกิดความตื่นเต้นและมีจิตใจร่าเริงที่จะประกอบกิจการงานอย่างแข็งขันยิ่งขึ้น โดยปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงโหมโรงหรือที่เรียกกันว่า โหมโรงเย็น ตามที่กำหนดไว้แต่โบราณ 19 ลำดับ โดยจะเริ่มจากเพลงสาธุการและต่อจากนั้นจะบรรเลงเพลงอื่นๆ โดยไม่ได้เรียงตามลำดับ ดังเพลงต่อไปนี้ เช่น

อันดับ 1 เพลงสาธุการ หมายถึง การน้อมกายและใจเพื่อเป็นการอภิวันทาการแด่พระรัตนตรัยและทวยเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์ด้วยความเคารพ

อันดับ 2,3 และ 4 เพลงตระ ในสมัยโบราณใช้เพลง "ตระสันนิบาต" หมายถึง การกล่าวเชิญชุมนุมเทวดาแทนการกล่าวคาถาชุมนุมเทวดาด้วยวาจาเสร็จสิ้นแล้ว ต่อมาได้บรรเลงเพลงตระอื่นๆ โดยเริ่มด้วยเพลงตระหญ้าปากคอก ตระปลายพระลักษมณ์และตระมารละม่อม

อันดับ 5 เพลงร่ำสามลา หมายถึง ร่ำ 3 จบ หรือ 3 ครั้ง มักใช้เป็นเพลงประกอบกิริยาแสดงอิทธิฤทธิ์ โดยทั่วไปหมายถึงการกราบ 3 ครั้ง หรือแทนการกล่าวคาถา "ธम्मสวนกาโล ออมพพทนตา" ในทำยคำเชิญชุมนุมเทวดา 3 ครั้ง

อันดับ 6 เพลงต้นซุบ (บางแห่งเรียกว่า เพลงต้นเข้ามา) หมายถึง เทพบริเวณผู้มีหน้าที่เข้าไปกราบทูลเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่ให้ทรงทราบว่ามีผู้เชิญมา

อันดับที่ 7 เพลงเข้ามา เป็นเพลงประกอบกิริยาที่เทพเจ้าผู้เป็นใหญ่เข้าสู่พระวิสูตรเพื่อเตรียมองค์ไปสู่มณฑลพิธีตามอัญเชิญ

อันดับที่ 8 เพลงปฐม หมายถึง การจัดขบวนเทพนิกรที่จะโดยเสด็จ

อันดับที่ 9 ทำยปฐม หมายถึง การจัดขบวนเทพนิกรที่จะโดยเสด็จ

อันดับที่ 10 เพลงลา หมายถึง ความว่า การจัดขบวนนั้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว

อันดับที่ 11 เพลงเสมอ เป็นเพลงประกอบกิริยาที่เทพเจ้าเสด็จออกจากวิมาน

อันดับที่ 12 รัวลาเดียว เป็นเพลงประกอบกิริยาที่เทพเจ้าเสด็จออกจากวิมาน

อันดับที่ 13 เพลงขีด 2 ชั้น หมายถึงการมาของขบวนเทพยดา คนธรรพ์ ฯลฯ

¹ พ.ท. สุจิตร์ ตุลยานนท์, โหมโรง, เพลง, สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง เล่ม 15 : 7247 -

อันดับที่ 14 เซ็ดชั้นเดียว หมายถึง การมาของขบวนเทพยดา คนธรรพ์ ฯลฯ

อันดับที่ 15 เพลงกลม แสดงถึงการเสด็จมาของเทพเจ้าผู้สูงศักดิ์ เช่น พระอิศวร พระนารายณ์ เป็นต้น

อันดับที่ 16 เพลงขำนาญ เพลงนี้เป็นเพลงหน้าพาทย์ประกอบการนิมิตสิ่งต่างๆ ให้มีขึ้น แต่ที่นำมาบรรเลงในชุดใหม่โรงนี้ น่าจะหมายถึงการประสาทพรของเทพเจ้าผู้สูงศักดิ์

อันดับที่ 17 เพลงกราวโน หมายถึงการเสด็จมาของเทพเจ้าฝ่ายอสูร เช่น ท้าวภูเวกรหรือท้าวเวสสุวรรณ เป็นต้น

อันดับที่ 18 เพลงต้นซุบ การบรรเลงเพลงนี้ซ้ำอีกครั้งหนึ่งในตอนนี้ หมายถึง การประจุมของเจ้าของพิธีนั้น

อันดับที่ 19 เพลงลา เป็นการแสดงว่า จบคำอัญเชิญและเทพเจ้าได้เสด็จลงมาพร้อมกันในมณฑลพิธีแล้ว

การบรรเลงเพลงใหม่โรงนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของนักดนตรีที่จะเลือกบรรเลงเพลงต่างๆ และระยะเวลาที่เจ้าของคณะหรือผู้กำกับการแสดงจะเป็นผู้กำหนดการใหม่โรงต่อจากนั้นจะเป็นการใหม่โรงกลองตุ๊กหรือใหม่โรงชาติรี ผู้บรรเลงจะเป็นนักแสดงที่บรรเลงอยู่ทางด้านขวาของเวทีทางด้านข้างของเวทีการแสดงบริเวณที่พักนักแสดง ลักษณะทำนองจะเป็นการตีสลับกันระหว่างกลองตุ๊กและโทน ตีลื้อและซัดจิ้งหะกันไปมา โดยมีเครื่องประกอบจังหวะได้แก่ ฉิ่ง ฉาบ กรับ ใช้เวลาประมาณ 3-5 นาที เมื่อจบแล้วนักแสดง 2-3 คน จะร้องเพลงทางด้านหลังเวทีบริเวณที่พักนักแสดง 1 เพลง เช่น เพลงสดุดีมหาราชา หรือเพลงล้นเกล้าเฝ้าไทย เพื่อเป็นการสดุดีและเทิดพระเกียรติ จากการสัมภาษณ์นายปรีชา เจริญยิ่ง กล่าวว่า "ในการร้องเพลงนั้นเป็นการสดุดีและเทิดพระเกียรติแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและมีประโยชน์ต่อการแสดงสำหรับผู้ที่จะรำถวายมือจะได้เตรียมความพร้อมตรวจตราความเรียบร้อยก่อนการรำถวายมือ"

3.1.4 การรำถวายมือ เพื่อเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และครูบาอาจารย์ เป็นการรำชุดแรก โดยไม่เกี่ยวกับการแสดงในเรื่องโขนสด การรำถวายมือก่อนการแสดงโดยจะใช้ผู้แสดงแต่งกายยืนเครื่องพระ-นาง จำนวนประมาณ 4-8 คน โดยใช้นักแสดงที่แสดงโขนสด ออกมารำตามทำนองเพลงข้างประสานงา เพลงสร้อยสน หรือเพลงแขกบรเทศ ทำนองเพลงดังกล่าวเป็นทำนองเพลงสองชั้นในช่วงแรกแล้วลดลงเป็นอัตราจังหวะชั้นเดียวในช่วงหลังและจบด้วยเพลงลา ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดการเรียกรำถวายมือตามจังหวะเพลงว่า "รำเพลงช้าเพลงเร็ว" ซึ่งมีลักษณะทำรำที่ตัวพระ

² ปรีชา เจริญยิ่ง, หัวหน้าคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง, สัมภาษณ์ 12 เมษายน 2545.

และตัวนางปฏิบัติเหมือนกัน โดยผู้รำจะถือรูปคนละ 3 ดอก เดินออกมาไหว้แล้วนำธูปมารวมกัน ไปปักไว้ที่หน้าเวที แล้วจึงปฏิบัติทำรำใช้เวลาทั้งสิ้นประมาณ 7 นาที

3.1.5 **ไหว้ครูฤๅษี** เมื่อจบจากการรำถวายมือแล้ว ในตอนท้ายของเพลงรำ ม่านหน้าจะเปิดเป็นฉากอาศรม นักแสดงด้านหลังเวทีจะร้องตะโกนเสียง "เอา" และช่วยกันรับ "เฮ" พร้อมกับจุดประทัดโดยความเชื่อว่ามีชื่อเสียงเหมือนเสียงประทัดและให้ผู้ชมให้ความสนใจ หัวหน้าคณะหรือผู้ที่มีอาวุโสแต่งกายเป็นฤๅษีถือไม้เท้า ออกนั่งเดี่ยวกลางเวทีแล้วเปิดม่าน ปี่พาทย์หยุดบรรเลง ฤๅษีกล่าวบทไหว้ครูจบแรก² คือ นะโม 3 จบ พอบจบกลองและโทนจะรับลาหนึ่ง จบที่ 2 ชุมนุมเทวดา (สัคเคฯ) กลองโทนรับ 1 ลา อีก จบที่ 3 ว่า

อุศุภราชฤทธิรอน	ข้าจะไหว้พระบาททั้งสามพระองค์	พระอิศวรผู้ทรง
	ไหว้พระนารายณ์ลีกร	ทรงครุฑเขจร
ขจัดอินทร์เรื่องณรงค์		
	ไหว้จุดพักตร์ผู้ทรง	มหาสุวรรณหงส์
มหิทธิฤทธินาม		
	สามองค์ทรงภพทั้งสาม	สามโลกเข็ดขาม
ขยาดฤทธิ์ขจร		เรื่องเดชเรื่องเวทเรื่องพร
ปราบฟ้าดินดอน		
พระเดชก็จบจักรพาฬ		
	ไหว้พระบรมราชาจารย์	เสกสรรค์พันประการ
เครื่องเล่นในโลกโลกา		
	กลางวันไขนละครโลกา	หูนเห็นแจ่มตา
ประดับด้วยเครื่องเรื่องไร		
	ราตรีอัคคีแจ่มใส	หนังสือแสงไฟ
ให้เห็นวิจิตรลวดลาย		
	หวังประชาราษฎร์ทั้งหลาย	ชื่นชมสบาย
สมบุญณพิพัฒน์สถาพร		
	เร่งเร็วเอาเทียนมาติดปลายศร	อ่านเวทขอพร
ศรีศรีสวัสดิ์สมพอง		

² สันต์ จิตรภาษา, หนังสือ, สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง, : 6947.

พลให้ชานให้ทั้งผอง

พิณพาทย์ตะโพนกลอง

ดีเล่นให้สุขสำราญ

ในฉบับที่ 3 นี้ กลองโพนจะตีรับ 3 ลา ลั่นเสียงกลองฤๅก็ลุกขึ้นไปหน้าเวที ยืนประกาศเรื่อง
ราวที่จะเล่น แล้วก็ไหว้ครูอีกครั้งหนึ่ง ยืนไหว้ที่กลางโรง คำไหว้ครู ดังนี้

ประนมหัตถ์น้อมสการขึ้นเหนือเศียร

ต่างประทีปโกลนประทุมเทียน

จำนงเนียรนบบาทพระศาสดา

อันเป็นมิ่งโมลีสีทวีป

ดั่งประทีปส่องทั้งทุกทิศา

พระสองลัษณ์ไกลนัยนา

สูมหาห้องนิพพานสำราญรมย์

ลูกประดิษฐ์คิดทำคำสนอง

ขอประคองคุณใส่ไว้เหนือผม

ให้ประเสริฐเลิศล้ำในคำคม

ในอารมณต์าริซกภิปราย

ไหว้คุณพระธรรมล้ำโลกา

พระสงฆ์ทรงสิกขาสิ้นทั้งหลาย

ข้าจะไหว้องค์ท้าวเทพไท

ขอจงได้คุ้มครองช่วยป้องกัน

พรหมินทร์อินทรวารวรุช

สถิตสุดแคว้นแคว้นแดนสวรรค์

ข้าจะไหว้องค์พระปรคนธรรพ์

กุมภันท์ทศพัคตร์ท้าวยักษ์

ข้าจะไหว้บิดาผู้แม่โลก

เป็นใจจอมสาวชานารี

ข้าจะไหว้หนุมานชาญฤทธิ์

อีกศรีสุครีพชมพูพาน

ไหว้ทั้งองค์ตมดทัพใหญ่

ข้าจะขอกราบไหว้ทุกสิ่งสรรพ

ไหว้ทั้งครูบาและอาจารย์

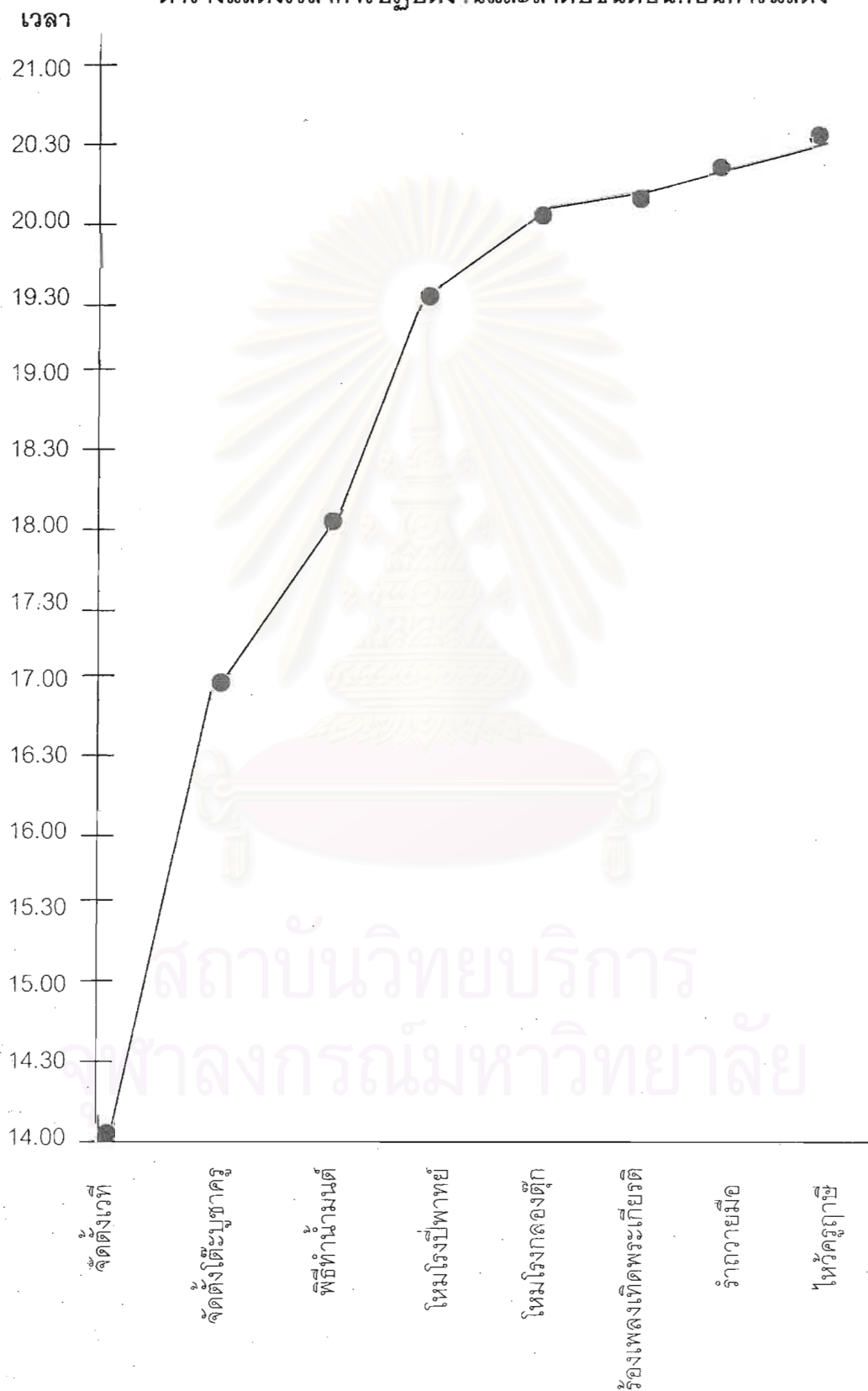
เสร็จพลับหลังยังศาลา

ต่อจากนั้นฤๅษีจะกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการแสดงและเรื่องราวที่นำมาแสดงในวันนี้ให้
ผู้ชมฟังปีพาทย์ทำเพลงกราวตะลุง ฤๅษีเดินกรายรอบเวทีรอบหนึ่งแล้วเข้าโรงทางประตูด้านซ้าย

ภาพที่ 12 หัวหน้าคณะหรือผู้อาวุโสแต่งกายเป็นฤๅษีออกมาร้องบทไหว้ครู โดยนายเสงี่ยม พันทวี

ตารางแสดงเวลาการปฏิบัติงานและลำดับขั้นตอนก่อนการแสดง

3.2 การแสดงโขนสดเรื่องรามเกียรติ์ตอน “ศึกพญาไมยราพ” คณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ได้จัดการแสดงโขนสดในหลายๆ ตอนด้วยกัน ซึ่งตอนศึกพญาไมยราพเป็นตอนหนึ่งที่ได้รับคานวณนิยมเนื่องจากใช้ผู้แสดงเป็นจำนวนมาก เนื้อเรื่องสนุกสนานชวนให้ติดตามและมีฉากแสงสี ที่ช่วยให้ผู้ชมเกิดจินตนาการร่วมในการแสดง ตลอดจนกระบวนการร้อง-รำ การตรวจพล และการรบ ที่รวบรวมไว้ในตอนนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้เลือกที่จะศึกษาลักษณะและวิธีการแสดง พบว่ามีขั้นตอนการ แสดง 3 ขั้นตอนด้วยกัน คือ

การเปิดเรื่อง

การดำเนินเรื่อง

การปิดเรื่อง

การเปิดเรื่อง โดยการใช้ตัวละครตัวเอกตัวแรกจะเป็นผู้นำเสนอความเดิมของเรื่องเหตุ การณ์และภูมิหลังของตัวละคร เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจเรื่องราวและดึงความสนใจของผู้ชมให้ติดตาม เนื้อเรื่องต่อไป และในการแสดงโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง เรื่องรามเกียรติ์ ตอนศึกพญาไมย ราพจะใช้ตัวละครเอกของเรื่อง คือ ทศกัณฐ์ ถือเป็นกษัตริย์หรือผู้สูงศักดิ์เพื่อให้เกิดศึกรมงคลต่อการ แสดง ซึ่งจะเปิดเรื่องโดยใช้ฉากตั้งเมืองลงกาหรือท้องพระโรงเมืองลงกา อันประกอบด้วยตัวละคร คือ ทศกัณฐ์ นางมณฑิลา นางกาลอัจกดี วิรุณมุข เสนา และนางสนม 2 คน โดยตัวละครเอกของเรื่อง คือ ทศกัณฐ์ จะร้องบทพากย์เมืองและร้องบททำนองโขนสด เมื่อจบแล้วจึงเจรจาโดย ทบทวน เนื้อความตามบทร้องก่อน แล้วจึงเล่าความเดิมของเรื่อง แนะนำตัวเองว่าเป็นใคร อยู่ที่ไหน ทำ อะไร และจะทำอะไรต่อไป ซึ่งจะเป็นการส่งบทถึงตัวละครอื่นๆ ภายในฉากเพื่อเชื่อมโยง เหตุ การณ์ของเรื่องที่จะดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง โดยตัวละครสำคัญแต่ละตัวจะมีการร้องเพื่อเชื่อมโยง เหตุการณ์หรือส่งบทร้องให้กับตัวละครตัวอื่นๆ ในฉากเดียวกันหรือกล่าวโยงถึงตัวละครที่เป็น บุคคลที่ 3 ในเนื้อเรื่องฉากต่อไป

ตัวอย่างการเปิดเรื่อง จากการแสดงโขนสด เรื่องรามเกียรติ์ ตอน ศึกพญาไมยราพ

ฉากที่ 1 ท้องพระโรงเมืองลงกา

พากย์เมือง

ท้าวราพนาสูรสุริวงศ์ เมื่อเสด็จลักรากษัตริย์ เหนืออาสน์ไพบูลย์ (เพี้ย)

พริ้งพร้อมเสนา เข้าเฝ้า พร้อมบริวารณ์ ฝ่ายท้าวราพนาสูรยังคั่นถึงสงคราม (เพี้ย)

มาเนื่องด้วยยังมีมนุษย์ ลักษณะณ์ ราม เยอหยิ่ง ยิงยงยกนาม หวังพิฆาตกุมภกรรณเอย (เพี้ย)

(ร้องเป็นทำนองตะลุง) จะขอกล่าวกลับจับเรื่องถึงเมืองยักษ์ ทศพัคตร์หัวหาญชาญสมร มาผู้ยัง

โลกาพระนคร มคาวร เป็นสุข ทุกเอ๋ยวันมา

ฝ่ายทศเคียรจ่อมอสุรา	ครอบครองโลกาเอ๋ยอาณาจักร
มีสิบเคียรยี่สิบพัคตร์	หาญหักชีวันยักษก็ไม่บรรลัย
องค์พระโคบุตรเป็นอาจารย์	วิญญานช่างถอดเอาไปเก็บไว้
วันหนึ่งน้องสาวไปเล่นไพร	แล้วมนุษย์มาไล่แม่เอยราวี
ตอมือต้องทำยังไม้หน้า	ข้าฆ่าสุริยวงศ์พงษ์กษัตริ
ทูตขรตริงเคียรอสุรี	เสร็จสิ้นผลาญชีวีด้วยมีอมัน
เมื่อความกำแหงเอยหนุมาน	ผลักผลาญจึงไม่อยู่ในสวนขวัญ
ฆ่าหีสกุมารอีกทั้งพัน	แล้วมาลวงเข้าไปในเวียงชัย
เมื่อครั้งองค์มาสื่อสาร	อหังการ
ฆ่าสี่เสนาลงบรรลัย	เจ็บใจเป็นพันพันทวี
เมื่อครั้งสุครีพมาหักฉัตร	มันสารพัดจะบัดสี
ตัวเราจึงลักแม่่นารี	สีดามาไว้ยังอุทยาน

-เจรจา-

ทศกัณฐ์ : มณฑิ ช่วยพี่เถอะ เรื่องศึกสงคราม พี่จนปัญญาเสียเหลือ
 มณฑิ : เจ้ามณฑิเทวีเอย เจ้ามณฑิเทวี ฟังคำสามีสุดจะรำวราน
 พระสีดาโฉมยงเอย พระสีดาโฉมยงที่จ่อมองค์ลักพามาฉัน
 ไขยักษออกไปเอย ไขยักษออกไป พระรามฆ่าตายไปเสียทุกวัน
 มณฑิ : เจ้าอัคคีว่าเงจะน้อง
 ทศกัณฐ์ : เจ้าอัคคี เจ้ามีความคิดประการใดบ้าง
 อัคคี : เจ้าอัคคีได้ฟังเย เอย ฟังท้าวไทยาเอย จ้านร
 ลวงลักษมณ์ ราม เข้าตามมา เมื่อเอย หมายถึงฆ่าไม่เข้มนั้น
 มณฑิ : ดิฉันถวายบังคม เพคะ เสด็จพี่
 ทศกัณฐ์ : พรใดเลิศ พรประเสริฐ จงเป็นของเจ้าทั้งสองพร้อมด้วย ทหารเอกของข้า
 ถวายบังคม พระเจ้าคะ ข้าพเจ้าเองท้าวทศกัณฐ์มหาราช แห่งกรุงพระนคร
 ลงกา ข้าพเจ้ามหาราชทศกัณฐ์ เสด็จประพาสไป ไปพบนางนางหนึ่ง มีนามว่า
 องค์ดณีสิดา ข้าพเจ้ามีความสงสารนาง พามาไว้ยังกรุงพระนครลงกา อยู่มา
 งามลักษมณ์ อ่างตัวเป็นผิวของนาง ต้องการจะเอานางสีดาคืนไป

-ปีพาทย์ทำเพลง.....-

(บรรยาย) ทันใดนั้นเองเสนาข้าราชากร หน้าเมืองลงกาก็เดินทางมานำเนื้อความมากราบทูล

-เจรจา-

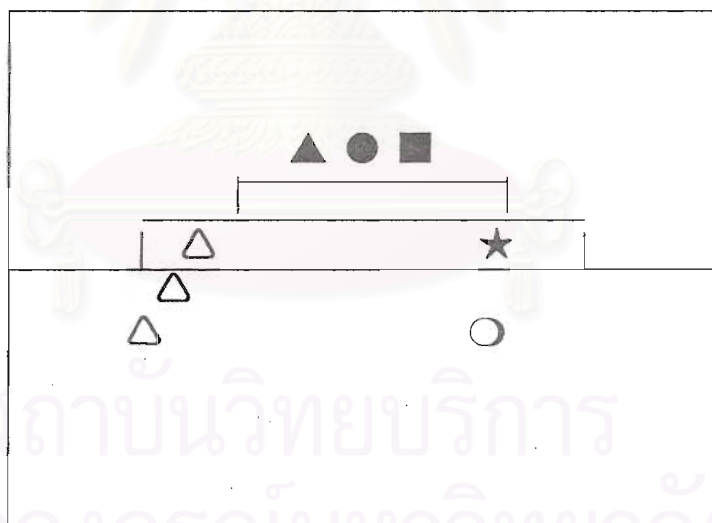
- เสนา : เป็นกรงคอประจําเหตุเมืองลγκα เดียวนี้มีเรื่องใหญ่แล้ว จะต้องนำเรื่องไป
กราบทูลเสด็จพ่อทศกัณฐ์ ถวายบังคมพะยะคะ เจ้าเหนือแห่งกรุงพระนคร
ลγκα นามว่า ท่านท้าวทศกัณฐ์
- ทศกัณฐ์ : ข้านี้แหละ คือ ท้าวทศกัณฐ์
- เสนา : พะยะคะ
- ทศกัณฐ์ : เจ้าอยู่ยงหน้าเมืองลγκα
- เสนา : เก้ากระหม่อมเป็นกรงคอ เหตุประจําเมืองลγκα
- ทศกัณฐ์ : กระหืดกระหอบ มาหาข้า มีธุระอะไรกับข้าวะ
- เสนา : คือบัดเดี๋ยวนี มีเรื่องใหญ่แล้วพะยะคะ
- ทศกัณฐ์ : เรื่องอะไร
- เสนา : กองทัพพระราม ยกทัพมาประชิดติดกรุงลγκα แล้วพะยะคะ

-ปีพาทย์รับ ทำยรว-

- ทศกัณฐ์ : เป็นความจริงหรือวะ
- เสนา : จริงพะยะคะ
- ทศกัณฐ์ : เป็นความจริงหรือวะ
- เสนา : มณโฑ พุดไม่ทันขาดคำ ดูลิเจ้าราม ลักษมณ์ เคลื่อนพลประชิดติดยังพระนคร
กรุงลγκα สงครามครั้งนี้มณโฑมีความคิดประการใดบ้าง ที่จะช่วยพี่ออกศึกทำ
สงครามได้นะน้อง
- มณโฑ : จะให้มณโฑช่วยอะไรเสด็จพี่หรือเพคะ ในเมื่อมณโฑ ทัดทานเสด็จพี่ไม่เคย
เชื่อฟัง มณโฑเลยจริงไหม กาลอัคคีน้อง
- กาลอัคคี : นั่นสิเพคะ เจ้าพี่แล้วเมื่อไร เสด็จพี่จะส่งสิดากลับไปสักทีหนึ่ง บ้านเมืองของเรา
จะได้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข สักทีละเพคะ
- ทศกัณฐ์ : ถ้ามาดมั่นว่าพี่ส่งองค์ดณีสิดาให้แก่เจ้าราม ลักษมณ์ สงครามมันจะยุติยั้ง
หรือ หาเป็นมิได้ ดังนั้นนมหาราชทศกัณฐ์ คิดอะไรแล้ว มันต้องสนใจคิดข้าพเจ้า
เพราะฉะนั้นเรื่องสิดา ข้าพเจ้ามหาราชทศกัณฐ์ จะไม่ยอมส่งอย่างเด็ดขาด ใน
เมื่อปรึกษาเมียทั้งสองไม่ยอมช่วยเหลือข้าพเจ้าท้าวทศกัณฐ์ไม่เป็นไร ข้าพเจ้า
ท้าวทศกัณฐ์เป็นผู้ก่อจะต้องสานเรื่องนี้ให้สำเร็จด้วยตัวของข้าพเจ้าเอง เพราะ
ฉะนั้น วิรุณมุข เอย

- วิจารณ์มุข : พะยะคะ
 ทศกัณฐ์ : จงนำสารมาให้ข้า
 วิจารณ์มุข : บัดนี้หม่อมฉันเตรียมแผนศุภราชสารมาเรียบร้อยแล้วพะยะคะ
 ทศกัณฐ์ : ข้าพเจ้าทศกัณฐ์จะเขียนสารถึงราชันดดา พญาไมยราพอยู่ยงนครบาดาล
 เสนา : นี่พะยะคะ ปากกาเมืองยักษ์
 ทศกัณฐ์ : จุ่มหมึก
 เสนา : หมึกหรือพะยะคะ พระองค์อย่าจุ่มลึกเดี๋ยวโดนลูกกระเดือกหมึกพะยะคะ
 ทศกัณฐ์ : นั่งรอ
 เสนา : พะยะคะ

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า ตัวทศกัณฐ์เป็นตัวเปิดเรื่องแล้วส่งบทให้กับนางมณฑิและนางกาลอัคคี ทำให้เกิดการขัดแย้งขึ้นและเพื่อให้ผู้ชมได้เข้าใจความเดิมของเรื่องและเพื่อให้เรื่องได้ดำเนินต่อไป เมื่อมีเสนายักษ์เข้ามากราบทูลถึงฝ่ายกองทัพพระรามที่ยกพลมาเพื่อจะทำศึกแย่งนางสีดา ทศกัณฐ์จึงได้สั่งให้วิจารณ์มุขนำสารนี้ไปให้ไมยราพออกรบ

การเปิดเรื่อง จากที่ 1 ฉากห้องพระโรงเมืองลงกา

● ทศกัณฐ์	▲ นางมณฑิ
■ นางกาลอัคคี	★ วิจารณ์มุข
△ นางก้านัล	○ เเสนายักษ์ (ตัวตลก)

2. การดำเนินเรื่อง เมื่อตัวละครได้ทำการเปิดเรื่องเพื่อให้ทราบถึงปมปัญหาแล้วจึงจะดำเนินเรื่องต่อไปขั้นตอนการดำเนินเรื่องของการแสดงโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่งมีความรวดเร็ว เน้นความสนุกสนานหรือตลกขบขันในการเจรจาของตัวละครกับตัวละครอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกันกับเหตุการณ์ของเรื่อง โดยดำเนินเรื่องด้วยการร้องและเจรจาทวนความในเนื้อเรื่องหรือขยายความให้เกิดความเข้าใจแก่ผู้ชมเพื่อให้ทราบถึงเรื่องและเหตุการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้น จากการสังเกตวิธีการดำเนินเรื่องพบว่า ในการดำเนินเรื่องของโขนสดตัวละครสำคัญของเรื่องจะต้องมีการเปิดฉากเพื่อทำการร้องและแนะนำตัว มีการแทรกบทเจรจา เพื่อให้เห็นความสำคัญของตัวละครและการแสดงความสามารถ บทบาท หน้าตา ของตัวละครด้วย ในการดำเนินเรื่องของการแสดงโขนสดนั้นจะมีการเปลี่ยนฉากตามท้องเรื่องอยู่ตลอดเวลา หรือในบางครั้งก็ใช้เทคนิคต่างๆ ทำให้ผู้ชมเกิดจินตนาการคล้อยตามการแสดง เช่น การจุดประทัดหรือดอกไม้ไฟเมื่อต้องการเสียงของควีน การใช้อ้อล้อเลื่อน เมื่อต้องการให้เห็นตัวละครเหาะเหินเดินอากาศ เป็นต้น ซึ่งขั้นตอนของการดำเนินเรื่องจะมีความยาว โดยจัดแบ่งออกเป็นฉากต่างๆ ดังนี้

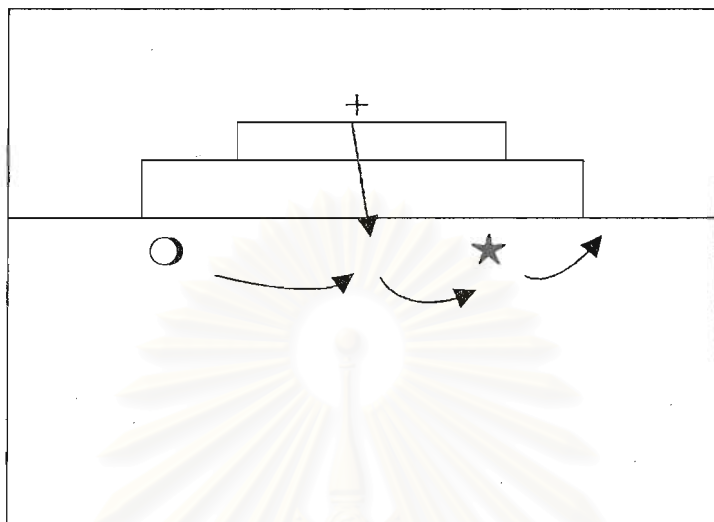
ฉากที่ 2 ที่ประทับเมืองนครบาดาล

เป็นฉากของเมืองนครบาดาลของไมยราพ ซึ่งเป็นตัวละครเอกตัวหนึ่งในตอนนี้ เป็นฉากเมืองบาดาล ไมยราพประทับอยู่บนแท่นประทับมีการร้องแนะนำตัวและเจรจาทวนบทร้อง เช่น

ร้องโขนสด

ไมยราพ : องค์ไมยราพยักษา และเป็นจอมราชาแห่งนครบาดาลเอ๋ย (ซ้ำ)
 ยักษ์เป็นกษัตริย์เอ๋ยมีความสุข (ซ้ำ) เสียความทุกข์เอ๋ยไม่สะท้าน
 พระมารดร แม่จันทระดา (ซ้ำ) สุขใจหนักหนาแม่มงคราญ
 พิลากวนก็เป็นพี่สาวเอ๋ย (ซ้ำ) มั่นสุขใจเราเกษมสำราญ
 แต่มาวันนี้ดีเป็นไฉน (ซ้ำ) มั่นร้อนลุ่มกุ่มใจ เหมือนไฟเผาผลาญ

จากนั้นวิรุณมุขและตัวตลก เข้าพบและถวายพระราชสาส์น เมื่อไมยราพได้อ่านสาส์นแล้วจึงสั่งให้จัดเตรียมพลยักษ์เพื่อจะยกทัพไปรบกับพระรามตามคำสั่งของทศกัณฐ์และจะไปเข้าเฝ้ามารดาเพื่อขอพรในการทำศึกสงคราม

ฉากที่ 2 ที่ประทับเมืองนครบาดาลของไมยราพ

+ ไมยราพ ★ วิรุณมุข ○ ตัวตลก

ฉากที่ 3 ห้องนางจันประภา

กล่าวถึงฉากที่ประทับของนางจันประภา ผู้เป็นมารดาของไมยราพ ร้องบทกลอนแนะนำตัวและบรรยายถึงสามีและบุตรธิดา จากนั้นเป็นการเจรจาทวนบทร้อง ตัวอย่าง เช่น

ร้องไขนสอด

จันประภา : เจ้าจันประภาสายสวาท เอย (ข้า) แม่ขุนนางทั้งกายา

สามมยักษ์เอย

มาตายจากไปนานข้า

ว่ามีลูกอยู่สองคนเอย (ข้า)

เป็นหน้ามรกรักอย่างดวงตา

-เจรจา-

จันประภา : จันประภาเป็นนามของเจ้า สามีคือท่านมยักษ์กษัตริย์แห่งเมืองบาดาล มีลูกสาวหนึ่งคน ลูกชายหนึ่งคน ลูกสาวพิลาทวน ไมยราพคือบุตรชายกำลังอยู่ในวัยน่ารัก

-ปีพาทย์ทำเพลงมอญ-

พากย์ : และแล้วไมยราพก็ขึ้นเฝ้าพระมารดา เพื่อจะขอพร ไปบรกรต่อสู้

-เจรจา-

- ไมยราพ : ขอรบฝ้าพระบาท พระราชมารดาจันประภา บัดนี้เกล้ากระหม่อมพญาไมยราพขึ้นฝ้าแล้วพะยะค่ะ ขอเดชะเสด็จแม่จันประภาเจ้าเอย ณ ครั้นเมื่อข้าอยู่ในพระราชตำหนัก มีเอกอัครข้าราชการจากเมืองลงกา คือ ผู้นำสารตราจากพระเจ้าลุมทศกัณฐ์ให้มาส่งถึงเกล้ากระหม่อมพระราชนัดดาพญาไมยราพ เนื้อใจความของสารปรบบอกด้วยว่า มีอริราชศัตรูชื่อว่า ราม ลักษณะณ์ พร้อมด้วยเช่นฆ่ายักษ์ล้มตายเป็นจำนวนมาก พระเจ้าลุมมองไม่เห็นใครที่จะให้การช่วยเหลือ จึงขอความช่วยเหลือ จากพญาไมยราพ ให้เป็นแม่ราตราทัพออกทำศึกสงคราม เสด็จแม่เห็นเป็นประการใดพระเจ้าคะ (ปีพาทย์รับ) ทำยมอญ
- จันประภา : แม่ไม่เห็นเป็นประการใดทั้งสิ้นไมยราพ เมื่อเอยถึงนามท้าวทศกัณฐ์แม่ก็เล่าให้เจ้าฟังแล้วว่ามีแต่ความเห็นแก่ตัวฟังนะไมยราพพ่อของเจ้าตายเพราะท่านท้าวทศกัณฐ์นะลูกนะ เรื่องของเขา อยู่เมืองเขา เมืองของเราไม่เกี่ยวพัน
- ไมยราพ : เสด็จแม่ อย่าเอาเหตุผลส่วนตนมาเกี่ยวกับส่วนรวม สุริยวงศ์ยักษ์เกิดมาเป็นยักษ์ ต้องมาล้มตายด้วยน้ำมือของมนุษย์เพียงธรรมดา มันน่าอัปอายขายหน้าเป็นยิ่งนัก หรือจะให้เกล้ากระหม่อมพญาไมยราพต้องอยู่ภายในเมือง มิให้ร่วมรบออกทำศึก มันจะไม่สูญสิ้น เสียศักดิ์ศรีเหล่าชาวยักษ์หรือ
- จันประภา : ฟังแม่ก่อนไมยราพ เจ้านะเป็นกษัตริย์ต้องครอบครองเมืองต่อไปจากพ่อเจ้าเจ้าสู้เขาไม่ได้หรอกลูก
- ไมยราพ : เสด็จแม่
- จันประภา : อย่าไปเลยนะลูกนะ
- ไมยราพ : ชีวิตของข้าจะตายหรืออยู่แล้วแต่ฟ้าจะลิขิต แต่เพื่อศักดิ์ศรีของราชวงศ์ยักษ์ฆ่าได้แต่หยามกันไม่ได้ (ปีพาทย์รับ) ทำยรวัว
- จันประภา : กูไม่ให้มีงไป
- ไมยราพ : ลูกจะไป
- จันประภา : ไม่ให้ไป
- ร้องเพลงตลก-
- ไมยราพ : แล้วกราบฝ้าพระบาทชนนียักษ์ี จะออกตัวดีกับธงมาเอย
- จันประภา : เลี้ยงมาจนปานนี้จะไม่เชื่อแม่หรือยังง๊ะ (พูด)
- ไมยราพ : ยักษ์จะไปต่อตีดับชีวิต (ข้า) พวกมนุษย์สิ้นคิดให้หมดท้าว

จันประภา : ว่าหยุดก่อนซักก่อนเออ (ซ้า) มาฟังสุนทรแม่ว่าว่าขึ้นเจ้าไปเออ (ซ้า) คงต้องตายนะลูกยา

ไมยราพ : แล้วฟังคำปราศรัย ไม่ฟังท้าวไทพจนนา
จะออกไปรบกับมณุษย์สักนิต สักนิต สักนิต (ซ้า)
ด้วยอิทธิฤทธิ์สุริยวงศ์ยักษา
ลูกจะตายหรือจะอยู่ (ซ้า) จะบอกให้รู้ในวันข้างหน้า
ลูกจะตายหรือจะวรกาย พญาไมยราพชวนยักษ์ร้ายไคลคลา

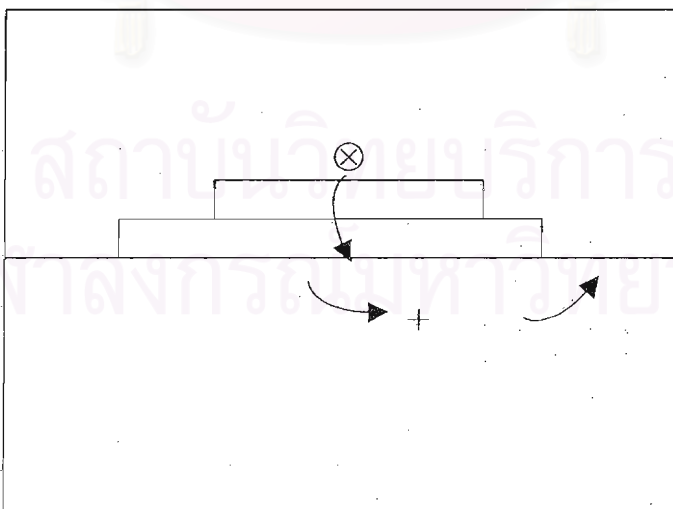
-ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด-

-เจรจาในเชิด-

ไมยราพ : เสด็จแม่ทรงอย่ามาห้ามเกล้ากระหม่อม เกล้ากระหม่อมทำอะไรแล้ว
เกล้ากระหม่อมไม่อาจเปลี่ยนแปลงพระทัยได้ หลบเกล้ากระหม่อมไป

พากย์ : พญาไมยราพไม่เชื่อฟัง พระมารดาไม่โหดเป็นอย่างมาก แล้วจึงหยิบเอาศร
หมายที่จะเอาไม้ไล่ตี พญาไมยราพออกไปต่อสู้

จากนั้นไมยราพได้เข้าเฝ้าและกราบทูลถึงเรื่องที่จะไปทำศึกกับพระรามตามคำสั่งของ
ทศกัณฐ์และจะมามอบลาไปรบ เพื่อขอพรจากมารดา แต่พอจันประภาไม่เห็นด้วยเกรงจะถูกฆ่า
ตายจึงได้ห้ามไมยราพไม่ให้ออกทำศึก แต่ไมยราพไม่สนใจในคำทัดทานของมารดา ยังคงยึดมั่นที่
จะออกกระทำศึก

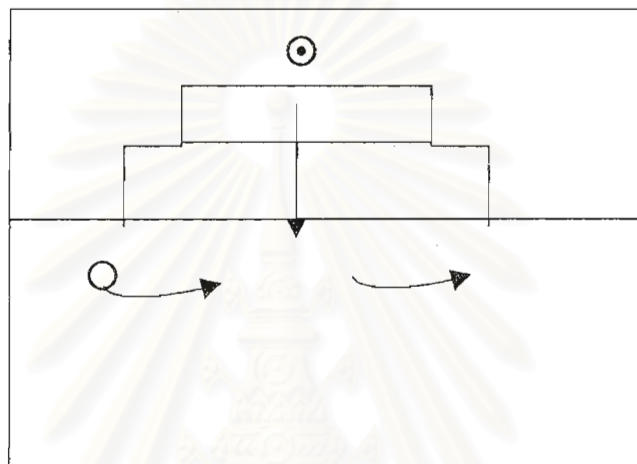

ฉากที่ 3 ที่ประทับของนางจันประภามารดาของไมยราพ

⊗ นางจันประภา + ไมยราพ

ฉากที่ 4 ห้องนางพิลาภวน

เปิดฉากนางพิลาภวนพี่สาวของไมยราพเดินออกทางประตูด้านขวามั่งประทับบนเตียงและร้องแนะนำตัวจากนั้นจึงเจรจาทวนบท และได้ยินเสียงของพระมารดา มีตัวตลกออกทางประตูด้านขวา เข้าทูลเรื่องราว นางพิลาภวนและตลกจึงเสด็จไปที่ห้องที่ประทับเดินเข้าเวทีทางประตูด้านซ้าย ดังภาพ

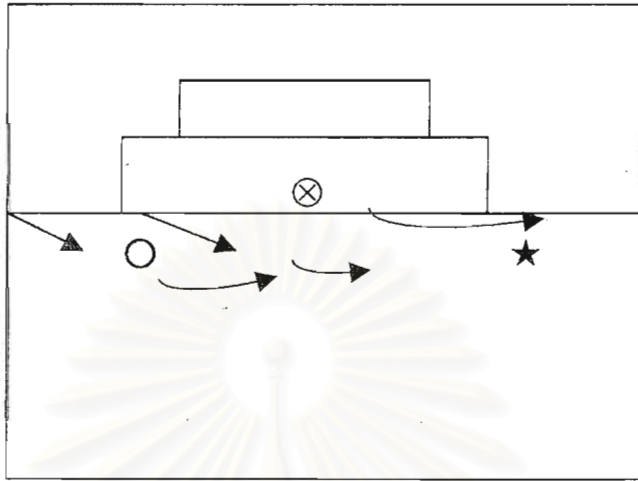

ฉากที่ 4 ห้องนางพิลาภวน

⊙ นางพิลาภวน ○ ตลก

ฉากที่ 5 ห้องที่ประทับ

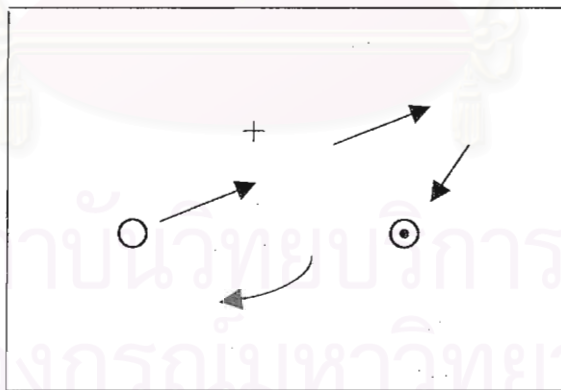
เปิดฉากนางจันประภา ไมยราพ และตัวตลก ออกทางประตูด้านขวา นางจันประภาออกสัปดาห์นี้ให้ไมยราพออกทำศึก ไมยราพโมโหจึงได้เหยียงร่างของนางจันประภา ล้มลงกับพื้นเสียชีวิต ไมยราพเศร้าเสียใจและสั่งให้ทหารนำศพมารดาไปหอรธรรมสังเวท ดังภาพ

ฉากที่ 5 ห้องที่ประทับ

- ⊗ นางจันประภา ★ ไมยราพ
- ตัวตลก

จากนั้นนางพิลาภวนเดินออกทางประตูด้านซ้าย เมื่อทราบว่าไมยราพฆ่ามารดาเสียชีวิต จึงโกรธและต่อว่าไมยราพ และเดินออกมาบริเวณม่านหน้าเวทีเพื่อทำการเปลี่ยนฉากต่อไป

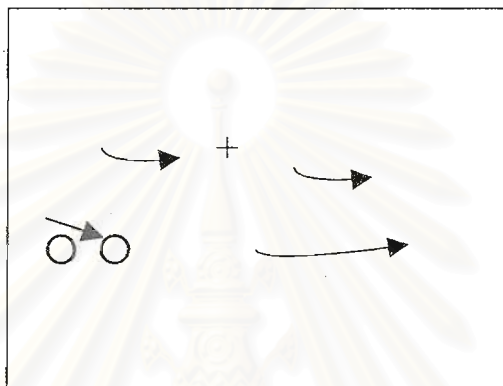

ฉากที่ 5 หน้าม่าน

- + ไมยราพ
- ⊗ 13 พ.ค. 97 A°C
นางพิลาภวน
- ตัวตลก

ฉากที่ 6 ฉากป่า

เปิดฉากไมยราพและตัวตลก 2 คน เดินออกทางประตูด้านขวา ไมยราพสั่งให้หยุดพักเพื่อเตรียมแผนการที่จะลักลอบเป่ามนต์สะกดทัพของพระรามและจับตัวพระรามมาไว้ที่เมืองบาดาล และสั่งให้ตลก 2 คน ไปหาสัพยาโดยเป็นการเจรจาตกลงระหว่างไมยราพและตัวตลกทั้ง 2 และทำโรงพิธีเพื่อเผาพระราม จากนั้นจึงกลับเข้าประตูทางด้านซ้าย

ฉากที่ 6 ฉากป่า

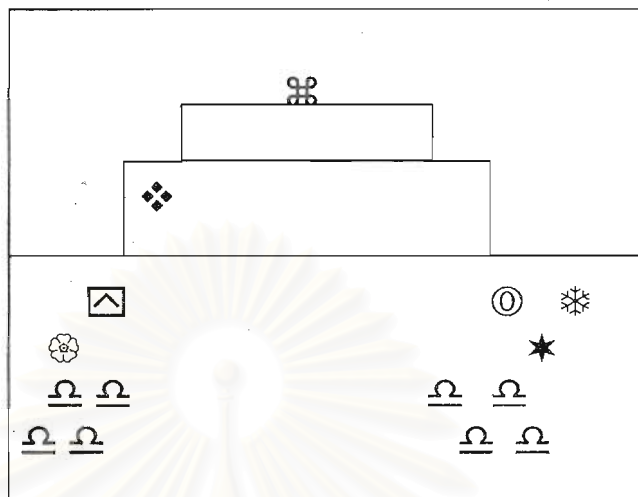
+ ไมยราพ

○ ตัวตลก

○ ตัวตลก

ฉากที่ 7 ฉากพลับพลา

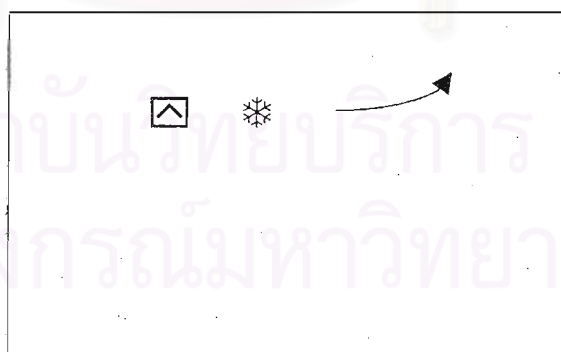
เปิดฉาก หนุมาน สุครีพ องคต ชมพูนพพาน พิเภก และบรรดาเสนาลิงนั่งอยู่ตามตำแหน่ง พระรามและพระลักษมณ์เดินออกประตูด้านขวา แล้วขึ้นนั่งที่เตียงพระรามและพระลักษมณ์ร้องบทแนะนำตัว จากนั้นพระรามจึงกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ได้ฝันและได้ตรัสถามพญาพิเภก ทำนายว่าจะมียักษ์ใหญ่นามว่าไมยราพจะมาลักพาพระรามไปเมืองบาดาล พระลักษมณ์เศร้าโศกเสียใจ แต่พระรามได้ปลอบและสั่งเสียไว้กับพระลักษมณ์ หนุมานจึงออกความคิดที่จะแปลงกายให้ใหญ่โตและอมพลับพลาไว้ในปาก ส่วนสุครีพจะนอนขวางปากหนุมาน

ฉากที่ 7 ฉากพลับพลา

☸ พระราม	❖ พระลักษมณ์
⊠ หนุมาน	🌸 องคต
⊙ พิเภก	★ ขมพูนาน
❄️ สุครีพ	☪️ เเสนาลิง

จากนั้นหนุมานและสุครีพลุกออกมาหน้าม่านทำบทธสนทนาเพื่อให้หนุมานแปลงกายอมพลับพลา เปิดจากด้านในเพื่อเปลี่ยนฉาก แล้วหนุมานและสุครีพกลับเข้าทางประตูด้านซ้าย

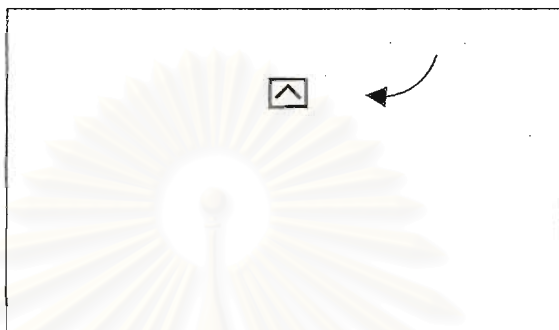

ฉากที่ 7 หน้าม่าน

⊠ หนุมาน	❄️ สุครีพ

ฉากที่ 8 ฉากอาศรมพระราม

เปิดฉากหนุมานออกมาทางประตูด้านซ้าย เมื่อรับอาสาพระรามที่จะแปลงกายให้ใหญ่โต เพื่อจะอมพลับพลาไว้ในปาก ปี่พาทย์ทำเพลงรัว ปิดม่านหน้า

ฉากที่ 8 อาศรมพระราม

☒ หนุมาน

ฉากที่ 9 หนุมานอมพลับพลา

เป็กม่านเป็นบทพากย์บรรยายถึงพลับพลาที่หนุมานอมอยู่ โดยมีสุครีพนอนขวางประตูทางเข้าบริเวณปากหนุมาน ไมยราพเดินออกทางประตูด้านขวาและเป่ามนต์คาถาปิดม่านหน้าเพื่อเปลี่ยนฉาก

ฉากที่ 9 หนุมานอมพลับพลา

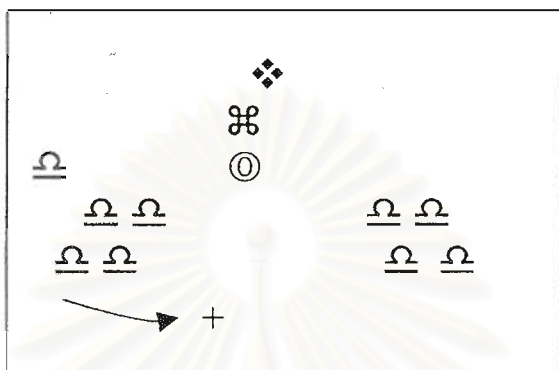
* สุครีพ

+ ไมยราพ

ฉากที่ 10 ภายในปากหนุมาน

เปิดฉากพระราม พระลักษมณ์ พิเภกและเสนาลึงนอนหลับอยู่ในปากของหนุมานไมยราพออกทางประตูด้านขวา โดยในฉากนี้ผู้แสดงเป็นตัวไมยราพสวมศีรษะแบบโขนกรมศิลป์ คือ

สวมศิระชะโชนแบบครอบปิดทั้งศิระชะ และมีผู้บรรยายแทน เป็นการขับเดภานบรรยายถึงฉากที่ พระรามและกองทัพพลับอยู่ในปากหนุมาน แล้วไมยราพจึงใช้ศัพยาเป่าไปที่กองทัพพระรามและ จับตัวพระรามมา ปิดม่านหน้า

ฉากที่ 10 ภายในปากหนุมาน

☸ พระราม

❖ พระลักษมณ์

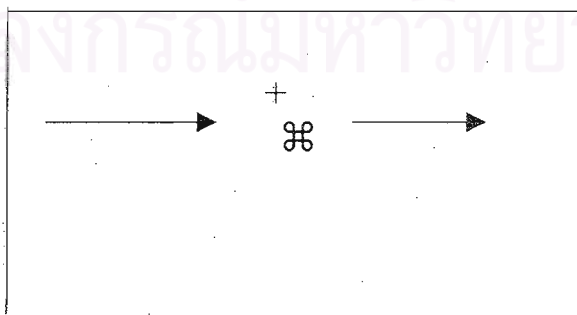
⊙ พิเภก

+ ไมยราพ

☯ เสนาลิง

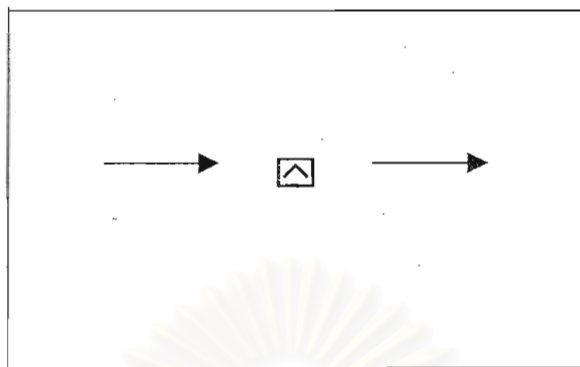
ฉากที่ 11 ฉากเหาะ

เปิดม่านหน้าเป็นฉากเหาะฉากด้านหลังเป็นรูปก้อนเมฆเคลื่อนไหวได้ ตัวละครไมยราพ และพระรามที่ถูกจับตัวมาเหาะผ่านจากประตูทางด้านขวามายังประตูทางด้านซ้าย และหนุมานเหาะตามมา ทำเช่นนี้สลับกันไปมา 2 เที้ยว เพื่อให้เห็นว่าไมยราพเหาะพาพระรามไปยังเมืองบาดาลโดยมีหนุมานเป็นผู้เหาะติดตามมาอย่างกระชั้นชิดแล้วปิดม่านหน้า

☸ พระราม

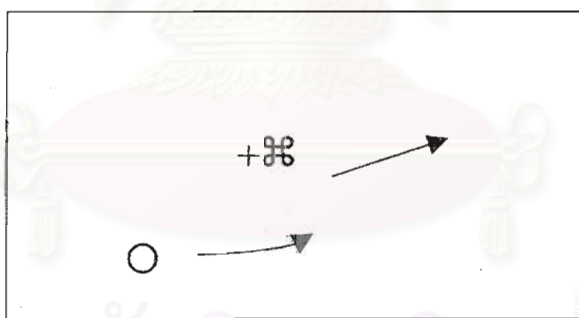
+ ไมยราพ

☒ หนุมาน

ฉกที่ 12 ฉกป่า

เปิดฉากไมยราพพาพระรามเดินทางมาจึงได้สั่งให้ตลกพาตัวพระรามไปขังไว้ที่ดงตาลส่วนตนเองนั้นจะไปหาทางพิลากรณที่สาวเพื่อยึดอำนาจเจ้าเมืองบาดาล ตัวละครทุกตัวเข้าประตูทางด้านซ้ายมือ

ฉกที่ 12 ฉกป่า

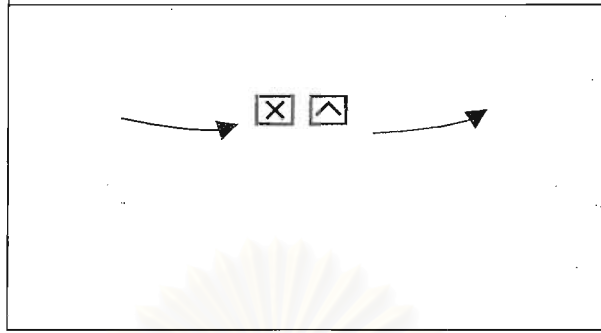
☒ พระราม

+ ไมยราพ

○ ตลก

ฉกที่ 13 สระบัว

เปิดฉากหนุมานและหนุมวย (ตลก) ออกทางประตูด้านขวา เดินทางถึงสระบัวใหญ่ตามที่พญาพิเภกบอกไว้ แล้วจึงหักก้านบัวเพื่อลงไปยังนครบาดาลหนุมานและหนุมวยเข้าทางประตูด้านขวามือ

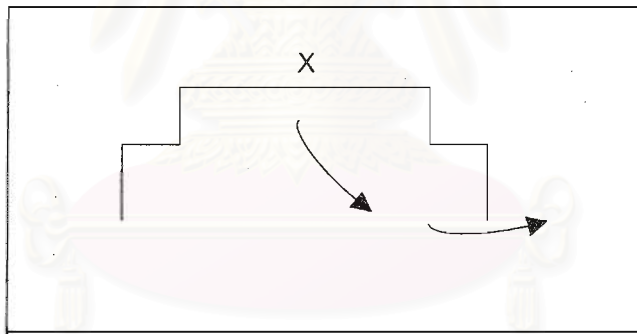
ฉากที่ 13 สระบัว

หนูมาน

หนูมวย (ตลก)

ฉากที่ 14 หน้าด่านเมืองบาดาล

เปิดม่านหน้าด่านเมืองบาดาลเป็นฉากของตระเวนอากาศ ร้องแนะนำตัวและเจรจาทวนบท จากนั้นจึงออกตรวจตราบริเวณหน้าด่านแล้วเดินเข้าประตูทางด้านซ้ายมือ

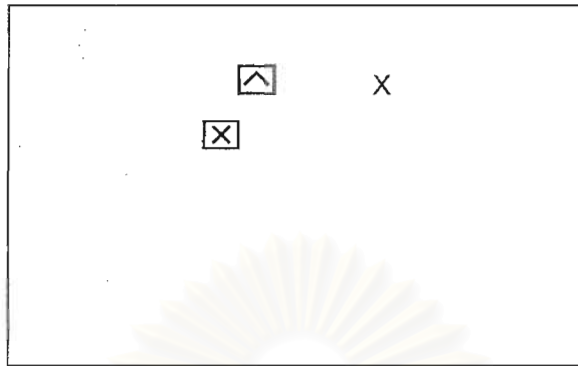

ฉากที่ 14 หน้าด่านเมืองบาดาล

X ตระเวนอากาศ

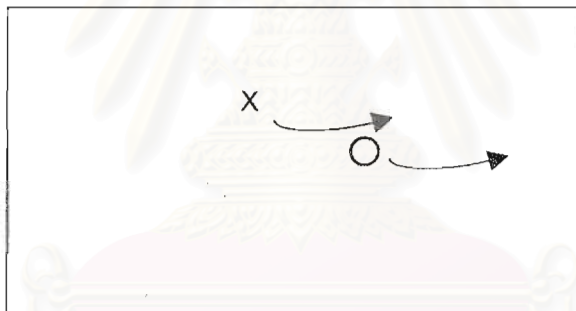
ฉากที่ 15 หน้าด่านเมืองบาดาล

เปิดฉากตระเวนอากาศออกทางประตูด้านซ้ายมือ หนูมานและหนูมวยออกทางประตูด้านขวามือ ไม่ทราบได้ถามว่าสาเหตุใดที่หนูมานพูดบุกรุกเข้ามาในเมืองบาดาล และหนูมานได้ตอบว่ามาตามหาพระรามจึงได้เกิดการต่อสู้กันมีการรบกันตามกระบวนท่า และหนูมานขึ้นลอยตระเวนอากาศแล้วปิดม่านหน้า ตระเวนอากาศออกเจรจากับตลกหน้าด่าน เพื่อด้านในจะได้ทำการจับฉาก เป็นการเจรจาเรื่องที่รบกับหนูมานแล้วตนเองจะแปลงร่างเป็นพญานาคเพื่อรบกับหนูมาน แล้วตนเองจะแปลงร่างเป็นพญานาคเพื่อรบกับหนูมานแล้วกลับเข้าเวทีทางด้านซ้าย

ฉากที่ 15 หน้าด้านเมืองบาดาล

- หนุมาน
- หนุมวย (ตลก)
- X ตระเวนอากาศ

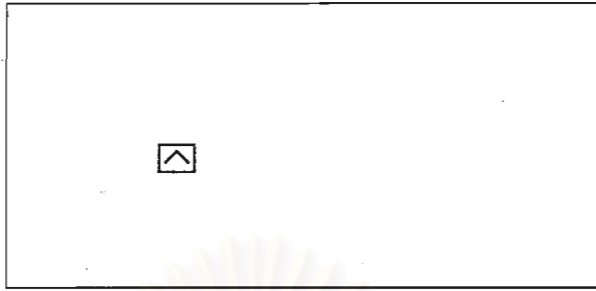

ฉากหน้ามาน

- X ตระเวนอากาศ
- ตลก

ฉากที่ 16 พญานาครบหนุมาน

เปิดฉากเป็นตัวพญานาคขนาดใหญ่มีทั้งหัวและลำตัวโดยส่วนหัวผูกเชือกติดไว้กับคานด้านบนเวที สำหรับดึงไปมาได้ หนุมานได้เข้ารบกับพญานาค มีการใช้เทคนิคทางด้านแสง เสียง ประกอบ และผู้แสดงด้านหลังเวทีที่ใช้น้ำมันพ่นกับไฟ ทำให้เห็นเป็นเปลวเพลิงเหมือนกับพญานาคพ่นไฟ และหนุมานก็ฆ่าพญานาคตาย ปิดฉาก

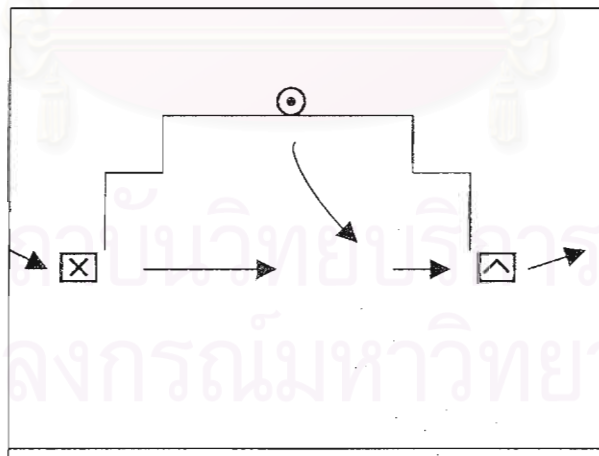

ฉากที่ 16 พญานาครบหนุมาน

☒ หนุมาน

ฉากที่ 17 รีมล้าธารเมืองบาดาล

เปิดฉากนางพิลากรวนเดินออกทางประตูด้านขวาเพื่อมาตักน้ำ หนุมานและหนุมวยออกทางประตูด้านขวาพบกันและเจรจา หนุมานได้บอกจุดประสงค์ที่มาเมืองบาดาลเพื่อช่วยพระราม นางพิลากรวนยินดีที่จะช่วยหนุมานเพราะโกรธไม่ยราพน้องชาย หนุมานและหนุมวยได้แปลงร่างเป็นไยบัวติดไปกับชายสไบนางพิลากรวนเพื่อจะเข้าเมืองบาดาล ตัวแสดงทั้ง 3 คนเข้าทางประตูด้านซ้าย ปิดฉาก

ฉากที่ 17 รีมล้าธารเมืองบาดาล

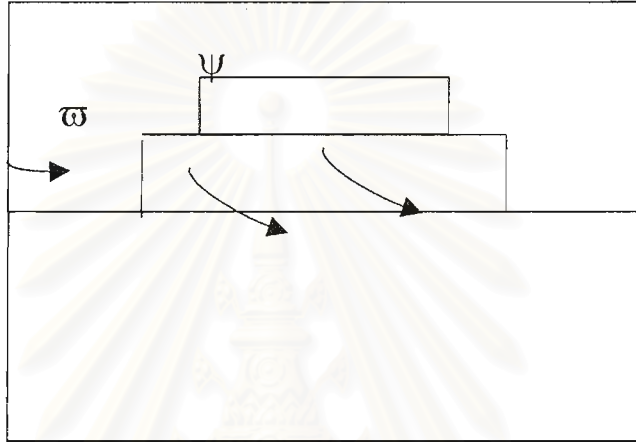
⊙ นางพิลากรวน

☒ หนุมาน

☒ หนุมวย (ตลก)

ฉากที่ 18 หน้าเมืองบาดาล

เปิดฉาก มัจฉานู และมัจฉาแนดออกทางประตูด้านขวา ออกร้องบทแนะนำตัวและเจรจาทวนบทและเจรจากับมัจฉาแนดในการออกตรวจตราอาณาเขต แล้วเดินเข้าประตูทางด้านซ้าย ปิดฉาก

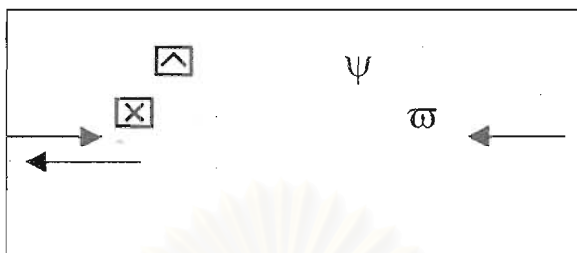
ฉากที่ 18 หน้าเมืองบาดาล

น มัจฉานู

ต มัจฉาแนด

ฉากที่ 19 สระบัวเมืองบาดาล

เปิดฉากมัจฉานู และมัจฉาแนด ออกทางประตูด้านซ้ายมาพบกับหนุมานและหนุมวยที่ออกทางประตูด้านขวา มัจฉานูจึงร้องถามหนุมานและให้กลับออกไป หนุมานสงสัยว่าทำไมมัจฉานูตัวเป็นลิงแต่มีหางเป็นปลา แต่มัจฉานูไม่สนใจกลับไล่หนุมานและเกิดการต่อสู้กัน หนุมานแทงมัจฉานู และหนุมวยแทงมัจฉาแนด แต่ทั้งสองก็ไม่ตาย หนุมานสงสัยจึงได้ซักถามมัจฉานูว่ามีพ่อและแม่เป็นใคร มัจฉานูเมื่อได้ตอบว่ามีแม่ชื่อนางสุพรรณมัจฉาและมีพ่อชื่อหนุมาน หนุมานจึงได้ท้าวเป็นดาวเป็นเดือนให้มัจฉานูดู มัจฉานูทราบว่าเป็นพ่อของตนเองดีใจและร้องให้ หนุมานเข้าปลอบและบอกสาเหตุและหน้าที่ในการมาช่วยพระรามและให้มัจฉานูบอกทางไปยังเมืองบาดาลเพื่อช่วยพระราม เมื่อเสร็จภาระกิจแล้วจะกลับมารับหนุมานจึงได้จากมัจฉานูไป ปิดม่าน

ฉากที่ 19 สระบัวเมืองบาดาล

▲ หนุมาน

⊗ หนุมาย (ตลก)

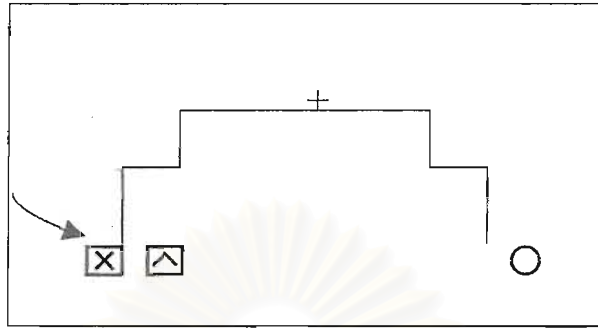
ψ มัจฉานู

ω มัจฉาเนด

3. การปิดเรื่อง เป็นการ จบลงของปัญหาที่เปิดเรื่อง และดำเนินเรื่องที่ผ่านมาเพื่อให้เห็นถึงลำดับเหตุการณ์ต่างๆ เมื่อปมปัญหาของเรื่องคลี่คลายลงก็จะเป็นการปิดเรื่อง โดยใช้ตัวละครเป็นผู้แก้ปัญหา โดยในการแสดงตอน ศีภพญาไมยราพนี้การปิดเรื่องก็จะเป็นฉากสุดท้ายของการแสดงซึ่งตัวแสดงสำคัญ ได้แก่ ไมยราพก็ต้องจบชีวิตลง ดังการแสดงในฉากสุดท้าย คือ

ฉากที่ 20 ห้องบรรทมพญาไมยราพ

เปิดฉากหนุมานและหนุมายออกมาทางประตูด้านขวา เห็นไมยราพนอนหลับอยู่จึงกระโดดเข้าถีบไมยราพตกจากแท่นบรรทม แล้วเกิดการต่อสู้กันไม่มีฝ่ายใดชนะ ไมยราพจึงออกอุบายโดยใช้ต้นตาลสามต้นบิดเป็นเกลียวผลัดกันตีคนละสามที โดยไมยราพเป็นคนเริ่มก่อน เมื่อตีหนุมานแล้วก็ไม่สามารถทำอะไรหนุมานได้ และเมื่อหนุมานเป็นฝ่ายตีสามครั้งเมื่อไมยราพเพลอก็เหยียบอกแล้วแปลงกายให้ร่างใหญ่โต ร้องเรียกนางพิลาทวนเพื่อถามที่ไว้กล่องดวงใจ เมื่อนางพิลาทวนบอกว่าจะกล่องดวงใจอยู่ที่แมลงภูทอง ณ เขาตรีภูต หนุมานจึงไปจับเอามาได้ แล้วร้องเยาะเย้ยไมยราพและทำลายกล่องดวงใจของพญาไมยราพ ปิดฉาก

ฉากที่ 20 ห้องบรรทมพญาไมยราพ

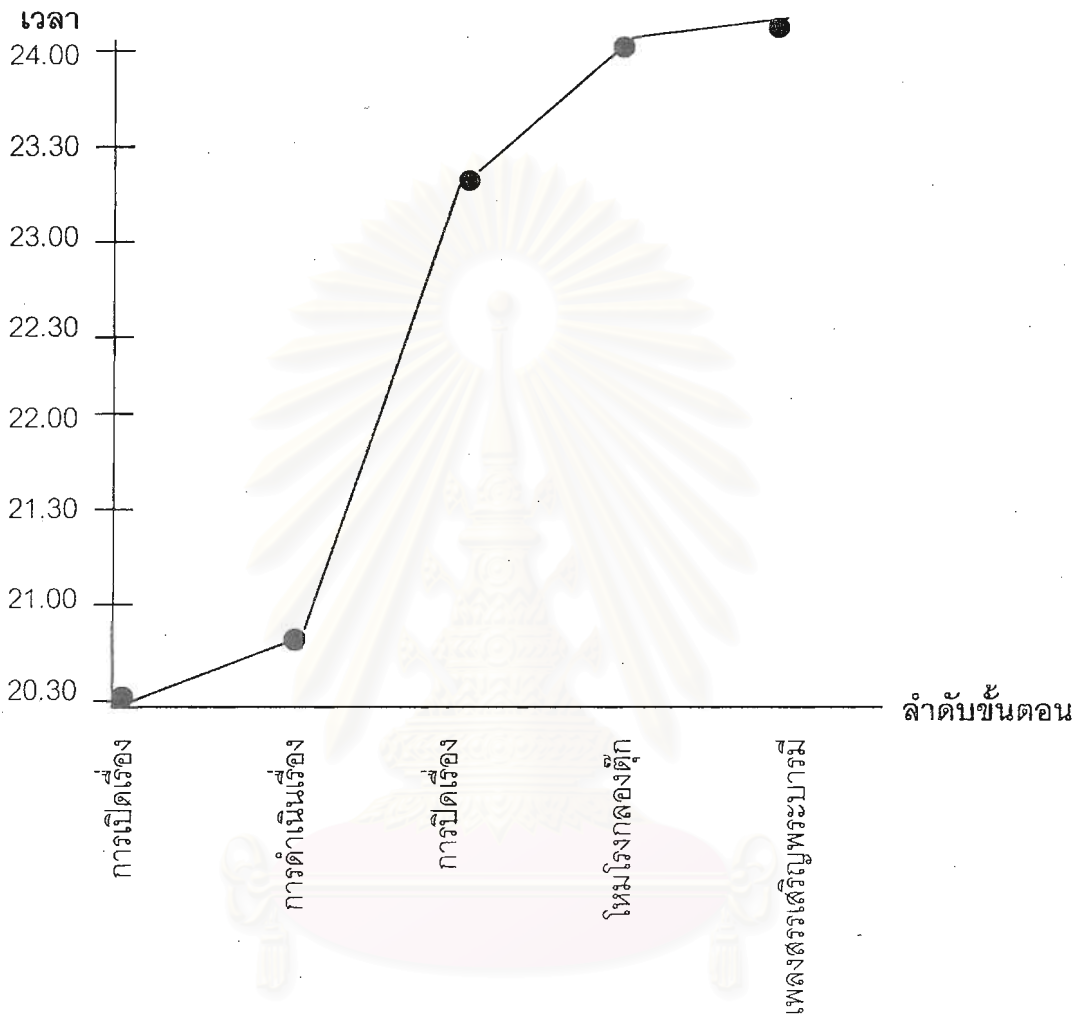
+ ไมยราพ ▲ นุฆมาน

⊗ นุฆมวย (ตลก) ○ ตลก

เมื่อจบขั้นตอนของการแสดงแล้วนั้น ผู้แสดงด้านหลังโรงจะบรรเลงกลองตุ๊กอีกครั้ง ลักษณะทำนองเช่นเดียวกับการบรรเลงใหม่โรงกลองตุ๊กก่อนการแสดง. หลังจากนั้นปีพทชย์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ถือว่าจบการแสดงโขนสดซึ่งจะเสร็จสิ้นในเวลาประมาณ 24.00 น. หัวหน้าคณะก็จะทำพิธีลาเครื่องสังเวตด้านหลังเวทีบริเวณโต๊ะบูชาที่จัดไว้ ผู้แสดงและเจ้าหน้าที่ทุกคนก็จะแยกย้ายกันไปปฏิบัติหน้าที่ของตนเองในการจัดเก็บวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการแสดงเพื่อเดินทางกลับ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางแสดงเวลาและลำดับขั้นตอนการแสดง

3.3 การปฏิบัติท่ารำในการแสดงโขนสด

ท่ารำที่ใช้ในการแสดงเป็นการทำท่าเลียนแบบท่าธรรมชาติ ที่สามารถสื่อความหมายหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ภาษาท่า จากการติดตามชมการแสดงโขนสดพบว่า กระบวนท่ารำที่ใช้ในการแสดงทุกครั้งและปฏิบัติอย่างมีรูปแบบที่มีมาตรฐาน ได้แก่

- 3.3.1 รำทวยมือ
- 3.3.2 รำตรวจพล
- 3.3.3 ท่ารบ

3.3.1 **รำถวายมือ** เมื่อจบการโหมโรงชาติรีแล้วจะเป็นการรำถวายมือ เพื่อเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีลักษณะคล้ายการรำเบิกโรงซึ่งเป็นการรำชุดแรก โดยไม่เกี่ยวกับการแสดงโขนสด และการรำถวายมือนั้นเป็นขั้นตอนสำคัญที่ขาดเสียมิได้ แต่กำหนดการแสดงที่จัดขึ้นในสถานที่เดียวกันเป็นระยะเวลามากกว่าหนึ่งรอบหรือหนึ่งวัน การรำถวายมือจะรำเพียงเฉพาะการแสดงในครั้งแรกเท่านั้น โดยผู้ที่รำถวายมือได้แก่ ผู้แสดงที่แต่งกายยืนเครื่องพระ นาง อันได้แก่ ตัวพระราม พระลักษมณ์ นางมณฑิมา นางสีดา นางกาลอัจมา หรือนางสนม เป็นต้น เพราะได้แต่งกายยืนเครื่องอยู่แล้ว เพื่อเป็นการประหยับบุคลากรและระยะเวลาในการแสดงหรือการแต่งกาย เมื่อรำถวายมือเสร็จแล้วจะสามารถแสดงในการแสดงของโขนสดต่อไปได้ ในการรำถวายมือนั้นจะใช้ผู้รำพระ-นาง จำนวน 2 คู่ขึ้นไป หรือในบางครั้งอาจมีตัวนางมากกว่าตัวพระก็ได้ แต่ผู้ที่ไม่มีคู่จะยืนรำเป็นแถวหน้ากระดานอยู่ทางด้านหลัง ทำนองเพลงนิยมใช้เพลงช้างประสานงา เพลงฉิ่งหรือเพลงสร้อยสน ทำนองเพลงดังกล่าวต้องเป็นอัตราจังหวะสองชั้น (เป็นจังหวะปานกลาง) ในช่วงแรกและเพิ่มขึ้นไปเป็นอัตราจังหวะชั้นเดียว (เป็นจังหวะเร็ว) ในช่วงหลัง และต้องจบลงด้วยเพลงลาทุกครั้ง ด้วยเหตุนี้จึงเรียกการรำถวายมือตามจังหวะเพลงว่า “เพลงช้าเพลงเร็ว” ซึ่งใช้เวลาประมาณ 6 นาที โดยมีท่ารำหลักอยู่ทั้งหมด คือ เพลงช้า 8 ท่า และเพลงเร็ว 6 ท่า ดังนี้

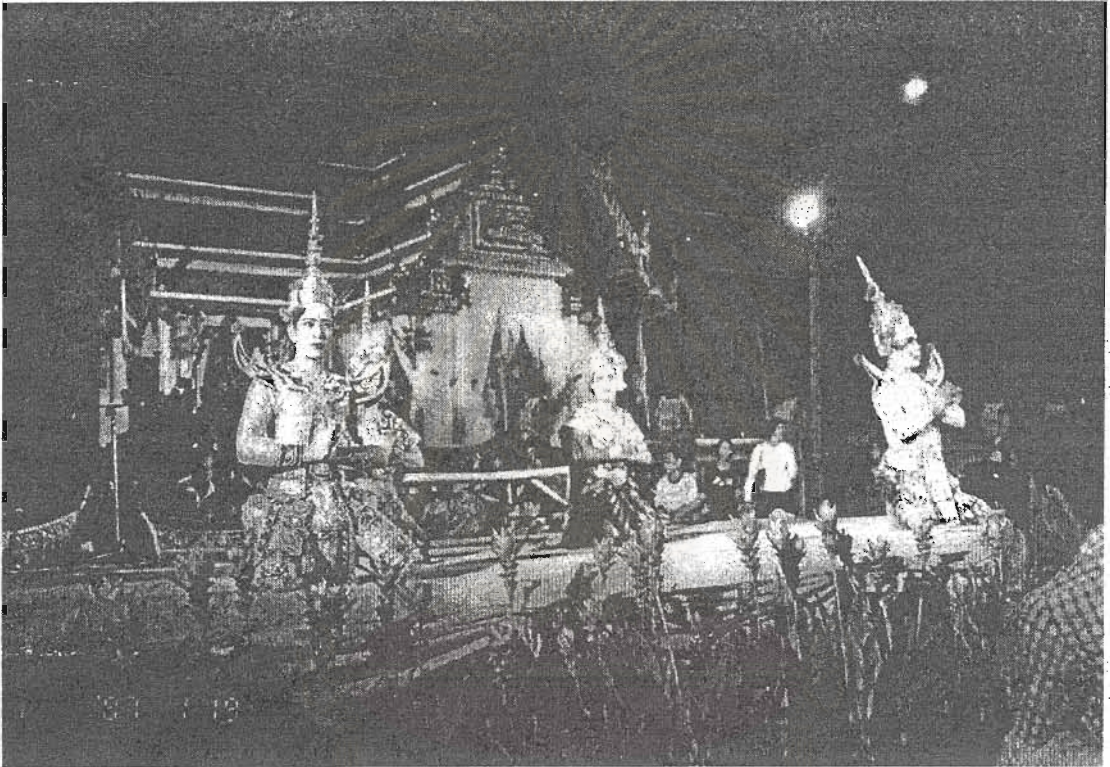
เพลงช้า

1. ท่าไหว้
2. ท่ากราบมือตั้งเข่า
3. ท่าฉายเท้า
4. ท่าสอดสร้อยมาลา
5. ท่าสอดสูง
6. ท่าเชิดฉิ่ง
7. ท่าวาดแขน
8. ท่าจีบยาว

เพลงเร็ว

1. ท่าจีบยาวใช้ตัว
2. ท่าชักแป้ง
3. ท่ามาลา
4. ท่ารำส่าย

5. ทำลงลา
6. ทำไหว้

ภาพที่ 13 การรำถวายมือ หรือเรียกว่า เพลงช้าเพลงเร็ว คณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

ทำรำที่ใช้ในการรำถวายมือ โดยเริ่มจากผู้แสดงรำถวายมือทุกคนจุดธูปคนละ 3 ดอก ปฏิบัติทำเดินออกมา นั่งไหว้แล้วนำธูปมารวมกันปิดไว้หน้าเวทีแล้วจึงปฏิบัติทำรำถวายมือ ซึ่งมีทำรำดังต่อไปนี้

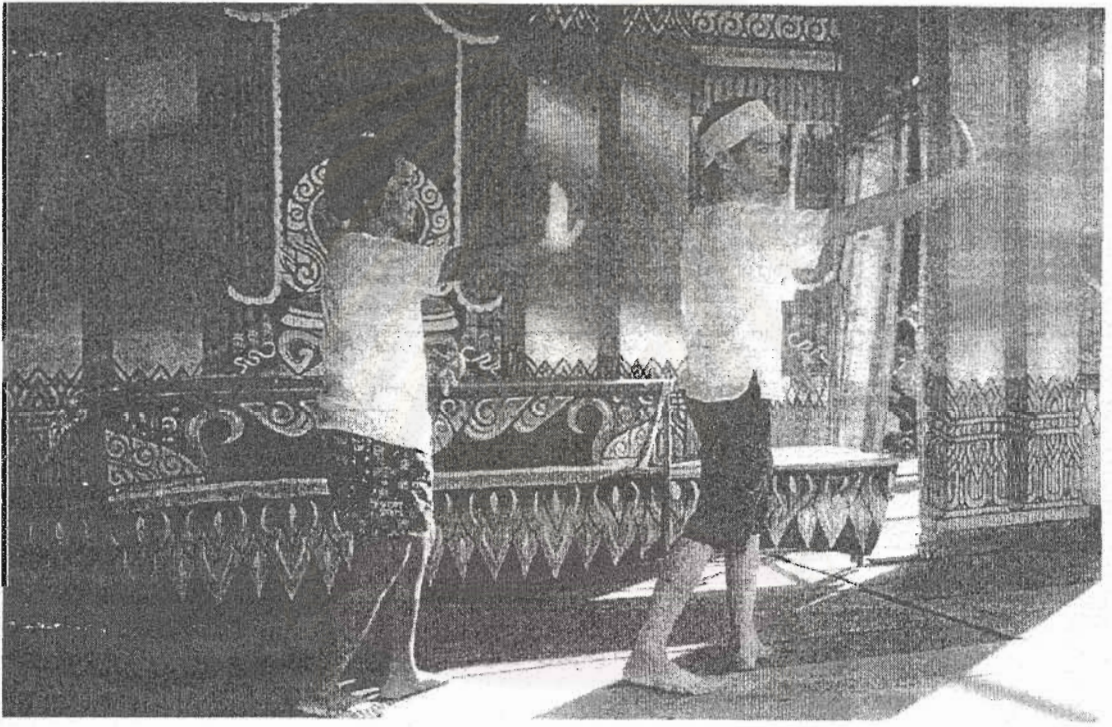
ภาพที่ 14 เพลงช้า ท่าที่ 1 ท่าไหว้ ตัวพระและตัวนางปฏิบัติเช่นเดียวกันคือนั่ง
 คูกเข่าพนมมือกระทบกันตามจังหวะ เดินมือที่พนมมือไปจรดไว้ที่ตีนผมหรือหน้าผาก ปฏิบัติเช่นนี้
 3 ครั้ง ลักษณะท่าไหว้ซึ่งมีปรากฏอยู่ในการรำเพลงช้าของนาฏศิลป์ไทยเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 15 ท่าที่ 2 ท่ากรายมือตั้งเข่า ตัวพระและตัวนางปฏิบัติเช่นเดียวกัน คือ มือขวาจับคว่ำระดับแฉ่งศีรษะแล้วม้วนมือจับออกเป็นตั้งวงสูง มือซ้ายตั้งวงสูงแล้วเปลี่ยนเป็นมือจับส่งหลัง พร้อมกับตั้งเข่าซ้ายขึ้นศีรษะเอียงขวา

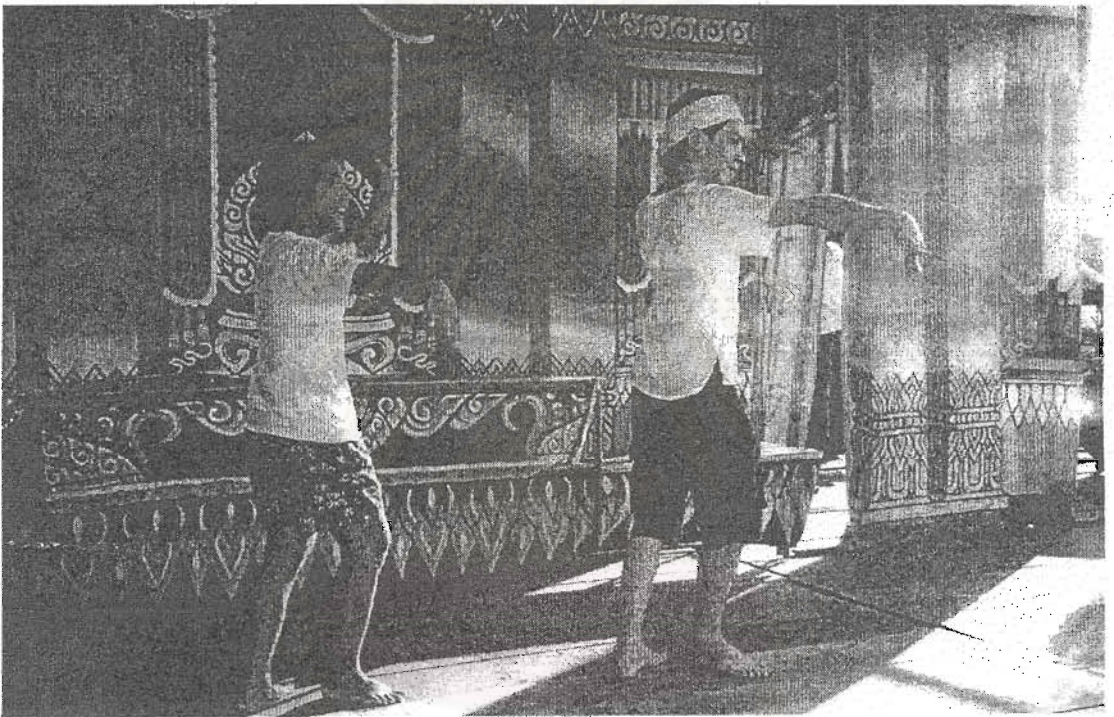

ภาพที่ 16 ท่าที่ 3 ท่าฉายเท้า ตัวพระและตัวนางปฏิบัติเช่นเดียวกัน คือ ลูกขึ้นยืน พร้อมกับฉายเท้าโดยใช้จุมกเท้าลากผ่านพื้นออกไปทางด้านข้างแล้ววางลงด้านหลังนับเป็น 1 จังหวะ สลับเท้าที่ละข้างโดยเริ่มจากเท้าขวาว่า โดยปฏิบัติตามจังหวะซ้ำ 2 จังหวะและเร็ว 4 จังหวะ เปลี่ยนเสียงศรัทธาตามเท้าที่วางหลัง

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 17 ท่าที่ 4 ท่าสอดสร้อยมาลา ตัวพระและตัวนางปฏิบัติเช่นเดียวกัน คือ ประทับซ้ายพร้อมกับหมุนตัวมาทางด้านซ้ายมือ ทำท่าสอดสร้อยมาลาให้มือตั้งวงสูง มือซ้ายจับ หนายที่ซ้ายพัก เท้าก้าวข้างทางซ้ายศีรษะเอียงซ้าย

ภาพที่ 18 ท่าที่ 5 ท่าสอดสูง ตัวพระและตัวนางปฏิบัติเช่นเดียวกัน คือ นำมือทั้งสองวางข้างลำตัว มือขวาหงายข้อมือ มือซ้ายจับคว่ำประเท้าขวา จากนั้นเดินมือเป็นท่าสอดสูงมือขวาจับคว่ำ แขนตรงระดับไหล่ มือซ้ายหงายข้อมือระดับศรียะ ก้าวข้างทางขวาศรียะเอียงซ้าย

ภาพที่ 19 ท่าที่ 6 ท่าเจ็ดฉิน ตัวพระและตัวนางปฏิบัติเช่นเดียวกัน หมุนตัวมาทางด้านหน้า ลดมือทั้งสองลงมาข้างลำตัวประเท่าซ้าย เดินมือทั้งสองให้มือขวาห้อยข้อมือข้างลำตัวระดับศีรษะ มือซ้ายตัวพระอยู่ระดับชายพก ตัวนางอยู่ระดับหน้าอก ตัวพระยกเท้าซ้าย ตัวนางกระดกเท้าซ้าย

ภาพที่ 20 ท่าที่ 7 ท่าวาดแขน ตัวพระและตัวนางปฏิบัติเช่นเดียวกัน คือ ก้าวเท้า
ซ้ายวางลง วาดมือทั้งสองลงมาให้มือขวาหงายข้อมือแขนตึงระดับไหล่ข้างลำตัว มือซ้ายตั้งวงล่าง
ระดับชายพก เท้าก้าวข้างทางขวาศีรษะเอียงซ้าย

ภาพที่ 21 ท่าที่ 8 ท่าจีบยาว ตัวพระและตัวนางปฏิบัติเช่นเดียวกันคือพลิกข้อมือ
 หมายข้างลำตัว มือขวาจีบคว่ำ มือซ้ายหงายข้อมือลงประเท่าขวา เดินมือทั้งสองพร้อมกับก้าวเท้า
 วางลงผสมเท้า มือขวาจีบหงายตั้งระดับไหล่ มือซ้ายตั้งวงสูง

ภาพที่ 22 เพลงเร็ว ท่าที่ 1 ท่าจีบยาวใช้ตัว ตัวพระและตัวนางปฏิบัติเช่นเดียวกัน คือ มือขวาที่จีบหงายแขนตั้งนั้นงอข้อศอกเข้าตามจังหวะ พร้อมทั้งลักคอกและยี่ดยุบลำตัวและเข่า

ภาพที่ 23 ท่าที่ 2 ท่าชักแป้ง ตัวพระและตัวนางปฏิบัติเช่นเดียวกันคือ ตบเท้า
ขวาตามจังหวะ เดินมือทั้งสองโดยใช้มือขวาจับคว่ำข้างลำตัวระดับศีรษะ มือซ้ายตั้งข้อมือด้าน
หน้าระดับปาก ศีรษะเอียงขวา

ภาพที่ 24 ท่าที่ 3 ท่าผาลา ตัวพระและตัวนางปฏิบัติเช่นเดียวกัน คือ หมุนตัวมาทางด้านขวา มือขวาจับคว่ำเข้าหาศีรษะแล้วม้วนออกเป็นตั้งวงสูง มือซ้ายตั้งข้อมือข้างลำตัวแล้วหงายข้อมือลงด้านข้างลำตัว ประทับซ้ายแล้วยก ศีรษะเอียงซ้าย

ภาพที่ 25 ท่าที่ 4 ทำรำส่าย ตัวพระและตัวนางปฏิบัติเช่นเดียวกัน คือ วางเท้าซ้ายลงกระทู้งเท้าขวา แล้วผสมเท้าลดมือทั้งหงายข้อมือแขนตั้งระดับไหล่ เมื่อกระทู้งเท้าแล้วให้มือขวาหงายข้อมือลงมือซ้ายตั้งข้อมือขึ้น เดินตามจังหวะพร้อมทั้งถัดเท้าส่ายมือเดินขึ้นและเดินลงกลับตัวแล้วเดินขึ้นและเดินลง หันกลับมาหน้าตรงรอดจังหวะเพลง วาดแขนซ้ายลงแล้วพลิกข้อมือให้แขนขวาตั้งข้อมือขึ้นแขนซ้ายหงายข้อมือลงกระทู้งเท้าซ้าย

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 26 ท่าที่ 5 ท่าลงลา ตัวพระและตัวนางปฏิบัติเช่นเดียวกัน คือ มือทั้งสอง ล่อแก้วให้มือขวาอยู่ข้างลำตัวระดับไหล่ มือซ้ายอยู่ด้านหน้าระดับหน้าอกประเท่าขวาแล้ววางเท้า ลงพร้อมกับปล่อยจีบล่อแก้ว ทำสลับข้างกันตามจังหวะเพลงโดยเดินขึ้นหน้า 2 ครั้ง เดินลงหลัง 2 ครั้ง

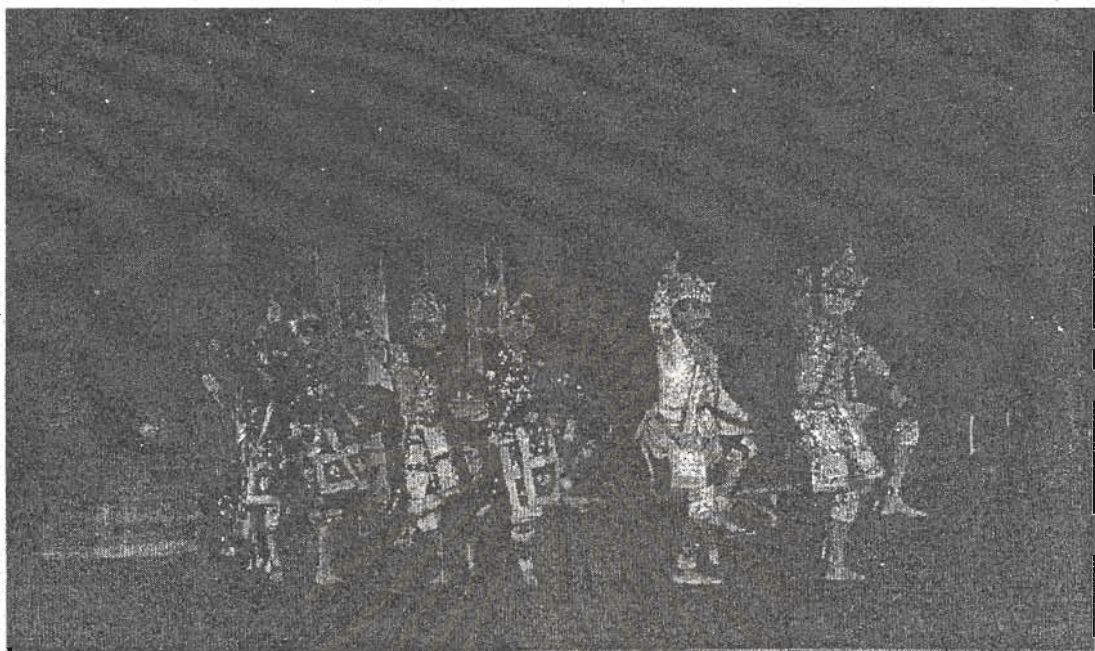

ภาพที่ 27 ท่าที่ 6 ท่าไหว้ ตัวพระและตัวนางปฏิบัติเช่นเดียวกัน คือ มือขวาม้วน
 จีบเข้าหาลำตัวด้านหน้าระดับหน้าอก มือซ้ายตั้งวงหน้าม้วนมือจีบและตั้งวงสลับกันพร้อมกับชัก
 เท้าขวาลงนั่งแล้วตามด้วยเท้าซ้าย พนมมือทั้งสองไว้ที่ตื้นนมหรือบริเวณหน้าผากกระทบกันแล้ว
 เดินมือมาไหว้ที่หน้าอก จบการรำถวายมือผู้แสดงลุกขึ้นเดินเข้าด้านข้างเวที

3.3.2 การรำตรวจพล ในการแสดงโขนสด การรำตรวจพลมีส่วนสำคัญต่อการแสดง เพื่อเป็นการสำรวจตรวจตรากองทัพว่ามีความพร้อมมากน้อยเพียงใด ก่อนที่จะมีการยกทัพออกรบ วิธีการปฏิบัติโดยตัวละครเอกหรือนายทัพที่เป็นหัวหน้าในการออกรบจะออกมาปฏิบัติทำรำ กระบวนการตรวจพล ซึ่งการแสดงโขนสดของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง จากการสังเกตและสัมภาษณ์ นายวัชรินทร์ รุ่งฟ้า ผู้แสดงเป็นตัวพระรามกล่าวว่า³ "รูปแบบของการรำตรวจพลนั้นตนเองได้มี ประสบการณ์ในการฟังการบรรเลงวงปี่พาทย์มอญและมีการร้องเพลงกราวกลาง เรื่องมโนราห์ ตอนพระสุรณออกศึก เมื่อความของบรโหณ์มีความหมายในเรื่องการเตรียมกองทัพเพื่อไปออกรบ จึงได้เกิดความคิดที่ได้นำบรโหณ์มาใส่ทำรำตีบท และนำมาใช้ในการตรวจพลของการแสดงโขน สด" จากการสังเกตพบว่าการแสดงโขนสดของคณะสังวาลย์เจริญยิ่งนั้น การรำตรวจพลมี เฉพาะตัวพระและตัวลิงเท่านั้น ด้วยักษ์ไม่มีการตรวจพลจัดทัพ ลักษณะการรำตรวจพล โดย กองทัพลิงจะออกเรียงลำดับที่ละตัวเดินพร้อมกันวนผ่านเวที 1 รอบ ลักษณะการปฏิบัติตัวลิง แต่ละตัวจะออกเรียงแถวเป็นแถวหน้ากระดานปฏิบัติทำเช่นเดียวกันในลักษณะการใช้จิ้งหระ กระจโดดโดยยกเท้าข้างขวาขึ้น กระจโดดลอยตัวด้วยเท้าซ้ายตามจิ้งหระของโขนและกลองตีก การใช้จิ้งหระมือทำที่ 1 โดยนำนิ้วชี้มือขวาชี้เข้าหาตัวบริเวณหน้าอก ทำที่ 2 ชี้นิ้วแขนตั้งบริเวณ ด้านหน้า ทำที่ 3 ชี้นิ้วด้านบนเหนือศีรษะลักษณะงอแขน ทำที่ 4 ชี้นิ้วให้ปลายนิ้วทั้งลงสู่พื้น แขนตั้ง รวมเรียกว่า "ท่าคว้าง" ใช้สำหรับกระบวนการยกทัพของลิง และรอบที่ 2 จะเป็นการแสดง ความสามารถของแต่ละตัว เช่น หกคะเมน ตีลังกา เดินด้วยมือ เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ วัชรินทร์ รุ่งฟ้า, ผู้แสดงตัวพระรามคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง, สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2545.

ภาพที่ 28 การปฏิบัติทำเคว้งในกระบวนการยกทัพของลิง

ต่อจากนั้นจึงเป็นการำตรวจพลของพระราม โดยมีพระลักษมณ์มีพลวานรออกมาตั้งแถวเป็นรูปตัววี และพระรามจะรำตีบทตามเนื้อร้องที่กล่าวถึงกองทัพฝ่ายต่างๆ โดยจะร้องด้วยตนเองและมีลูกคู่ร้องอยู่ทางด้านหลังเวทีด้วย พร้อมดนตรีบรรเลงประกอบ

-ร้องเพลงกราวกลาง-

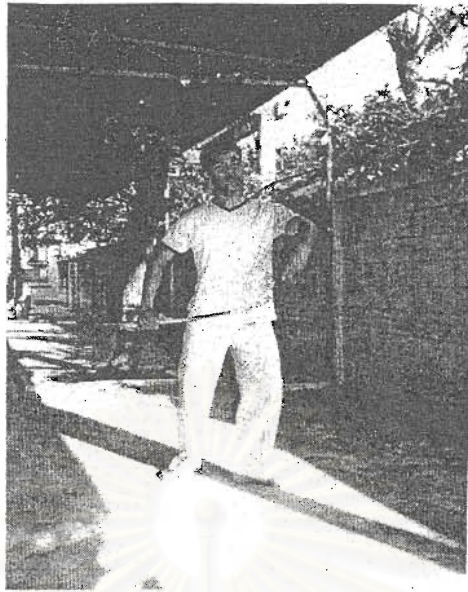
ทหารเหล่า เกาทัณฑ์ ขยันยิง	ขยับยิง แม่นยำ ไม่ย่อถ่น
ทหารหอก ถี้อหอก ออกประจัญ	แต่ละคน กล้าหาญ ชำนาญฤทธิ์
ทหารดาบ ถี้อดาบ ระวังแสง	ฟันแทง แต่ละที ไม่มีผิด
ทหารม้า ควบม้า ดาประชิด	ปัจจามิตร ย่นระยะย่อ ไม่ต่อตาม

-ร้องเพลงกราวดง-

พวกเรา เหล่าทหาร ชำนาญยุทธ์	ฤทธิ์รุต เกรียงไกร ในสนาม
เคยผ่านศึก มีชัย ในสงคราม	ไม่เคยขาม คร่ำครั้น สรรพภัย

(นายธนิต อยู่โพธิ์ แต่งบทร้อง นายมนตรี ตราโมท แต่งทำนองเพลง)

ลักษณะของทำรำตรวจพลเป็นการตีบทตามเนื้อร้องโดยตัวพระรามจะเป็นผู้รำและตีบทเป็นตัวทหารที่กล่าวถึงในการถืออาวุธแต่ละประเภท โดยมีทำรำ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 29 ท่าที่ 1 ทหารเหล่า เกาทัณฑ์

มือขวาถืออาวุธ มือซ้ายชี้วาระดับสะเอวแล้วคลายออกด้านข้างลำตัว ก้าวข้าง
ด้วยเท้าซ้าย ศีรษะเอียงข้างขวา

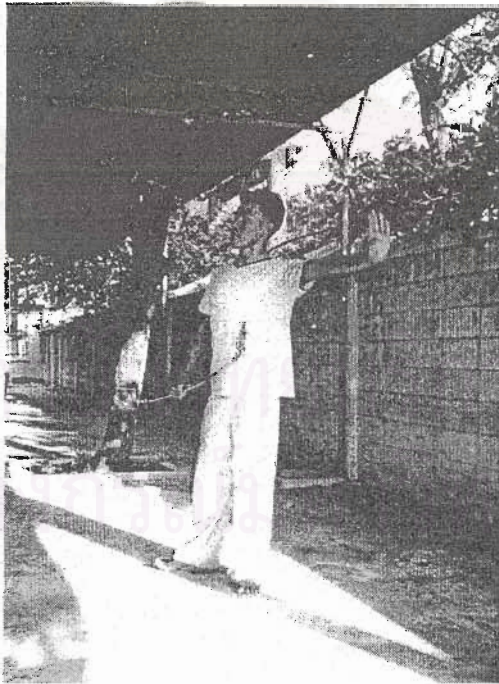
ภาพที่ 30 ท่าที่ 2 ขยับยืน

มือขวาถืออาวุธศรตั้งวงล่าง มือซ้ายตั้งวงสูง เท้าขวาก้าวหน้าศีรษะเอียงข้างซ้าย
น้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าหน้า

ภาพที่ 31 ท่าที่ 3 ขยับยิ้ง แม่นยำ

มือทั้งสองโกยขึ้นจากข้างลำตัวบริเวณสะโพก ให้สูงขึ้นบริเวณศีรษะ ยืนตรงเท้า
ขวาเตะปลายเท้า

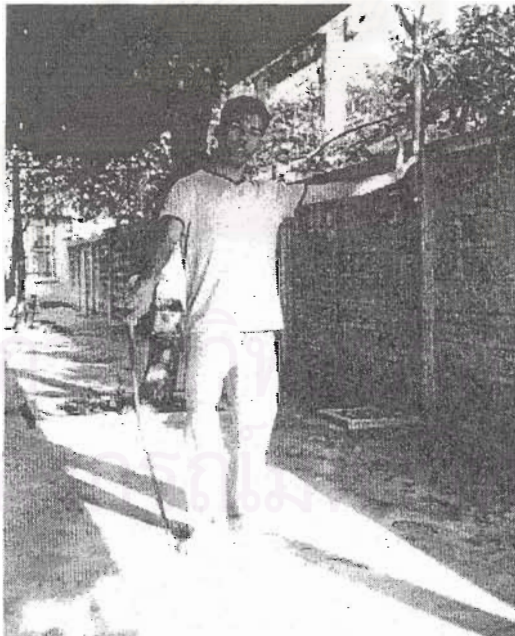
ภาพที่ 32 ท่าที่ 4 ไม่ย่อหน้า

หันลำตัวทางด้านขวา มือขวาถืออาวุธศรระดับวงล่าง มือซ้ายตั้งข้อมือแขนตั้ง
ระดับไหล่ข้างลำตัว ยืนตรงเท้าขวาเตะปลายเท้า

ภาพที่ 33 ท่าที่ 5 พหารหอกถือหอก

มือขวาจับอาวุธศรบริเวณหัวศรยื่นปลายศรไปด้านหน้า มือซ้ายตั้งวงสูง ยืนตัวตรงเท้าขวาแตะปลายเท้า

ภาพที่ 34 ท่าที่ 6 ออกประจัญ

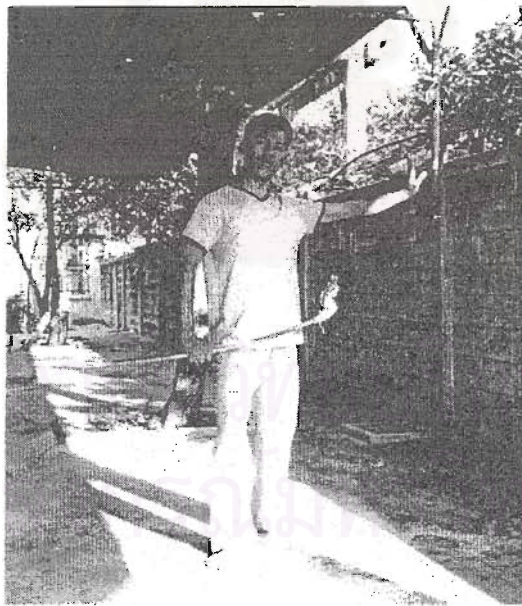
มือขวาจับอาวุธศรเช่นเดียวกับท่าที่ 5 แล้วนำปลายศรเข้าหาลำตัวแล้วปาดออกไปด้านหน้าลักษณะคว่ำมือ มือซ้ายตั้งวงสูงพร้อมกับกระเท็บเท้าขวาวางลงบนพื้น

ภาพที่ 35 ท่าที่ 7 แต่ละคนกล้าหาญ

มือขวาถืออาวุธบริเวณวงล่าง มือซ้ายขึ้นนิ้วเคาะจังหวะ 3 ครั้ง บริเวณด้านหน้า

ระดับสะเอว

ภาพที่ 36 ท่าที่ 8 ชำนาญฤทธิ์

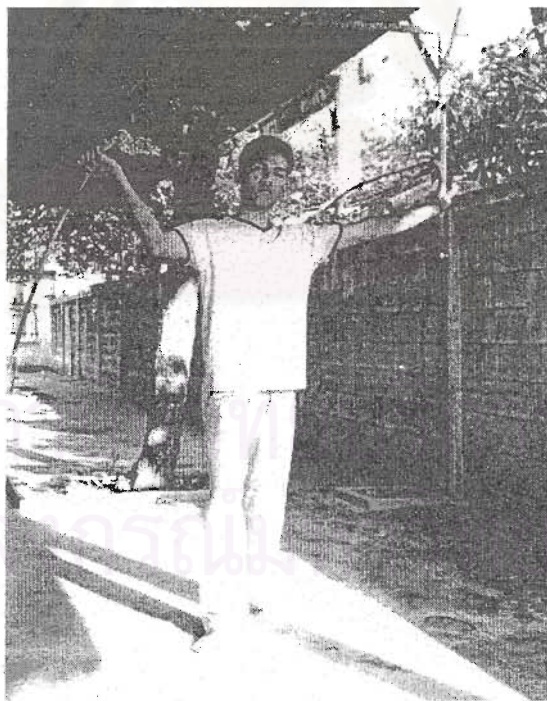
มือขวาถืออาวุธตรงตั้งวงล่าง มือซ้ายตั้งวงสูง เท้าขวาก้าวหน้าศีรษะเอียงซ้าย น้ำ

หนักตัวอยู่ที่เท้าหน้า

ภาพที่ 37 ท่าที่ 9 ทหารดาบถือดาบ

มือขวาจับบริเวณหัวศรตั้งวงสูง มือซ้ายจับหางที่ชายพก ศีรษะเฉียงขวา ยืนตรง
เท้าซ้ายแตะข้างลำตัว เปลี่ยนลักษณะมือและเท้าในลักษณะท่าเดียวกัน

ภาพที่ 38 ท่าที่ 10 ระวังแสง

มือขวาจับบริเวณหัวศรหมุนข้อมมือออก ให้ศรหมุนเป็นวงกลม มือซ้ายตั้งวงสูง
เฉียงศีรษะข้างซ้ายยืนตรงเท้าขวาแตะปลายเท้า

ภาพที่ 39 ท่าที่ 11 ฟันแทงแต่ละที

มือขวาจับบริเวณหัวศรใช้ปลายศรปาดลงบนพื้นด้านหน้าในลักษณะคว่ำมือ มือซ้าย
ตั้งวงสูง ศีรษะเอียงซ้าย ยืนตรงเท้าขวาแตะพื้น

ภาพที่ 40 ท่าที่ 12 ไม่มีผิด

หันลำตัวทางด้านขวา มือขวาถืออาวุธระดับวงล่าง มือซ้ายตั้งข้อมือแขน
ตั้งระดับไหล่ข้างลำตัว

ภาพที่ 41 ท่าที่ 13 ทหารม้าควมม้า

มือขวาจับบริเวณหัวครให้ปลายครตั้งขึ้น มือซ้ายจับหางย่นฝ่ามือออก บริเวณวงล่างด้านขวา เท้าขวาย่ำเต็มเท้า เท้าซ้ายเขย่งส้นเท้าขึ้นย่ำเท้าอยู่กับที่ ดีไหลไปมา

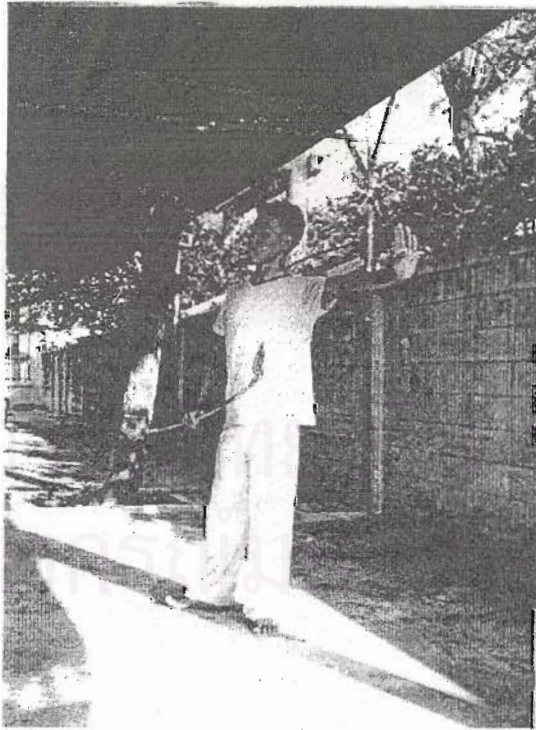
ภาพที่ 42 ท่าที่ 14 ดาประชิด

มือขวาจับบริเวณหัวครแล้วฟาดปลายครลงข้างลำตัว 2 ครั้ง โดยเริ่มจากข้างซ้ายก่อน มือซ้ายจับหางย่นฝ่ามือออกบริเวณวงล่าง ด้านขวา เท้าขวายืนตรงเท้าซ้ายยกเท้า

ภาพที่ 43 ท่าที่ 15 ปัจจามิตร ย่นระย่อ

มือขวาถือศรบริเวณวงล่าง มือซ้ายฟาดนิ้วโดยชี้นิ้วยกขึ้นและลงพร้อมกับตัวเดิน
หาลำตัวบริเวณหน้าอก

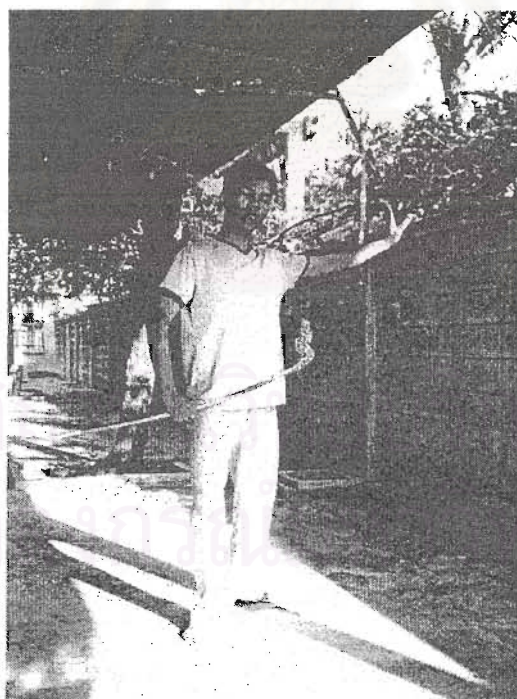
ภาพที่ 44 ท่าที่ 16 ไม่ต่อตาม

หันลำตัวทางด้านขวา มือขวาถืออาวุธระดับวงล่าง มือซ้ายตั้งข้อมือแขนตั้ง
ระดับไหล่ข้างลำตัว

ภาพที่ 45 ท่าที่ 17 พวกเราเหล่าทหาร

มือขวาถืออาวุธระดับวงล่าง มือซ้ายชี้วัดจากด้านหน้าบริเวณหัวเข็มขัด วัด
นิ้วออก ด้านข้างลำตัว ยืนตรงเท้าซ้ายแตะปลายเท้า

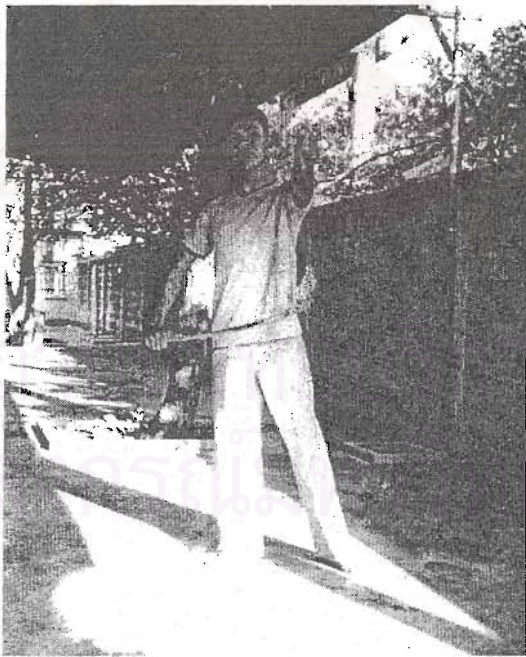
ภาพที่ 46 ท่าที่ 18 ชำนาญยุทธ์

มือขวาถืออาวุธตั้งวงล่าง มือซ้ายตั้งวงสูง เท้าขวาก้าวหน้าศีรษะเอียงซ้าย น้ำ
หนักตัวอยู่ที่เท้าหน้า

ภาพที่ 47 ท่าที่ 19 ฤทธิฤทธิ์เกรียงไกร

มือขวาถืออาวุธศรตั้งวงหน้า มือซ้ายหงายข้อมือข้างลำตัวระดับศีรษะ เอียงศีรษะ
ทางซ้าย (ท่าเจ็ดฉิน) เท้าขวายกเท้า เท้าซ้ายยืน

ภาพที่ 48 ท่าที่ 20 ในสนาม

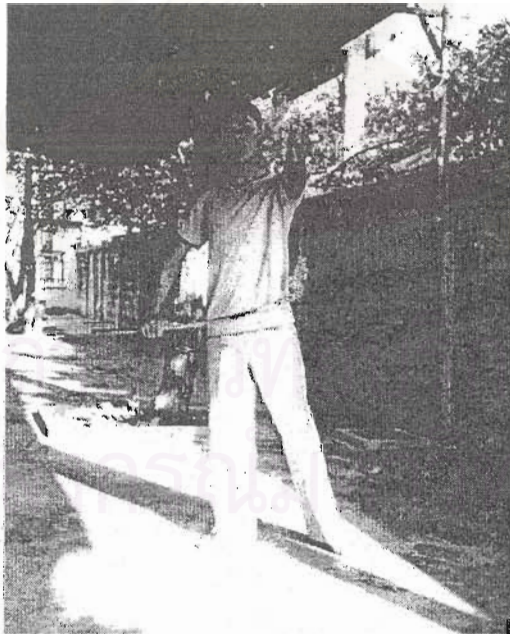
หันลำตัวทางด้านขวา มือขวาถืออาวุธศรระดับวงล่าง มือซ้ายชี้ไปด้านหน้า คอ
มือระดับไหล่ ยืนตรงเท้าขวาเตะปลายเท้า

ภาพที่ 49 ท่าที่ 21 เคยผ่านศึกมีชัย

มือทั้งสองโยกมือข้างลำตัวระดับวงล่าง ยกมือทั้งสองขึ้นข้างลำตัวระดับศีรษะ

ก้าวหน้าเท้าซ้ายเปิดส้นเท้าหลัง

ภาพที่ 50 ท่าที่ 22 ในสงคราม

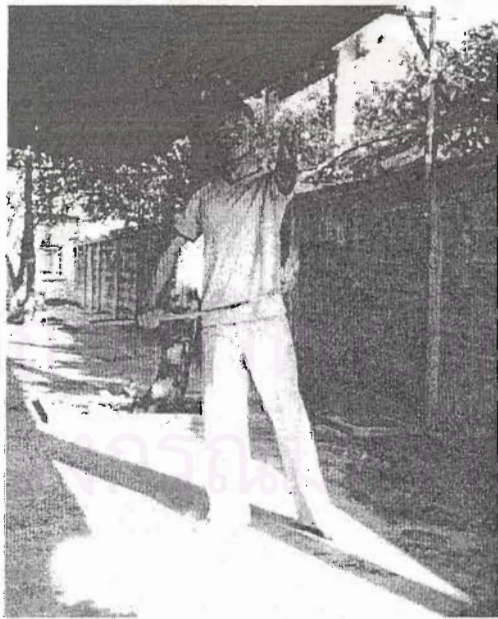
มือขวาถืออาวุธศรตั้งวงล่าง มือซ้ายซึงอแขนบริเวณด้านหน้าระดับตา ยืนตรง

เท้าซ้ายแตะที่ปลายเท้า

ภาพที่ 51 ท่าที่ 23 ไม่เคยขามคร้ามครัน

หันลำตัวทางด้านขวา มือขวาถืออาวุธศรระดับวงล่าง มือซ้ายตั้งข้อมือแขนตั้ง
ระดับไหล่ข้างลำตัว ยืนตรงเท้าขวาแตะปลายเท้า

ภาพที่ 52 ท่าที่ 24 สรรพภัย

มือขวาถืออาวุธศรระดับวงล่าง มือซ้ายฟาดนิ้วโดยใช้นิ้วชี้ยกขึ้นด้านขวาระดับอก
ลดมือลงและตัวค้อมมือเข้าหาลำตัว

3.3.3 ท่ารบ ในการแสดงโขนสดโดยแสดงเรื่องรามเกียรติ์ เนื้อเรื่องส่วนใหญ่จะเป็น การทำศึกสงครามระหว่างกองทัพพระรามและกองทัพทศกัณฐ์ ภาระบวงการรบจึงมีส่วนสำคัญที่ จะสร้างความสนุกสนาน ตื่นเต้น ไร่ใจ และท่วงท่าลีลาที่สวยงามในการต่อสู้ แสดงให้เห็นถึง ความสามารถของคู่ต่อสู้แต่ละฝ่าย และภาระบวงการรบของตัวละครแต่ละประเภทที่ผลัดกันเข้ารบ ต่อสู้ เป็นฝ่ายได้เปรียบหรือเสียเปรียบในเชิงการรบมีภาระบวงการทำที่มีมาตรฐานและมีการใช้ อาวุธในการรบของตัวละคร เช่น อาวุธศรกับอาวุธศร อาวุธศรกับพระขรรค์ อาวุธศรกับหอก อาวุธ พระขรรค์กับพระขรรค์ ซึ่งภาระบวงการรบของอาวุธแต่ละประเภทจะมีท่าภาระบวงการรบที่เหมือน กัน ในการแสดงขณะรบจะบรรเลงเพลงเชิด ซึ่งมีภาระบวงท่าทั้งหมด 7 ท่า ดังนี้

ท่าที่ 1 แต่งตัว

ท่าที่ 2 ประไม้ (ประอาวุธ)

ท่าที่ 3 พิน

ท่าที่ 4 ประไม้ (ประอาวุธ)

ท่าที่ 5 แทง

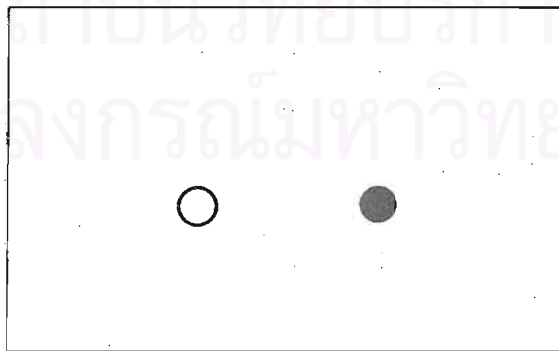
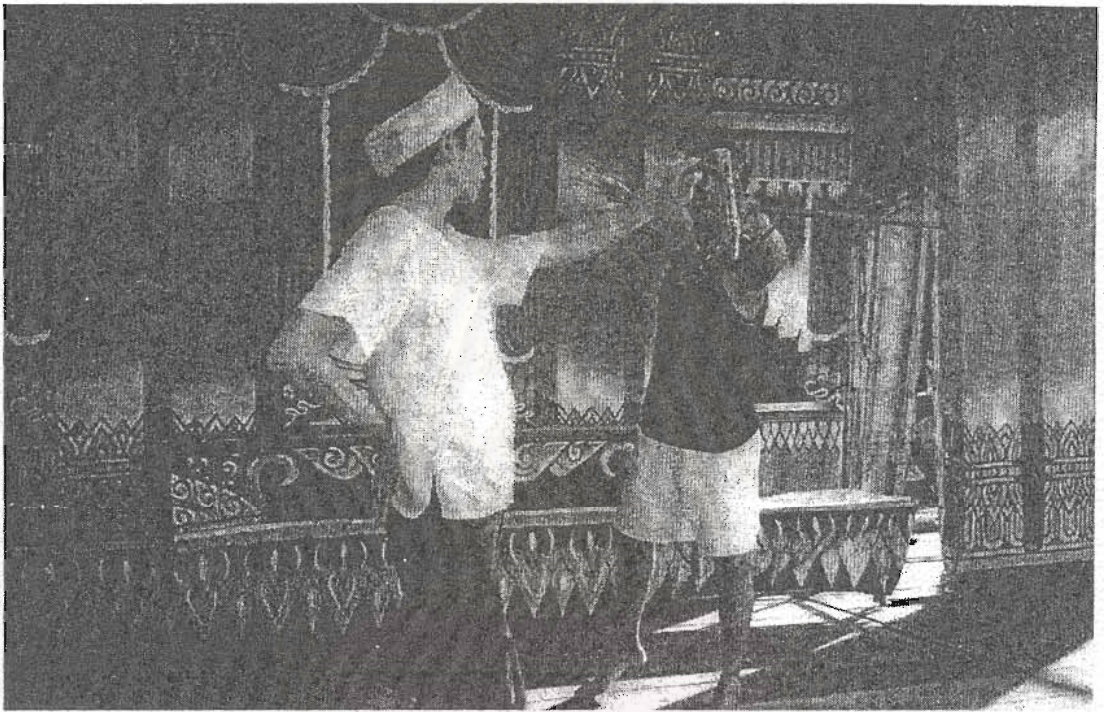
ท่าที่ 6 ประไม้ลา

ท่าที่ 7 ป้องหน้า

ซึ่งภาระบวงท่าการรบจะมีรายละเอียดในการปฏิบัติดังต่อไปนี้ คือ

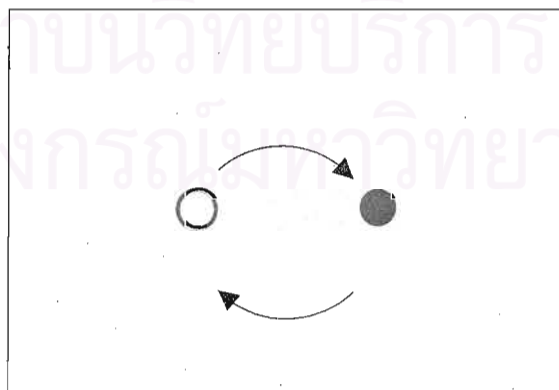
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ท่าที่ 1 แต่งตัว ในลักษณะที่ตัวแสดงเตรียมความพร้อมในเรื่องของเครื่องแต่งกายก่อนจะรบ โดยยืนหันหน้ากัน (ในลักษณะตรงกันข้าม) ปฏิบัติเหมือนกัน คือ มือขวาจับบริเวณสะโพกด้านหลังหรือบริเวณรัดสะเอว เท้าก้าวขวางทางขวา มือซ้ายจับอาวุธ ตั้งวงหน้า หน้ามองคู่ต่อสู้ เป็นท่ารำที่มีปรากฏในท่ารบของการแสดงโขน

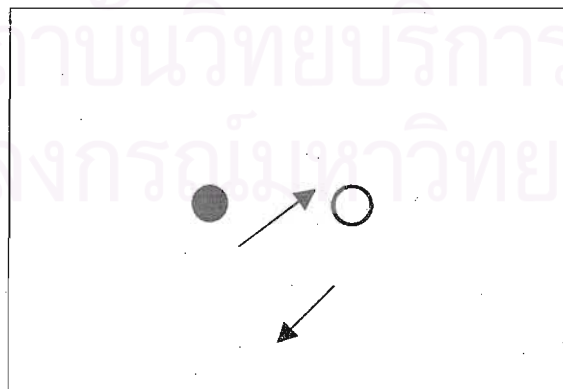
ภาพที่ 53 แสดงการรบท่าที่ 1 แต่งตัว (ตัวพระรบกับตัวยักษ์)
(ลาธิตท่ารำโดย นายฟอง เพ็ชรมี และนายธรรมชาติ เจริญยิ่ง)

ท่าที่ 2 ประไม้ม (ประอาวูธ) ลักษณะประลองเชิงซึ่งกันและกัน ยืนหน้ากันกันปฏิบัติท่าเหมือนกัน คือ มือขวาจับอาวูธตีให้กระทบกัน ประมาณ 8-10 ครั้ง มือซ้ายตั้งวงในขณะที่ตีอาวูธนั้นก้าวเท้าเดินสลับที่กัน หน้ามองคู่ต่อสู้ เป็นท่ารำที่มีปรากฏในท่ารบของการแสดงโขน

ภาพที่ 54 แสดงการรบท่าที่ 2.ประไม้ม (ประอาวูธ) ตัวพระรบกับตัวยักษ์

ท่าที่ 3 พัน ลักษณะของการต่อสู้เพื่อเอาชนะอีกฝ่ายหนึ่ง ยืนหันหน้าकिनกันปฏิบัติทำเหมือนกัน คือ มือขวาถืออาวุธฟันลงมา บริเวณข้างลำตัวของคู่ต่อสู้ มือซ้ายตั้งวง ในขณะที่พันครั้งที่ 1 พร้อมกับก้าวเท้าเดินสลับที่กัน เมื่อมาอยู่แทนที่ตำแหน่งของอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว ปฏิบัติทำพันครั้งที่ 2

ภาพที่ 55 แสดงการรบท่าที่ 3 พัน สลับที่กันปฏิบัติ 2 ครั้ง (ตัวพระรบกับตัวยักษ์)

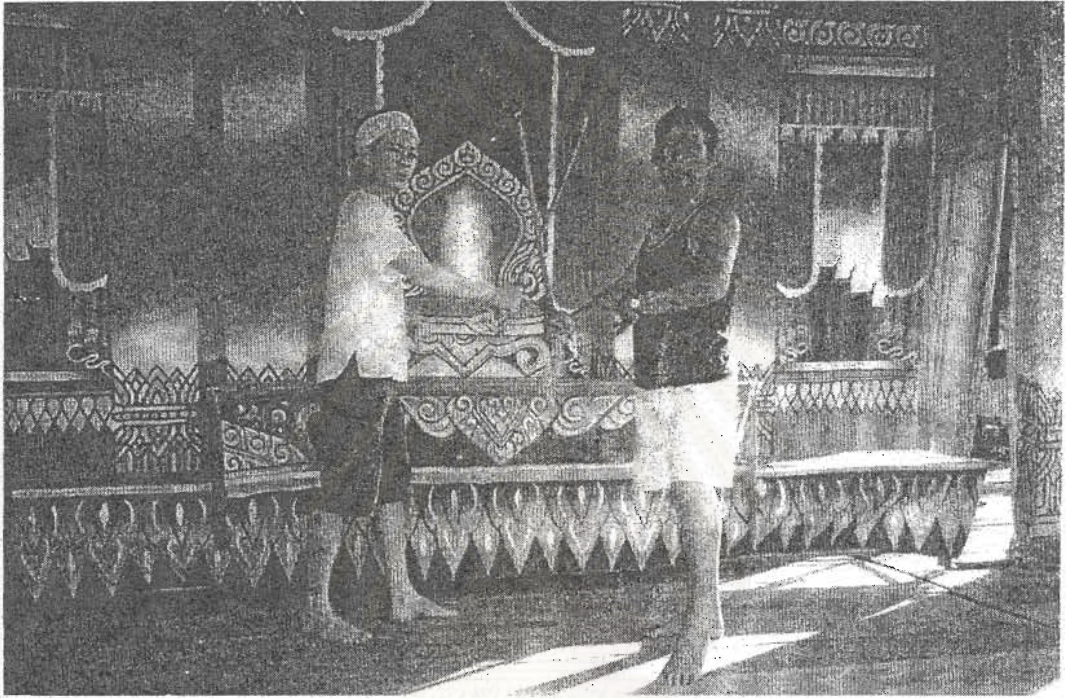
ท่าที่ 4 ประไม้ (ประอาวูธ) ลักษณะประลองเชิงซึ่งกันและกัน ยืนหน้ากันปฏิบัติท่าเหมือนกัน คือ มือขวาจับอาวุธตีให้กระทบกัน 2 ครั้ง มือซ้ายตั้งวง หน้ามองคู่ต่อสู้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 56 แสดงการรบท่าที่ 4 ประไม้ (ประอาวูธ) ตัวพระรบกับตัวยักษ์

ท่าที่ 5 แห่ง ลักษณะการต่อสู้เพื่อเอาชนะอีกฝ่ายหนึ่ง ยืนหันหน้ากันปฏิบัติท่าเหมือนกัน คือ มือขวาจับอาวุธแทงบริเวณข้างลำตัวของคู่ต่อสู้ปฏิบัติพร้อมกัน มือซ้ายจับหางที่ชายพก ในขณะที่แทงก้าวเท้าเดินเปลี่ยนที่กันปฏิบัติท่าแห่ง 2 ครั้ง

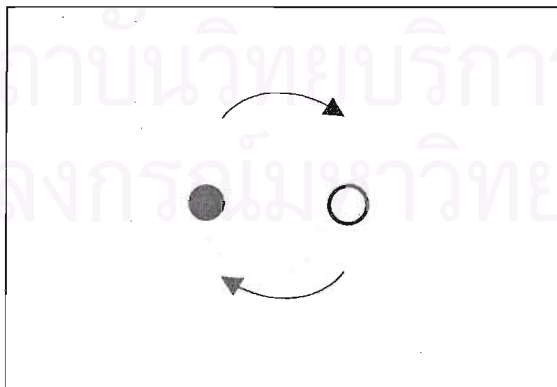

ภาพที่ 57 แสดงการรบท่าที่ 5 แห่ง ปฏิบัติ 2 ครั้ง (ตัวพระรบกับตัวยักษ์)

ในการรบท่าที่ 5 นี้ถ้าหากมีการขึ้นลอย* ก็จะสามารถปฏิบัติได้เมื่อจบจากการแทงครั้งที่ 2

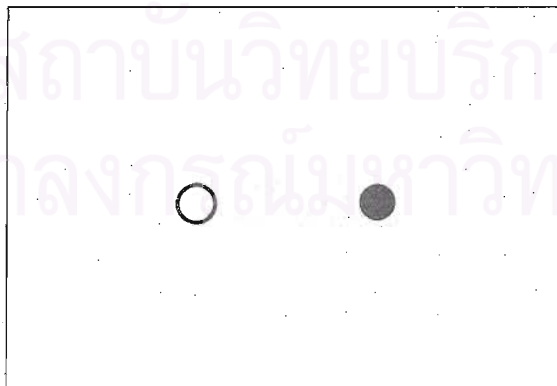
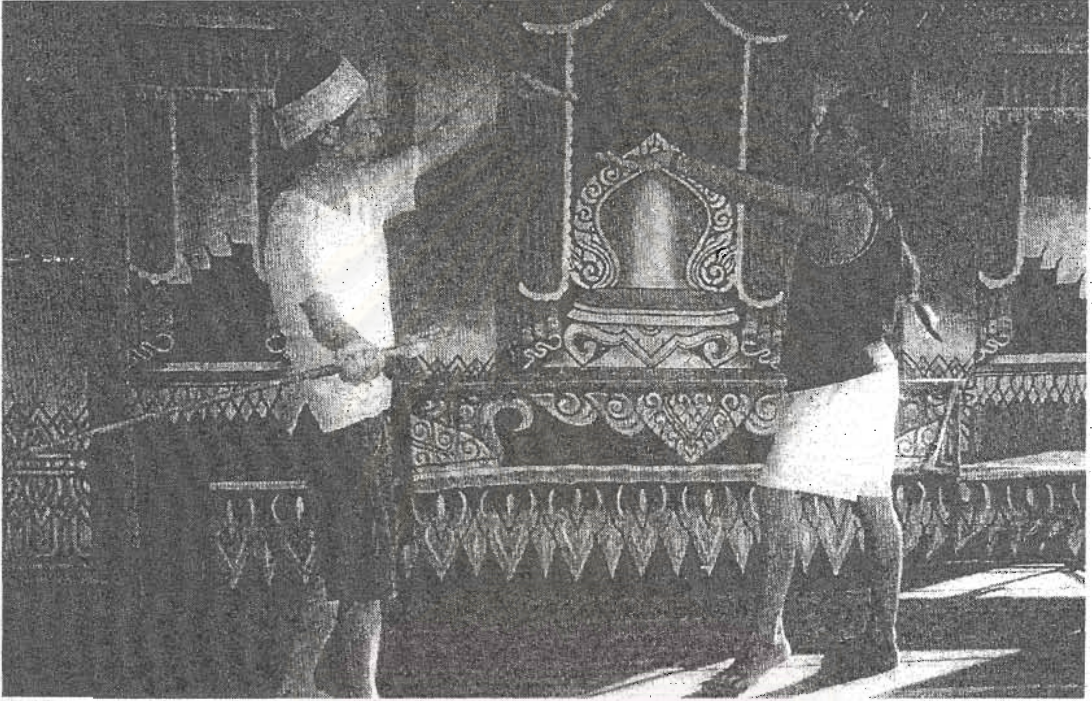
* การขึ้นลอย กำหนดให้ผู้รับยืนลักษณะตั้งเหลี่ยมแบบเต็มเหลี่ยม ผู้ขึ้นลอยใช้เท้าเหยียบบริเวณต้นขาในลักษณะขวางเท้า ยกลำตัวในลักษณะต่างๆ ผู้รับลอยจับบริเวณสะเอวของผู้ขึ้นลอย

ท่าที่ 6 ประไม้ลา ลักษณะของการแยกออกจากการต่อสู้ เมื่อหมดกระบวนรอบกันคือ มือขวาจับอาวุธตีกระทบกันประมาณ 8-10 ครั้ง มือซ้ายตั้งวงขณะตีไม้ก้าวเท้าเปลี่ยนที่กัน ในจังหวะสุดท้ายวาดปลายอาวุธลงด้านล่างแล้วกลับขึ้นไปตีอาวุธกันด้านบนอีก 1 ครั้ง มือซ้ายตั้งวงเหมือนเดิมหรืออาจจับส่งหลังก็ได้

ภาพที่ 58 แสดงการรบท่าที่ 6 ประไม้ลา (ตัวพระรบกับตัวยักษ์)

ท่าที่ 7 ป้องหน้า ลักษณะเป็นการหยุดพักรบหรือจบกระบวนการปฏิบัติเหมือนกัน คือ มือขวาจับอาวุธด้านข้างลำตัว มือซ้ายคว่ำมือหักข้อมือบริเวณด้านหน้าระดับคิ้ว

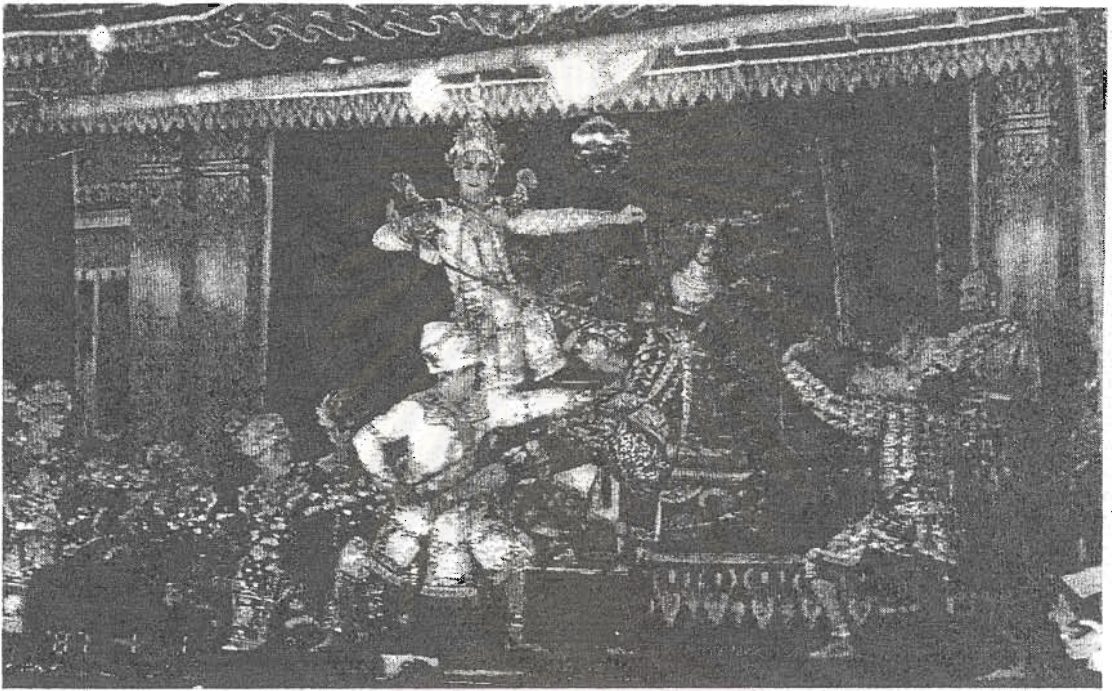
ภาพที่ 59 แสดงท่ารบท่าที่ 7 ป้องหน้า

ในการรบแต่ละครั้งจะให้ท่ารบตามกระบวน ไม่ว่าจะเป็นตัวละคร ตัวพระรบกับตัวยักษ์ ตัวยักษ์รบกับตัวลิง ตัวลิงรบกับตัวลิง หรือตัวตลกรบกับตัวยักษ์ เป็นต้น และมีการขึ้นลอยของคู่ต่อสู้ที่ได้เปรียบในเชิงการรบ หรือผู้ชนะ เมื่อจบจากท่ารบที่ 6 ประโม่ลา คนตรีจะบรรเลงเพลงเร็วคู่ต่อสู้ที่เป็นฝ่ายชนะจะใช้อาวุธฟาดฟันอีกฝ่ายหนึ่งให้ผู้ชมเห็นอย่างชัดเจนก่อนที่ฝ่ายแพ้จะล้มลง แต่ถ้าเป็นกระบวนที่ไม่สิ้นสุดมีการเจรจา ก็ให้ท่ารบที่ 7 ป้องหน้า เพื่อให้คนตรีหยุดและใช้บทหรือบทเจรจา ลักษณะท่ารามีปรากฏในท่ารบของการแสดงโขน

การขึ้นลอยเป็นการแสดงการได้เปรียบของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในการรบโดยผู้ได้เปรียบจะเป็นฝ่ายขึ้นลอย ซึ่งจะอยู่ในกระบวนการรบถ้าหากมีการขึ้นลอยจะปฏิบัติเมื่อจบจากการรบท่าที่ 5 แทง แล้วขึ้นลอย และปฏิบัติกระบวนท่ารบต่างๆ ไป ลักษณะการขึ้นลอยมีหลายลักษณะและตัวละครที่สามารถปฏิบัติส่วนใหญ่จะเป็นตัวพระและตัวลิง ลักษณะการขึ้นลอยนำแบบอย่างมาจากการขึ้นลอยในการแสดงโขนของกรมศิลปากร ลักษณะการนำมาใช้จะมีความแตกต่างเพียงเล็กน้อยในเรื่องของมือหรือการตั้งวง ลักษณะการขึ้นลอยของโขนสดมีดังนี้ คือ

ภาพที่ 60 ท่าลอยสูง แบบที่ 1 ตัวยักษ์และตัวลิงจะย่อเหลี่ยมเข้าหากันโดยตัวลิงหันหน้าออกและตัวยักษ์หันหลังมือขวาตั้งวงมือซ้ายใช้ศอกขัดกัน และให้ตัวพระขึ้นลอยโดยใช้เท้าทั้งสองยืนอยู่บนตัวลิงบริเวณต้นขามือขวาจับอาวุธตั้งวง มือซ้ายจับปลายอาวุธของตัวยักษ์

ภาพที่ 61 ทำलयสูงแบบที่ 2 ตัวลิงย่อเหลี่ยมลงหันหน้าออกสูคนดูตัวยักษ์หันหลังใช้
 เท้าซ้ายแตะไปที่ตัวลิงบริเวณหน้าขา ตัวลิงมือขวาจับเท้าตัวยักษ์มือซ้ายดันบริเวณสะเอวของตัว
 ยักษ์ ส่วนตัวพระที่นั่งลอยบนตัวลิงและตัวยักษ์เท้าขวาเหยียบบริเวณต้นขาของตัวลิง เท้าซ้ายแตะ
 เหยียดวางที่แขนขวาของตัวยักษ์ มือขวาจับอาวุธและยื่นส่วนปลายให้ตัวยักษ์จับ มือซ้ายจับอาวุธ
 ส่วนปลายของตัวยักษ์ลำตัวตั้งตรง

ภาพที่ 62 ท่าลอยแบบที่ 1 ตัวพระและตัวยักษ์ ตัวพระเป็นฝ่ายขึ้นลอยโดยตัวยักษ์ย่อ
 เหลี่ยมลง มือขวาจับอาวุธส่วนหัวตั้งวง มือซ้ายจับบริเวณสะเอวของตัวพระ ส่วนตัวพระเท้าขวายก
 เท้าข้าง ลำตัว เท้าซ้ายเหยียบบริเวณต้นขาของตัวยักษ์ในลักษณะเท้าแบขาตั้ง มือขวาจับอาวุธ
 บริเวณส่วนหัววางบริเวณหัวเข่า มือซ้ายจับอาวุธส่วนปลายของตัวยักษ์ลำตัวตั้งตรง

ภาพที่ 63 ท่าลอยแบบที่ 2 ตัวยักษ์และตัวลิง ตัวลิงเป็นฝ่ายขึ้นลอยโดยตัวยักษ์เป็นฝ่ายย่อเหยียดม มือขวาจับอาวุธส่วนหัวตั้งวง มือซ้ายจับบริเวณสะเอวของตัวลิง ส่วนตัวลิงเท้าขวาเหยียบบริเวณต้นขนของตัวยักษ์ลักษณะเท้าขาตั้ง เท้าซ้ายยกเท้าวางบริเวณแขนขวาของตัวยักษ์งอเข่า มือขวาจับอาวุธงอแขน มือซ้ายจับปลายอาวุธของตัวยักษ์หันามองตัวยักษ์

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 64 ท่าลอยแบบที่ 3 ตัวยักษ์และตัวพระ ตัวพระเป็นฝ่ายขึ้นลอยโดยตัวยักษ์เป็นฝ่ายย่อเหลี่ยม มือขวาจับอาวุธตั้งวง มือซ้ายจับบริเวณหัวเข็มขัดของตัวพระส่วนตัวพระเท้าขวากระดกหลังเกี่ยวปลายเท้าไว้บริเวณแขนของตัวยักษ์ เท้าซ้ายเหยียบบริเวณต้นขาของตัวยักษ์ในลักษณะแบเท้าด้านข้าง มือขวาจับอาวุธบริเวณส่วนหัวไว้ที่ระดับชายพก มือซ้ายตั้งวงหงายข้อมือข้างลำตัว (วงบัวบาน) ลำตัวตั้งตรงหน้ามองคนดู

จากการสังเกตการแสดงโขนสดพบว่า ตัวพระและตัวลิงจะเป็นฝ่ายขึ้นลอยเสมอ โดยตัวยักษ์จะเป็นฐานรองรับในการขึ้นลอย และอาจมีการขึ้นลอยในลักษณะอื่นๆ ด้วย เพื่อมิให้เกิดการซ้ำกันในท่าต่างๆ ในขณะที่ตัวแสดงหลายๆ ตัวมีการขึ้นลอย เช่น ตัวหนุมาน ตัวสุครีพ ตัววงศ์ เป็นต้น และลักษณะท่าการขึ้นลอยมีปรากฏในการขึ้นลอยของการแสดงโขน

3.3 บทบาทของตัวตลกในการแสดง

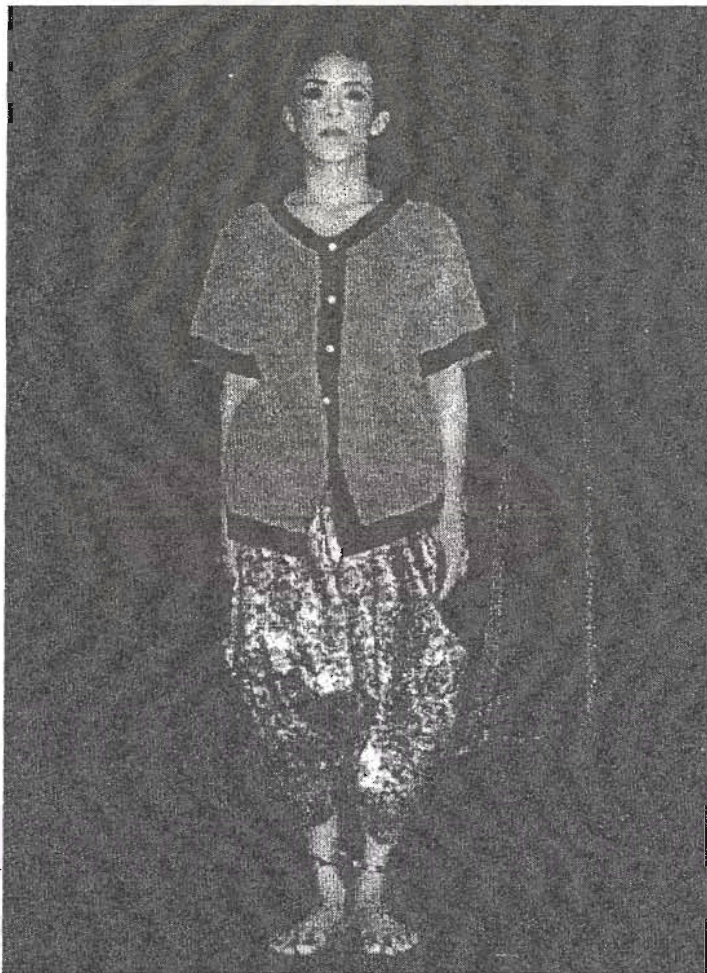
ตัวตลกมีความสำคัญในการแสดงโขนสดมาก เนื่องจากตัวตลกหรือเสนาเป็นตัวละครที่เพิ่มสีสันให้กับการแสดงมีความสนุก ตลกขบขัน ตัวตลกมีบทบาทหน้าที่เป็นตัวเสนาหรือทหารรับใช้ ซึ่งเป็นตัวละครที่คอยติดตามตัวละครตัวเอกในแต่ละฉาก คอยอำนวยความสะดวกให้กับตัวละครที่สำคัญ บทบาทในการแสดงโดยสามารถร้องหรือเจรจากับตัวละครทุกๆ ตัวได้ หรือในบางครั้งตัวตลกก็จะมีบทบาทเป็นของตนเองในการดำเนินเรื่อง มีบทร้อง บทเจรจาการรบ การแสดงท่าทางหรือความสามารถเฉพาะตัว

3.4.1 ประเภทของตัวตลก ในการแสดงโขนสดสามารถแบ่งออกได้ดังนี้ คือ

1. ตัวตลกฝ่ายยักษ์
2. ตัวตลกฝ่ายลิง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ตัวตลกฝ่ายยักษ์ เป็นทหารรับใช้ที่ต้องออกมาแสดงร่วมกันกับตัวละครเอกเท่าที่พบได้แก่ ทศกัณฐ์ กุมภกรรณ ไมยราพ วิรุณมุข ตระเวนอากาศ ตัวตลกจะมีหน้าที่คอยรับคำสั่งและปฏิบัติตาม รายงานข่าวความเคลื่อนไหว ในระหว่างการดำเนินเรื่องและสามารถร้องหรือเจรจาแสดงความสามารถของตนเองได้ โดยมุ่งเน้นตลกขบขัน การล้อเลียน เสียดสี การยกเหตุการณ์ปัจจุบันมาใส่ไว้ในบทสนทนา การแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นขณะแสดง

ภาพที่ 65 ตัวตลกฝ่ายยักษ์

2. ตัวตลกฝ่ายลิง เป็นทหารรับใช้ที่จะต้องออกมาแสดงร่วมกับตัวละครตัวเอก เช่น พระราม พระลักษมณ์ หนุมาน มัจฉานุ สุครีพ เป็นต้น ตัวตลกจะมีหน้าที่คอยปฏิบัติตามคำสั่ง ในระหว่างดำเนินเรื่องสามารถร้องหรือเจรจาแสดงความสามารถของตนเองได้ โดยมุ่งเน้นตลกขบขัน การล้อเลียน การยกเหตุการณ์ปัจจุบันมาใส่ไว้ในบทสนทนา หรือในการแสดงบางตอน เช่น ตอน ศึกษาไมยราพ ตัวตลกจะมีชื่อและบทบาทในการแสดง เช่น ตัวตลกของตัวหนุมาน คือ หนุมวย ตัวตลกของมัจฉานุ คือ มัจฉาแนด ตัวตลกจะมีบทร้องและเจรจาในการดำเนินเรื่องที่สัมพันธ์กันกับตัวละครเอก เพื่อเพิ่มสีสันและความตลกขบขัน สนุกสนานให้กับผู้ชมชวนให้ติดตามเนื้อเรื่องที่จะดำเนินต่อไป

ภาพที่ 66 ตัวตลกฝ่ายลิง

3.4.2 คุณสมบัติของตัวตลกในการแสดง ตัวตลกทั้งฝ่ายยักษ์และฝ่ายลิง โดยส่วนใหญ่แล้วจะใช้ฝ่ายละ 1-2 คน ซึ่งจะคอยปฏิบัติตามคำสั่งตามเนื้อเรื่องและในขณะที่ดำเนินเรื่องนั้น ตัวตลกจะสามารถสอดแทรกบทสนทนากับตัวละครทุกตัวในฉาก ซึ่งจะพูดบทสนทนาที่เกี่ยวกับเนื้อเรื่อง หรือไม่เกี่ยวกับเนื้อเรื่องนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของตัวตลกที่จะคอยสอดแทรกเรื่องราวต่างๆ ให้มีความสนุกสนาน ตลกขบขัน โดยไม่ทำให้ผู้ชมเบื่อหรือไม่ทำให้เค้าโครงเรื่องเดิมที่ดำเนินอยู่เกิดความสับสนเสียรูปแบบไป ผู้แสดงเป็นตัวตลกควรมีคุณสมบัติ ดังนี้

1. เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการแสดงออก
2. เป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของตอนที่แสดงเป็นอย่างดี
3. เป็นผู้มีความรู้ทางบุคลิกภาพเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง
4. มีไหวพริบปฏิภาณในการแสดงและแก้ปัญหาเฉพาะหน้า
5. ทันต่อข่าวสารและสถานการณ์ปัจจุบัน
6. เป็นผู้ที่เข้าใจสถานการณ์และหน้าที่ของตนเองต่อการแสดง
7. มีความคล่องแคล่วว่องไวในการแก้ไขสถานการณ์บนเวที

3.4.3 บทบาทของตัวตลกในการแสดงโขนสด ตัวตลกมีบทบาทบังคับอยู่ในการแสดง คือ การเป็นทหารรับใช้ และบทบาทที่เป็นตัวละครในเรื่อง ดังนี้

- บทบาทเป็นทหารรับใช้ ตัวตลกทั้งฝ่ายยักษ์และฝ่ายลิงมีหน้าที่เป็นทหารคอยรับคำสั่งและปฏิบัติตาม ในการแสดงตัวตลกจะต้องสอดแทรกคำพูดที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่องโดยใช้ไหวพริบปฏิภาณเป็นหลักในการเลือกจังหวะและคำพูดที่จะนำมาใช้โดยมุ่งเน้นให้ตลกขบขัน ในการปฏิบัติหน้าที่ทหารรับใช้ เช่น บทเจรจาระหว่างทศกัณฐ์และตัวตลก

เสนา : มีเรื่องใหญ่แล้วจะต้องนำเรื่องไปกราบทูลเสด็จพ่อทศกัณฐ์ ถวายบังคมพะยะคะ เจ้าเหนือหัวแห่งกรุงพระนครลงกานามว่าท่านท้าวทศกัณฐ์

ทศกัณฐ์: ข้านี้แหละคือ ท้าวทศกัณฐ์

เสนา : พะยะคะ

ทศกัณฐ์: เจ้าอยู่ยงหน้าเมืองลงกา

เสนา : เกล็ดกระหม่อมเป็นกรองคอเหตุประจำเมืองลงกา

ทศกัณฐ์: กระหืดกระหอบ มาหาข้ามีธุระอะไรกับข้าวิะ

เสนา : คือบัดเดี๋ยวนี้มีเรื่องใหญ่แล้ว พะยะคะ

ทศกัณฐ์: เรื่องอะไร

เสนา : กองทัพพระรามยกทัพมาประชิดติดกรุงลงกา แล้วพะยะคะ

ทศกัณฐ์: เป็นความจริงหรือวะ

เสนา : จริงพะยะค่ะ

(จากการแสดงตอนศึกพญาไมยราพ)

บทเจรจาระหว่างไมยราพกับตัวตลก

- ไมยราพ : คีนวันพรุ่งนี้ ฎพญาไมยราพ จะรอบเข้าฐานทัพพระลักษมณ์ พระราม มาไว้ยัง นครบาดาล (ทำยริ้ว)
- เสนา : พะยะค่ะ พระองค์
- ไมยราพ : โดยคือว่าสัพยานั้น
- เสนา : สัพยาเป็นไง พะยะค่ะ
- ไมยราพ : สัพยานั้นต้องใช้เจ้าทั้งสองไปเก็บมา
- เสนา : มันมีอะไรบ้าง พะยะค่ะ
- เสนา : ได้เลยพะยะค่ะ
- ไมยราพ : เตรียมจด
- เสนา : เตรียมจดพะยะค่ะ
- ไมยราพ : สัพยาข้อที่หนึ่ง
- เสนา : ข้อที่หนึ่งพะยะค่ะ
- ไมยราพ : ไช้แม่ว
- เสนา : ไช้แม่ว
- ไมยราพ : พร้อมด้วยแห้วหมา แต่ไช้แม่วเป็นไช้แม่วตัวเมีย ตัวผู้ด้วยนะ
- เสนา : อะ อ้า ไช้แม่วตัวผู้หรือตัวเมียพะยะค่ะ
- ไมยราพ : เอาไช้ตัวเมียดีกว่า
- เสนา : ไช้แม่วตัวเมียและแห้วหมา
- ไมยราพ : เออ
- เสนา : ไม่มีหรือกพระองค์
- ไมยราพ : ในตำราฎพญาไมยราพบอกว่ามี
- เสนา : ไช้แม่วและแห้วหมา และไช้แม่วตัวเมีย ไม่มีหรือกพระองค์
- ไมยราพ : ตำรากูบอกว่ามี
- เสนา : ไม่มี
- ไมยราพ : มี

- เสนา : ไม่มี
- ไมยราพ : กูบอกว่ามี
- เสนา : มีก็มี
- ไมยราพ : (หัวเราะ) ไช้แม้ว แห้วหมา หนวดเต่า เขากระต่าย
- เสนา : พะยะคะ
- ไมยราพ : มึงเอ็นแมลงหวี
- เสนา : เอ็นแมลงหวี
- ไมยราพ : เออ
- เสนา : แมลงหวีมีเอ็นหรือ ไม่มีหรือพะยะคะ
- ไมยราพ : ในตำรากูบอกว่ามี
- เสนา : ไม่มี
- ไมยราพ : ต้องมี
- เสนา : แมลงหวีไม่มีเอ็น
- ไมยราพ : ต้องมี
- เสนา : ไม่มี
- ไมยราพ : มี
- เสนา : มีก็มี
- ไมยราพ : ส่วนมึง เว้ยเฮ้ย
- เสนา : อะไรพะยะคะ
- ไมยราพ : ดีแมลงวัน
- เสนา : อ้อโฮ ดีหมี ดีหมาไม่ได้หรือครับ
- ไมยราพ : กูจะเอาดีแมลงวัน
- เสนา : มันจะหาที่ไหน
- ไมยราพ : มึงต้องหาให้ได้เพราะในตำรากูมี
- เสนา : ในเมื่อพระองค์ตั้งใจจะให้หาให้ได้ ก็ต้องให้ได้สิพะยะคะ
- ไมยราพ : ส่วนมึงเข้าไปยังไพรในป่า
- เสนา : อะไรพะยะคะ
- ไมยราพ : ไปตัดไม้มาปลูกโรงราชพิธี
- เสนา : พะยะคะ

- ไมยราพ : พร้อมด้วยกับชี้พื้นเสื่อเป็นๆ
 เสนา : อะไรนะ
 ไมยราพ : ชี้พื้นเสื่อเป็น
 เสนา : เอาชี้พื้นเกล้ากระหม่อมไม่ได้หรือ
 ไมยราพ : ไม่ได้ ฎต้องชี้ชี้พื้นเสื่อเป็น
 เสนา : ชี้พื้นเสื่อเป็นเดียวเสื่อมันกินเอานะ
 ไมยราพ : มึงกลัวเสื่อหรือกลัวฎ
 เสนา : กลัวพระองค์
 ไมยราพ : ส่วนมึงไอ้กระววยทวย เจ้า
 เสนา : พะยะคะ
 ไมยราพ : มุ่งหน้าเดินทางไปยังชายป่าช้าของวัดทุ่งศรีภรณ์ หรือวัดพุทธหย้า
 เสนา : ไอ้โ
 ไมยราพ : ไปเอามาเลยของง่าย ๆ หัวผีพรายตายท้องกลมสามหัว
 เสนา : เอ้อเหอ แล้วเราสามคนจะหาได้หรือ
 เสนา : จะหาได้หรือพระองค์
 เสนา : ถ้าหาไม่ได้ก็ตาย
 ไมยราพ : มึงจะหาได้ไหม
 เสนา : ต้องเสี่ยงไปเว้ยเฮ้ย
 เสนา : ในเมื่อกลัวพระองค์ ก็ต้องหาให้ได้สิพะยะคะ
 ไมยราพ : เมื่อมึงไปหาสัพยาครบเสร็จจำนวน
 เสนา : พะยะคะ
 ไมยราพ : ปลุกโรงราชพิธีเสร็จสรรพ ไปเบิกกะทะใบบัวยังท้องพระคลัง
 เสนา : พะยะคะ
 ไมยราพ : เอาใบใหญ่ๆ เลย มาตั้งไฟแล้วก็ทะเลตุตุต พอมีทะเลตุตุตกะทะใบ มึงทั้งสองตัก
 นำใส่ให้เต็ม
 เสนา : กะทะทะเลตุตุต แล้วตักน้ำใส่ให้เต็ม ที่ไหนเขามีกันเว้ยเฮ้ย
 เสนา : สงสัยเป็นปริศนา
 เสนา : เพราะฉะนั้นเราต้องทำให้ได้
 เสนา : น้ำธรรมดาเราก็อย่าเอา เอาน้ำแข็งใส่ไปสิวะ

เสนา : ถ้าย น้ำแข็งมันก็จะละลาย รั้วๆ ไปเถอะ

(จากการแสดงตอนศึกพญาไมยราพ)

- บทบาทที่เป็นตัวละครในเรื่อง ดังที่กล่าวไว้แล้วว่า การแสดงโขนสดได้มีการแต่งเติมเรื่องราวหรือการเพิ่มตัวละครขึ้นใหม่จากเดิม เช่น ตัวหนุมาน ตัวมัจฉาเนต ทำให้ตัวละครดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่องพร้อมกันไปกับตัวละครเอก เพียงแต่ตัวละครจะมุ่งเน้นสนุกสนานในการใช้ท่าทางและบทเจรจาในการแสดง เช่น บทร้องระหว่างมัจฉากับมัจฉาเนต

-ร้องเพลงชาติ-

อย่าช้าเลยพากันไป	อย่าช้าเอยเลยเพื่อนยาก
อย่าช้าเลยน้องชาย	อย่าช้าเอยไปกับพี่ยา
มัจฉาเนตน้องชาย	ฟังปราชัยพระเชษฐา
หันมาบอกพระพี่เอย	ว่าทรมายะจงไคลคลา
ว่าพลางไม่ช้าที่	ขุนกระบี่ก็ไคลคลา

(จากการแสดงตอนศึกพญาไมยราพ)

3.4.4 การนำมุขตลกมาใช้ในการแสดง ในการแสดงนั้นตัวตลกจะสามารถร้องหรือเจรจากับตัวละครทุกตัวภายในฉาก ตัวตลกจึงมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงเหตุการณ์หรือการส่งบทให้กับตัวละครอื่นๆ โดยสามารถสอดแทรกความตลกขบขันได้โดยอิสระ จึงสามารถพบเห็นตัวตลกที่จะมีบทสนทนากับตัวละครต่างๆ ได้ เช่น ตัวตลกกับทศกัณฐ์ ตัวตลกกับไมยราพ ตัวตลกกับหนุมาน ตัวตลกกับมัจฉาเนต ตัวตลกกับตัวตลก ตัวตลกกับผู้ชม ตัวอย่างเช่น

บทสนทนาระหว่างตัวตลกกับทศกัณฐ์

ทศกัณฐ์: ข้าพเจ้าทศกัณฐ์จะเขียนสารถึงราชินีดาพญาไมยราพ อยู่ยังนครบาดาล

เสนา : นี่พะยะค่ะ ปากกาเมืองยักษ์

ทศกัณฐ์: จุ่มหมึก (ทศกัณฐ์ใช้กระบองยักษ์จุ่มลงไปปากตัวตลก)

เสนา : หมึกหรือพะยะค่ะ พระองค์อย่าจุ่มลึกเดี๋ยวโดนลูกกระเดือกหมึกพะยะค่ะ

(จากการแสดงตอนศึกพญาไมยราพ)

บทสนทนาระหว่างตัวตลกกับทศกัณฐ์

ไมยราพ: คีตสงครามครั้งนี้

เสนา : พะยะคะ

ไมยราพ: มันไม่ได้ด้วยเล่ห์

เสนา : ก็ต้องเอาด้วยกล

ไมยราพ: ไม่ได้ด้วยมนต์

เสนา : ต้องเอาด้วยคาถา

(จากการแสดงตอนศึกพญาไมยราพ)

บทสนทนาระหว่างตัวตลกกับทศกัณฐ์

หนุมาย : พี่มาน

หนุมาน : ใ้มวย

หนุมาย : โอโหถึงสระใหญ่แล้ว คูบัวบัวดีใหญ่จังเลย

หนุมาน : ไซ้ต้องเป็นสถานที่แห่งนี้แน่นอน

หนุมาย : แน่นอน

หนุมาน : ท่านโหราพญาพิเภกบอกไว้ มาเจอสระน้ำที่ใหญ่มีหน้าข้าบัวบัวยิ่งใหญ่เท่ากงเกวียน

(จากการแสดงตอนศึกพญาไมยราพ)

บทร้องระหว่าง หนุมาน หนุมาย และตระเวนอากาศ

-ร้องเพลงชาติรี-

ตระเวนอากาศ : เอ๊ยๆ วานรมาต่อกรกับข้า คนละลาสองลามามาใ้หนู

หนุมาน : น้อยหรือเจ้ายักษ์เอ็งจะทำไม มึงจะเอาทำไหนละไอ้ไก่กู

หนุมาย : ไอ้ไก่ไม่มีขน

ตระเวนอากาศ : มึงว่าใครไอ้ไก่ไม่มีขน ไ้ลิงซุกขนปากบนเหมือนหมู

หนุมาน : ปากบนเหมือนหมูนั่นจุกของยักษ์ มาเกิดหลานรักไหว้พระก

ตระเวนอากาศ : จะไหว้ทำไมเสียไม้เสียมือ ไ้ลิงกระสือหรืออวดรู้

หนุมาย : อวดรู้ว่าเกล้าจะฆ่ายักษ์ ให้มึงตายเป็นผีเดี๋ยวนี้คอยดู

ตระเวนอากาศ : ว่าลิงฆ่ายักษ์หรือยักษ์ฆ่าลิง แปลกใจจริงจริงไ้ลิงจู้จู้

หนุมาน : ว่าพลางไม่ช้าที ทำเป็นได้ทีกระบี่เข้าสู่
(จากการแสดงตอนศึกพญาไมยราพ)

บทสนทนาแนะนำตัวละครระหว่างมัจฉานุกกับมัจฉาเนด

มัจฉานุก : บิดาของหนูมีชื่อว่ากำแหงหนุมาน
มัจฉาเนด : บิดาของหนูมีชื่อว่ากำแหงหนุมวย
มัจฉานุก : แม่ของหนูให้นามว่าสุพรรณมัจฉา
มัจฉาเนด : นามเสด็จแม่ของข้าพเจ้าให้นามว่า สุพรรณมัจฉวย
มัจฉานุก : ผีเปรตชื่อมีตั้งเยอะตั้งแยะไม่ตั้ง
มัจฉาเนด : มันจะได้เป็นที่เป็นที่น้องคล่องจองกัน

(จากการแสดงตอนศึกพญาไมยราพ)

ตัวตลกกับตัวตลก เป็นการรบกวนระหว่างตัวตลกฝ่ายยักษ์และตัวตลกฝ่ายลิง โดยจะทำการรบกวนหลังจากที่ตัวละครเอกได้ทำการรบกวนเสร็จครบวงแล้ว ตัวตลกของทั้งสองฝ่ายก็จะเข้รบกวนครบวงการรบกวนจะมีลักษณะเหมือนกันกับตัวละครเอกเพียงแต่จะใส่ท่าทางที่ตลกขบขันในขณะรบ เช่น ตีลังกา หกคะเมน ม้วนหน้า หรือตีกันกัน กระบวนกรรบทที่มีท่าทางเช่นนี้ทำให้ผู้ชมสนุกสนาน ชื่นชอบ ในบทบาทของตัวตลก

ตัวตลกกับผู้ชม เป็นการนำเสนอให้ผู้ชมเกิดความประทับใจและจดจำบทบาทของตัวตลกในการแต่งกายให้มีความตรงกันข้ามกับความเป็นธรรมชาติ เน้นสีชุดขาด ให้เกิดความตลกขบขัน เมื่อเห็นตัวตลกแสดงลักษณะดังกล่าว เช่น การใส่ศีรษะโดยนำด้านหลังไปไว้ด้านหลังให้ด้านหลังอยู่ด้านหน้า หรือนำหางของตัวลิงที่อยู่ทางด้านหลังมาห้อยไว้ด้านหน้า แล้วพูดจากับผู้ชมในเรื่องเครื่องแต่งกายของตนเองที่สวมใส่โดยนิยมเล่นกับผู้ชมหลังจากที่ได้กล่าวแนะนำตัวเมื่อออกมาแสดงในฉากแรก

ภาพที่ 67 การแต่งกายตัวตลกลิง (ตัวมัจฉาแนด)

จะเห็นได้ว่าบร็องหรือบทเจรจาที่ยกมานั้นตัวตลกจะมีบทบาทสำคัญในขณะดำเนินเรื่อง เป็นผู้ล้อเลียนบทสนทนาของตัวละครเอกและจะสอดแทรกบทสนทนาที่มีความสนุกสนานขัน หรือ เป็นการพูดล้อตามตัวละครเอก จะสามารถพบเห็นได้ตลอดเวลาของการแสดง

3.5 สรุป

การแสดงโขนสดของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง อันประกอบด้วยพิธีกรรมก่อนการแสดง ลำดับขั้นตอนการแสดง การปฏิบัติท่ารำในการแสดง บทบาทของตัวตลกในการแสดง คือ

พิธีกรรมก่อนการแสดง เป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ครูบาอาจารย์ ในการกำหนดทิศที่ตั้งของเวที คือ ทิศเหนือหรือทิศตะวันออก และการบูชาเทพเจ้าครูอาจารย์บริเวณใต้บูชาที่จัดเตรียมไว้ด้านหลังบริเวณที่พักนักแสดง จึงเริ่มทำพิธีนำมนต์เพื่อนำมาประพรมด้านหน้าเวทีเป็นการปิดเสนียดจัญไร การบรรเลงเพลงโหมโรงเป็พาทย์ โหมโรงกลองตุ๊ก การรำถวายมือ การไหว้ครูฤาษี แล้วจึงเริ่มการแสดง โดยมีการเปิดเรื่อง เพื่อให้เกิดการสร้างปมปัญหาและโยงเข้าสู่การดำเนินเรื่อง ซึ่งจะมีความยาวและการปิดเรื่องในตอนท้ายเมื่อจบการแสดงจะมีการโหมโรงกลองตุ๊กอีกครั้งหนึ่ง จบแล้วจึงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีการแสดงจบสิ้นในเวลาประมาณ 24.00 น.

การปฏิบัติท่ารำได้แก่รำถวายมือ เป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีท่ารำที่เป็นมาตรฐาน การรำตรวจพลมีปรากฏเฉพาะตัวพระและตัวลิงเป็นการรำตีบทตามเนื้อร้อง ท่ารำมีกระบวนท่าที่เป็นมาตรฐานในขณะรบจะมีการขึ้นลอย

บทบาทตัวตลกในการแสดง ตัวตลกมี 2 ประเภทคือตัวตลกฝ่ายยักษ์และตัวตลกฝ่ายลิง มีหน้าที่เป็นเสนาหรือทหารรับใช้ตัวละครตัวเอกสามารถสนทนากับตัวละครได้ทุกตัวโดยมุ่งเน้นตลกขบขันให้มีความสนุกสนาน มีการล้อเลียนและยกสถานการณ์ปัจจุบันมาเพิ่มสีสันในการแสดง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

องค์ประกอบของโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

การแสดงโขนสด มีวิวัฒนาการเรื่อยมาตามความนิยมของผู้ชม จากฐานหรือเอกสาร อ้างอิงที่ปรากฏมีอยู่น้อยมาก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2545) องค์ประกอบที่มีส่วนสำคัญต่อการแสดง ผู้วิจัยจึงต้องอาศัยการสืบค้นสัมภาษณ์ศิลปินและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงโขนสดของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง อันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในการปฏิบัติภาคสนามโดยการสังเกต การสำรวจ การติดตามรวบรวมข้อมูลในส่วนของการคัดเลือก การฝึกหัด การสืบทอด พิธีกรรมและองค์ประกอบที่ทำให้การแสดงมีความสำเร็จสมบูรณ์จากองค์ประกอบหลายอย่างที่จะกล่าวไว้ในบทนี้ได้แก่

- 4.1 การคัดเลือกผู้แสดง
- 4.2 การฝึกหัดเบื้องต้น
- 4.3 การสืบทอด
- 4.4 การไหว้ครู
- 4.5 เรื่องที่ใช้ในการแสดง
- 4.6 การแต่งกาย
- 4.7 การแต่งหน้า
- 4.8 เครื่องดนตรี
- 4.9 เพลงร้อง การพากย์-เจรจา
- 4.10 เวที ฉาก แสง เสียง
- 4.11 อุปกรณ์การแสดง
- 4.12 โอกาสและสถานที่แสดง
- 4.13 การจัดการและหน้าที่ปฏิบัติภายในคณะ
- 4.14 สรุปองค์ประกอบการแสดงโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

4.1 การคัดเลือกผู้แสดง

โขนสดเป็นการแสดงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับโขน นักแสดงผู้ที่ได้รับคัดเลือก ให้แสดงเป็นตัวแสดงที่มีบทบาทเด่น นักแสดงจะต้องผ่านการฝึกฝนเป็นอย่างดี จึงจะได้รับการคัดเลือกให้

แสดงเป็นตัวเอก สำหรับเด็กที่สมัครเข้ารับการฝึกหัดนั้น ครูผู้ฝึกสอนจะทำการคัดเลือกเด็ก ว่าควรจะได้รับฝึกหัดให้เป็นตัวใด ครูผู้สอนจะดูจากหน่วยก้านของผู้เข้ารับการฝึกหัดว่าจะมีความเหมาะสมของสรีระ เพื่อต้องการให้ตรงกับบทบาท ไม่ว่าจะเป็น ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ หรือตัวลิง จากการสัมภาษณ์นายปรีชา เจริญยิ่ง กล่าวว่า¹ "ซึ่งครูผู้ฝึกหัดจะดูที่รูปร่างลักษณะ ถ้ารูปร่างลักษณะ ถ้ารูปร่างใหญ่ก็จะให้หัดเป็น ตัวยักษ์ รูปร่างเล็กก็ลงมาฝึกหัดเป็นตัวลิง รูปร่างสูงโปร่งให้ฝึกหัดเป็นตัวพระ รูปร่างท้วมก็จะให้ฝึกหัดเป็นตัวนาง" ดังพอจะแยกออกให้เห็นเป็นบุคลิกลักษณะ และคุณสมบัติ ดังนี้

นักแสดงตัวพระ :

ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้แสดงเป็นตัวพระ จะต้องมีลักษณะโครงหน้าที่เป็นใบหน้ารูปไข่ หน้าผากกว้าง รูปร่างที่สูงโปร่ง

นักแสดงตัวนาง :

ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้แสดงเป็นตัวนาง จะต้องมีลักษณะโครงหน้าที่เป็นใบหน้ารูปไข่ หรือกลม รูปร่างท้วม

นักแสดงตัวยักษ์ :

ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้แสดงเป็นตัวยักษ์ จะต้องมีลักษณะรูปร่างสูงใหญ่ คุ้งผายใบหน้าเป็นโครงรูปหน้าคล้ายตัวพระ แต่ไม่เน้น ลำตัวและส่วนขาได้สัดส่วน

นักแสดงตัวลิง :

ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้แสดงเป็นตัวลิง จะต้องมีลักษณะโครงของรูปร่างและสัดส่วนที่ไม่สูง รูปร่างลำสัน ทะมัดทะแมง คุคล่องแคล่ว ว่องไว

4.2 การฝึกหัด

การสืบทอดของครู จากการสัมภาษณ์นายปรีชา เจริญยิ่ง กล่าวว่า² "ก่อนที่จะรับลูกศิษย์ และเริ่มทำการฝึกหัดนั้น จะต้องแก้มือพิธีการจับข้อมือ (ตรงกับพิธีคำนับครูของโขน ละคร) เหตุผลสำคัญของการจับข้อมือ เป็นขั้นตอนในการจับมือเพื่อเป็นการยอมรับว่าได้รับผู้นั้น เป็นศิษย์ และสามารถที่จับท่าทางให้สวยงาม ตามลักษณะที่ครูผู้สอนต้องการ และหากผู้ที่มาขอเป็นศิษย์ยังมีได้ทำพิธี ครูผู้สอนจะไม่จับท่าทางให้ ในการทำพิธีจำเป็นต้องมีสิ่งของที่ต้องใช้ในพิธี

¹ ปรีชา เจริญยิ่ง, หัวหน้าคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง, สัมภาษณ์ 16 ตุลาคม 2545.

² ปรีชา เจริญยิ่ง, หัวหน้าคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง, สัมภาษณ์ 14 มกราคม 2546.

ค่านับครุได้แก่ เงินก้านล 12 บาท รูป 9 ดอก เทียน 1 เล่ม เหล้า 1 ขวด หมูนอนตอง(มีลักษณะเหมือนหมู 3 ชั้น คือ มีทั้งหนัง มัน เนื้อ ไนขึ้นเดียวกัน) เครื่องคาวหวานต่างๆ เริ่มพิธี โดยครุผู้ประกอบพิธีจะเป็นผู้สวดมนต์ สวดคาถานำ แล้วให้ศิษย์ผู้เข้ารับการฝึกหัดสวดตาม หลังจากนั้นก็จะทำการจับข้อไม้ข้อมือโดยให้ศิษย์ตั้งท่าไว้ในลักษณะต่างๆ แล้วครุจับทำให้สวยงามเช่น การไหว้ การเดิน การตีบท จึงถือว่าเป็นอันเสร็จพิธีขั้นตอนของการค่านับครุ สามารถฝึกหัดและนำขึ้นแสดงได้"

ผู้ที่เข้ารับการฝึกจะต้องมีใจรักในศิลปะประเพณีอย่างแท้จริง ผู้เข้ารับการฝึกจะต้องศึกษา สังเกตและจดจำท่าทางต่างๆ เพื่อเป็นการปูพื้นฐานความรู้เบื้องต้น การฝึกหัดเบื้องต้นจะให้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ลำตัว ตัวพระ ตัวยักษ์ และตัวลิง มีการฝึกหัดเบื้องต้นที่เหมือนกัน คือ มีการเต้นเสา (เต้นเขน) ถีบเหลี่ยม ถองสะเอว แบบโขน ส่วนลิงนั้นมีการฝึกหัดคะเมนตีลังกาเพิ่มขึ้น เมื่อผู้ฝึกหัดได้ผ่านขั้นตอนการฝึกหัดเบื้องต้นและมีความชำนาญแล้วครุผู้ฝึกจึงจะแยกการฝึกหัดเฉพาะของตัวละครในแต่ละประเภท หัดเดินเข้าพระเข้านาง เหมือนกับลิเก หัดร้องเหมือนกับหนังตะลุง ลิเกดังจะแยกการฝึกได้ดังนี้

ตัวพระ

เดินแบบลิเก ร้องแบบหนังตะลุง และรำเพลงเชิดแบบลิเก

ตัวนาง

เดินแบบลิเก ร้องแบบหนังตะลุง เดินกราวแบบหนังตะลุง และรำเพลงเชิดแบบลิเก

ตัวยักษ์

กรายแบบโขน (และมีท่าปาดน้อยของโขนอยู่นิดๆ ก่อนขึ้นเตียง) ร้องแบบหนังตะลุง เดินกราวแบบหนังตะลุง และเชิดแบบลิเก

ตัวลิง

เดิน-นั่งแบบโขน ร้องแบบหนังตะลุง เดินกราวแบบหนังตะลุง และเชิดแบบลิเก (คือ ใช้เพลงเชิดของลิเก แต่ทำท่าเป็นท่าเหาะ)

ดังจะมีลักษณะการฝึกหัดดังนี้

การถองสะเอว

เป็นการฝึกลำตัวอย่างหนึ่ง กล่าวคือให้ผู้ฝึกนั่งพับเพียบ ยกข้อศอกขึ้นระดับสะเอว และใช้ข้อศอกกระทุ้งสะเอว เพื่อให้ลำตัวอ่อนไปตามการกระทุ้งและรู้จักการใช้ลำตัว

สถาบันนันทวิทยาบริการ
ภาพที่ 68 การถองสะเอว
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เดินเขน (เดินเสา)

เป็นการฝึกจังหวะที่จะให้เท้าลงตามจังหวะของเครื่องดนตรีอย่างถูกต้อง ไม่คร่อมจังหวะและให้ขามีกำลังเมื่อเดินหรือยืนนานๆ

ภาพที่ 69 เดินเขน (เดินเสา)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบะเหลียม (ถีบเหลียม)

เป็นการฝึกของยักษ์และลิงโดยเฉพาะ เมื่อเวลาย่อเข่าลงแล้วจะได้เหลียมที่สวยงามครูจะใช้เท้าถีบเข้าทั้งสองข้างของผู้ฝึกในขณะที่ย่อลงให้ติดกับเส้าหรือผนังวงในสมัยโบราณครูจะให้ผู้ฝึกนั่งย่อเข่าลงบนส้นเท้า ครูใช้เท้าถีบที่เข่าโดยใช้มือจับสะเอวของผู้ฝึก

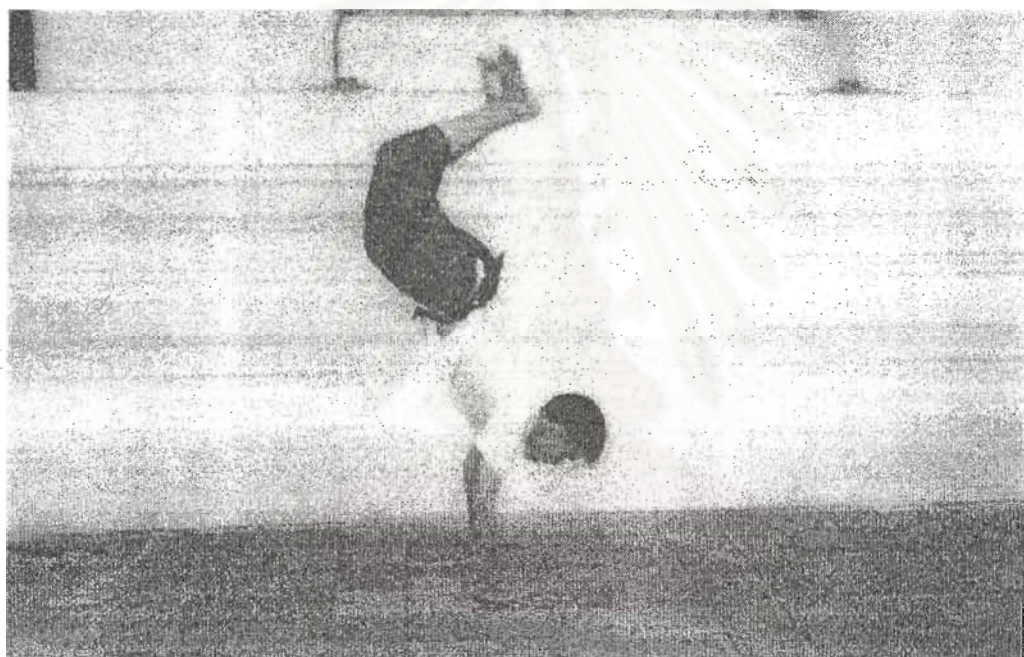

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 70 แบะเหลียม (ถีบเหลียม)

หกคะเมน

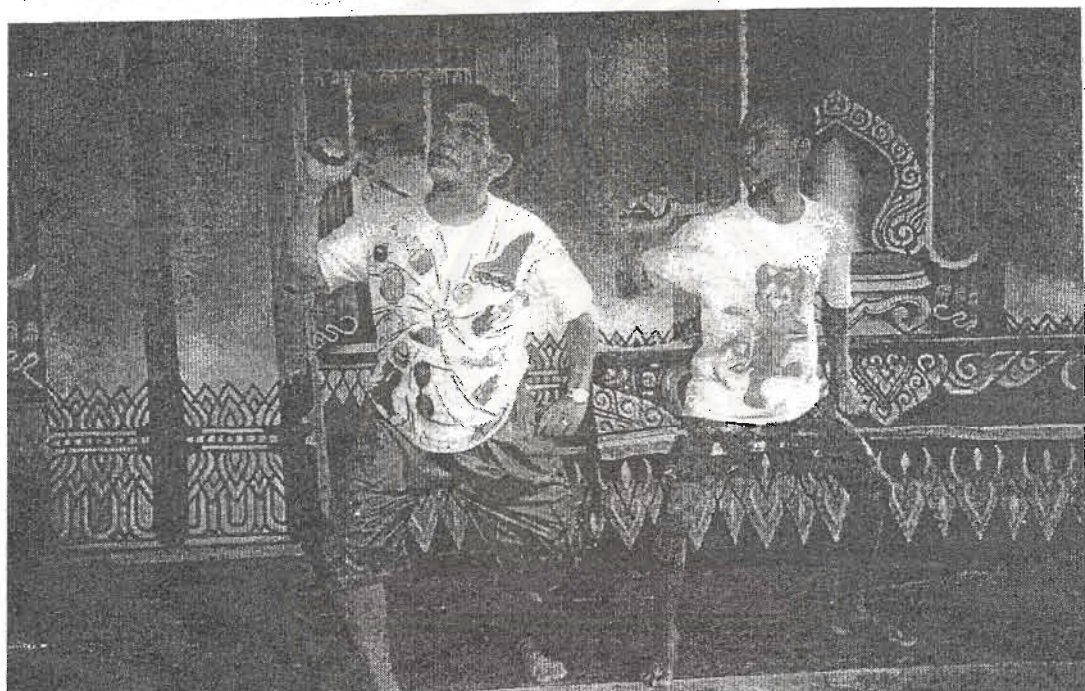
เป็นการฝึกหัดเฉพาะของลิง เพื่อแสดงในท่าโลดโผนและพลิกแพลงต่าง ๆ โดยไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและร่างกาย

สถาบันวิทยบริการ
ภาพที่ 71 หกคะเมนสำหรับตัวลิง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ยักตัว

คือการยักตัวตรงที่ส่วนบนนับจากส่วนเอวขึ้นมา กัดไหล่ข้างเดียวกับการหย่อนสะเอว พร้อมกับยุบจังหวะด้วยเมื่อกัดไหล่

ภาพที่ 72 ยักตัว

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตบอก

เป็นการฝึกเบื้องต้นของโชนสด ในลักษณะ มือขวาตบอก มือซ้ายจะตบที่เข่า แล้วทำสลับกัน เมื่อผู้ฝึกเริ่มเกิดความชำนาญ จึงเพิ่มการยกเอว ยกไหล่ ไปพร้อมกับการตบอกเพื่อเป็นพื้นฐานการยกไหล่

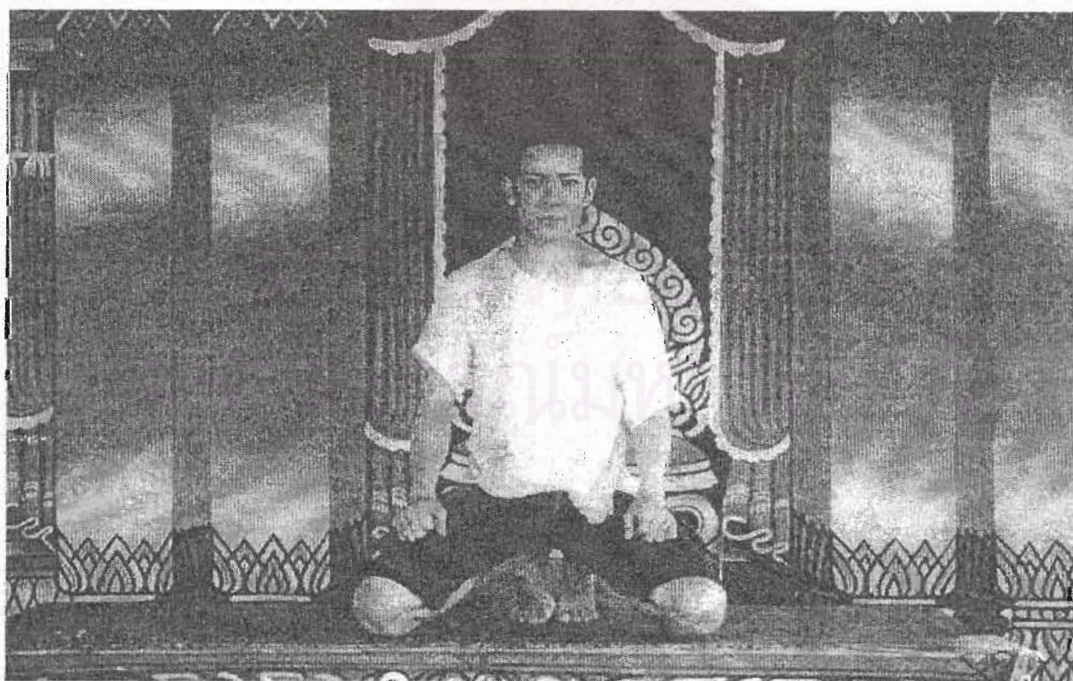
ภาพที่ 73 ตบอกสำหรับตัวลิง

นอกจากการฝึกหัดลักษณะท่าทางดังกล่าว จะต้องมีการฝึกหัดการร้องบทกลอนอีกด้วย ด้วยการฝึกร้องระยะเริ่มแรกครูจะเป็นผู้เขียนบทร้องให้ก่อน จนกระทั่งผู้ฝึกสามารถร้องทำนองได้ถูกต้องแล้วจึงหัดร้องโดยไม่ต้องใช้บท จนมีความชำนาญสามารถตั้งบทกลอนสดได้เองและเมื่อผู้ฝึกหัดได้ผ่านขั้นตอนของการฝึกหัดเบื้องต้นในเรื่องของการใช้ลำตัว แขน ศีรษะ เท้า ต่างๆ แล้ว จึงจะเริ่มฝึกหัดสิ่งที่จะต้องนำไปใช้ในการแสดงและลักษณะเฉพาะของตัวละครแต่ละประเภท คือ ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ และตัวลิง

ทำนั่งตัวพระ โดยทั่วไปมี 3 ลักษณะ คือ นั่งพับเพียบ นั่งคุกเข่า และนั่งห้อยขาข้างหนึ่ง

ภาพที่ 74 ทำนั่งพับเพียบตัวพระ

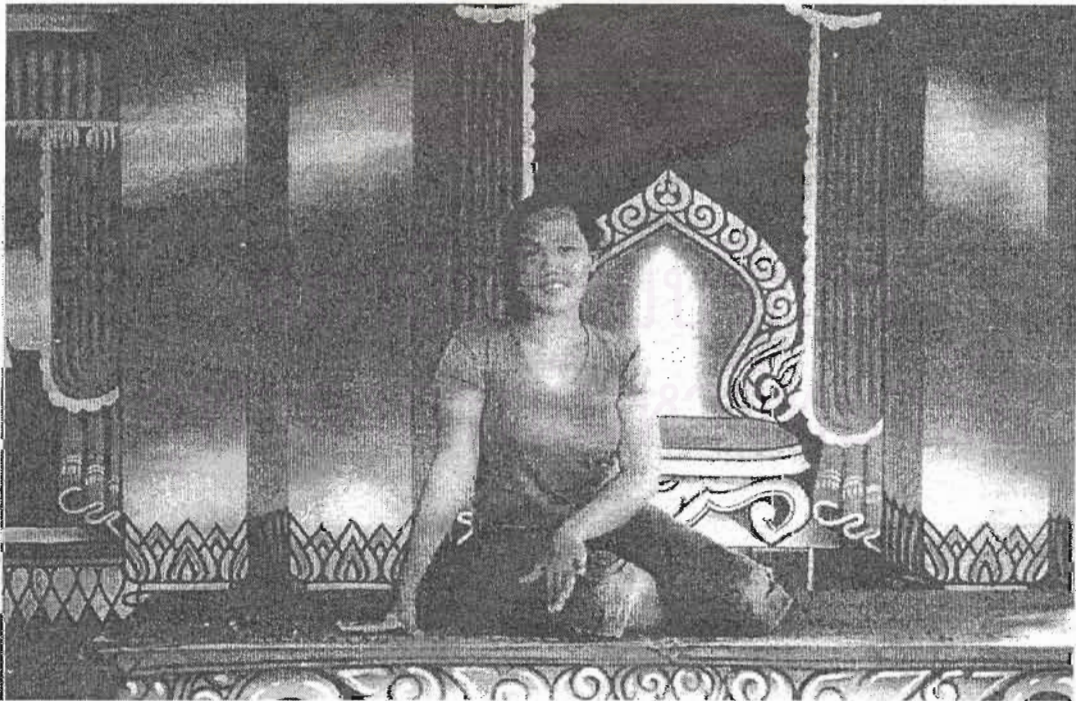

ภาพที่ 75 ทำนั่งคุกเข่าตัวพระ

ภาพที่ 76 ทำนั่งห้อยขาข้างหนึ่ง ตัวพระ

ทำนั่งตัวนาง โดยทั่วไปมี 3 ลักษณะ คือ นั่งพับเพียบ นั่งคุกเข่า และนั่งห้อยขาข้างหนึ่ง

ภาพที่ 77 ทำนั่งพับเพียบ ตัวนาง

ภาพที่ 78 ทำนึ่งคุกเข่า ตัวนาง

ภาพที่ 79 ทำนึ่งห้อยขาข้างหนึ่ง ตัวนาง

ตัวยักษ์ โดยทั่วไปมี 3 ลักษณะ คือ นั่งคุกเข่า นั่งห้อยขาข้างหนึ่งและนั่งยกเข่าข้างหนึ่ง

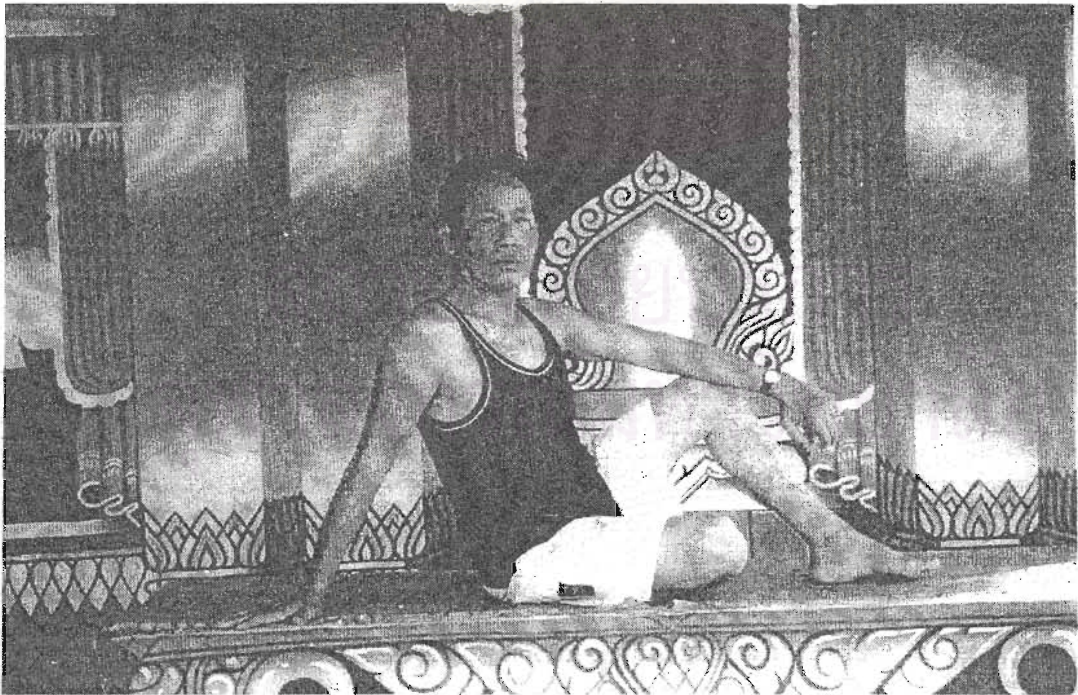

ภาพที่ 80 ท่านั่งคุกเข่า ตัวยักษ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 81 ท่านั่งห้อยขาข้างหนึ่ง ด้วยักษ

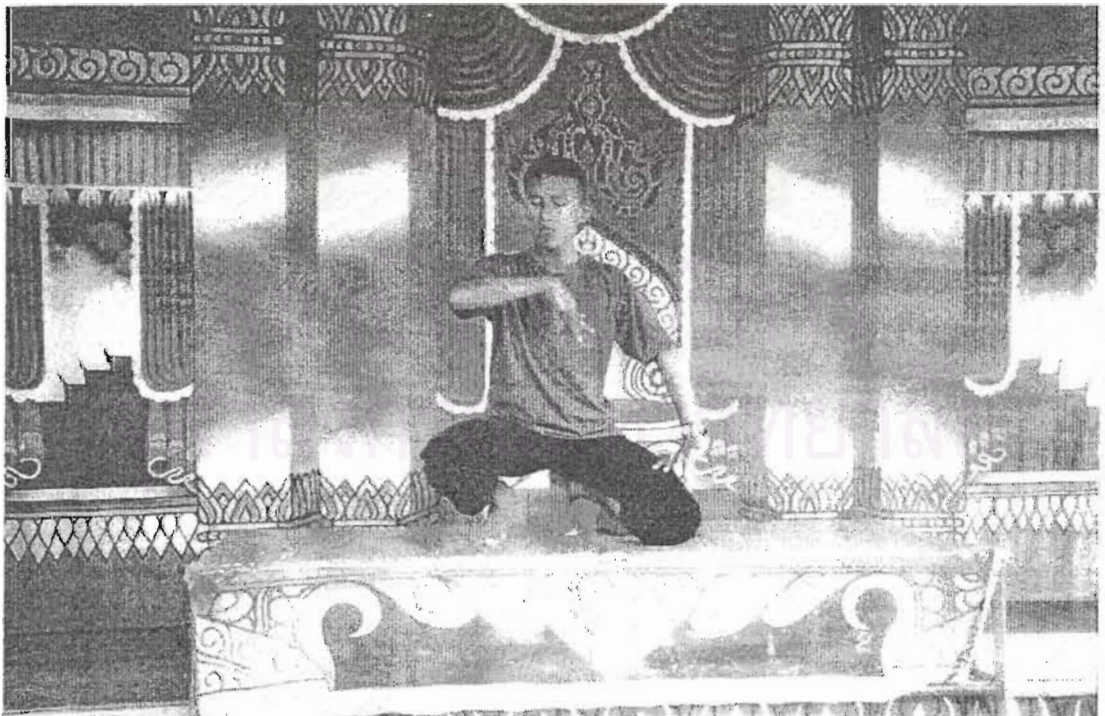

ภาพที่ 82 ท่านั่งยกเท้าข้างหนึ่ง ด้วยักษ

ตัวลิง โดยทั่วไปมี 2 ลักษณะ คือ นิ่งคุกเข่า และนั่งยกเข่าข้างหนึ่ง

ภาพที่ 83 ทำนั่งคุกเข่า ตัวลิง

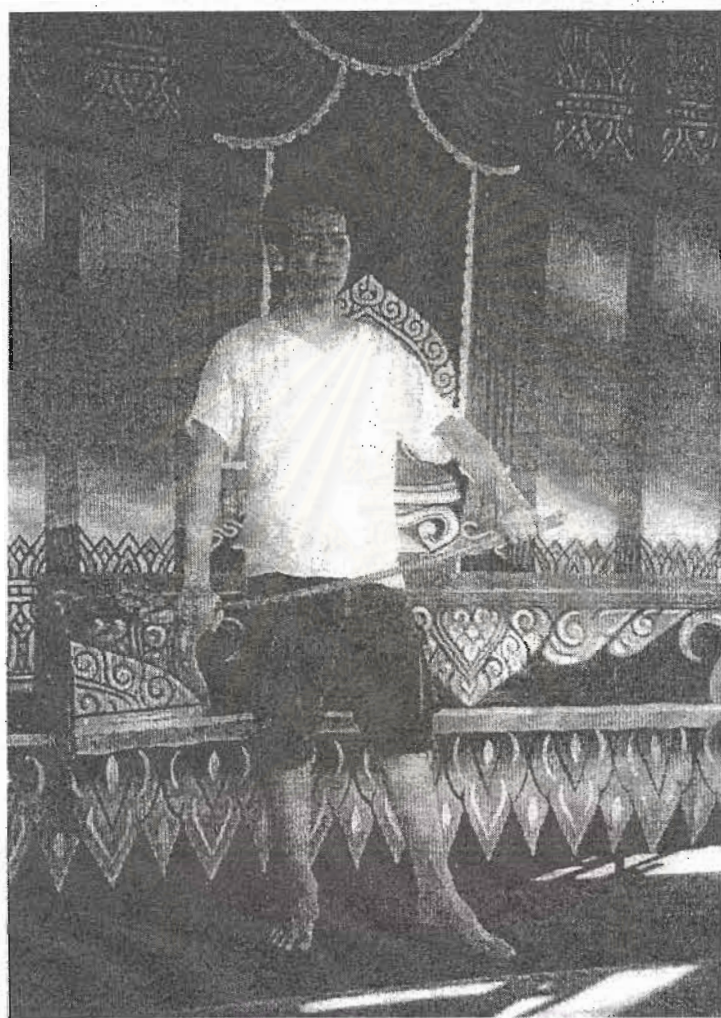
ภาพที่ 84 ทำนั่งยกเข่าข้างหนึ่ง ตัวยักษ์

ทำยืนตัวพระ โดยทั่วไป ได้แก่ พระรามและพระลักษมณ์ ทำยืนในการจับอาวุธและพระ
ขรรค์ มี 3 ลักษณะ คือ ยืนจับอาวุธมือเดียว ยืนจับอาวุธสองมือ และยืนตั้งอาวุธ (ท่ามอง)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 85 ยืนจับอาวุธมือเดียว ตัวพระ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาพที่ 86 ยืนจับอาวุธสองมือ ตัวพระ

สถาบันส่งเสริมศิลปกรรม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาพที่ 87 ยืนตั้งอาวุธ (ท่ามอง) ตัวพระ

ทำยี่นตัวนาง โดยทั่วไปจะเป็นการยี่นมองหรือสนทนา ซึ่งสามารถปฏิบัติได้หลายลักษณะ คือ

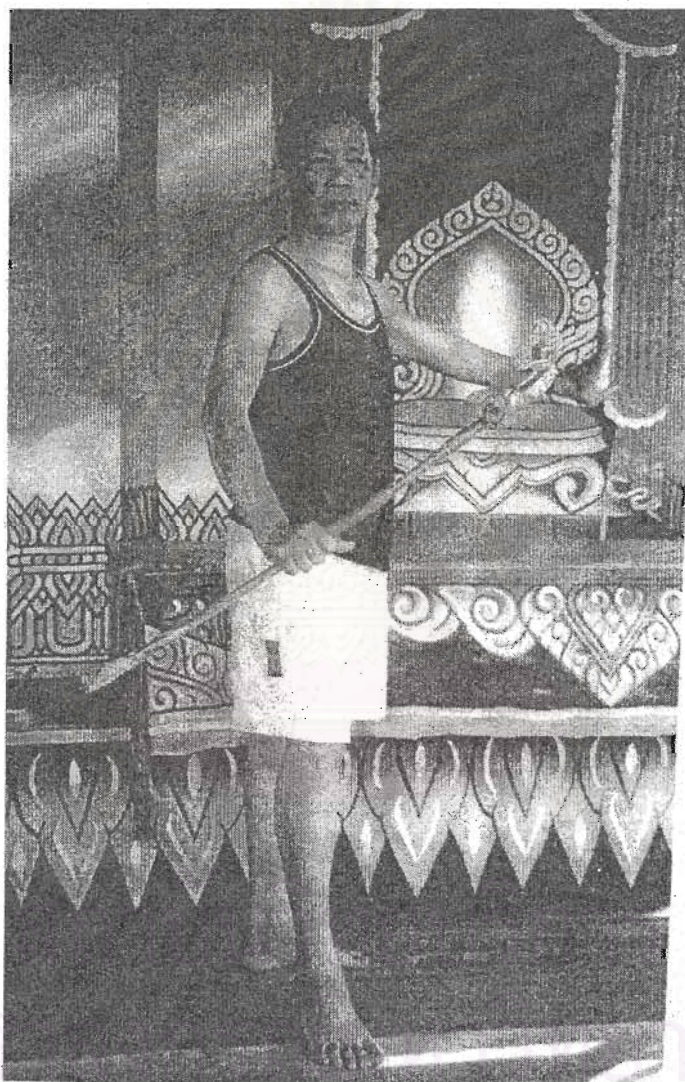
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 88 ทำยี่นมอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาพที่ 89 ทำยีนสนทนา

ทำยืนตัวยักซ์ โดยทั่วไปจะเป็นการยืนมองหรือยืนป้องกัน ซึ่งสามารถทำได้ในหลายลักษณะขึ้นอยู่กับอาวุธที่ถือ

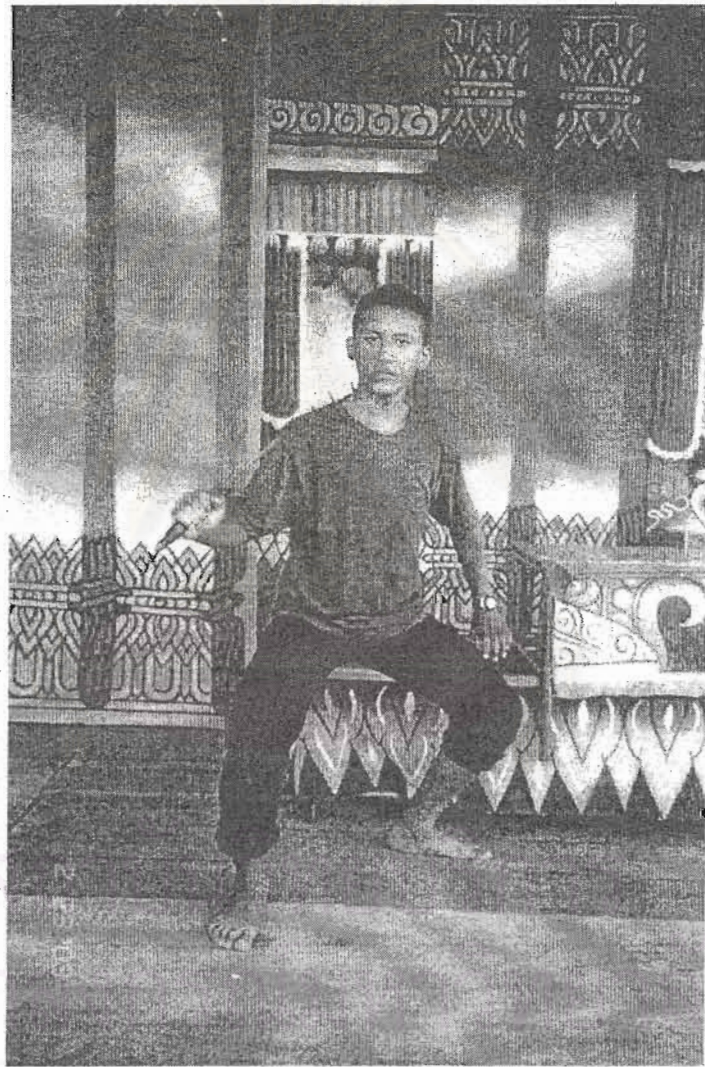

ภาพที่ 90 ทำยืนจับอาวุธศร ตัวยักซ์

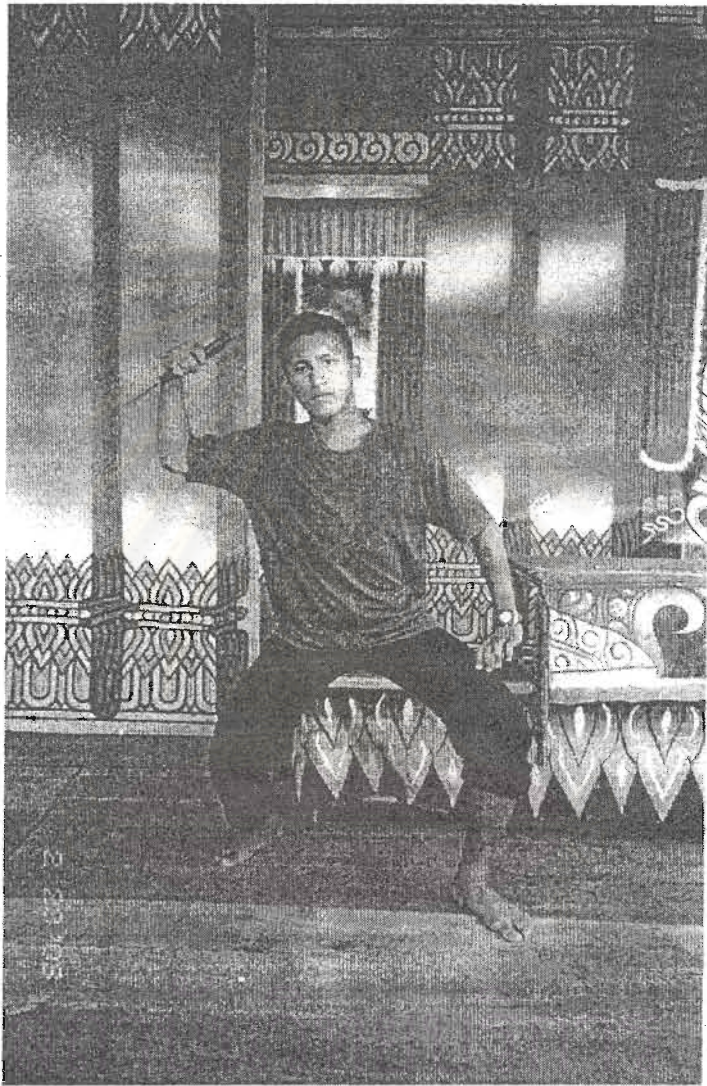

ภาพที่ 91 ทำยืนป้องกัน ด้วยกัษ

ทำยืนตัวลิง โดยทั่วไปจะเป็นการยืนย่อเข่าทั้งสองลงเบะเหลี่ยมหรือเข่าออก เป็นการยืนที่สามารถถ่ายน้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าข้างใดข้างหนึ่งหรือให้น้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าทั้งสองข้าง โดยเปลี่ยนลักษณะมือที่ถืออาวุธ

ภาพที่ 92 การยืนให้น้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าทั้งสอง ตัวลิง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 93 การยืมให้น้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าหลัง ตัวลึง

ในขณะที่ผู้ฝึกสามารถปฏิบัติได้แล้วครูจะให้ฝึกหัดการตีบท ซึ่งเป็นการรำที่ใช้ท่าทางเลียนแบบท่าธรรมชาติ ลักษณะของการตีบทที่ใช้ในการแสดงจะไม่ตีบททุกคำแต่จะใช้ท่าทางในการตีบทเฉพาะท่าที่มีความหมายสำคัญที่จะใช้ในการสื่อความหมาย เช่น ท่าตัวเรา ท่าไป ท่าตาย เป็นต้น ลักษณะการตีบทจะสามารถทำได้ทั้งยืนและนั่ง

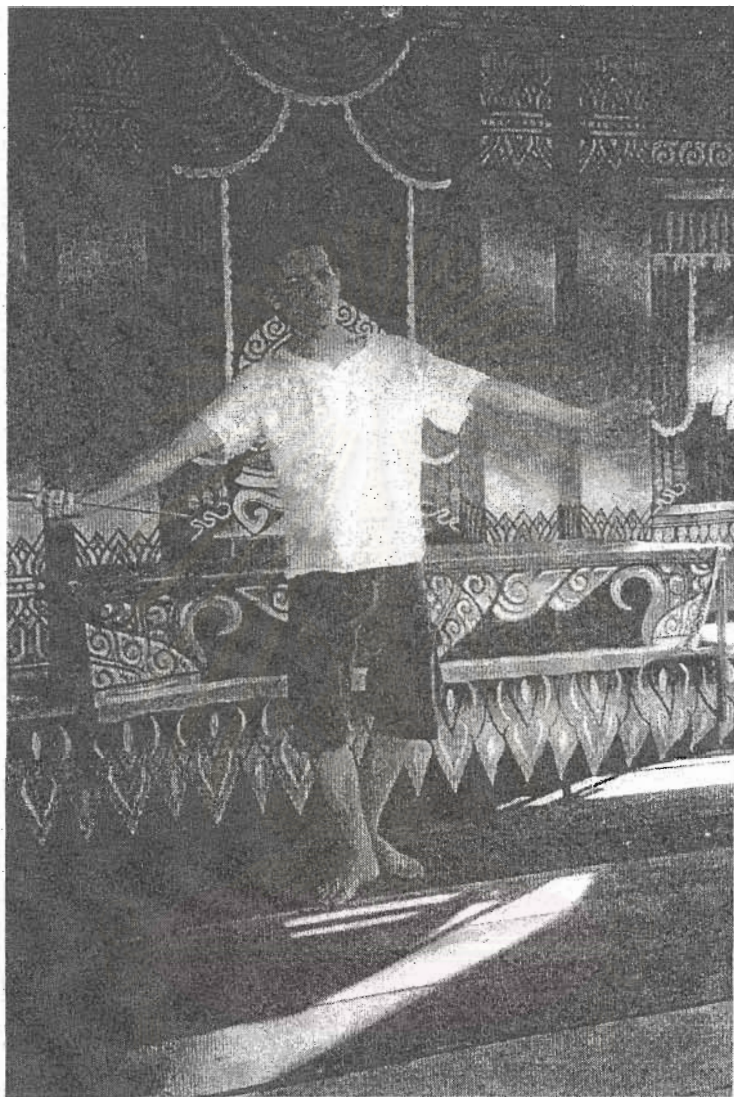
การตีบทตัวพระ

ภาพที่ 94 ท่าตัวเรา มือขวาถืออาวุธ มือซ้ายวางมือแตะที่หน้าอก

ภาพที่ 95 ท่าไป มือขวาจับอาวุธตั้งวงระดับหน้าอก มือซ้ายจับสังหลังในลักษณะท่าเดิน

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 96 ท่าตาย มือขวาจับอาวุธหงายข้อมือบริเวณข้างลำตัว มือซ้ายแบมือบริเวณข้างลำตัว

ภาพที่ 97 ท่าตัวเรา มือขวาวางที่หน้าขา มือซ้ายจับหางบริเวณหน้าอก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 98 ท่าไป มือทั้งสองจับคว่ำบริเวณข้างลำตัวแล้วปล่อยออกเป็นตั้งวงข้างลำตัว

ภาพที่ 99 ท่าตาย มือทั้งสองจับคว่ำบริเวณหน้าขาแล้วคลายมือออก

การตีบทด้วยกำปั้น

ภาพที่ 100 ท่าตัวเรา มือขวาจับอาวุธศร มือซ้ายจับหางยบริเวณหน้าอก

ภาพที่ 101 ท่ายืน มือขวาจับอาวุธศร มือซ้ายจับบริเวณปาก

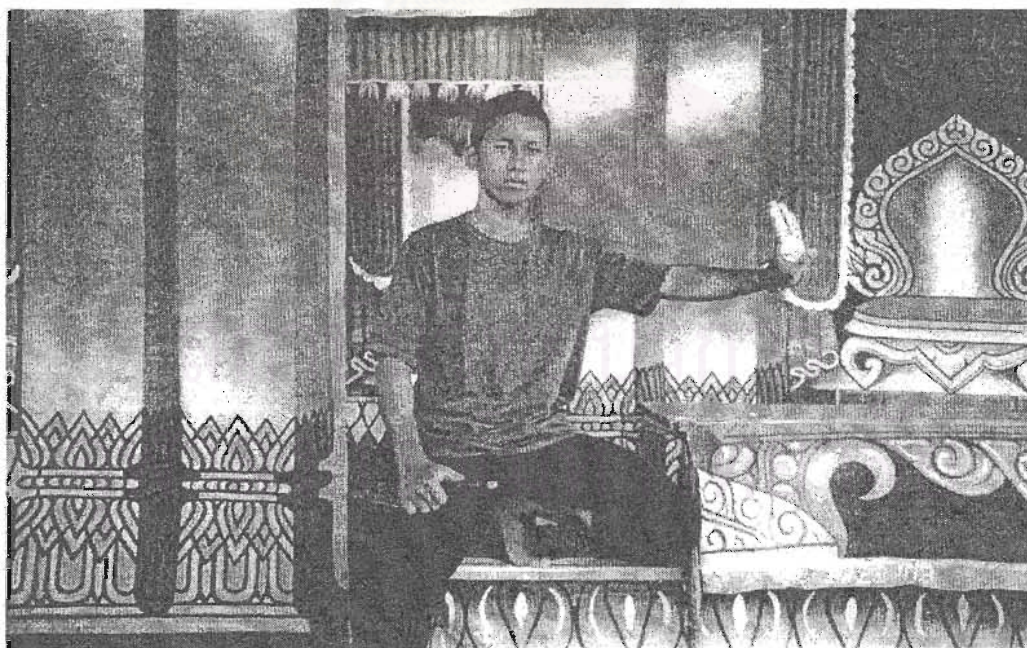
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 102 ท่าตาย มือขวาจับอาวุธข้างลำตัว มือซ้ายแบงหางข้างลำตัว

การตีบทตัวลิง

ภาพที่ 103 ท่าไหว้ มือทั้งสองจับอาวุธพนมมือไว้บริเวณหน้าอก ให้ปลายอาวุธทั้งสองลงพื้น

ภาพที่ 104 ท่าไป มือขวาจับอาวุธวางไว้บริเวณหน้าขา มือซ้ายจับคว่ำแล้วม้วนออกเป็นตั้งวง

ภาพที่ 105 ท่าตาย มือขวาจับอาวุธวางไว้บริเวณหน้าขา มือซ้ายแบมือข้างลำตัว

หลังจากผู้เรียนได้ฝึกหัดเบื้องต้นแล้วเมื่อฝึกฝนจนชำนาญก็สามารถออกแสดง โดยเริ่มจากตัวละครที่เป็นตัวประกอบหรือมีบทบาทในการแสดงเพียงเล็กน้อย เพื่อเป็นการฝึกให้คุ้นเคยกับเวทีแสดงจริงและต้องใช้เวลาในการจดจำหรือหาประสบการณ์การแสดงซึ่งต้องขึ้นอยู่กับความตั้งใจและสติปัญญาของผู้ฝึกหัดด้วย เพราะการแสดงโขนสดนั้นต้องมีการฝึกฝนจากการฝึกหัด เบื้องต้นเป็นเพียงบางส่วน ซึ่งจะต้องสังสมประสบการณ์จากการดู สังเกต จดจำการแสดงของ นักแสดงรุ่นพี่ๆ หรือผู้ที่เป็นักแสดงที่มีฝีมือ แล้วนำมาประยุกต์ใช้เป็นของตนเองหรือเป็นการลอกเลียนแบบนั่นเอง

4.3 การสืบทอด

ในการสืบทอดของคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่ง จากการสัมภาษณ์นายปรีชา เจริญยิ่ง³ กล่าวว่า “ตนเองได้รับการสืบทอดมาจากบิดาคือ นายสังฆวาลย์ เจริญยิ่ง เมื่อบิดาเสียชีวิตลงเนื่องจากตนเองมีความรู้ความสามารถในการแสดงโขนสดอยู่แล้ว ประกอบกับประสบการณ์ที่สั่งสมมาเป็นเวลานาน และเห็นว่าเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองและบรรดาญาติพี่น้องจึงเนินการต่อจากบิดา และได้ถ่ายทอดการแสดงตลอดจนความรู้ความสามารถให้กับบุตรและธิดาในเรื่องของการแสดงโขนสด และบุตรหลานทุกคนซึ่งคือนักแสดงตัวหลักที่มีความสำคัญของ ‘คณะสังฆวาลย์เจริญยิ่ง’ ในปัจจุบันเมื่อคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่ง นายปรีชา เจริญยิ่ง จะต้องไปในการแสดงทุกครั้ง และในบางครั้งจะลงปฏิบัติการแสดงด้วยแต่โดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้กำกับการแสดงอยู่ด้านหลังเวที ซึ่งผู้ที่จะเป็นหัวหน้าคณะได้นั้นจะต้องมีประสบการณ์ความรู้ความสามารถในการแสดงโขนสดเป็นอย่างดีเพื่อคอยกำกับการแสดงบริหารงานทุกอย่างของคณะและในปัจจุบันก็ได้ถ่ายทอดให้กับบุตรชายคือ นายไพโรจน์ เจริญยิ่ง ได้เรียนรู้และศึกษาความรู้และเทคนิคต่างๆ ตลอดจนพิธีกรรมของคณะที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเพราะเป็นนักแสดงที่มีฝีมือมีความรับผิดชอบสูงสามารถแสดงได้ทุกตัว และเป็นผู้ช่วยในการบริหารงานของคณะให้กับนายปรีชา เจริญยิ่ง โดยประกอบเป็นอาชีพหลักและถ้าหากในอนาคตตนเองไม่สามารถบริหารงานในคณะหรือมีอายุมากก็จะมอบหมายให้นายไพโรจน์ เจริญยิ่ง เป็นหัวหน้าคณะแทน เพราะเป็นบุตรชายที่มีความรับผิดชอบจะได้คอยควบคุมและช่วยเหลือญาติพี่น้องคนอื่นๆ ในคณะให้มีรายได้ประกอบอาชีพและสร้างชื่อเสียงให้กับคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่งได้คงอยู่ต่อไป

การไหว้ครู

คณะสังฆวาลย์เจริญยิ่ง มีการประกอบพิธีกรรมที่ยึดถือปฏิบัติมาเป็นเวลานาน เพื่อเป็นการบูชาเทพเจ้าหรือบูชาครูบาอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยความเชื่อที่ก่อให้เกิดศรัทธาแก่ตนเองและผู้ร่วมงานในคณะซึ่งยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาได้แก่ พิธีคำนับครู พิธีไหว้ครู

- พิธีคำนับครู⁴ ก่อนที่ครูจะทำการถ่ายทอดให้กับศิษย์ในการฝึกหัดการแสดง จะต้องมีการไหว้ครูหรือเรียกว่าการจับข้อไม้ ข้อมือ เป็นขั้นตอนในการยอมรับผู้นั้นเป็นศิษย์ สามารถถ่ายทอดวิชาความรู้ ฝึกปฏิบัติท่ารำ การร้อง และเทคนิคต่างๆ ตามสิ่งที่ครูต้องการ ในการทำพิธี

³ ปรีชา เจริญยิ่ง, หัวหน้าคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่ง, สัมภาษณ์ 23 เมษายน 2545.

⁴ ปรีชา เจริญยิ่ง, หัวหน้าคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่ง, สัมภาษณ์ 28 กุมภาพันธ์ 2545.

ค่านับครูจะต้องใช้สิ่งของที่ใช้ประกอบ อันได้แก่ เงินก้านล 12 บาท รูป 9 ดอก เทียน 1 เล่ม เหล้า 1 ขวด หมูนอนตอง (เนื้อหมู 3 ชิ้น คือมีทั้งหนัง มันและเนื้อในชิ้นเดียวกัน) โดยครูจะเป็นผู้สวดมนต์ สวดคาถานำแล้วให้ศิษย์กล่าวตามหลังจากนั้นทำท่ารำต่างๆ แล้วครูจับมือหรือจับท่าทางให้กับศิษย์ จึงถือว่าเป็นอันเสร็จสิ้นขั้นตอนพิธีค่านับครู

- พิธีไหว้ครู เป็นพิธีกรรมอีกอย่างหนึ่งที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นการบูชาครูบาอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ตลอดจนเทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยปกป้องรักษาคุ้มครองป้องกันเสียดจัญไรสร้างความเป็นสิริมงคลและความเจริญก้าวหน้าของบุคคลที่เกี่ยวข้องภายในคณะของตน โดยจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ซึ่งหัวหน้าคณะจะเป็นผู้กำหนดเวลาขึ้นอยู่กับความสะดวกและจะจัดเครื่องสังเวย มีทั้งอาหารดิบและสุก ตามแต่งบประมาณที่มีอยู่ในแต่ละปี มีการนิมนต์พระมาสวดในตอนเช้าของวันทำพิธี หลังจากเสร็จพิธีทางสงฆ์แล้ว จะเริ่มพิธีไหว้ครูและถวายเครื่องสังเวย ทุกครั้งที่กระทำพิธีไหว้ครูจะต้องอัญเชิญศิระเทพเจ้าพร้อมทั้งศิระที่ใช้ในการแสดงทั้งตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ และตัวลิง โดยจัดแยกให้ฝ่ายพระและลิงอยู่ทางด้านขวาของที่บูชา และให้ฝ่ายยักษ์อยู่ทางด้านซ้ายของที่บูชา ในพิธีไหว้ครูประจำปีนั้นนอกจากจะแสดงความกตัญญูและขอขมาลาโทษครูบาอาจารย์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และยังผลให้ศิษย์มาชุมนุมกันก่อให้เกิดความสามัคคี

เรื่องที่ใช้ในการแสดง

การแสดงโขนสดนิยมแสดงเรื่องรามเกียรติ์ ตอนที่นำมาแสดงนั้นเป็นตอนที่ตัวละครเอกมีบทบาทสำคัญเนื้อเรื่องสนุกสนานชวนให้ติดตามเพื่อความสนุกสนานบันเทิงและแฝงไว้ซึ่งค่านิยมทางสังคมความเชื่อ คติสอนใจ เป็นต้น ทำให้ผู้ชมติดตามและรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ผ่านตัวละครมืออยู่หลายตอนที่ได้รับความนิยมหรือแสดงอยู่บ่อยครั้ง โดยส่วนใหญ่จะนำมาจากบทพระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 หรือการแต่งขึ้นใหม่โดยยังคงให้มีตัวละครที่เกี่ยวกับ ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ และตัวลิง เช่น ตอนพิเภกเป็นบ้า ตอนมณโฑเป็นใบ้ เป็นต้น ลักษณะของตอนดังกล่าวนี้จะแต่งขึ้นเป็นงานเฉพาะกิจ เช่น การแสดงที่จะต้องประกวดประชันกันกับคณะอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความแปลกใหม่ที่ไม่เหมือนใคร แต่ไม่ได้รับความนิยมเท่ากับตอนอื่น ๆ ตามบทพระราชนิพนธ์ ที่มีความสนุกสนานกว่าและเป็นเรื่องราวที่ผู้ชมส่วนใหญ่ทราบเรื่องกันอยู่แล้ว และเป็นตอนที่นิยมแสดง ได้แก่

1. ตอนศึกกุมภกรรณ "สุครีพถอนต้นรัง"
2. ตอนศึกทศพิน

3. ตอนหนุมานเผาองคา
4. ตอนสี่ตาลอยแพ "นางลอย"
5. ตอนศึกไมยราพ
6. ตอนทศกัณฐ์ยกรบ

1. ตอนศึกกุมภกรรณ "สุครีพถอนตัวจริง"⁵

เมื่อพระรามยกทัพมาประชิดกรุงลงกา ทศกัณฐ์ได้ใช้ให้กุมภกรรณอุปราชเมืองลงกา ผู้เป็นอนุชาออกรบ ฝ่ายพระรามก็ใช้ให้สุครีพเป็นนายทัพออกรบ เหตุเพราะอยู่ในตำแหน่งอุปราชเมืองขีดขิน ซึ่งมีศักดิ์และฐานะเท่าเทียมกัน เมื่อสองทัพพบกันกลางสนามรบกุมภกรรณก็ได้ใช้อุบายลดทอนกำลังของสุครีพลง โดยลอบให้ไปถอนไม้พญารังใหญ่กลางทิวป่าอุดรมาให้ดูก่อน จึงจะยอมรับว่าเป็นผู้มีกำลังเก่งกล้า สมควรจะเป็นคู่ต่อสู้ของตน สุครีพหลงกล จึงไปถอนไม้พญารัง แบกเหาะกลับมาให้กุมภกรรณดูทำให้เสียกำลังไปเป็นอันมาก เมื่อเข้ารบจึงถูกกุมภกรรณจับหนีบรักแร้พาเข้ากรุงลงกา ขณะจะเข้าประตูเมือง หนุมานกับองคตตามมาช่วยสุครีพไว้ได้ทันแล้วช่วยกันรุมกัดกุมภกรรณบาดเจ็บเข้าเมืองไป

2. ตอนศึกทศพิน

เมื่อพระรามทำศึกรบชนะทศกัณฐ์แล้วยกกรุงลงกาให้กับพิเภกครอง นางมณโฑ ซึ่งมีท้องกับทศกัณฐ์ยังไม่คลอด แต่ทศกัณฐ์แพ้ทัพพาลัม (ตาย) เสียก่อน นางมณโฑเมื่อคลอดลูกออกมาตอนหลังจึงได้ตั้งชื่อลูกชายว่า ทศพิน เมื่อลูกโตขึ้นทศพินได้สอบถามเรื่องของผู้เป็นพ่อกับนางมณโฑว่าพ่อของตนนั้นเป็นใครเป็นใคร นางมณโฑจึงเล่าความแต่หนหลังให้กับทศพินฟัง ทศพินโกรธจึงได้จับพิเภกขังไว้แล้วขึ้นครองลงกาแทน ความดังกล่าวได้ทราบถึงพระรามและบัญชาให้พระลักษมณ์เป็นแม่ทัพยกกองทัพมาปราบทศพิน และพระลักษมณ์ก็ได้ฆ่าทศพินตายและให้พิเภกครองเมืองดังเดิม

⁵ วรวิทย์ เดชอนันต์, โขนสด ณ เวียงสะพานพระโขง (วิเคราะห์เบี่ยงและวิธีการวิจัยทางศิลปะสาขานาฏศิลป์ไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541, หน้า 4-8.

3. ตอนหนุมานเผากรุงลงกา

นางสีดาตามเหลือของพระรามถูกทศกัณฐ์ลักพาไปไว้ในสวนขวัญ พระรามได้ใช้ให้หนุมานไป
 สืบข่าวและนำแหวนไปถวายพร้อมกับแนะความลับเมื่อครั้งอยู่กรุงมิตिलाให้หนุมานไปเป็นเครื่อง
 ยืนยัน หนุมานมาถึงสวนขวัญของกรุงลงกาเจอเหตุการณ์เข้ากับนางสีดากำลังจะผูกคอตาย
 จึงได้ช่วยเหลือเข้าทันท่วงที พร้อมกับแจ้งข่าว และถวายแหวนเป็นสำคัญ นางสีดาไม่เชื่อเพราะ
 เกรงจะเป็นกลลวงของทศกัณฐ์ หนุมานจึงทูลความลับระหว่างนางสีดากับพระรามเมื่อครั้งอยู่
 กรุงมิตिला นางสีดาจึงเชื่อ หนุมานจึงทูลเชิญนางสีดากลับไปหาพระราม นางสีดาไม่ยอมกลับไป
 หาพระรามพร้อมหนุมาน ด้วยเหตุผลที่ว่า "ยักษ์พาไป ลิงพามา จะเป็นทีครหาของเหล่าเทวดาได้"
 จะอยู่คอยพระรามยกทัพมาปราบทศกัณฐ์ ฆ่าทศกัณฐ์ตายแล้วรับนางสีดากลับไป นางสีดาจึงจะ
 ยอมกลับ เมื่อหนุมานเสร็จภาระกิจแล้ว จึงคิดอยากจะลองกำลังของทางฝ่ายกรุงลงกา จึงได้
 แก่งหักสวนขวัญโค่นต้นไม้หัก ต้นไม้ทำลายข้าวของ ยักษ์ที่เฝ้าสวนสู้ไม่ได้ไปทูลสหัสสกุมาร
 ลูกชายของทศกัณฐ์มาปราบก็ถูกหนุมานฆ่าตายหมดทั้งพันตน ทหารจึงไปทูลอินทรชิตมาปราบ
 หนุมานแก่งให้ถูกจับได้ ด้วยเหตุจะวางอุบายเผากรุงลงกาเป็นการแก่งทศกัณฐ์ เมื่ออินทรชิต
 จับได้พาขึ้นเฝ้าทศกัณฐ์ ทศกัณฐ์โกรธแค้นที่หนุมานทำลายสวนขวัญแล้วยังฆ่าสหัสสกุมารตาย
 ทั้งพันตน จึงให้นำหนุมานไปฆ่าด้วยวิธีต่าง ๆ ก็ไม่ตาย จึงเห็นว่าลิงตัวนี้มีฤทธิ์เดชคิดจะชุบเลี้ยง
 ไว้รับใช้ แต่หนุมานทูลว่าตัวเองนั้นบอบช้ำเป็นอันมากเห็นจะอยู่รับราชการไม่ไหว ชอบแต่จะ
 ประหารให้ตายไป อันอาวุธทั้งหลายจะฆ่าให้ตายนั้นไม่มี มีแต่พระเพลิงเท่านั้น ให้นำน้ำส้มชุป
 น้ำมันยางพันตัวเจ็ดรอบแล้วจุดไฟเผาจึงจะตาย ทศกัณฐ์หลงกลจึงสั่งให้ทำตามหนุมานพูด
 ทุกอย่าง แล้วใช้หอกแก้วสุรกายกวัดแก่งจี้จุดเป็นไฟประลัยกัลป์เผาหนุมาน หนุมานได้ทีก็เหาะ
 หนีขึ้นไปตามยอดปราสาทราชมนเฑียรต่าง ๆ ในกรุงลงกา เป็นเหตุให้เกิดเพลิงไหม้กรุงลงกาสิ้น
 ทั้งเมืองในครั้งนั้น แล้วหนุมานก็เหาะหนีไปยังมหาสมุทรดำมืดดำว้าย เพื่อดับไฟที่ติดตัวมาแต่ก็
 เหลือไปที่ติดที่หาง จึงเหาะไปเขากาฬศิรี พบพระฤาษี พระฤาษีมีเมตตากับอภิวีรดับไฟโดย
 ปรีศนา หนุมานคิดได้ก็ดับไฟที่หางนั้นได้ แล้วทูลลาพระฤาษี กลับยังพลับพลาพระราม

4. ตอนสีดาลอยแพ (กรมศิลปากรเรียกตอน นางลอย)

เมื่อพระรามยกทัพมาประชิดกรุงลงกาแล้วทศกัณฐ์คิดอุบายที่จะให้พระรามยกทัพกลับไป
 ด้วยเหตุที่พระรามยกทัพมาครั้งนี้ก็ด้วยนางสีดา ดังนั้นจึงเรียกให้เบญจกายบุตรพิณพิณผู้เป็น
 อนุชา ซึ่งได้ไปเข้ากับพระรามแปลงตัวเป็นสีดาตายลอยน้ำไปจนถึงหน้าพลับพลาที่ประทับของ
 พระราม เมื่อพระรามลงสรงน้ำเห็นเข้าจะคิดว่าสีดาตายแล้วก็ได้เลิกทัพกลับไป

เบญจกายเมื่อพึ่งรับสั่งของทศกัณฐ์ ผู้เป็นพระปิตุลา เจ้ากรุงลงกาแล้วมาคิดคำนึงถึงแม่ และญาติวงศ์ที่ยังอยู่ในกรุงลงกาว่า "ถ้าหากตัวเราเองรับอาสาตายก็เพียงตัวเองตาย แม่และญาติวงศ์ไม่เดือดร้อน ถ้าหากไม่รับอาสาตามรับสั่งก็คงจะเป็นโทษพาลตายกันทั้งหมด" เมื่อนางเบญจกายคิดดังนั้นแล้วจึงทูลรับอาสาทศกัณฐ์ผู้เป็นพระปิตุลา แต่เหตุที่มีได้รู้จักว่านางสีดาบุรุษเป็นอย่างไร เกรงว่าเมื่อแปลงกายไปแล้วเกรงจะผิดเพี้ยนไม่แม่นยำเหมือน ทศกัณฐ์เมื่อได้ยินดังนั้นให้ตั้งใจเป็นยิ่งนัก รับสั่งให้นำวอซอฟต์แวร์ไปสวณขวัญเพื่อดูตัวนางสีดา พร้อมพวกโขลงนางงามเฝ้าแก้แทนให้สมพระเกียรติยศ เมื่อแปลงกายเสร็จแล้วให้กลับมาให้ลองตรวจดูอีกครั้งว่าเหมือนนางสีดาหรือไม่ เบญจกายก็รับพระบัญชาทูลลามาชั้นข้อฟ้าไปยังสวณขวัญ

เมื่อนางเบญจกายเข้าเฝ้านางสีดา ก็ได้ใช้สายตาสำรวจดูรูปร่างของนางสีดาอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้ว ทูลลานั้นนางสีดากลับไป

จากนั้นนางเบญจกาย ก็ได้แปลงกายเป็นนางสีดาไปเข้าเฝ้าทศกัณฐ์ ทศกัณฐ์เห็นเข้าก็นึกว่าสีดามาหาจึงเข้าเกี่ยวพาราสี เบญจกายแปลงให้เกิดความอดสูใจเป็นยิ่งนัก ก็กลายร่างกลับคืนเป็นเบญจกายตามเดิม หมอบเฝ้าอยู่ ทศกัณฐ์ให้ก่อเขนตกตะลิ่ง จึงรับสั่งให้เบญจกายรีบไปดำเนินการตามอุบายที่วางไว้ทันที

เมื่อเบญจกายแปลงกายเป็นนางสีดาลอยน้ำมาถึงหน้าพลับพลาที่ประทับเป็นเวลาเดียวกันกับพระรามเสด็จลงสรงน้ำพบเข้าก็นึกว่านางสีดาถูกทศกัณฐ์ฆ่าตายทิ้งลอยน้ำประจานมา เหตุเพราะพระรามยกทัพมาและฆ่าญาติวงศ์พงษาไปเป็นอันมากจึงโกรธจัดฆ่านางสีดาเป็นการแก้แค้น หรือเพราะว่าหนุมานไปเผาเมืองลงกาฆ่าลูกทศกัณฐ์ตายตั้งพันตน หนุมานจึงทูลว่า "อันธรรมชาติพลอยน้ำมาย่อมน้ำย่อมขึ้นอืดเน่าเหม็นเป็นธรรมดา แต่ศพนี้หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ และอีกอย่างหนึ่งคือ กรุงลงกาอยู่ใต้น้ำ พลับพลาที่ประทับอยู่เหนือน้ำ การลอยน้ำของสิ่งของจะต้องลอยตามน้ำ แต่ศพนี้กลับลอยทวนน้ำขึ้นมา จากเหตุนี้เกรงจะเป็นเล่ห์กลของอสูรจำแลงมาเข้าพระองค์จึงจะขอพิสูจน์เผาไฟดู ถ้าแม่เป็นยักษ์จำแลงมาก็จะทนความร้อนไม่ได้ก็จะเหาะหนีไป หากเป็นนางสีดาจริงก็จะถวายเป็นชีวิต" พระรามจึงขออนุญาตให้หนุมานพิสูจน์ตามที่ทูลขอทุกอย่าง เบญจกายเมื่อถูกไฟทนความร้อนไม่ได้ ก็ได้เหาะหนีไปตามเกลียวคว้นหนุมานซึ่งคอยระวังอยู่แล้วก็เหาะตามจับมาถวายพระราม

5. ตอนศึกพญาไมยราพ

ไมยราพเป็นหลานของทศกัณฐ์ ครองกรุงบาดาล วันหนึ่งคิดถึงทศกัณฐ์จึงขึ้นมาเฝ้าทศกัณฐ์แจ้งข่าวศึกให้แก่ไมยราพ ไมยราพก็อาสาออกทำศึกได้เดินทางกลับมายังกรุงบาดาล เพื่อ

ทำพิธีปฐญาที่จะจับพระราม เมื่อปฐญาเสร็จก็ขึ้นมาสะกดทัพซึ่งหนุมานแปลงกายให้ใหญ่แล้ว อมพลับพลาไว้ไม่ให้ผู้ใดเข้ามาไมยราพสะกดทัพและจับพระรามลงมาซึ่งไว้ยังท้ายเมืองที่ตั้งตาล หนุมานตามลงมาช่วยได้ผ่านด่านต่าง ๆ ของกรุงบาดาล จนถึงด่านสุดท้ายได้พบกับมัจฉานุ ได้รบ กันแต่ไม่สามารถฆ่ากันได้หนุมานจึงได้สอบถามและได้ทราบความจริงว่าเป็นลูกของหนุมาน อันเกิดจากนางสุพรรณมัจฉา สอบถามทางไปยังเมืองบาดาล มัจฉานุก็ตอบว่าไมยราพก็มี บุญคุณชุบเลี้ยงมา ให้พ่อใช้ปัญญาเองเถิด หนุมานจึงหักก้านบัวลอดตามช่องของก้านบัว ลงมาจนถึงกรุงบาดาล และในที่สุดก็ได้ต่อสู้กับไมยราพและสังหารไมยราพตาย จึงได้นำพระราม กลับมายังพลับพลา

6. ตอนทศกัณฐ์ยกรบ

เมื่อพระรามพร้อมกับพลวานรยกทัพถมทะเลจงถนนมายังเมืองลงกาเพื่อทำศึก แย่งชิงนางสีดาจากทศกัณฐ์ นางมณโฑได้ตรัสแก่ทศกัณฐ์ให้คืนนางสีดาเพื่อเหตุการณ์ต่าง ๆ จะได้ยุติลง แต่ทศกัณฐ์ไม่เชื่อฟังและได้ยกทัพต่อสู้กับพระราม ตีในครั้งนี้พระรามได้แผลงศร ตัด แขน ตัดขาของทศกัณฐ์ แต่ทศกัณฐ์ก็หาเป็นอะไรไม่ ได้ฟื้นคืนชีพ ทำให้พระรามโกรธจึงได้ตรัส ถามพิพาก จึงได้ทราบความจริงว่าทศกัณฐ์สามารถถอดดวงใจออกจากร่างได้ ผাগไว้กับพระฤาษี พระรามจึงได้สั่งให้หนุมานและองคตไปล่อลวงเอากล่องดวงใจมาได้และออกทำศึกกับทศกัณฐ์ หนุมานได้นำกล่องดวงใจถวายพระรามและทำลายเสีย

6.4 เครื่องแต่งกาย

โฆษณาคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ได้จัดการแสดงและมีชุดเครื่องแต่งกายเป็นของตนเอง ตั้งแต่ นายสังวาลย์ เจริญยิ่ง หัวหน้าคณะได้จัดการแสดงโฆษณโดยมีนางแถม ปีเจริญ เป็นภรรยา และเป็นผู้ประดิษฐ์ชุดเครื่องแต่งกายในสมัยนั้น ซึ่งรูปแบบการแต่งกายก็เป็นการเลียนแบบมาจากการแสดงโฆษณ จนถึงปัจจุบันหลังจากนายสังวาลย์ เจริญยิ่ง สิ้นชีวิตลง นายปรีชา เจริญยิ่ง ก็รับ ทอดการแสดงโฆษณเป็นหัวหน้าคณะเนื่องจากมีความรู้ความสามารถในการแสดงโฆษณมา ตั้งแต่เด็ก ๆ แล้ว ดังที่นางละออง เจริญยิ่ง ภรรยา นายปรีชา เจริญยิ่ง หัวหน้าคณะสังวาลย์ เจริญยิ่ง กล่าวว่า⁶ “ขณะนั้นตนเองอายุ 20 ปี แต่งงานกับนายปรีชา เจริญยิ่ง และมาอยู่กับโฆษณ คณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ในระยะแรกได้ร่วมแสดงโฆษณด้วยเพราะตนเองมีความสามารถในการ

⁶ สัมภาษณ์ นางละออง เจริญยิ่ง, ภรรยาหัวหน้าคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง, สัมภาษณ์ 29 สิงหาคม

แสดงลิเกอยู่แล้ว และในขณะนั้นคุณแม่แถม ปี่เจริญ ภรรยานายสังวาลย์ เจริญยิ่ง เป็นผู้ประดิษฐ์ชุดเครื่องแต่งกาย และได้รับการถ่ายทอดวิธีการต่าง ๆ ในการประดิษฐ์เครื่องแต่งกายได้ทดลองทำจนเกิดความชำนาญ จึงแสดงโขนและรับผิดชอบการประดิษฐ์ชุดเครื่องแต่งกายโดยมีคุณแม่แถม ปี่เจริญ คอยควบคุมและฝึกสอนให้ จนกระทั่งปี 2531 คุณแม่แถมสิ้นชีวิตลงตนจึงเป็นผู้รับผิดชอบในการประดิษฐ์ชุดเครื่องแต่งกายโขนสดของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง มาโดยตลอด" การแต่งกายของโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ซึ่งนางละออง เจริญยิ่ง เป็นผู้รับผิดชอบและได้คิดพัฒนาเปลี่ยนแปลงรูปแบบต่าง ๆ มากมาย เช่น เสื้อของผู้แสดงเป็นตัวพระในสมัยก่อนจะใส่เสื้อแขนสั้นและต่อมานางละออง เจริญยิ่ง จึงได้คิดได้เปลี่ยนเป็นเสื้อแขนยาวในปี พ.ศ. 2534 เนื่องจากได้ชมการแสดงโขนของกรมศิลปากร จึงเห็นว่า การใส่เสื้อแขนยาวทำให้เห็นลวดลายดูมีสง่าและภูมิฐานกว่า

ภาพที่ 106 ภาพเสื้อแขนยาว (พระราม)

ลักษณะการปักกลดลายในสมัยก่อนคุณแม่แถม ใช้ด้ายสีขาวยุโรปเบอร์ 8 ที่ใช้ในการปักกลดลาย แต่ใน พ.ศ. 2532 นางละอองได้เปลี่ยนมาใช้เอ็นในการปักกลดลายแทนด้ายสีขาว เนื่องจากเห็นว่าการใช้ด้ายเมื่อถูกแสงไฟหรือการใช้ไฟสีสะท้อนแสง (BLACK LIGHT) ในขณะที่แสดงถ้าใช้ด้ายจะปรากฏเห็นเป็นร่องรอยแสงไฟบนเวที และมีความทนทานน้อยกว่าเอ็นในการซักทำความสะอาด

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 107 การใช้เอ็นปักกลดลาย

การใช้วัสดุในการปักกลดลาย นางละอองได้เปลี่ยนจากการใช้วัสดุเดิมคือ ดิ้นและเลื่อม มาใช้ลูกบิดและเลื่อมแทนในปี พ.ศ. 2531 เนื่องจากดิ้นเมื่อสัมผัสกับเหงื่อผู้แสดงหรืออากาศที่มีความชื้นสูงก็จะเปลี่ยนสีจากขาวเป็นเหลืองได้ง่าย จึงได้เปลี่ยนเป็นลูกบิดผสมกับเลื่อมเพื่อความสวยงาม ทำให้เกิดแสงแวววาว สะดวกในการเก็บรักษาและอายุการใช้งานมียาวนานกว่า

ภาพที่ 108 เครื่องแต่งกายที่ใช้เลื่อมและลูกบิด (เสื้อพระลักษมณ์)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลักษณะของผ้านุ่งของตัวนางในสมัยก่อนจะใช้ผ้าลาย (ผ้าฝ้ายพิมพ์ลายไทยเล็ก ๆ) นำมา รีดอัดกลีบให้เป็นหน้านาง นางละอองได้เปลี่ยนมาใช้ผ้าตาดหรือผ้าแวน (ผ้าฝ้ายผสมดินเงินหรือ ทอง มีทั้งลวดลายดอกและสีพื้น เนื้อผ้าบางเบาและนิ่ม) ในปี พ.ศ. 2533 โดยนำผ้าไปตัดเย็บให้ เป็นผ้าถุงที่มีจีบหน้านางสำเร็จรูป

ภาพที่ 109 ผ้านุ่งจีบหน้านางสำเร็จรูป

ลักษณะของผ้านุ่งของตัวพระในสมัยก่อนต้องใช้วิธีการนุ่งจีบโจงหางหงส์ ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนที่ผู้แต่งต้องมีความชำนาญ ประมาณปี พ.ศ. 2533 นางละอองจึงได้คิดนำผ้าตาดหรือผ้าแวนที่ใช้นุ่งจีบโจงหางหงส์ โดยนำไปตัดให้เป็นผ้านุ่งจีบโจงหางหงส์สำเร็จรูปเพื่อผู้แสดงสามารถแต่งได้ด้วยตนเองและเป็นการประหยัดเวลาในการแต่งตัวด้วย

ในการประดิษฐ์ชุดเครื่องแต่งกายโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง นางละออง เจริญยิ่ง ซึ่งเป็นผู้ควบคุมและรับผิดชอบในการประดิษฐ์ โดยจะใช้เวลาว่างในช่วงที่ไม่มีการแสดงและจะสอนให้บุตรธิดาและสมาชิกในคณะของตนใช้เวลาว่างในการปักกลดลาย ซึ่งมีวัสดุต่าง ๆ ที่นำมาใช้นางละออง จะไปซื้อที่ตลาดพาหุรัด นำมาประดิษฐ์เครื่องแต่งกายให้เพียงพอกับกรใช้งานของคณะ ซึ่งเครื่องแต่งกายแต่ละชุดจะมีอายุการใช้งานประมาณ 1-2 ปี จึงจำเป็นต้องประดิษฐ์อยู่อย่างสม่ำเสมอหรือในช่วงที่มีการแสดงที่พิเศษ เช่น งานการแสดงวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม หรืองานการแสดงของบุคคลหรือสถานที่พิเศษก็จะประดิษฐ์ชุดเครื่องแต่งกายชิ้นใหม่ โดยเฉพาะงานนั้น ๆ และระยะเวลาในการปักและตัดเย็บต่อหนึ่งชุดประมาณ 1-2 อาทิตย์และช่วงฤดูฝนงานการแสดงมีน้อยก็จะใช้เวลาส่วนใหญ่ในการประดิษฐ์เครื่องแต่งกายเก็บไว้ใช้โดยจะใช้บริเวณบ้านของนายปรีชา เจริญยิ่ง เป็นสถานที่ประดิษฐ์ จัดเก็บและทำความสะอาด ซึ่งขั้นตอนของการทำความสะอาดนั้นนำเครื่องแต่งกายที่ใช้งานแล้วไปผึ่งแดดเพื่อฆ่าเชื้อโรคและป้องกันความอับชื้น ถ้าหากเครื่องแต่งกายที่สกปรกก็จะนำไปซักเช่นเดียวกับการซักเสื้อผ้าโดยใช้ผงซักฟอกและใช้แปรงขัดในส่วนที่สกปรกมาก เพราะเลื่อมและลูกบิดสามารถซักน้ำได้จากการใช้เอ็นในการปักกลดลายก็สามารถคงทนได้ในการซักทำความสะอาด

เครื่องแต่งกายโขนสดของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงในเรื่องของรูปแบบและวัสดุที่ใช้โดยนางละออง เจริญยิ่ง ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการแสดงโขนสด และเป็นผู้ประดิษฐ์เครื่องแต่งกายของคณะโดยนำความรู้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะที่ตนเองอยู่กับคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง มาพัฒนาในเรื่องของเครื่องแต่งกายให้มีความสวยงาม ทนสมัย คงทน และประหยัดเวลาสะดวกสบายขึ้น ซึ่งเครื่องแต่งกายเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้รูปแบบการแสดงมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น รูปแบบและวิธีการประดิษฐ์ ตลอดจนวิธีการแต่งกายโขนสดของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

รูปแบบการแต่งกายโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

โขนสดในปัจจุบันได้นำรูปแบบการแต่งกายมาจากโขนของกรมศิลปากร เป็นการเลียนแบบเครื่องแต่งกายแต่ไม่ประณีตเท่าคือใช้วัสดุที่หาได้ง่าย ลวดลายที่คิดขึ้นเองเพื่อความสะดวกในการนำมาแสดง ส่วนรูปแบบที่นำมาจากโขน เช่น ศีรษะโขน การสวมเสื้อตามสีและลักษณะของตัวโขน วิธีการนุ่งผ้า เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสวยงามและสมจริงที่คล้ายคลึงกับการแสดงโขน ตัวแสดงทั้งหมดมีการแต่งกายที่บ่งบอกถึงชื่อของตัวแสดง บทบาทและประเภทของตัวแสดง ซึ่งจะสังเกตได้จากสีของเสื้อผ้า ลักษณะการแต่งกาย ลวดลายและศีรษะที่สวมใส่ มีลักษณะแตกต่างกันออกไปอย่างชัดเจนของประเภทตัวละครแต่ละชนิด การแต่งกายของโขนสดนอกจากจะมีความสำคัญที่จะทำให้ผู้ชมได้ทราบถึงประเภทของตัวละครแล้วยังเป็นการโฆษณาถึงชื่อเสียงของคณะ ในเรื่องของชุดเครื่องแต่งกายที่มีความงดงาม มีสีสัน มีคุณภาพที่ดีและถูกต้อง ซึ่งสามารถแบ่งรูปแบบการแต่งกายออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 5 ประเภทดังนี้

1. ตัวพระ ได้แก่ พระราม พระลักษมณ์
2. ตัวนาง ได้แก่ นางสีดา นางเบญจกาย นางมณฑิ
3. ตัวยักษ์ ได้แก่ ทศกัณฐ์ กุมภกรรณ พิเภก
4. ตัวลิง ได้แก่ หนุมาน สุครีพ องคต
5. ตัวเบ็ดเตล็ด ได้แก่ ตัวตลกฝ่ายยักษ์ ตัวตลกฝ่ายลิง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. **ตัวพระ** เป็นรูปแบบการแต่งกายยืนเครื่องพระเช่นเดียวกับการแสดงโขน ตัวละครจะเป็นตัวเอกของเรื่องหรือตัวที่มีศักดิ์สูง การแต่งกายจึงได้ประดิษฐ์ให้งดงามเลียนแบบเครื่องทรงของกษัตริย์ และเรียกลักษณะนี้ว่า "ยืนเครื่อง" ซึ่งประกอบด้วย ชุดแต่งกาย เครื่องประดับ และ ตีราภรณ์หรือเครื่องประดับศีรษะ

ชุดแต่งกาย

1. **สนับเพลา หรือกางเกงชั้นใน** เป็นกางเกงสามส่วนทำจากผ้ามองตะกู่หรือผ้ายัด ที่ปลายขาเป็นเชิงผ้ามีลวดลายปักด้วยเลื่อมสีเงิน

2. **พระภูษา หรือผ้าถุง** เป็นผ้าคาดหรือผ้าแวน (ผ้าฝ้ายผสมดินเงินหรือทองมีทั้งเป็นลายดอกหรือสีเรียบ เนื้อผ้าบางเบาและนิ่ม) นำมาจีบโจงหางหงส์นุ่งทับกางเกงชั้นใน* เพื่อความคล่องตัวในการเคลื่อนไหวและเพื่อความสวยงาม ในปัจจุบันคณะสังวาลย์เจริญยิ่งใช้นุ่งจีบโจงหางหงส์สำเร็จรูป และนุ่งผ้าคาดหรือผ้าแวนมีลายดอกเพราะรักษาง่าย และมีสีสัน สะดวกในเรื่องของการประหยัดเวลา

3. **ห้อยข้าง** เป็นผ้า 2 ชั้น ปักเลื่อมและลูกบิด ใช้ห้อยประดับปิดหน้าขาทั้งสองข้าง ชายผ้ายาวเหนือเข่ามีดินทำเป็นระบาย มีสีล้นที่ระบายอย่างชัดเจนตามตัวละครแต่ละตัว

4. **ฉลององค์หรือเสื้อ** เป็นผ้ามองตะกู่ปักด้วยเลื่อมและลูกบิดลายข้าวหลามตัด แขนยาว ใช้สีตามลักษณะของตัวละคร

5. **รัดสะเอว** เป็นผ้ามองตะกู่ปักด้วยเลื่อมและลูกบิด คาดรัดรอบสะเอวเพื่อปิดทับรอยต่อของเสื้อกับห้อยข้างและผ้าถุง

6. **ห้อยหน้า** เป็นผ้ามองตะกู่ปักด้วยเลื่อมและลูกบิด ใช้ห้อยด้านหน้าอยู่ตรงกลาง ซ้อนทับผ้าห้อยข้าง ด้านในชายผ้ายาวกว่าห้อยข้างเล็กน้อย ปกปิดรอยเย็บและรอยผูกมัดผ้ารัดสะเอวกับผ้าถุงด้านหน้า

7. **กรองคอ** เป็นผ้ามองตะกู่ปักด้วยเลื่อม วางทาบบริเวณรอบคอปกปิดขอบชายเสื้อ ด้านบนบริเวณคอ

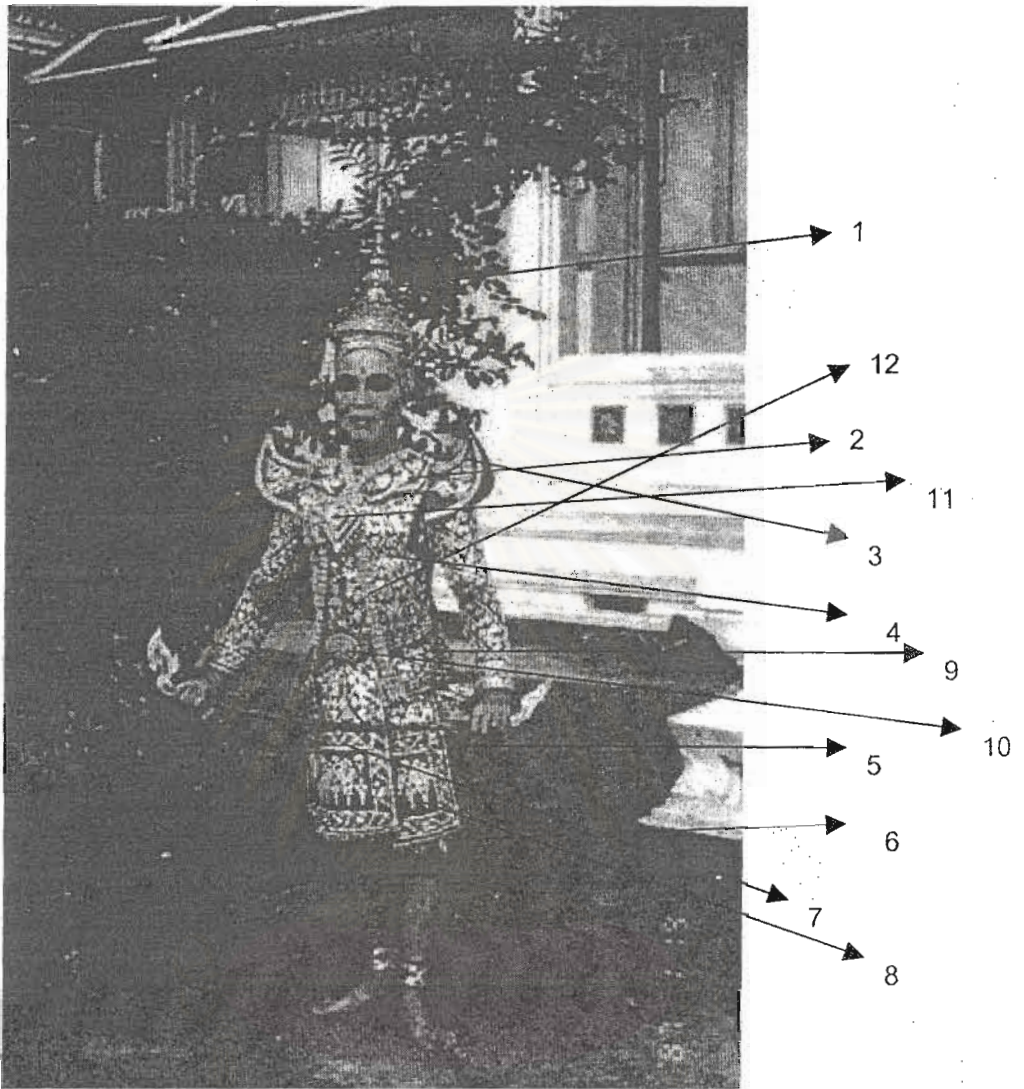
8. **อินทรรนุ** เป็นผ้ามองตะกู่ปักด้วยเลื่อมลักษณะสามเหลี่ยม วางตั้งขึ้นบริเวณหัวไหล่ ระหว่างรอยต่อของแขนเสื้อและลำตัว มีฟูประดับอยู่ด้านบน

* ยกชายผ้าถุงให้สูงเหนือเข่าเล็กน้อยแต่ให้ยาวกว่าการนุ่งแบบถกเขมร

เครื่องประดับ

1. ทับทรวง เป็นสร้อยคอและจีประดับอก ทำด้วยโลหะหรือหนังลวกปิดทองคำเปลวประดับกระจก
 2. สังวาลย์และตาบทิศ เป็นสายสร้อยประดับตัวสวมพาดเฉียงไขว้จากบ่ามายังสะโพกทั้งสองข้าง มีตาบทิศติดกับสายสังวาลย์ห้อยประดับบริเวณสะโพกและกลางหลัง ทำด้วยโลหะหรือผ้าปักเลื่อม
 3. ทองกร หรือกำไลมือ เป็นเครื่องประดับข้อมือ ทำด้วยโลหะหรือหนังลวกปิดทองคำเปลวประดับกระจกหรือผ้าปักด้วยเลื่อม
 4. เข็มขัดและหัวเข็มขัด เข็มขัดทำด้วยโลหะ หัวเข็มขัดทำด้วยโลหะหรือหนังลวกปิดทองคำเปลวประดับกระจก
 5. กำไลข้อเท้า เป็นเครื่องประดับข้อเท้า ทำด้วยโลหะหรือผ้าปักเลื่อม
- ศิราภรณ์**
- ชฎายอดชัย เป็นเครื่องประดับศีรษะ ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ คือ กรอบหน้า จอนหู ดอกไม้เพชรด้านขวา ดอกไม้ทิศ ดอกไม้ไหว ปลียอด เกี้ยว บัวกลุ่ม ซึ่งจะลงรักปิดทองคำเปลวประดับกระจก และดอกไม้ทัดมีอุบะห้อยด้านขวาทำด้วยผ้าหรือพลาสติก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 110 เครื่องแต่งกายตัวพระ (พระงาม)

1. ชฎายอดชัย	2. กรองคอ
3. อินทรวงู	4. เสื้อ
5. ผ้าถุง	6. สนับเพลลาหรือกางเกง
7. ห้อยหน้า	8. ห้อยข้าง
9. รัตสะเอว	10. เข็มขัดและหัวเข็มขัด
11. ทับทรวง	12. สิ้งวาลัย
13. ข้อมือ	14. ข้อเท้า

2. **ตัวนาง** เป็นรูปแบบการแต่งกายยืนเครื่องเช่นเดียวกับการแสดงโขน ตัวละครจะเป็นตัวเอกของเรื่องหรือตัวที่มีศักดิ์สูงการแต่งกายจึงต้องประดิษฐ์ให้งดงาม และเรียกลักษณะนี้ว่า "ยืนเครื่อง" ซึ่งประกอบด้วย ชุดแต่งกาย เครื่องประดับ และศิราภรณ์หรือเครื่องประดับศีรษะ

ชุดแต่งกาย

1. **เสื้อในนาง** เป็นเสื้อชั้นในมีลักษณะเป็นเสื้อคอกลมไม่มีแขน สีครีมหรือสีเหลือง ทำด้วยผ้ามอญตะกั่ว ผ่าหน้า เมื่อสวมแล้วต้องเย็บด้านหน้าให้เข้ารูป

2. **ผ้าห่มนาง** ใช้ห่มทับเสื้อในนาง ปักด้วยเลื่อมและลูกปัด มีดินทำเป็นระบายใช้สีตามลักษณะของตัวละคร

3. **ผ้าถุง หรือจีบหน้านาง** ใช้ผ้าตาดหรือผ้าแวบ (ผ้าฝ้ายผสมด้ายเงินหรือทองมีทั้งลายดอกหรือสีเรียบ เนื้อผ้าบางเบาและนุ่ม) สีเรียบตัดเย็บเป็นผ้าถุงจีบหน้านางสำเร็จรูป

4. **นวมนาง** ประดับคอและไหล่ เป็นผ้าปักด้วยเลื่อมและลูกปัด

เครื่องประดับ

1. **จี้นาง** เป็นสร้อยคอและจี้ประดับอกสวมทับนวมนางทำด้วยโลหะหรือหนังงรัก ปิดทองคำเปลวประดับกระจก

2. **ทองกรหรือกำไล** เป็นเครื่องประดับข้อมือ ทำด้วยโลหะหรือหนังงรักปิดทองประดับกระจกหรือผ้าปักเลื่อม

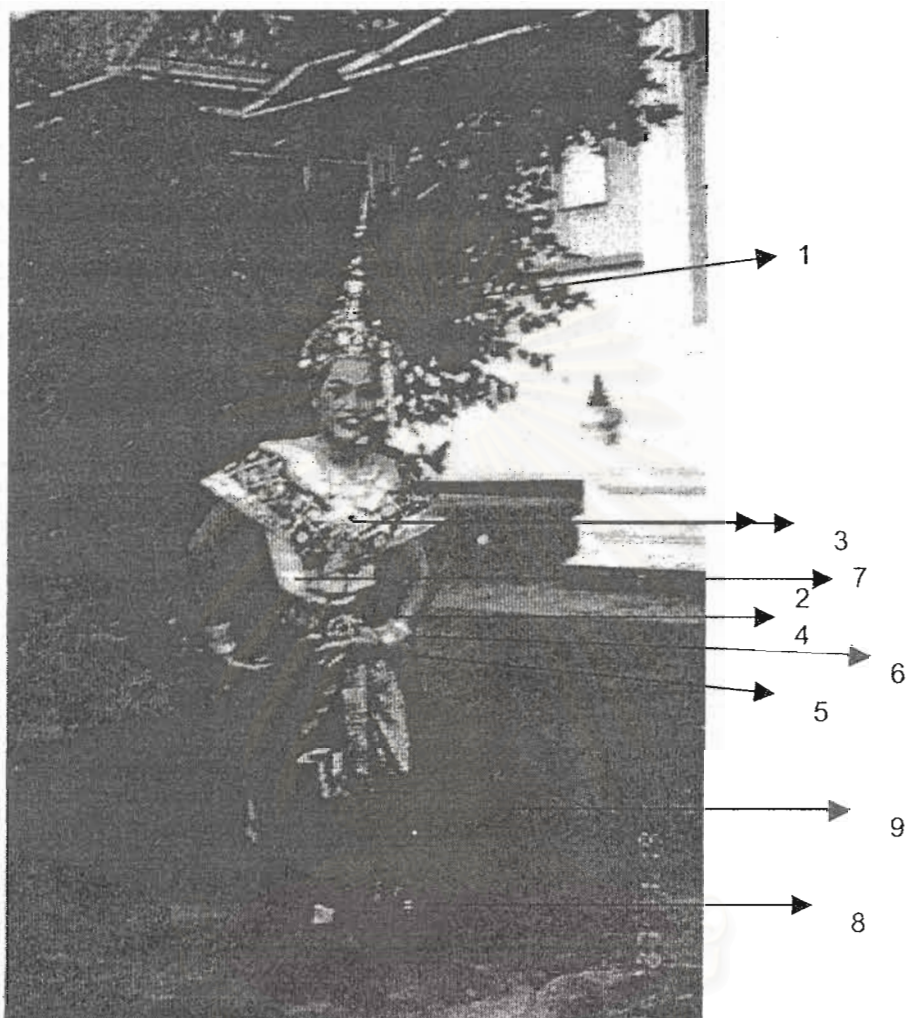
3. **เข็มขัดและหัวเข็มขัด** เข็มขัดทำด้วยโลหะ หัวเข็มขัดทำด้วยโลหะหรือหนังงรัก ปิดทองคำเปลวประดับกระจก

5. **ต่างหู** ทำด้วยโลหะเป็นเครื่องประดับหูมี 2 ลักษณะ คือ ติดกับหู หรือมีตุ้งติ้งห้อยลงมา

6. **กำไลข้อเท้า** ทำด้วยโลหะหรือผ้าปักเลื่อม

ศิราภรณ์

มงกุฎกษัตริ์ เป็นลักษณะของการนำรัตเกล้ายอดและกระบังหน้ามารวมกัน ลงรักปิดทองคำเปลวแล้วประดับกระจก มีดอกไม้ทัดด้านซ้ายทำด้วยผ้าหรือพลาสติกมีอุบะห้อย

ภาพที่ 111 เครื่องแต่งกายตัวนาง (นางมณฑิลา)

1. มงกุฎกษัตริ	2. จี๋นาง
3. กรองคอ	4. เข็มขัดและหัวเข็มขัด
5. ผ้าห่มนาง	6. กำไลมือ
7. เสื้อโขนาง	8. กำไลเท้า
9. ผ้าถุง	

3. **ตัวอักษร** เป็นรูปแบบการแต่งกายคล้ายกับยืนเครื่องพระ เป็นตัวละครเอกของเรื่อง หรือตัวละครที่มีศักดิ์สูง การแต่งกายจึงมีความประณีตในรูปแบบและลวดลาย ซึ่งประกอบด้วยชุดเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และศิระชะโงนสด

ชุดแต่งกาย

1. สนับเพลา หรือกางเกงชั้นใน เป็นกางเกงสามส่วนทำจากผ้ามองตะกู่หรือผ้ายัดที่ปลายขาเป็นเชิงผ้ามีลวดลายปักด้วยเลื่อมสีเงิน
2. พระภูษา หรือผ้าถุง เป็นผ้าดาดหรือผ้าเวบ (ผ้าฝ้ายผสมดินเงินหรือทองมีทั้งเป็นลายดอกหรือสีเรียบ เนื้อผ้าบางเบาและนิ่ม) ลายดอกจีบใจกันแป้น นุ่งทับกางเกงชั้นใน เพื่อความคล่องตัวในการเคลื่อนไหวและเพื่อความสวยงาม
3. ห้อยกัน เป็นผ้าปักเลื่อมใช้ห้อยประดับปิดกันด้านหลัง
4. ห้อยข้าง เป็นผ้า 2 ชั้น ปักเลื่อมใช้ห้อยประดับปิดหน้าขาทั้งสองข้าง ชายผ้ายาวเหนือเข่ามีดินทำเป็นระบาย
5. ฉลององค์หรือเสื้อ เป็นผ้ามองตะกู่ปักด้วยเลื่อม เฉพาะตัวทศกัณฐ์ปักด้วยเลื่อมและลูกปัดลายหน้าสิงห์ แขนยาวใช้สีตามลักษณะของตัวละคร
6. รัตสะเวย เป็นผ้ามองตะกู่ปักด้วยเลื่อม คาดรัดรอบสะเวยเพื่อปิดทับรอยต่อของเสื้อกับห้อยข้างและผ้าถุง
7. ห้อยหน้า เป็นผ้ามองตะกู่ปักด้วยเลื่อม ใช้ห้อยด้านหน้าตรงกลางซ้อนทับผ้าห้อยข้างด้านใน ชายผ้ายาวกว่าห้อยข้างเล็กน้อย ปักปิดรอยเย็บและรอยผูกมัดผ้ารัตสะเวยกับผ้าถุงด้านหน้า
8. กรองคอ เป็นผ้ามองตะกู่ปักด้วยเลื่อม วางทาบบริเวณรอบคอปักปิดขอบชายเสื้อด้านบนบริเวณคอ
9. อินทรรณู เป็นผ้ามองตะกู่ปักด้วยเลื่อมลักษณะสามเหลี่ยม วางตั้งขึ้นบริเวณหัวไหล่ระหว่างรอยต่อของแขนเสื้อและลำตัว มีภูประดับอยู่ด้านบน

เครื่องประดับ

1. ทับทรวง เป็นสร้อยคอและจี้ประดับอกทำด้วยโลหะหรือหนังลงรักปิดทองคำเปลวประดับกระจก

2. สังกวาลัยและตาบทิศ เป็นสายสร้อยประดับตัวสวมพาดเฉียงไขว้จากปามายังสะโพกทั้งสองข้าง มีตาบทิศติดกับสายสังวาลัยห้อยประดับบริเวณสะโพกและกลางหลัง ทำด้วยโลหะหรือผ้าปักเลื่อม

3. ทองกรหรือกำไลมือ เป็นเครื่องประดับข้อมือ ทำด้วยผ้ามองตะกูปักด้วยเลื่อม

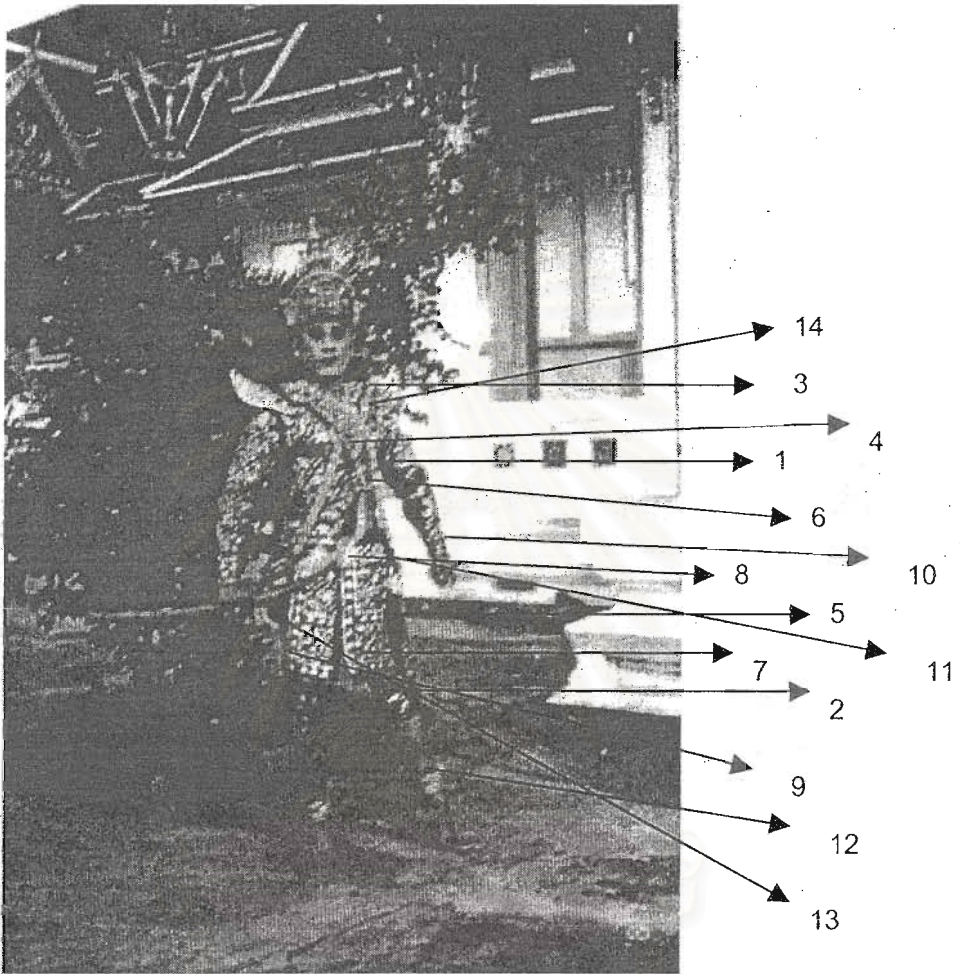
4. เข็มขัดและหัวเข็มขัด เข็มขัดทำด้วยโลหะ หัวเข็มขัดทำด้วยโลหะหรือหนังลงรักปิดทองประดับกระจก

5. ข้อเท้า เป็นเครื่องประดับข้อเท้าทำด้วยผ้ามองตะกูปักด้วยเลื่อม

หัวโขน

เป็นเครื่องประดับศีรษะ ที่ทำจากกระดาษมีการประดับกระจกและเขียนลวดลายมีเขี้ยวเพื่อบ่งบอกถึงลักษณะของยักษ์ รูปทรงลักษณะและสีสันทันจะแตกต่างกันออกไปตามบทบาทของตัวละครนั้น ๆ เช่น ทศกัณฐ์ มังกรกรรณ พิเภก เป็นต้น ซึ่งวิธีการสวมจะเปิดหน้าค้างไว้ระดับหน้าผาก เพราะผู้แสดงจะร้อง พากย์ และเจรจาด้วยตนเอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 112 เครื่องแต่งกายต้วยักษ์ (ทศกัณฐ์)

1. เสื้อ	2. สนับเพลลา
3. อินทธรณู	4. ทับทรวง
5. ผ้านุ่ง	6. สังวาลย์
7. ห้อยหน้า	8. เข็มขัดและหัวเข็มขัด
9. ห้อยข้าง	10. กำไลมือ
11. รัตสะเอว	12. กำไลเท้า
13. ห้อยกัน	14. กรองคอ

4. ตัวลิง เป็นรูปแบบการแต่งกายคล้ายกับตัวยักษ์ แตกต่างกันเพียงลวดลายและลึงมีหาง รูปแบบการแต่งกายของลิงประกอบด้วย ชุดเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับและศีรษะไขนสอดชุดแต่งกาย

1. สนับเพลลา หรือกางเกงชั้นใน เป็นกางเกงสามส่วนทำจากผ้ามองตะกู่หรือผ้ายัดที่ปลายขาเป็นเชิงผ้ามีลวดลายปักด้วยเลื่อมสีเงิน

2. ผ้าถุง เป็นผ้าตาดหรือผ้าแวบ (ผ้าฝ้ายผสมดินเงินหรือทองมีทั้งเป็นลายดอกหรือสีพื้น) สีพื้นจับใจกันเป็นถุงทับกางเกงชั้นใน เพื่อความคล่องตัวในการเคลื่อนไหวและเพื่อความสวยงาม

3. ห้อยกันและหาง เป็นผ้าปักเลื่อมใช้ห้อยประดับปิดกันและหางที่มีลักษณะยาวลงมาด้านหลัง มีภูห้อยที่ปลายหาง

4. ห้อยข้าง เป็นผ้าสองชั้นปักเลื่อมใช้ห้อยประดับปิดหน้าขาทั้งสองข้าง ชายผ้ายาวเหนือเข้ามิดินทำเป็นระบาย

5. เสื้อ เป็นผ้ามองตะกู่หรือผ้าต่วน (ผ้าฝ้ายมีลักษณะมันและแวววาวคล้ายผ้าไหม) ปักด้วยเลื่อม เฉพาะตัวหนุมานใช้เลื่อมและลูกปัดลายทักษิณาวรรต แขนยาว ใช้สีตามลักษณะของตัวละคร

6. รัตสะเคว เป็นผ้ามองตะกู่ปักด้วยเลื่อม คาดรัดรอบสะเควเพื่อปิดทับรอยต่อของเสื้อกับห้อยข้างและผ้าถุง

7. ห้อยหน้า เป็นผ้ามองตะกู่ปักด้วยเลื่อม ใช้ห้อยด้านหน้าตรงกลาง ซ้อนทับผ้าห้อยข้างด้านใน ชายผ้ายาวกว่าห้อยข้างเล็กน้อย ปกปิดรอยเย็บและรอยผูกมัดผ้ารัตสะเควและผ้าถุงด้านหน้า

8. กรองคอ เป็นผ้ามองตะกู่ปักด้วยเลื่อม วางทาบบริเวณรอบคอปกปิดขอบชายเสื้อด้านบนบริเวณคอ

9. อินทรธนู เป็นผ้ามองตะกู่ปักด้วยเลื่อมลักษณะสามเหลี่ยม วางตั้งขึ้นบริเวณหัวไหล่ ระหว่างรอยต่อของแขนเสื้อและลำตัว มีภูประดับอยู่ด้านบน

เครื่องประดับ

1. ทับทรวง เป็นสร้อยคอและจี้ประดับอก ทำด้วยหนังลวกปิดทองคำเปลวประดับกระจก หรือทำด้วยผ้าปักเลื่อม

2. สร้อยขี้ผึ้งและตาบทิศ เป็นสายสร้อยประดับตัวสวมพาดเฉียงไขว้จากปามาถึงสะโพกทั้งสองข้าง มีตาบทิศติดกับสายสร้อยขี้ผึ้งประดับบริเวณสะโพกและกลางหลังทำด้วยผ้าปักเลื่อมหรือติดแถบลูกไม้สีทอง

3. ข้อมือ ทำด้วยผ้ามองตะกูปักด้วยเลื่อม

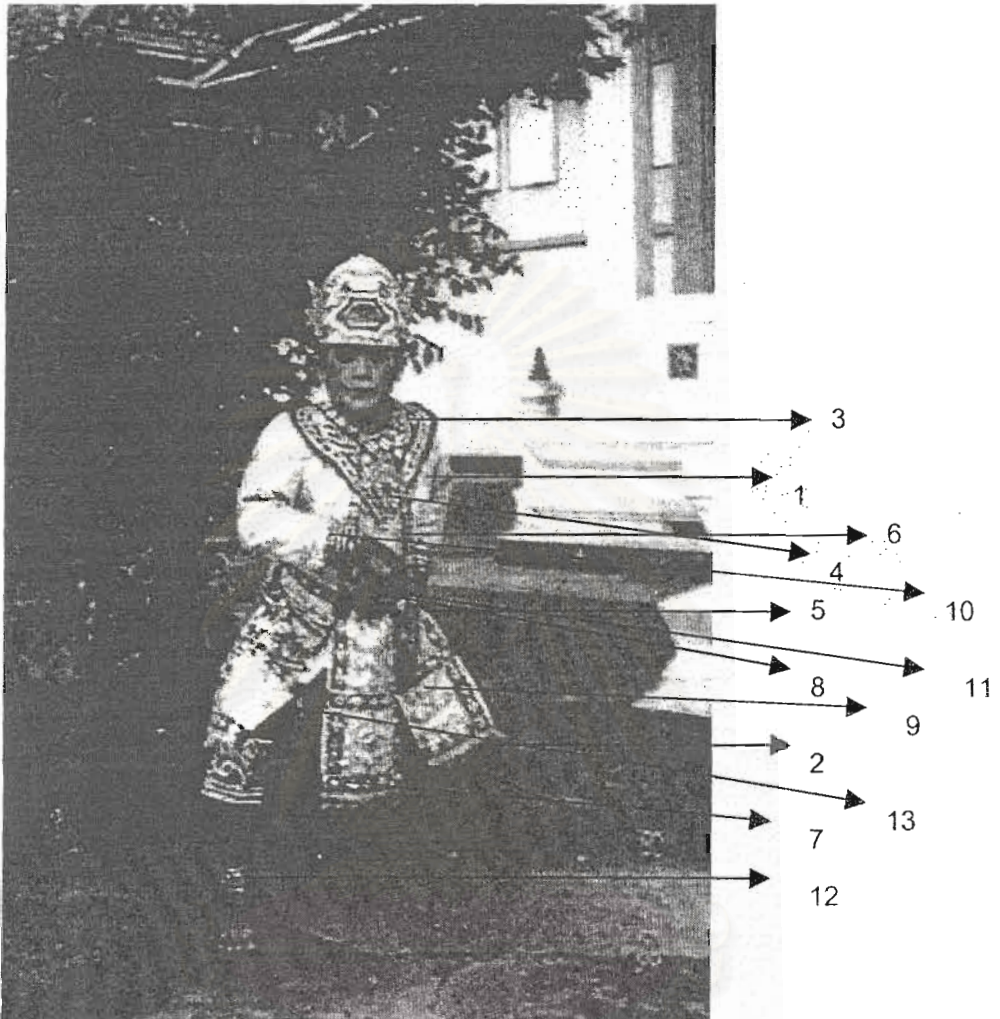
4. เข็มขัดและหัวเข็มขัด เข็มขัดทำด้วยโลหะ หัวเข็มขัดทำด้วยหนังลวกปิดทองคำประดับกระจก

5. ข้อเท้า ทำด้วยผ้ามองตะกูปักด้วยเลื่อม

หัวโขน

เป็นเครื่องประดับศีรษะ ทำจากกระดาษมีการประดับกระจกและเขียนลวดลายเพื่อบ่งบอกเอกลักษณ์ของลิง รูปทรงลักษณะและสีสันทันจะแตกต่างกันออกไปตามบทบาทของตัวละครนั้น ๆ เช่น หนุมาน สุครีพ องคต เป็นต้น ซึ่งวิธีการสวมจะเปิดหน้าค้ำไว้ระดับหน้าผาก เพราะผู้แสดงจะต้องร้อง พากย์ และเจรจาด้วยตนเอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 113 เครื่องแต่งกายตัวลิง (หนุมาน)

1. เสื้อ	2. สนับเพลลา
3. กรองคอ	4. ทับทรวง
5. ผ้านุ่ง	6. สังวาลย์
7. ห้อยหน้า	8. เข็มขัดและหัวเข็มขัด
9. ห้อยข้าง	10. ข้อมือ
11. รัตสะเวย	12. ข้อเท้า
13. ห้อยกันและหาง	

การแต่งกายของโขนสดตัวชมพู่พานและองค์คตมีความแตกต่างจากการแต่งกายของการแต่งกายกรมศิลป์ากรเพราะตัวละครทั้งสองตัวมีเครื่องประดับศีรษะชมพู่พานสวมมงกุฎยอดช้อย องค์คตสวมมงกุฎยอดน้ำเต้า แต่ในการแสดงโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่งตัวชมพู่พานและองค์คตจะสวมศีรษะที่เรียกว่าลิงโล้น จากการสัมภาษณ์ในปริษา เจริญยิ่ง กล่าวว่า⁷ “เพื่อสะดวกในการหกคะเมนตีลังกาและสามารถแยกออกเป็นตัวประกอบอื่นๆ ได้”

ภาพที่ 114 เครื่องแต่งกายชมพู่พานและองค์คต

⁷ ปริษา เจริญยิ่ง, หัวหน้าคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง, สัมภาษณ์ 14 มกราคม 2546.

5. ตัวตลกหรือตัวเบ็ดเตล็ด เป็นรูปแบบการแต่งกายของตัวละครตลกหรือตัวโจกของทั้งฝ่ายยักษ์และลิง มีการแต่งกายที่ไม่ยึดรูปแบบแน่นอนตายตัวอาจจะนุ่งเป็นกางเกงหรือผ้าโจงกระเบนก็ได้ ซึ่งประกอบด้วย ชุดแต่งกายและเครื่องประดับศีรษะ

ชุดแต่งกาย

1. สนับเพลา เป็นกางเกงสามส่วนทำจากผ้ามองตะกู่หรือผ้ายัดที่ปลายขาเป็นเชิงผ้ามีลวดลายปักด้วยเลื่อมสีเงิน
2. เสื้อ เป็นเสื้อคอกลมแขนสั้นหรือแขนยาว ทำจากผ้าต่วน (ผ้าฝ้ายมีลักษณะมันและแวววาวคล้ายผ้าไหม) หรือผ้าลายไทย
2. ผ้าคาดสะเอว เป็นผ้าพื้นหรือผ้าสไบ สีสัดกับสีเสื้อ
3. กรองคอ ปักลวดลายสีตัดกับสีเสื้อ

หัวโขน

เครื่องประดับศีรษะ ทำจากกระดาษมีการประดับกระจกและเขียนลวดลายให้เฉพาะตัวตลกฝ่ายลิงเท่านั้น ตัวตลกฝ่ายยักษ์ไม่สวมหัวโขน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 115 เครื่องแต่งกายตัวตลกฝ่ายยักษ์

1. เสื้อ	2. ผ้าคาดเอว
3. กรองคอ	4. สนับเพลลา

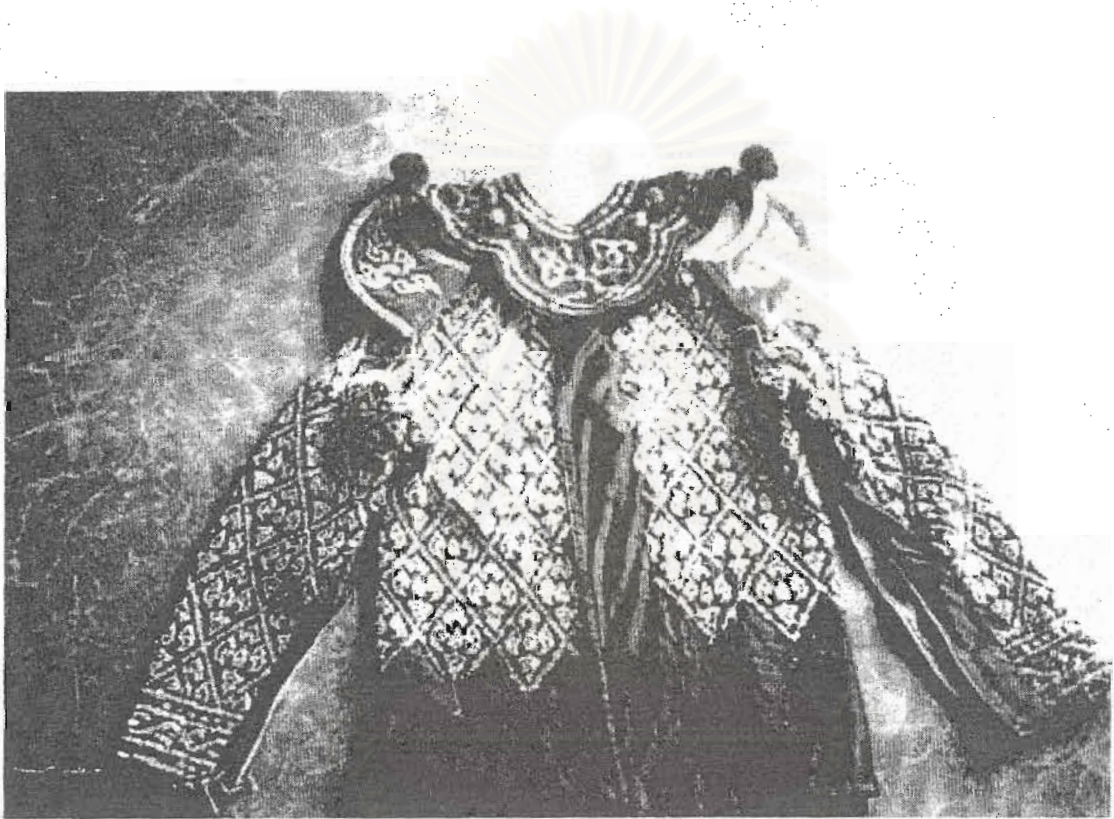
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิธีการประดิษฐ์เครื่องแต่งกายโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

การประดิษฐ์เครื่องแต่งกายของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง โดยเริ่มจากนางแถม ปี่เจริญ ภรรยาของนายสังวาลย์ เจริญยิ่ง เป็นผู้ประดิษฐ์ โดยยึดหลักรูปแบบและสีของเสื้อผ้าตามแบบของการแสดงโขนของกรมศิลปากรที่โบราณจารย์ได้กำหนดขึ้น ส่วนขนาดและลวดลายนางแถม ปี่เจริญ เป็นผู้คิดประดิษฐ์ขึ้น โดยนำรูปแบบจากรูปทรงเรขาคณิต และลวดลายไทยที่สังเกตจากเครื่องแต่งกายการแสดงโขนของกรมศิลปากรแล้วนำมาดัดแปลงเข้ากับชุดเครื่องแต่งกายโขนสด ซึ่งรูปแบบของลวดลายไม่ได้กำหนดตายตัว ขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการคิดและสร้างสรรค์ แต่ยังคงโครงสร้างแบบเดิม ๆ ไว้ เช่น การเดินเส้นเป็นตารางและลวดลายในตัวเสื้อ ส่วนในปัจจุบัน นางละออง เจริญยิ่ง ก็ยังยึดรูปแบบที่ได้รับถ่ายทอดมา มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงบ้างเพื่อความสวยงามและความสะดวก การประดิษฐ์เครื่องแต่งกายอันประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ มีดังนี้คือ

- การประดิษฐ์เสื้อ เริ่มจากนำผ้าดิบสีขาวมาตัดเย็บมุมสี่ด้าน ซึ่งกับสะดึงสี่เหลี่ยมให้ตั้งขนาด 25 x 46 นิ้ว จากนั้นนำผ้าของตะกั่วหรือผ้าต่วนสีตามต้องการมาชิงทับบนผ้าดิบสีขาวแล้วเย็บเนาบริเวณด้านข้าง แล้วกำหนดโครงสร้างของตัวเสื้อตามความเหมาะสมของตัวแสดง โดยวัดขนาดของลำตัวที่เป็นมาตรฐาน ประมาณความกว้างของไหล่ ตัวพระ 16 นิ้ว ตัวลิง 17 นิ้ว และตัวยักษ์ 18 นิ้ว มีความยาว 25-30 นิ้ว และนำชอล์คเขียนผ้ามากำหนดโครงสร้างของลวดลาย เริ่มต้นจากมุมทางด้านขวา โดยใช้เลื่อมและลูกบิดผสมกันปักให้เกิดลวดลายตามต้องการ เช่น ตัวพระลายดอกพิกุล หรือลายข้าวหลามตัด ตัวยักษ์ลายหน้าสิงห์ ตัวลิงลายทักษิณาวัตร เมื่อปักตัวเสื้อเสร็จแล้วจึงเริ่มปักแขนเสื้อโดยเริ่มปฏิบัติการวิธีเช่นเดียวกัน ลักษณะของตัวเสื้อเป็นผ้าปักลายทั้งผืน ไม่มีการต่อเย็บบริเวณข้างลำตัว จากนั้นจึงตัดออกแล้วนำผ้ามาซับด้านในต่อส่วนแขนและเย็บขอบชายเสื้อ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 116 ลวดลายเสื้อพระราม ลายดอกพิกุลหรือข้าวหลามตัด

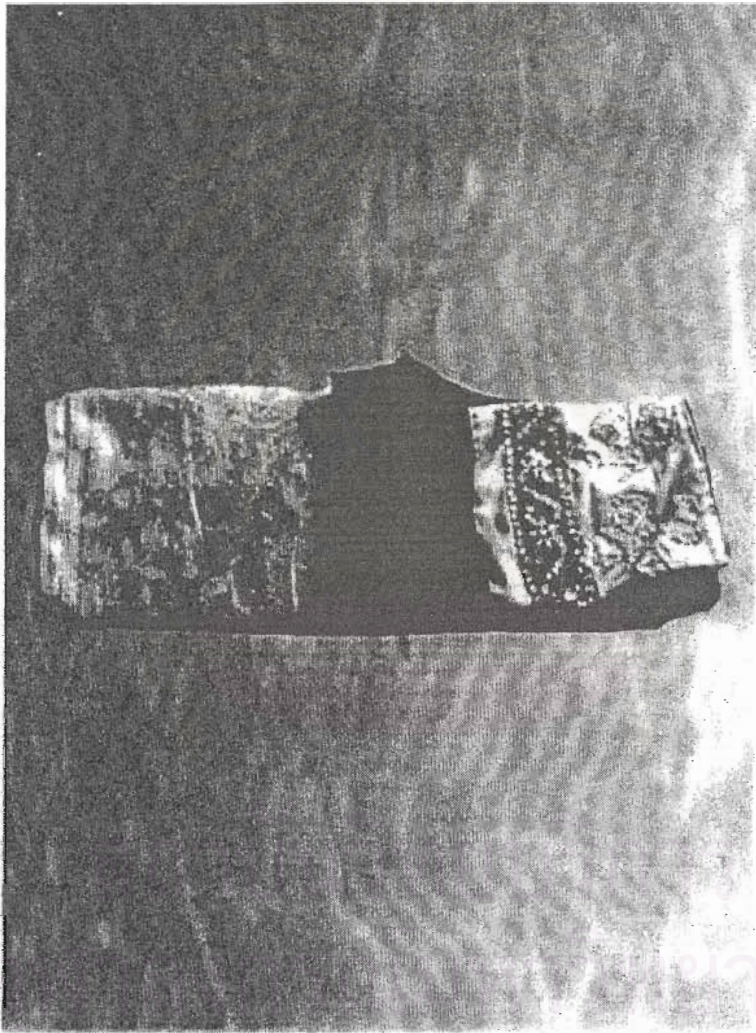
ภาพที่ 117 ลวดลายเสื้อตัวทศกัณฐ์ ลวดลายหน้าสิงห์

ภาพที่ 118 ลวดลายเสื้อตัวหนุมาน ลวดลายทักษิณาวัตร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- การประดิษฐ์สนับเพลาหรือกางเกง เริ่มต้นจากนำกางเกงผ้ายัดหรือผ้ามอญตะกั่วสีดำ มาตัดขาให้ได้ขนาดขาสามส่วน จากนั้นนำผ้าดิบซึ่งกับสะดิงและใช้ผ้ามอญตะกั่วซึ่งทับผ้าดิบ ปัก ลวดลายด้วยเลื่อมสีเงินตามต้องการ. เช่น เป็นลายเส้น หรือลายสามเหลี่ยม ขนาดกว้าง 5 นิ้ว ยาว 10 นิ้ว แล้วนำมาเย็บทาบลงบนส่วนปลายขอบกางเกงด้านล่าง ซึ่งตัวละครทั้งพระ ยักษ์ และ ลิง ใช้วิธีการประดิษฐ์แบบเดียวกันดังภาพ

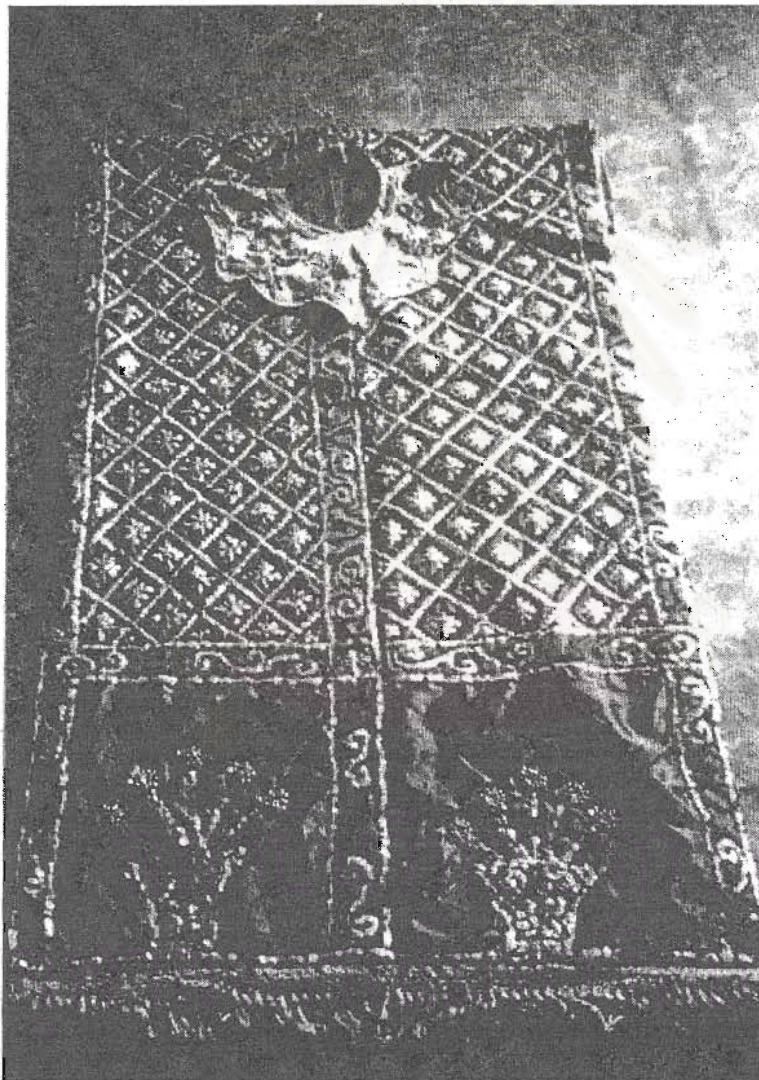
ภาพที่ 119 สนับเพลาหรือกางเกง

- การประดิษฐ์ห้อยหน้า ห้อยข้างและรัตสะเอว ซึ่งเป็นส่วนประกอบของเครื่องแต่งกายในส่วนล่างเริ่มต้นเช่นเดียวกับการประดิษฐ์เสื้อ กำหนดขนาดตามต้องการ คือ ห้อยหน้ากว้าง 12 นิ้ว ยาว 19 นิ้ว ห้อยข้าง กว้าง 6 นิ้ว ยาว 18 นิ้ว และรัตสะเอว กว้าง 8 นิ้ว ยาว 40 นิ้ว ซึ่งตัวละครพระยักษ์ และลิงมีขนาดเท่ากัน ลักษณะส่วนของลวดลายกำหนดขึ้นเองตามต้องการ แต่ลวดลายของตัวละครราม พระลักษมณ์ มีความประณีตและพิถีพิถันกว่าตัวละครตัวอื่น เมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอนการปักแล้วนำมาซับในด้วยผ้าสีเดียวกันกับผ้ามอตะกูด้านนอก และติดพู่ระบายที่ทำจากด้ายเงินหรือทองบริเวณปลายขอบด้านล่างของห้อยหน้าและห้อยข้าง

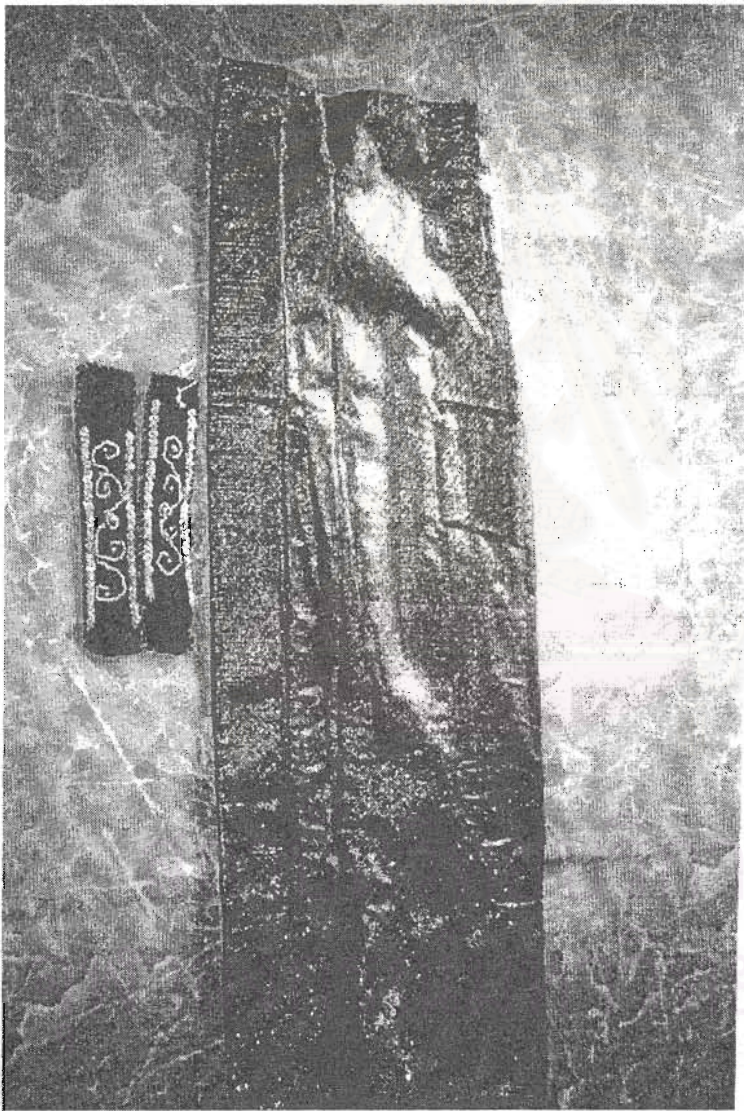
ภาพที่ 120 ห้อยหน้า ห้อยข้าง และรัตสะเอว

- การประดิษฐ์ผ้าหม่นนาง เริ่มต้นวิธีการประดิษฐ์เช่นเดียวกันกับการประดิษฐ์เสื้อ โดยกำหนดขนาดความกว้าง 25 นิ้ว ความยาว 1.80 เมตร แยกส่วนการปักลวดลายบริเวณชายผ้า หม่นด้านล่างก่อน เพราะต้องใช้ลวดลายที่มีความประณีตและสลับซับซ้อนกว่าส่วนบน โดยใช้เลื่อม สีเงิน เสร็จแล้วจึงปักชวงบนของผ้าหม่นแล้วนำมาเย็บต่อกันและทับในด้วยผ้าสีเดียวกันกับสีผ้า ด้านนอก ดังภาพ

ภาพที่ 121 ผ้าหม่นนาง

- การประดิษฐ์ผ้าถุงจีบหน้านาง โดยการนำผ้าตาดหรือผ้าแอม (ผ้าฝ้ายผสม
ดินเงินหรือทองมีทั้งเป็นลายดอกหรือสีพื้นเนื้อผ้าบางเบาและนิ่ม) ที่มีสีพื้นมาตัดเย็บเป็นผ้าถุง
จีบหน้านางสำเร็จรูป โดยการรีดอัดกลีบหน้านางและเย็บซ้อนกัน เพื่อความสะดวกรวดเร็ว ดัง
ภาพ

ภาพที่ 122 ผ้าถุงจีบหน้านางสำเร็จรูป

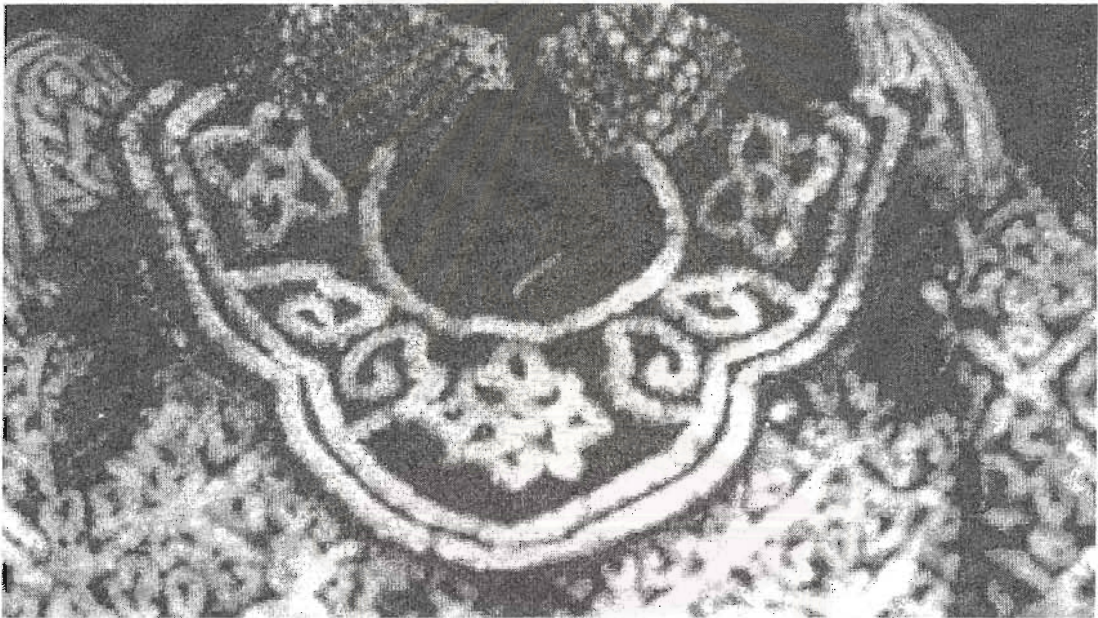
- การประดิษฐ์ผ้าถุงจีบโจงหางหงส์ โดยการนำผ้าตาดหรือผ้าแวน (ผ้าฝ้ายผสมดินเงินหรือทองมีทั้งลายดอกและสีเรียบเนื้อผ้าบางเบาและนิ่ม) ที่มีลายดอกมาตัดเย็บเป็นผ้าถุงจีบโจงหางหงส์สำเร็จรูป เพื่อใช้สำหรับตัวละครตัวพระ เช่น พระราม พระลักษมณ์ เป็นต้น ดังภาพ

ภาพที่ 123 ผ้าถุงจีบโจงหางหงส์สำเร็จรูป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

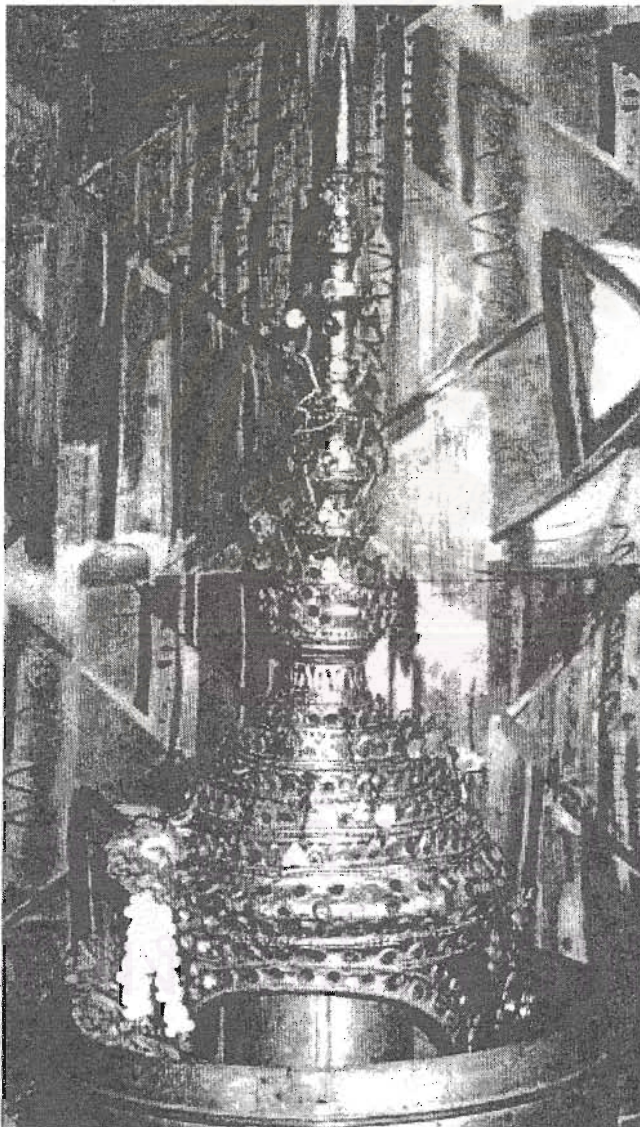
- การประดิษฐ์กรองคอ โดยเริ่มต้นวิธีการประดิษฐ์เช่นเดียวกับการประดิษฐ์เสื้อ โดยกำหนดขนาดความกว้าง 8 นิ้ว ความยาว 20 นิ้ว เป็นลักษณะวงกลมผ่าด้านหน้าสำหรับสวมใส่ ใช้เลื่อมสีเงินปักลวดลายตามต้องการ เสร็จแล้วซับในด้วยผ้าสีเดียวกันกับผ้าด้านนอก ตัวละครพระ ยักษ์ และลิงใช้วิธีการประดิษฐ์เช่นเดียวกัน แต่ลวดลายของตัวพระจะมีความประณีตและสวยงามกว่าตัวละครตัวอื่น ดังภาพ

ภาพที่ 124 กรองคอพระราม

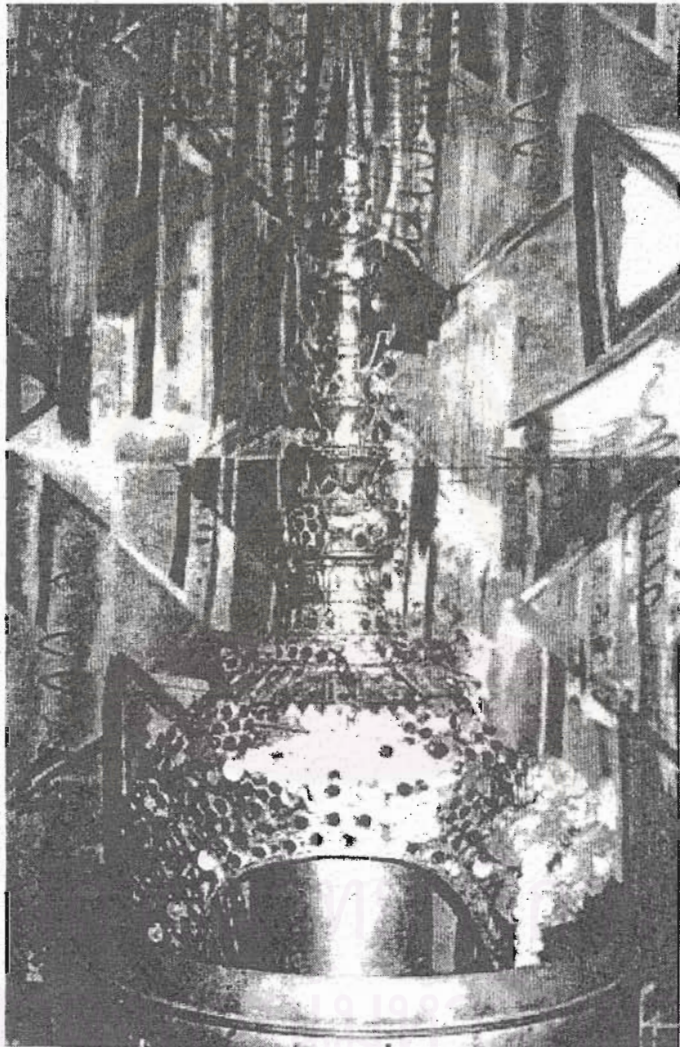
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- การประดิษฐ์เครื่องประดับ เครื่องประดับที่ใช้การปักลวดลายและการติดลวดลาย หรือแกะลูกไม้ นางละออง เจริญยิ่ง จะเป็นผู้ประดิษฐ์ด้วยตนเอง เช่น ทับทรวง ซ้อมมือ ซ้อมเท้า สังวาลย์ การประดิษฐ์มีลักษณะเช่นเดียวกันกับการประดิษฐ์กรองคอ ส่วนเครื่องประดับที่มี ลักษณะการลงรักปิดทองมีลวดลายประดับกระจก เช่น กำไลมือของตัวพระ หัวเข็มขัด สังวาลย์ นางละออง เจริญยิ่ง ได้มอบหมายให้นายเสงี่ยม พันทวี ซึ่งเป็นผู้รับจ้างประดิษฐ์เครื่องประดับ โขนสดและเคยเป็นนักแสดงโขนสดของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

ภาพที่ 125 ขฎา

- การประดิษฐ์จิราภรณ์และศิระไชนสอด ทางคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ได้มอบหมายให้นายเสงี่ยม พันทวี ซึ่งมีอาชีพรับจ้างทำศิระไชนสอด และเคยเป็นนักแสดงไชนสอดมาก่อน

ภาพที่ 126 มงกุฎชาติตรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาพที่ 127 ศีรษะทศกัณฐ์

ภาพที่ 128 ศีรษะหนุมาน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- การประดิษฐ์เครื่องแต่งกายของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง นอกจากนี้แล้วยังมีการประดิษฐ์เครื่องแต่งกายที่ใช้สำหรับนักแสดงชุดเด็ก ซึ่งขนาดก็จะลดลงตามรูปร่างของผู้แสดง แต่ขั้นตอนการประดิษฐ์เหมือนกัน วิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ตลอดจนวิธีการเก็บรักษาและทำความสะอาด เช่น การนำออกตากแดดเพื่อฆ่าเชื้อโรคและป้องกันความชื้น ถ้าหากสกปรกมากก็ทำการซักเช่นเดียวกับการซักเสื้อผ้าโดยทั่วไป เนื่องจากการใช้เอ็นในการปักลวดลายจึงมีความคงทน ซึ่งอายุการใช้งานของเครื่องแต่งกายแต่ละชุดมีระยะเวลาประมาณ 1-2 ปี เมื่อเก่าและไม่สามารถใช้งานได้แล้วนางละออง เจริญยิ่ง ก็จะนำไปเผา หรือประเภทศิระชะโงนสดก็จะนำไปช่อมแซมอยู่เสมอ ทั้งสี ลวดลาย และรูปทรง ถ้าหากชำรุดไม่สามารถซ่อมแซมได้ก็จะปล่อยให้ผุพังแล้วจึงนำไปทิ้ง

วิธีการแต่งกายโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

การแต่งกายของโขนสดมีความแตกต่างกันตามประเภทของตัวละคร แต่ตัวละครส่วนใหญ่จะมีองค์ประกอบของเครื่องแต่งกายคล้ายคลึงกัน แตกต่างกันเพียงแต่องค์ประกอบบางชิ้น เช่น ลิงมีหาง ยักษ์มีห้อยกัน หรือวิธีการนุ่งผ้าจีบโจงหางหงส์ของตัวพระ ซึ่งสามารถแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

ตัวพระ ได้แก่ พระราม พระลักษมณ์ เป็นต้น วิธีการแต่งกายโดยเริ่มต้นจากการใส่สนับเพลาหรือกางเกงชั้นใน และใช้ผ้ามาพอกเพื่อเสริมสะโพกทั้งสองข้าง จากนั้นจึงใส่ผ้านุ่งจีบโจงหางหงส์สำเร็จรูป และห้อยข้างแล้วมัดด้วยผ้ารอบลำตัว จึงใส่เสื้อแล้วเย็บในลักษณะสลัฟพันปลาบริเวณใต้ลิ้นปี่ลงมาจนสุดชายเสื้อด้านล่าง และใช้รัดสะเอวคาดทับ เพื่อปกปิดร่องรอยระหว่างเครื่องแต่งกายท่อนบนและล่างมัดรวมไว้ด้านหน้า แล้วเย็บต่อลงมาจนถึงรัดสะเอว ใช้ห้อยหน้าปิดตรงกลางด้านหน้าเพื่อความสวยงาม เย็บแขนทั้งสองข้างให้พอดีไม่อึดอัดจนเกินไป ใส่กรองคอเพื่อปกปิดขอบเสื้อรอบคอด้านบน ซึ่งขั้นตอนทั้งหมดนี้ผู้แสดงปฏิบัติด้วยตนเอง จากนั้นจึงให้คนแต่งตัวเย็บติดอินทรรูและใส่เครื่องประดับ คือ ทับทรวง เข็มขัด สังวาลย์ กำไลมือ และกำไลเท้า สวมขงา

ภาพที่ 129 การแต่งกายตัวพระ (พระราม)
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวนาง ได้แก่ นางสีดา นางมณฑิธา เป็นต้น วิธีการแต่งกายโดยเริ่มต้นจากผู้แสดงใส่เสื้อในนาง คนแต่งตัวจะเย็บเสื้อในลักษณะพื้นปลาด้านหลังเพื่อให้เข้ารูปแล้วจึงใส่ผ้าถุงจีบหน้านางสำเร็จรูป และผ้าห่มนางโดยผู้แต่งจะจับผ้าห่มนางด้านหลังเป็นรูปสามเหลี่ยม นำส่วนแหลมมาเย็บติดกับเสื้อในนางบริเวณสะดือหรือหัวเข็มขัด เย็บกลิ้งบริเวณคอด้านหลังระหว่างผ้าห่มนางกับเสื้อในนางเพื่อไม่ให้ลื่นไถล จากนั้นใส่กรองคอ และเครื่องประดับ คือ จั๊นาง เข็มขัด กำไลมือและกำไลเท้า สวมมงกุฎกษัตริ์

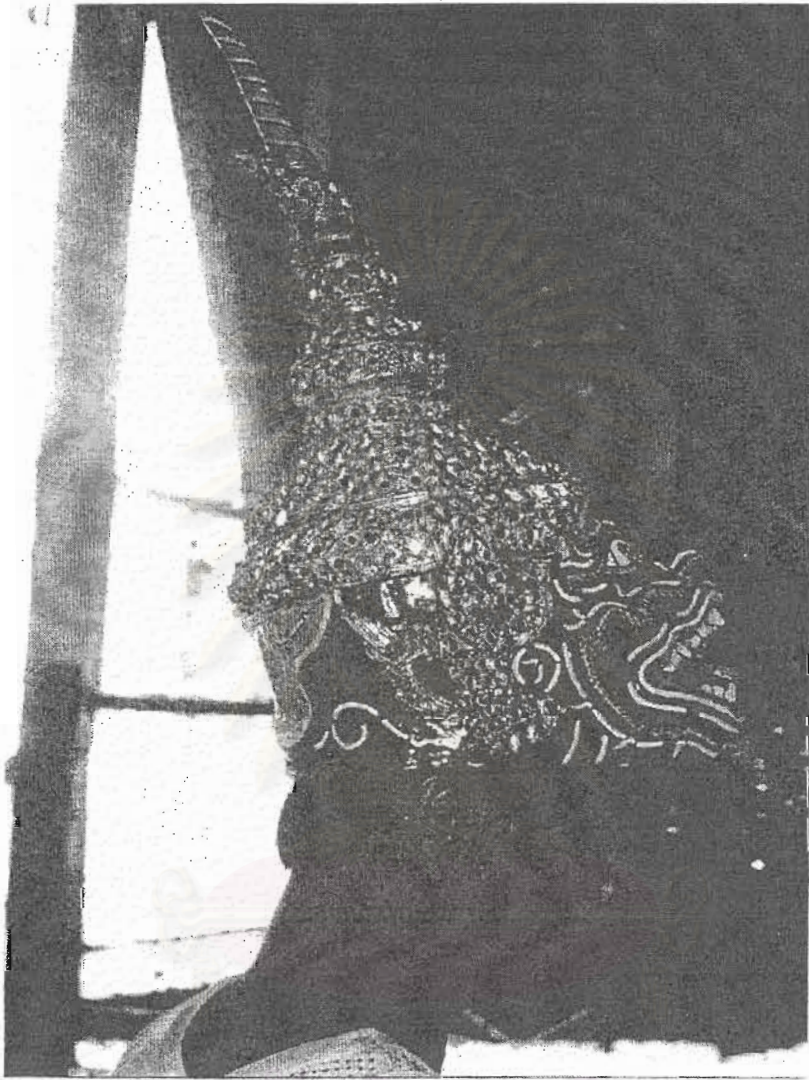

ภาพที่ 130 การแต่งกายตัวนาง (นางมณฑิธา)

ด้วยยักษ์ ได้แก่ ทศกัณฐ์ กุมภกรรณ พิเภก เป็นต้น วิธีการแต่งกายโดยเริ่มต้นจากการใส่ สนับเพลลาหรือกางเกงชั้นใน และใช้ผ้ามาพอกเพื่อเสริมสะโพกทั้งสองข้างจากนั้นคนแต่งตัวจะนุ่ง ผ้าจีบโจงกันแป้น นำผ้ามาพันรอบตัวผู้แต่งจีบจีบขนาดความกว้างประมาณ 4 นิ้ว เข้ามาจน หมดเนื้อผ้า หันไปด้านหลังจีบจีบจากทางด้านในของผ้า 3 จีบ มาเย็บกลึงไว้ที่บริเวณกัน จีบจีบที่ ละจีบโดยเริ่มต้นจากจีบชั้นบนก่อนมาไว้ทางด้านหน้าจนครบทั้งสองข้าง จีบจีบผ้าที่เหลืออยู่ทาง ด้านหน้าแล้วสอดกลับมาด้านหลัง (ลักษณะคล้ายโจงกระเบนแต่ชายผ้าด้านล่างอยู่เหนือเข่าเล็กน้อย) จัดแต่งให้เรียบร้อยสวยงามนำผ้ามารัดรอบสะเอว ใส่หางปิดกันและห้อยข้างตามลำดับ แล้วใช้ผ้ารัดขอบสะเอวอีกครั้งหนึ่งจึงใส่เสื้อ และเย็บด้านหน้าบริเวณใต้ลิ้นปี่ลงมาในลักษณะ พับปลา ใช้รัดสะเอวปิดร่องรอยระหว่างเครื่องแต่งกายท่อนบนและท่อนล่างมัดรวมไว้ด้านหน้า และเย็บต่อลงมาจนถึงรัดสะเอว ใช้ห้อยหน้าปิดตรงกลางด้านหน้าเพื่อความสวยงาม เย็บแขนทั้งสองข้างให้พอดีไม่อึดอัดจนเกินไป ใส่กรองคอเพื่อปกปิดขอบเสื้อรอบคอด้านบนและเย็บอินทรธนู และใส่เครื่องประดับ คือ ทับทรวง เข็มขัด สังกวาลย์ ข้อมือ และข้อเท้า

ศีรษะโขนสด วิธีการใส่โดยใช้ผ้าขนหนูหรือผ้าที่ซับเหงื่อได้ดีพับวางไว้บริเวณส่วนหน้า ตอนล่างใกล้บริเวณคางของศีรษะโขนสด แล้วสวมลงบนศีรษะค้างไว้บริเวณหน้าผากให้มีความ กระชับและยึดหยุ่นได้ดี ดังภาพ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 131 วิธีการสวมศีรษะโขนสด

สถาบันวิจัยประชากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวลิง ได้แก่ หนุมาน สุครีพ องคต เป็นต้น วิธีการแต่งกายโดยปฏิบัติเช่นเดียวกันกับตัว
ยักษ์ เพียงแต่เพิ่มขั้นตอนการใส่หางก่อนการใส่ห้อยปิดกัน และลักษณะการใส่สายสังวาลย์ โดย
คาดเข็มขัดทับสายสังวาลย์ด้านหลังทั้งสองข้างเพื่อให้เกิดความกระชับ เนื่องจากตัวลิงมีการแสดง
ที่โลดโผน ตีลังกา กระโดด เป็นต้น

ภาพที่ 132 การใส่สังวาลย์แล้วคาดทับด้วยเข็มขัด

ตัวเบ็ดเตล็ด ได้แก่ ตัวตลกฝ่ายยักษ์ และตัวตลกฝ่ายลิง วิธีการแต่งกายโดยเริ่มต้นใส่สนับเพลาหรือกางเกงชั้นใน แล้วนุ่งผ้าโจงกระเบนทับกางเกงชั้นใน ใช้ผ้ารัดสะเอว แล้วใส่เสื้อมีผ้าคาดสะเอว 1 ผืน ตัวตลกฝ่ายลิงสวมศีรษะลิงเช่นเดียวกับผู้แสดงตัวลิง ส่วนตัวตลกฝ่ายยักษ์ไม่สวมศีรษะ

ภาพที่ 133 การแต่งกายตัวตลก

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบการแต่งกายของคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่ง มีรูปแบบวิธีการประดิษฐ์และวิธีการแต่งที่นางละออง เจริญยิ่ง รับสืบทอดมาจากนางแถม ปี่เจริญ มารดานายปรีชา เจริญยิ่ง หัวหน้าคณะคนปัจจุบัน ซึ่งยังคงยึดถือรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ซึ่งได้พัฒนาปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ที่มีความสะดวกและทันสมัยขึ้น แต่ยังคงความสวยงาม การทำความสะอาดและการเก็บรักษา เพื่อเป็นการสร้างชื่อเสียงของคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่งให้ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ และเริ่มถ่ายทอดให้กับบุตรหลานในคณะได้มีส่วนร่วมในการประดิษฐ์และวิธีการต่าง ๆ เกี่ยวกับงานเครื่องแต่งกายในชุดของคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่ง

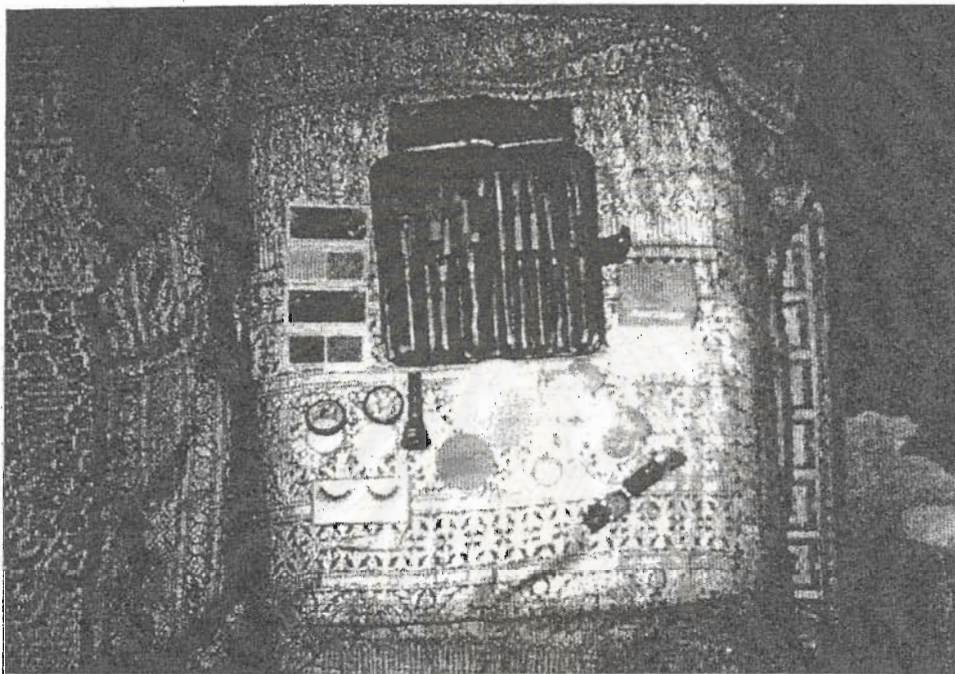
3.7 การแต่งหน้า

ลักษณะการแต่งหน้าของการแสดงโขนสด ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นเพราะเป็นส่วนให้ผู้แสดงดูสมจริงตามสภาพบทบาทของตัวละครแต่ละตัว ทำให้ใบหน้าผู้แสดงดูเด่นเมื่อเข้ากับแสงไฟบนเวทีซึ่งมีกำลังไฟสูง และผู้แสดงทุกคนเปิดหน้าทั้งตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ ตัวลิง และตัวตลก ถึงแม้ตัวละครบางตัวมีศีรษะก็จะสวมลงมาเพียงแค่น้ำผากเท่านั้น จึงจำเป็นที่จะต้องแต่งหน้าเพื่อกลมเกลื่อนจุดบกพร่องบนใบหน้า เช่น สีผิว ตาชั้นเดียว แก้มตอบ หางคิ้วตกหรือปากหนา เป็นต้น การแต่งหน้าจะช่วยแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เหล่านี้ได้ดี เมื่อผู้แสดงทำการแสดงอยู่บนเวที และเป็นการเน้นส่วนต่างๆ บนใบหน้าให้มีความเด่นชัดขึ้น ลักษณะการแต่งหน้าของการแสดงโขนสดจึงดูเข้มกว่าธรรมชาติ เนื่องจากแสงไฟบนเวที และเครื่องแต่งกายที่มีการปักด้วยเกลือ เมื่อโดนแสงไฟจะเกิดแสงวูบวาบ ใบหน้าของนักแสดงจึงต้องเพิ่มความเข้มให้เด่นชัดขึ้นด้วย

อุปกรณ์ที่ใช้ในการแต่งหน้าประกอบด้วย

1. ครีมนรองพื้น (ชนิดครีม)
2. ครีมนรองพื้น (ชนิดซุบน้ำ)
3. แป้งฝุ่น
4. อายเซโด
5. อายไลน์เนอร์
6. ขนตาปลอมพร้อมกาว
7. ดินสอเขียนคิ้ว
8. บรซ์ชออน
9. ลิปติก

10. พู่กันขนาดต่างๆ
11. ฟองน้ำ (สำหรับใช้กับรองพื้นซุบน้ำ)
12. พาฟ (สำหรับแป้งฝุ่น)

ภาพที่ 134 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแต่งหน้า

วิธีการแต่งหน้าของตัวละครทุกตัวมีความเหมือนกันจะแตกต่างกันบ้างก็แต่ตัวละครตัวลิงหรือตัวยักษ์จะไม่นิยมใช้บรัชออนปิดแก้มหรืออาจจะปิดเพียงเล็กน้อย โดยวิธีการแต่งหน้า ดังนี้ เริ่มจากการรองพื้นเกลี่ยให้ทั่วใบหน้าและลำคอจากนั้นใช้รองพื้นชนิดใช้กับน้ำลงทับอีกครั้งหนึ่งเพื่อความคงทนเวลามีเหงื่อและทำให้ดูเนียนจะใช้อายเซโดสีดำหรือสีน้ำตาลทาบริเวณสันจมูก ด้านข้างทั้งสองด้านจากหัวคิ้วถึงปลายจมูก เมื่อถูกแสงไฟหรือมองจากด้านข้างจะเห็นสันจมูกที่ชัดเจนขึ้น จากนั้นจึงใช้แป้งฝุ่นทาทับอีกชั้นหนึ่งเพื่อลบความมันบนใบหน้า จากนั้นเริ่มแต่งดวงตา โดยใช้อายเซโดทาที่เปลือกตาด้านบนและล่าง โดยเลือกสีที่มีความเข้ม เช่น สีดำ สีน้ำตาล สีน้ำเงิน หรือสีชมพู แล้วตัดขอบตาด้วยอายไลเนอร์สีดำทั้งด้านบนและล่าง เมื่อเน้นสีของดวงตาเป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงติดขนตาปลอม ขั้นตอนต่อไปคือการเขียนคิ้ว วิธีการเขียนโดยใช้ดินสอเขียน

คิ้วสีดำเขียนตามรูปคิ้วหรือลักษณะคิ้วตรง จากนั้นใช้อายไลเนอร์เขียนทับอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้เกิดความเข้มและเด่นชัดขึ้น ปิดแก้มโดยใช้บรัชออนสีชมพูปิดบริเวณโหนกแก้ม (ตัวอักษรหรือตัวลึงบางตัวไม่นิยมปิดแก้ม) ขั้นตอนสุดท้ายคือการทาปากโดยใช้ลิปติกสีเข้มตัดขอบปากด้านนอกและใช้ลิปติกสีอ่อนหรือสีชมพูทาบริเวณปากด้านใน เพื่อให้ปากดูอิ่มและคมชัด ผู้แสดงบางคนอาจมีการเพิ่มเติมบางอย่างลงบนใบหน้า เช่น การใช้พลอยติดบริเวณกลางหน้าผาก หรือใช้กากเพชรทาบริเวณเปลือกตาหรือบริเวณโหนกแก้ม เพื่อเพิ่มความสวยงามเมื่อถูกแสงไฟหรือเคลื่อนไหวบนเวทีแสดง

ภาพที่ 135 ลักษณะการแต่งหน้าของตัวละครพระที่มีความเหมือนกันกับตัวละครนาง

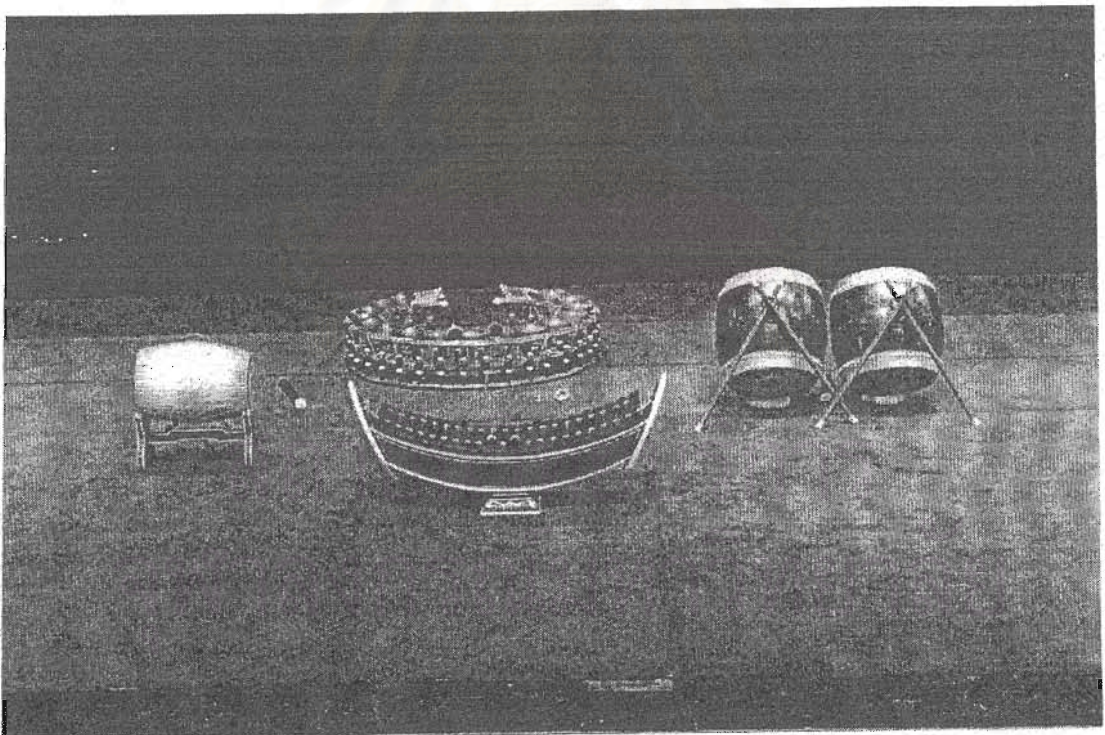

สภาบัณฑิตยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 136 ลักษณะการแต่งหน้าของตัวละครลิงที่มีความเหมือนกันกับตัวละครยักษ์

3.8 เครื่องดนตรี

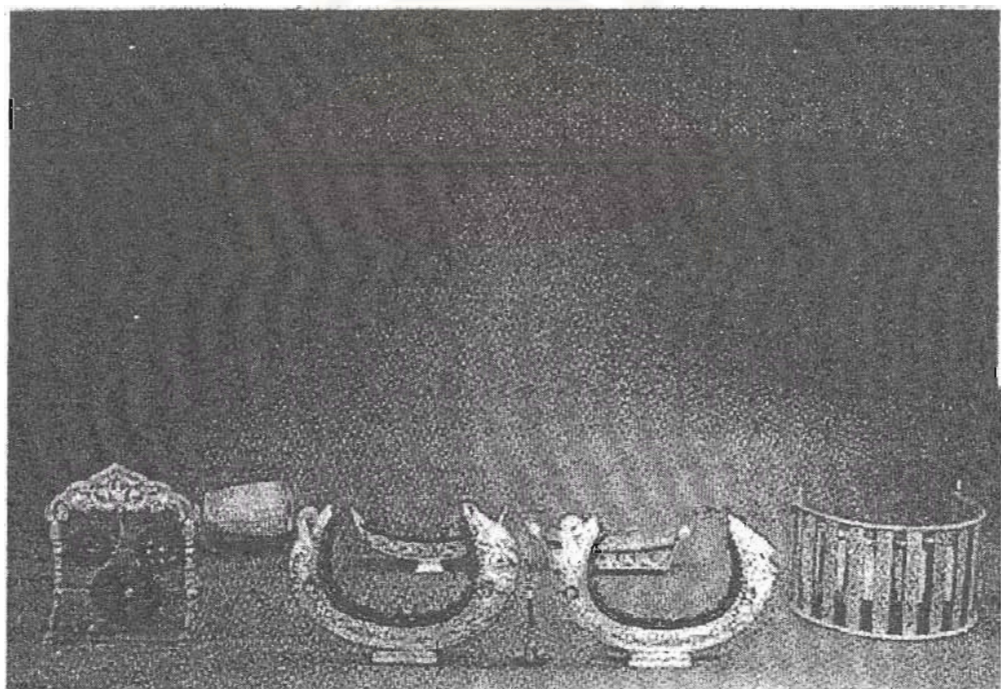
โขนสดเป็นการแสดงนาฏศิลป์ไทยชนิดหนึ่งที่มีรูปแบบศิลปะ 3 ชนิดมาผสมผสานกัน ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น ดังนั้นองค์ประกอบสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ เครื่องดนตรี ประกอบการแสดงเพื่อให้เกิดความบันเทิงและเสียงไพเราะของทำนองเพลง ตลอดจนตัวละครที่ใช้ประกอบเนื้อเรื่องดำเนินทำนอง เครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดงโขนสด เช่น ปี่พาทย์เครื่องห้า ปี่พาทย์เครื่องคู่ หรือปี่พาทย์มอญ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคาการแสดงและงบประมาณของทางคณะเจ้าภาพ และยังมีเครื่องประกอบเครื่องจิ้งหะ ได้แก่ กลองโทน กลองตุ๊ก ชลุตย ฉิ่ง ฉาบ กรับ เพื่อให้เกิดความบันเทิงยิ่งขึ้น ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านข้างมุมขวาของเวทีและเครื่องดนตรีประกอบจิ้งหะจะตั้งทางมุมขวาของเวทีบริเวณด้านหลังหรือที่พักนักแสดง เพราะผู้บรรเลงเครื่องดนตรีประกอบจะใช้นักแสดงที่ว่างจากบทบาทการแสดงหน้าเวที

ภาพที่ 137 วงปี่พาทย์เครื่องห้า

ภาพที่ 138 วงปี่พาทย์เครื่องคู่

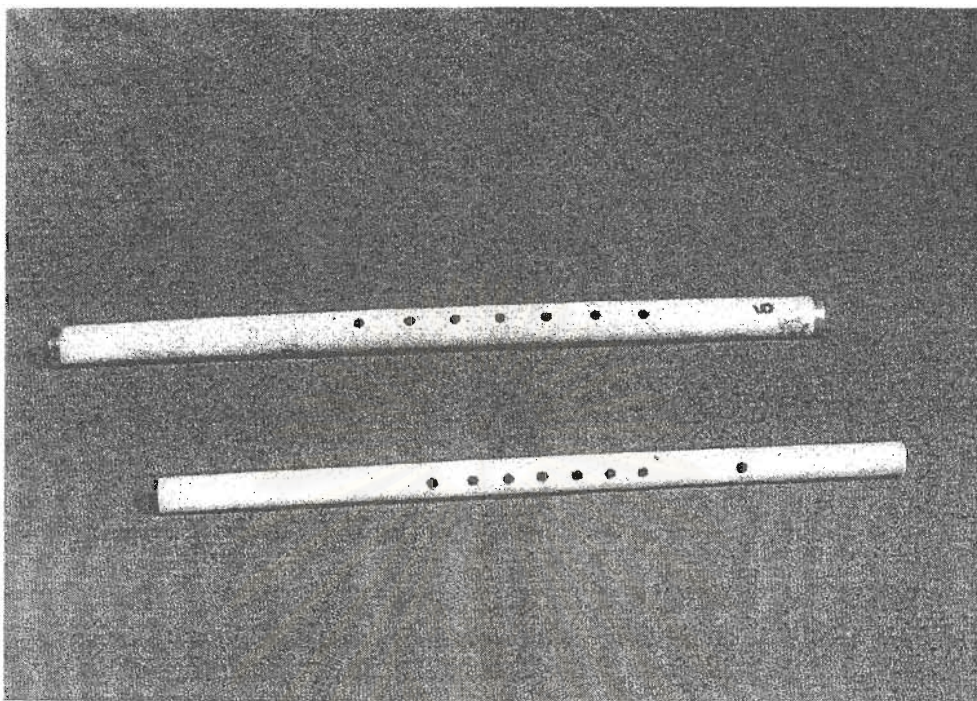
ภาพที่ 139 วงปี่พาทย์มอญ

ภาพที่ 140 กลองโทน

ภาพที่ 141 กลองตุ๊ก

ภาพที่ 142 ซลุ่ย

3.9 การพากย์ – เจรจา เพลงร้อง

การแสดงโขนสด ผู้แสดงจะเป็นผู้ร้องและเจรจาเอง โดยอาศัยจังหวะรับส่งของโขนและกลองตุ๊กเป็นหลัก เพราะผู้แสดงจะเปิดหน้าใส่หัวโขนเพียงครึ่งหน้า ผิดกับการแสดงโขนที่ต้องอาศัยผู้พากย์และขับร้องบทให้ กระบวนการร้องได้แบบอย่างมาจากลิเกและหนังตะลุง ใช้วิธีการด้นกลอนกันสด ๆ ให้มีทำนองมุ่งเน้นไปในทางตลกขบขันและให้ทันยุค ทันสมัย ซึ่งอาจจะมีคำหยาบคายอยู่บ้าง ทั้งนี้เพื่อให้คล้อยตามความต้องการของผู้ชมเป็นสำคัญด้วย กระบวนการร้องของโขนสด จะเริ่มตั้งแต่เมื่อผู้แสดงออกนั่งเตียงบ่อน้ำจนปีพาทย์ทำเพลงหยุดแล้ว ตัวแสดงจะร้อง ขณะที่ตัวแสดงร้องนั้นก็จะมีโขนตีคลอไปตลอดมีจังหวะหนัก - เบา ตามจังหวะการร้อง คือขณะที่เอ่ยเนื้อ โขนจะตีเบา แต่พอหมดเนื้อจะมีเว้นจังหวะหายใจหรือเพื่อให้คิดเนื้อในท่อนต่อไปก็ตาม โขนก็จะตีหนักมือขึ้นหน่อย ตอนขึ้นต้นร้องขึ้น "ออ" นำก่อน แล้วจึงร้องเนื้อเวลาจบก็ต้องจบลงด้วย "ออ" เช่นกัน เพื่อเป็นสัญญาณให้คนตีโขนรู้ แต่ถ้าจะไม่ลง "ออ" ก็ต้องกระทกปลาย เช่นเนื้อร้องมีว่า "ให้หลากແหลกແปลกใจเป็นหนักหนา" ถ้าจะไม่ลง "ออ" ก็ต้องร้องซ้ำตรงปลายว่า

“เอ๊ยเป็นนักรักหน้า” อีกครั้งหนึ่งโทนก็จะลง วิธีร้องแบบนี้มักใช้แต่ด้วยยักษ์ ตัวละครตัวอื่นจะไม่นิยมใช้ พระ นาง และลิง จะนิยมใช้การร้องแบบรานิเกลิงของลิเก และจะลงท้ายด้วย “ออ”

ทำนองร้องมี 2 ทำนองคือ

ทำนองใน

เป็นทำนองที่ร้องกันในพื้นที่ภาคกลาง อันได้แก่ หนึ่งตะลุงแถบราชบุรี เพชรบุรี เป็นต้น ตัวละครที่ร้องทำนองนี้ คือพระ นาง และลิง ลักษณะการร้องจะร้องแบบลิเก สำเนียงการร้องแบบคนภาคกลาง

ตัวอย่างบทร้องทำนองใน

จะกล่าวกลับเล่าเรื่องถึงเมืองยักษ์ กล่าวถึง ทศพัทตรีสิทธิ์ศักดิ์ยักษ์ สะ เออ สะ เออ เอ้ย
ประทับอยู่ลงกาธานี แสนสุขฤดีเสียเป็นยิ่งนัก ออ ออ เอ้ย

ทำนองนอก

เป็นทำนองหนึ่งตะลุงปักซี่ได้ ด้วยยักษ์จะร้องทำนองนี้ แต่ก็ไม่เหมือนหนึ่งตะลุงปักซี่ได้นัก เพียงแต่คล้าย ๆ เท่านั้น จะเป็นสำเนียงการร้องแบบทางใต้

ตัวอย่างบทร้องทำนองนอก

“เออ จะกล่าวกลับเล่าเรื่องถึงเมืองยักษ์ กล่าวถึงทศพัทตรี สิทธิ์ศักดิ์ ยักษ์ ประทับอยู่
ลงกาธานี แสนสุขฤดีเป็นยิ่งนัก แม่คุณ เอ้ย เออ เอ่อ เออ เอ่อ เออ เอ่อ เอ้ย เออ สะ เออ สะ เออ สะ
เออ เอ้ย

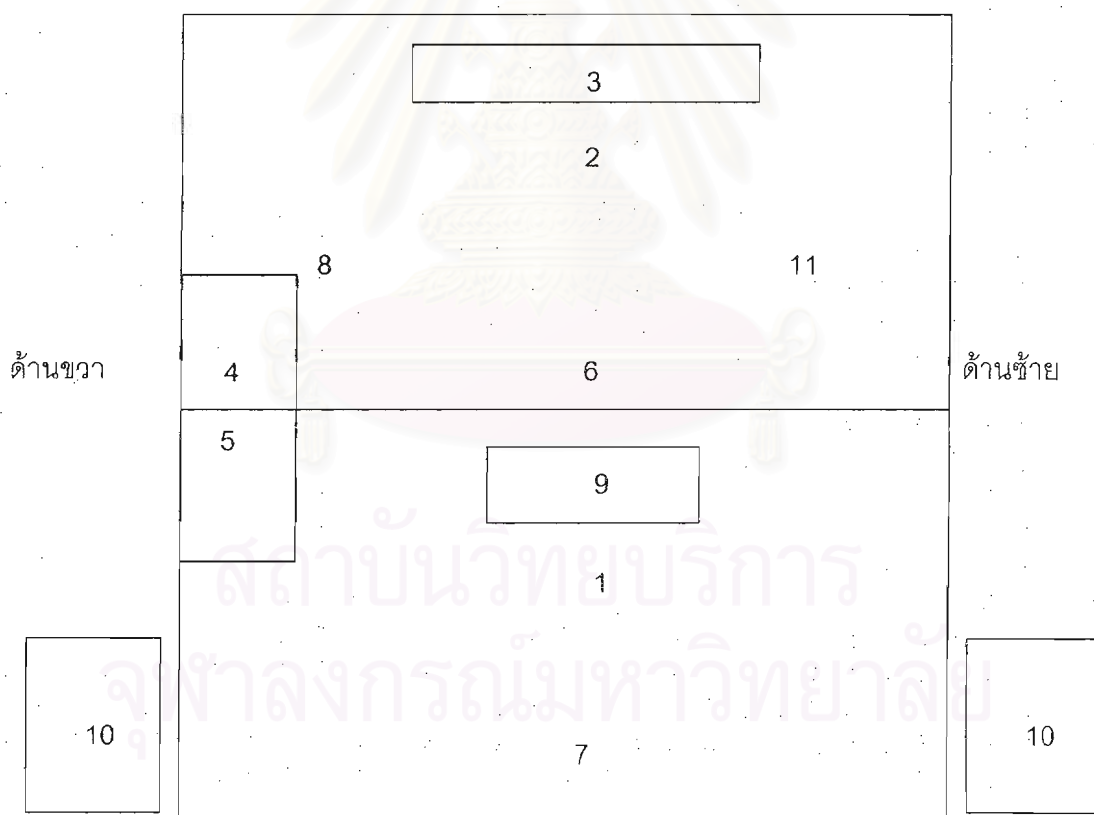
ในอดีตมีการร้องแบบทำนองนอก เพราะรับอิทธิพลการร้องมาจากหนึ่งตะลุงทางปักซี่ได้มีสำเนียงการร้องเป็นภาษาใต้ ต่อมาเมื่อ ไซนสอดได้รับความนิยมแพร่หลายจึงปรับปรุงให้มีสำเนียงการร้องแบบทำนองใน ซึ่งมีสำเนียงร้องแบบหนึ่งตะลุงภาคกลาง และทำนองกลายเป็นจากสำเนียงทางภาคใต้ เพราะเหตุได้รับอิทธิพลการร้องมาจากลิเก ละครชาตรี และพื้นฐานภาษาการพูดภาษาท้องถิ่น แต่ก็มีบางตัวละครที่ยังใช้สำเนียงทำนองนอก แบบหนึ่งตะลุงอยู่เช่น ด้วยยักษ์ อีกสาเหตุหนึ่งของการร้องแบบทำนองนอกและทำนองในคือ นักแสดงด้วยยักษ์เป็นตัวละครที่มีความดุ ดัน แข็งแกร่ง เวลาร้องจึงใช้ทำนองเสียงแบบทำนองนอก คือ ร้องแบบสำเนียงทางภาคใต้ ส่วนพระ นาง และลิง นั้น ใช้ร้องแบบสำเนียงภาคกลาง

4.10 เวที จาก แสง สี เสียง

การแสดงโขนสดของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ซึ่งแต่เดิมนิยมใช้เวทีลิเกปลูกอยู่อย่างถาวรภายในบริเวณวัด ต่อมาได้มีการพัฒนาขึ้นเป็นเวทีที่สามารถประกอบขึ้นและสามารถเคลื่อนย้ายได้ มีลักษณะ ดังนี้

- เวทีรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีความกว้าง 9.50 เมตร โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ระดับชั้นที่ 1 กว้าง 3 เมตร ชั้นที่ 2 กว้าง 3 เมตร และชั้นที่ 3 กว้าง 3.50 เมตร ความยาว 18 เมตร ความสูงจากพื้น 1.50 เมตร และจากขอบเวทีถึงหลังคาสูง 6 เมตร

แผนผังเวทีการแสดงคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

12

- หมายเลข 1. พื้นที่เวทีการแสดง
2. ที่พักนักแสดง

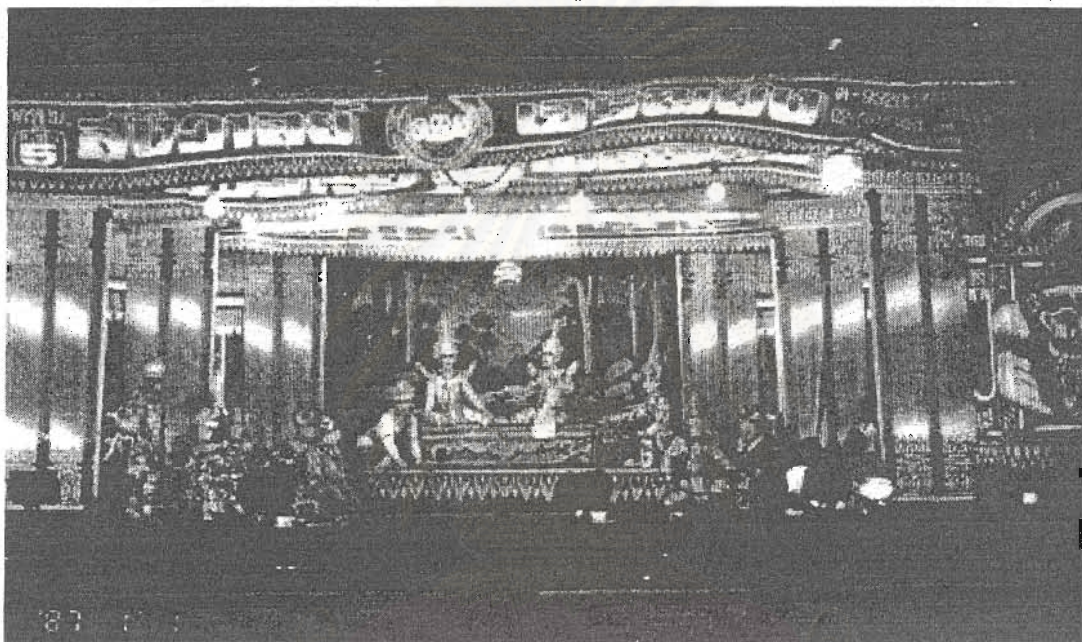
3. โต๊ะบูชาครูและศิระษะที่ใช้ในการแสดง
4. ปี่พาทย์
5. เครื่องเสียงตั้งอยู่บนพื้นดิน
6. ฉาก
7. ไฟสปอตไลท์
8. เครื่องดนตรีชาติตรี
9. เตียง
10. ลำโพง
11. บันไดขึ้น-ลง
12. คนดู

- ม่านหน้าเวที เขียนคำว่า โขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง เวทีช่อง 5 และวาดภาพ พระพรหมอยู่ตรงกลางด้านบน ประติมากรรมซ้ายของเวทีวาดภาพราหูอมจันทร์ ด้านขวาวาดภาพหนุมานอ้าปาก ด้านบนของขอบเวทีปักธงชาติ 1 ธง

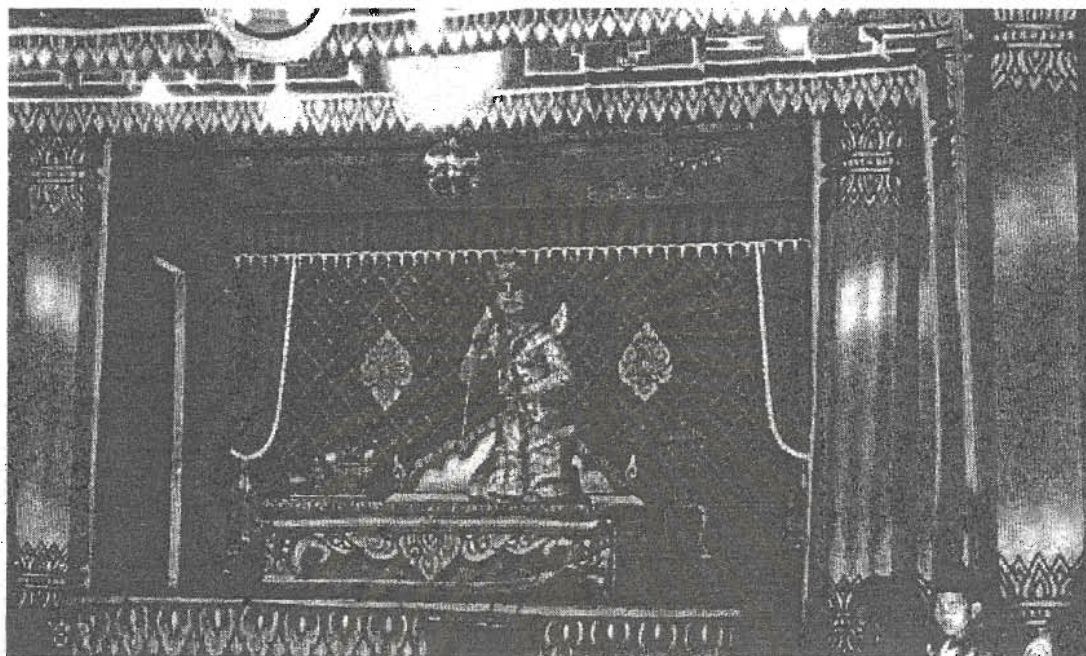
ภาพที่ 143 เวทีการแสดงโขนสด

- ฉากที่ใช้ประกอบการแสดง เช่น ฉากพลับพลา ฉากห้องพระโรง ฉากป่า เป็นต้น จะใช้การวาดภาพลงบนผืนผ้าใบ หรืออาจมีสิ่งประกอบฉาก เช่น ก้อนหิน ต้นไม้ กองไฟ ที่สามารถเคลื่อนย้ายได้เข้าไปประกอบด้วย สำหรับเตียงให้ตัวละครตัวเอกนั่งซึ่งจะอยู่กึ่งกลางของเวทีของ ชั้นที่ 1 ตลอด การใช้ฉากมีการเปลี่ยนแปลงตามท้องเรื่องโดยการปิดม่านด้านหน้าแล้วเปลี่ยนฉากตามต้องการ

ภาพที่ 144 ฉากพลับพลา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 145 ฉากห้องพระโรง

- แสง สี ใช้ดวงไฟมีลักษณะกำลังไฟแรงสูง เช่น สปอร์ตไลท์ ด้านซ้ายและขวาของมุมด้านบนเวที ไฟราวแขวนไว้ด้านบนของเวทีมีสีต่าง ๆ เช่น แดง เหลือง น้ำเงิน เขียว ม่วง เมื่อใช้สองที่ตัวละครทำให้เกิดความสวยงาม นอกจากนี้ยังใช้เทคนิคทางวิทยาศาสตร์ เช่น น้ำแข็งแห้ง ในตอนที่ตัวละครเหาะเหินเดินอากาศ หรือกระทำพิธี

- เสียง ใช้ลำโพงและเครื่องเสียงซึ่งมีกำลังขับสูง ไมโครโฟนห้อยจากด้านบนเวที มีกระจายอยู่ทั่วตามจุดต่าง ๆ ประมาณ 6 ตัว

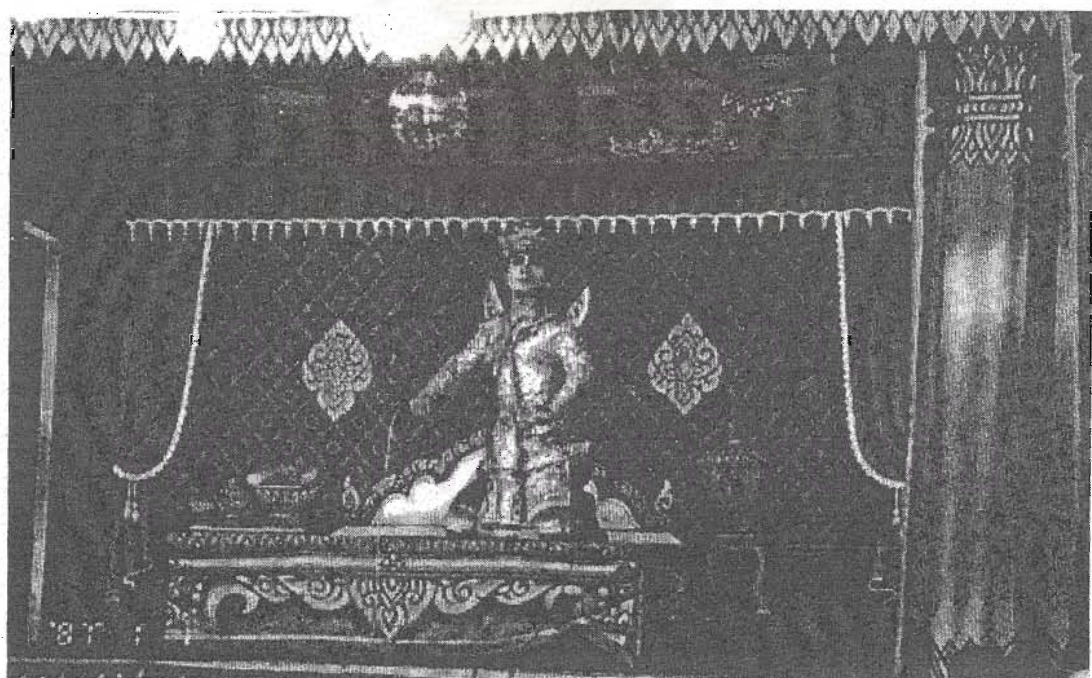
จะเห็นได้ว่าการแสดงโขนสดของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง มีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ประกอบเพื่อให้การแสดงมีความสวยงาม สร้างจินตนาการและความบันเทิงให้กับผู้ชมในส่วนของดนตรี เวที ฉาก และระบบแสง สี เสียง ทางคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ได้ติดต่อเข้ากับคณะผู้จัดสร้างเป็นประจำของคณะ คือ เครื่องดนตรี นายประทวน แก้วกมล อ. เมือง จ. อ่างทอง เวที ฉาก แสง เสียง คือ นายสุธรรม อ. แปดริ้ว จ. ฉะเชิงเทรา

4.11 อุปกรณ์การแสดง

ในการแสดงโขนสดนั้นนอกจากองค์ประกอบอื่นๆ แล้ว อุปกรณ์การแสดงก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การแสดงดูสมจริงและเพิ่มจินตนาการให้กับผู้ชมเข้าใจในการนำเสนอรูปแบบของการแสดง ทำให้เกิดความสวยงามในการนำอุปกรณ์ต่างๆ มาใช้ได้แก่

- เตี้ยง
- อาวุธ
- อุปกรณ์การเหาะ
- เตี้ยง เป็นอุปกรณ์ที่มีความสำคัญต่อการแสดงซึ่งจะวางไว้ด้านหน้าจากบริเวณ

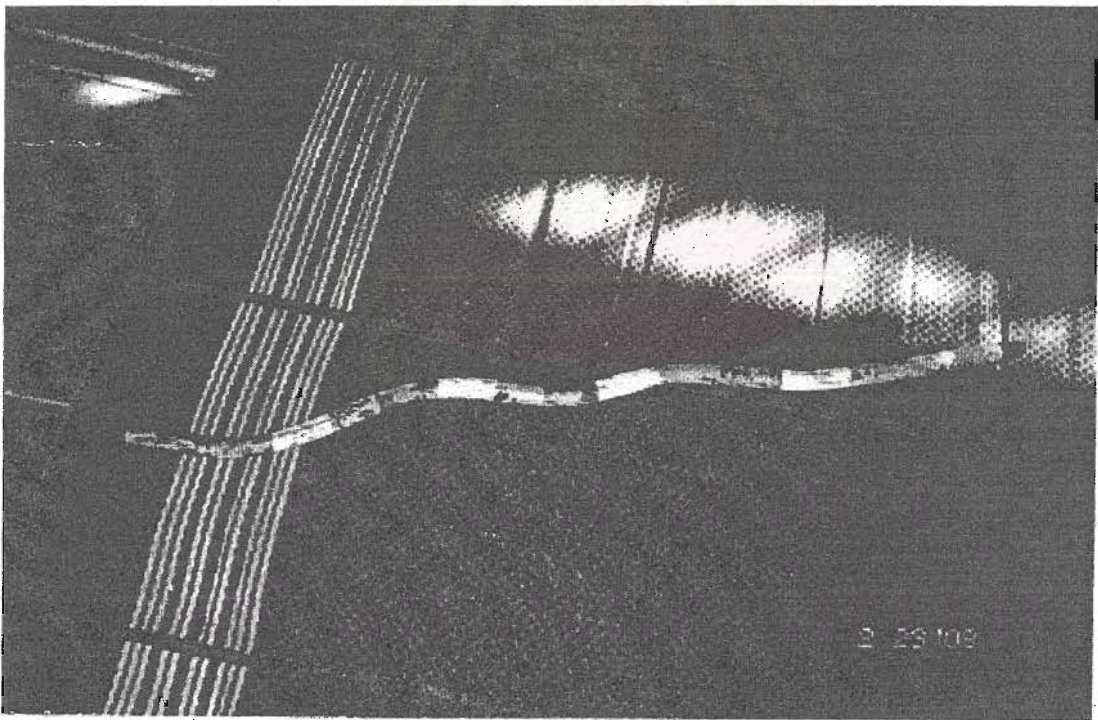
กึ่งกลางของเวที ลักษณะของเตี้ยงเป็นโครงสร้างที่ทำจากเหล็กปูทับด้วยไม้กระดานสำหรับส่วนที่ นั่ง ซึ่งมีความสูงแบ่งเป็น 2 ระดับชั้น ชั้นล่างมีความยาว 3 เมตร กว้าง 1 เมตร ชั้นบนมีความยาว 2 เมตร กว้าง 1 เมตร ด้านหน้าใช้ผ้าเขียนลวดลายไทย ทิ้งห้อยลงมาเพื่อปิดบังโครงเหล็กด้านใน และให้เกิดความสวยงาม โดยเตี้ยงจะวางไว้กึ่งกลางเวทีโดยไม่มีการเคลื่อนย้าย ซึ่งเตี้ยงที่ใช้ในการแสดงโขนสดจะสามารถสมมติหรือใช้ในการแสดงได้ในหลายๆ รูปแบบ เช่น ที่พัก อาศรม บัลลังก์ ภูเขา เป็นต้น ซึ่งจะมีรูปแบบของฉากด้านหลังมาเป็นส่วนเสริมให้มีความสมจริงยิ่งขึ้น

ภาพที่ 146 เตี้ยงที่ใช้ในการแสดงจะถูกสมมติเป็นอุปกรณ์ประกอบฉากตามท้องเรื่อง

- อวรุช เป็นอุปกรณ์การแสดงที่ตัวละครแต่ละตัวถือเป็นอวรุชประจำกายใช้สำหรับป้องกันตัว ซึ่งมีความแตกต่างกันตามแต่ตัวละครในท้องเรื่อง ผู้แสดงจะสามารถนำอวรุชมาใช้ในการแสดงเพื่อให้เกิดความสวยงามและสมจริงของการใช้อวรุชแต่ละชนิด ที่มีอยู่หลายชนิดด้วยกัน เช่น หอก ศร พระขรรค์ ดี่ กระบอง ดาบ เป็นต้น ผู้แสดงจะต้องจดจำว่าตัวละครใดใช้อวรุชประเภทใด เช่น หนุมานถือตรี พระรามถือศร พระลักษมณ์ถือพระขรรค์ ฤาษีถือไม้เท้า ตัวตลกถือดาบ อวรุชที่ใช้ในการแสดงจะช่วยให้ตัวละครสามารถนำมาใช้ในการตีบท การตรวจพล การรบ การขึ้นลอย และนำมาประกอบท่าทางให้เกิดความสวยงามขณะแสดงได้

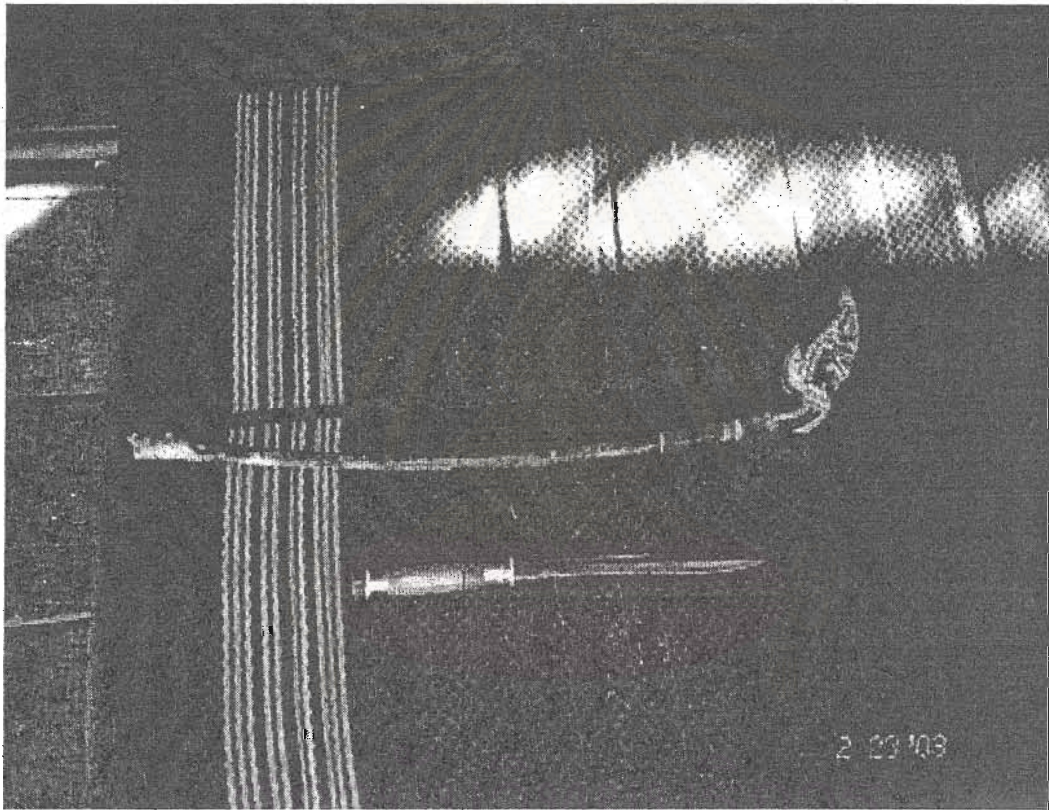
ไม้เท้า สำหรับตัวแสดงฤาษี ทำจากหวายนำมาตัดให้มีลักษณะงอและโค้งมีความยาว 1.20 เมตร ทาสีน้ำมัน สีแดง สีขาว และสีเหลือง ระบายสลับกันเป็นช่วงๆ

ภาพที่ 147 ไม้เท้า ทำจากหวาย สำหรับตัวฤาษี

ศร สำหรับตัวแสดงพระราม ทศกัณฐ์และตัวละครบางตัว ทำจากหวายตัดให้มีส่วนโค้ง มีความยาว 1 เมตร ทาสีแดงบริเวณส่วนปลายใช้หนังเขียนเป็นรูปหัวพญานาคลงลายทอง ใช้ผ้าแก้วสีชมพูเข้มผูกไว้บริเวณหัวศรจากการนำเข้าพิธีไหว้ครูแล้ว

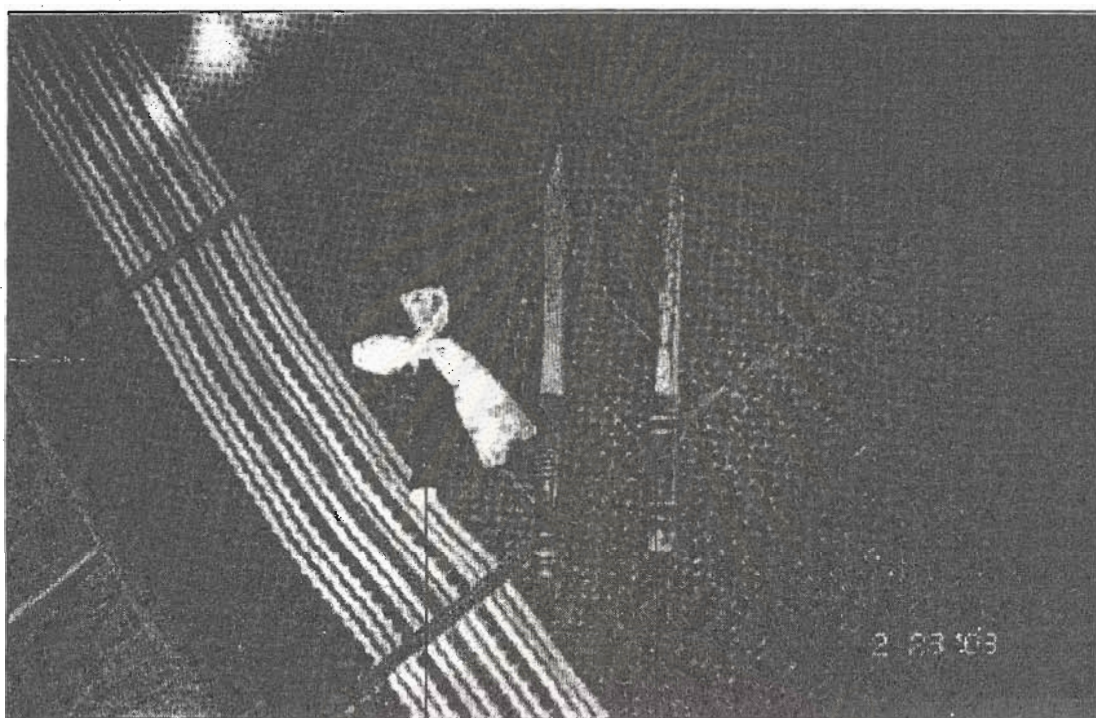
พระขรรค์ สำหรับตัวแสดงพระลักษมณ์ และลิงบางตัว ทำจากไม้กลึงหรือสแตนเลส มีด้ามจับและทาสีเทาที่ปลายอาวุธต่อจากด้ามจับ พระขรรค์พระลักษมณ์มีความยาว 20 นิ้ว พระขรรค์ลิงมีความยาว 15 นิ้ว

↓ 1 ↓ 2
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 148 ศรและพระขรรค์พระลักษมณ์

- ตี สำหรับตัวแสดงหนุมาน ทำจากเหล็กหรืออลูมิเนียมเป็นลักษณะของสามง่าม มีด้ามถือเป็นไม้ทาสีดำ มีความยาว 10 นิ้ว ใช้ผ้าลูกไม้ผูกเหนือบริเวณด้ามจับ

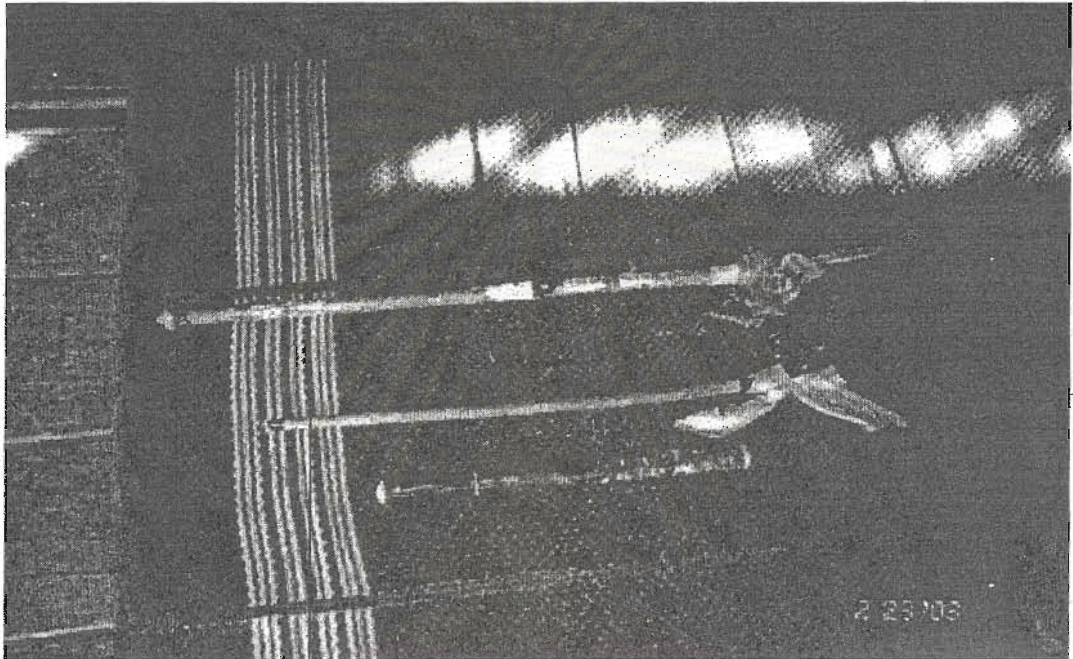
1

2

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 149 1. ตีหนุมาน 2. พระขรรค์ลึง

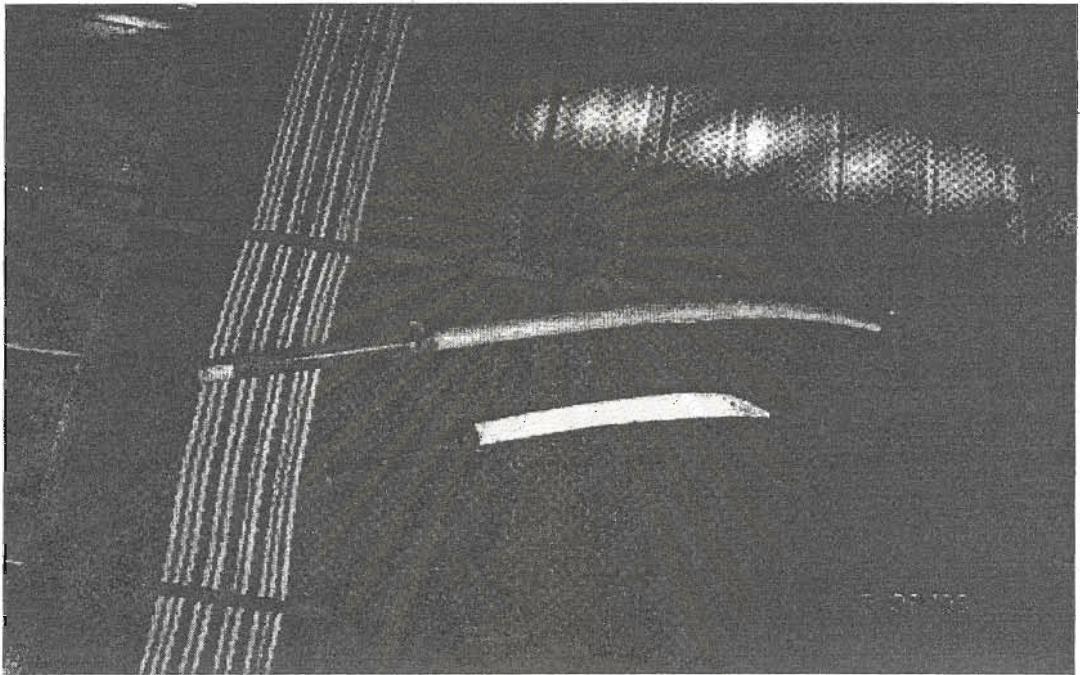
- หอก สำหรับตัวแสดงกุ่มภกรรณ ทำจากไม้กลึงมีลักษณะกลมทาสีเทาช่วงปลายหอก มีลักษณะแบน มีความยาว 1.80 เมตร มีผ้าสีทองผูกบริเวณปลายหอก
- กระบอง สำหรับตัวแสดงเสนายักษ์ ทำจากไม้กลึงมีลักษณะกลม ช่วงด้ามจับทาสีดำ ส่วนปลายทาสีแดง มีความยาว 16 นิ้ว

ภาพที่ 150 1. หอก 2. ศร 3. กระบอง ของผู้แสดงตัวยักษ์

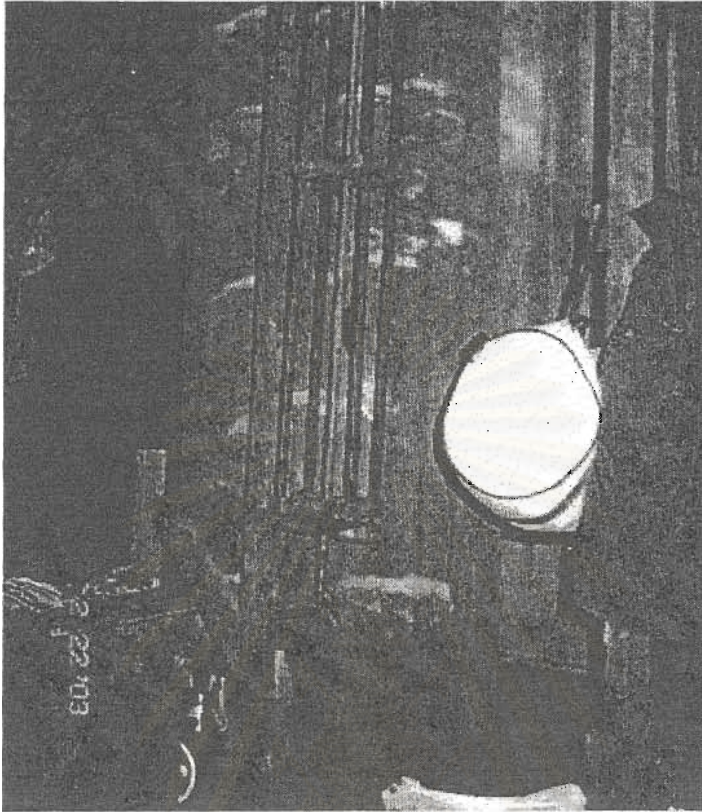
สถาบันวิทย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ดาบ สำหรับตัวแสดงเสนาหรือตัวตลก ทำจากไม้หรือหวายทาสีเทา บริเวณด้ามจับทาสีดำหรือแดง มีความยาวประมาณ 80 เซนติเมตร

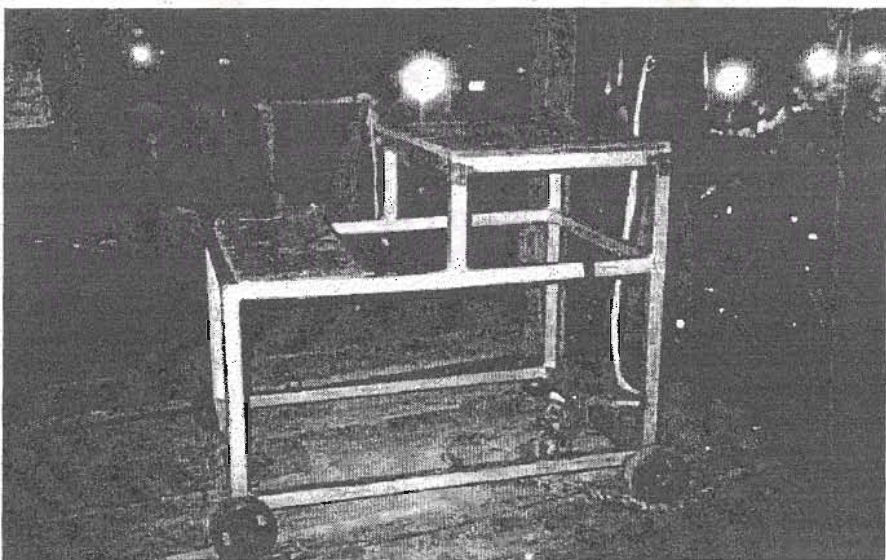

ภาพที่ 151 ดาบ สำหรับผู้แสดงตัวเสนาหรือตลก

- อุปกรณ์การเหาะ เนื่องจากในการแสดงโขนสด เนื้อเรื่องมีการต่อสู้ เหาะเหิรเดินอากาศที่มีอยู่หลายๆ ตอนด้วยกัน ทางคณะสังวาลย์เจริญยิ่งจึงได้คิดอุปกรณ์ต่างๆ ใช้ในการเหาะของตัวละคร ลักษณะของการเหาะจะเป็นการจัดฉากให้เป็นฉากท้องฟ้าโดยจะมีอุปกรณ์ของฉากที่เป็นผ้าผืนยาวเขียนเป็นรูปก้อนเมฆ และมีกำป็น ทำด้วยไม้เป็นแกนสำหรับหมุนให้ฉากก้อนเมฆมีการเคลื่อนที่เหมือนท้องฟ้า และใช้หลอดไฟนีออนสะท้อนแสง (Black Light) จากนั้นผู้แสดงที่จะทำการเหาะ จะยืนหรือนั่งบนเก้าอี้ที่มีลูกล้อทำขึ้นมาโดยเฉพาะใช้เชือกผูกบริเวณหัวและท้ายไว้สำหรับดึง ตัวแสดงทำท่าอยู่บนเก้าอี้แล้วจะมีคนดึงเก้าอี้ทางด้านข้างทั้งสองด้านเพื่อคอยดึงเก้าอี้ไป-กลับ ให้ตัวละครได้เปลี่ยนหรือสลับกันเหาะผ่านฉากและจะมีผู้แสดงด้านหลังเวทีจะคอยจุดดอกไม้ไฟเพื่อให้เกิดควันและแสงจากจากดอกไม้ไฟ ทำให้เกิดความตื่นตาตื่นใจมากยิ่งขึ้น

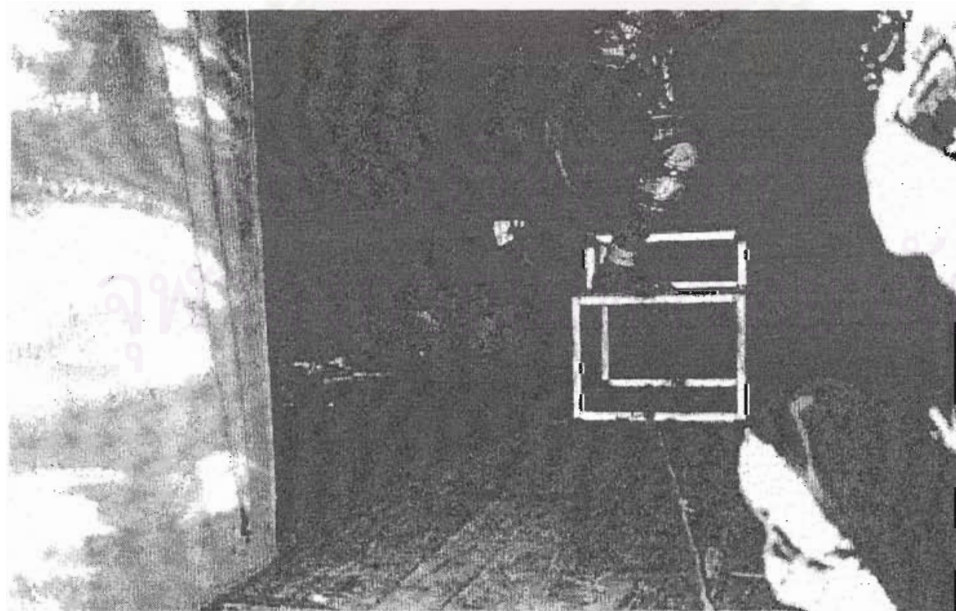
ภาพที่ 152 กำปั้นที่ใช้หมุนโดยมีฉากรูปก้อนเมฆคลุมกำปั้นทำให้ดูเหมือนท้องฟ้าที่มีก้อนเมฆเคลื่อนไหว

ภาพที่ 153 แก้อิมมีล้อเลื่อนสำหรับตัวละครนั่งหรือยืนโดยจะดึงจากด้านหนึ่งไปอีกด้านหนึ่ง

ภาพที่ 154 ขณะทำการแสดงจากเหาะจะมีผู้ตั้งด้านข้างเวทีทั้ง 2 ด้าน ให้เห็นตัวละครเหมือนเหาะลอยอยู่กลางท้องฟ้า

ภาพที่ 155 ตัวละครที่อยู่ด้านหลังเวที จะจุดดอกไม้ไฟเพื่อให้เกิดควันและแสงสว่างจากดอกไม้ไฟ

4.12 โอกาสและสถานที่แสดง

การแสดงโขนสดของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ซึ่งได้รับการว่าจ้างหรือได้รับเชิญให้แสดงในโอกาสต่าง ๆ ทั้งในเวลากลางวันและเวลากลางคืน ซึ่งการแสดงที่ได้มีรูปแบบและมีการจัดสร้างเวทีของคณะจะแสดงในเวลากลางคืน เริ่มตั้งแต่เวลาประมาณ 19.30 – 24.00 น. ส่วนการแสดงในเวลากลางวันมักเป็นการแสดงในโอกาสพิเศษหรือเป็นการสาธิตและยังสามารถแสดงในโอกาสต่าง ๆ ได้อีก เช่น งานเฉลิมฉลองสมโภชวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว งานแสดงทางสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 สนามเป้า รวมไปถึงงานแสดงเผยแพร่สาธิตตามสถาบันการศึกษา หน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน และงานปลีกย่อยที่ประชาชนผู้ชมจ้างไปแสดง เช่น งานบุญประเพณีตามเทศกาลต่าง ๆ งานฌาปนกิจศพ เป็นต้น

4.13 การจัดการและหน้าที่ปฏิบัติภายในคณะ

การแสดงโขนสดของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง มีการจัดการแสดงให้กับเอกชนและรัฐบาล โดยก่อนการแสดงจะมีการทำสัญญาว่าจ้าง เช่น

- ภาคเอกชน หลังจากได้ติดต่อตกลงกันเป็นที่เรียบร้อยแล้วจะต้องมีการทำสัญญาผูกมัดโดยวิธีการ ดังนี้

เจ้าของคณะ คือ นายปรีชา เจริญยิ่ง เป็นผู้ประเมินราคา สมมติว่าการแสดงครั้งหนึ่งในราคา 60,000 บาท จะต้องวางมัดจำประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ หรือประมาณ 10,000 บาท ซึ่งจะใช้เวลาแสดงทั้งหมด 4 ชั่วโมง และจะต้องไปดูสถานที่ ณ สถานที่แสดงด้วยตนเอง และในวันแสดงเมื่อการแสดงเริ่มไปประมาณ 2 ชั่วโมง เจ้าของงานจะต้องนำเงินส่วนที่เหลือจากการวางมัดจำมาจ่ายจนครบ

สำหรับการรับประทานอาหาร เจ้าของงานเป็นผู้รับผิดชอบทั้งสิ้น คือ เมื่อคณะไปถึงที่แสดงจะต้องเลี้ยงอาหาร 1 มื้อ เมื่อถึงเวลา 17.00 น. เจ้าของงานจะต้องเลี้ยงอาหาร 1 มื้อ และเวลา 22.00 น. เลี้ยงอาหารว่าง (ประเภทข้าวต้ม) 1 มื้อ

- ภาครัฐบาล จะมีการว่าจ้างเป็นลายลักษณ์อักษรจากหน่วยงานนั้น ๆ สำหรับการรับประทานอาหาร ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและข้อตกลงของการว่าจ้าง เช่น การจัดเลี้ยงของผู้ว่าจ้างหรือการจัดหารับประทานเอง โดยได้รับเงินค่าอาหารต่างหาก

ค่าใช้จ่ายภายในคณะโดยประมาณการของนายปรีชา เจริญยิ่ง ซึ่งประกอบด้วย

- ค่าเครื่องแต่งกาย	5,000 บาท
- ค่าตัวนักแสดง ดังนี้	
1. พระราม พระลักษมณ์ ทศกัณฐ์ นาง คนละ 1,500	6,000 บาท
2. หนุมาน	2,000 บาท
3. เปาวนาสูร มโหธร พิณก พญาวานร ตลก คนละ 1,000	8,000 บาท
4. ลีปแปดมงกุฎ เสนายักษ์ คนละ 500	8,000 บาท
- ค่าเวที	5,000 บาท
- แสง สี เสียง	3,000 บาท
- ดนตรี	5,000 บาท
- น้ำมันเชื้อเพลิง	3,000 บาท
- เบ็ดเตล็ด	2,000 บาท
รวมทั้งสิ้น	47,000 บาท

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการแสดงโขนสดของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง มีการจัดการเมื่อมีการแสดงแต่ละครั้ง ประมาณ 60,000 บาท มีค่าใช้จ่ายโดยประมาณทั้งสิ้น 47,000 บาท เหลือค่าใช้จ่ายสำหรับเจ้าของคณะ 13,000 บาท ทำให้เห็นได้ว่าธุรกิจการจัดการแสดงโขนสดในปัจจุบันเป็นอาชีพที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้

- หน้าที่ปฏิบัติภายในคณะ

คณะสังวาลย์เจริญยิ่งเมื่อมีการแสดงจำเป็นที่จะต้องมีผู้ปฏิบัติหน้าที่และนักแสดงในแต่ละครั้งประมาณ 40-50 คน โดยแต่ละคนจะมีหน้าที่ในความรับผิดชอบเป็นของตนเองตามความถนัดและความสามารถที่ได้รับมอบหมาย เช่น

หัวหน้าคณะ ทำหน้าที่ติดต่อประสานงาน อัตราค่าจ้างที่จะต้องจ่ายให้กับผู้ปฏิบัติ หน้าที่ทุกคนเป็นผู้มีอำนาจมากที่สุดในคณะทั้งก่อนการแสดง ขณะแสดง และหลังจบการแสดงโดยหัวหน้าคณะจะต้องเป็นผู้กำกับการแสดงคอยแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในขณะแสดงเป็นผู้ตัดสินใจและรับผิดชอบการแสดงทั้งหมดซึ่งในบางครั้งอาจมีส่วนร่วมเป็นผู้แสดงด้วย

นักแสดง ทำหน้าที่รับผิดชอบต่อตัวแสดงที่ตนได้รับมอบหมายการปฏิบัติตามเวลาที่กำหนดโดยเริ่มจากสถานที่นัดหมาย การแต่งหน้าและแต่งตัวด้วยตนเองหรือในบางครั้งนักแสดงบางคนที่มีความสามารถในการติดตั้งหรือประกอบฉากเวทีก่อนทำการแสดงหรือในขณะแสดงผู้มีความสามารถในด้านดนตรีก็จะต้องคอยตีโทน กลองตุ๊กหรือเครื่องประกอบจังหวะอื่นๆ อยู่ทางด้านหลังของเวที ใน

ขณะที่ต้นเสร็จสิ้นหรือหยุดพักการแสดงหน้าเวทีหรือพูดบรรยายให้กับตัวแสดงที่แสดงอยู่ด้านหน้าเวทีในการดำเนินเรื่อง

เจ้าหน้าที่เครื่องแต่งกาย ทำหน้าที่รับผิดชอบในการจัดเตรียมเครื่องแต่งกายให้กับ นักแสดง โดยจัดแบ่งเป็นหมวดหมู่ อย่างเป็นระเบียบให้กับนักแสดงแต่ละคนและคอยช่วยเหลือ นักแสดงบางคนที่ยังไม่สามารถแต่งตัวได้ด้วยตนเอง เป็นผู้คอยจัดเก็บชุดเครื่องแต่งกายเมื่อ ผู้แสดงเสร็จสิ้นภาระกิจการแสดงแล้วและในบางครั้งจะมีหน้าที่คอยเปลี่ยนฉากการแสดงตาม ห้องเรื่องและจัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการแสดงให้กับนักแสดงร่วมกับเจ้าหน้าที่เวทีด้วย

เจ้าหน้าที่เวที มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดตั้งเวทีตามที่ผู้กำกับการแสดงหรือหัวหน้าคณะเป็นผู้กำหนดทิศทางการทำการปลูกสร้างเวทีติดตั้งระบบไฟ แสง สี เสียง ฉาก ให้ตรงตามที่หัวหน้าคณะเป็นผู้กำหนด ตรวจสอบความเรียบร้อยของเวทีทั้งด้านหน้าและด้านหลังในส่วนของที่พักนักแสดงเพื่อความสะดวกในการใช้พื้นที่ตลอดจนจัดเตรียมชั้นสำหรับวางศิระษะครู ศิระษะที่ใช้แสดง บริเวณที่พักนักแสดงด้านหลังเวทีและพื้นที่ในการบรรเลงดนตรี ซึ่งอยู่ทางด้านขวาของเวที เมื่อจบการแสดงแล้ว เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดเก็บอุปกรณ์ต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

นักดนตรี มีหน้าที่รับผิดชอบในการบรรเลงดนตรีให้กับการแสดงโดยเริ่มจากการจัดเตรียมอุปกรณ์ดนตรีจัดวางไว้ในส่วนพื้นที่ทางด้านขวาของเวทีเมื่อถึงเวลาทำการแสดงเริ่มจากการบรรเลงเพลงใหม่โรง โดยจะเริ่มเวลา 19.00 น. ต่อจากนั้นจึงเริ่มบรรเลงการแสดงต่อไปตามลำดับ ผู้บรรเลงดนตรีระนาดเอก เป็นผู้ที่มึบทบาทสำคัญในการเลือกใช้เพลงที่จะบรรเลงและเป็นผู้นำในการบรรเลงประกอบการแสดงต้องเป็นผู้มีไหวพริบปฏิภาณมีความรู้ความสามารถในทางดนตรีและตีบรรเลงประกอบให้กับนักแสดงที่จะสามารถเลือกร้องเพลงไทยเดิมต่างๆ ตามที่ นักแสดงสามารถปฏิบัติได้โดยนักดนตรีจะต้องบรรเลงประกอบการร้องหรือในบางครั้งต้องใช้ความสามารถในการบรรเลงนำหรือช่วยเหลือนักแสดงที่มีความสามารถน้อยหรือหลงลืมท่วงทำนองเพลงไปบ้าง

4.14 สรุปองค์ประกอบการแสดงโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

การแสดงโขนสดมีองค์ประกอบในส่วนของพิธีกรรม เช่น การไหว้ครูเพื่อบูชาเทพเจ้า หรือครูบาอาจารย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การคำนับครูก่อนการถ่ายทอดหรือรับตัวเป็นศิษย์ พิธีไหว้ครูเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำปี เพื่อแสดงความกตัญญูและขอขมาลาโทษและเป็นการชุมนุมของสมาชิกในคณะก่อให้เกิดความสามัคคี

เรื่องที่ใช้แสดง นิยมแสดงเรื่องรามเกียรติ์ โดยนำเค้าโครงเรื่องมาหรืออาจมีการแต่งเติมเนื้อเรื่องหรือตัวละครบางตัวเพื่อให้มีบทบาทและสร้างความสนุกสนาน ตอนที่นิยมแสดงได้แก่ ตอนศึกกุมภกรรณ ศึกทศพิณ หนุมานเผาหลงกา ลีดาลอญแพ ศึกไมยราพ และทศกัณฐ์ขย้ำ

เครื่องแต่งกาย เป็นการประดิษฐ์เครื่องแต่งกาย แต่งยื่นเครื่องเช่นเดียวกับการแสดงโขน แต่ไม่ปราณีตเท่า การสวมศีรษะสวมเพียงหน้าผากเปิดด้านหน้าไว้สำหรับตัวละครร้องและเจรจาเอง ซึ่งคณะสังวาลย์เจริญยังเป็นคณะที่ประดิษฐ์เครื่องแต่งกายเป็นของตนเอง มีการคิดประดิษฐ์ชุดเครื่องแต่งกายสำเร็จรูปเพื่อประหยัดเวลาและสะดวกในการแต่งกายของผู้แสดง

เครื่องดนตรี ใช้วงปี่พาทย์เครื่องห้า เครื่องคู่ เครื่องใหญ่ หรือวงปี่พาทย์มอญ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับงบประมาณของเจ้าภาพและมีเครื่องดนตรีประกอบเรียกว่า วงฆาตรี และเครื่องประกอบจังหวะ

การพากย์ - เจรจา และเพลงร้อง ผู้แสดงจะเป็นผู้ร้องและพากย์ - เจรจา ด้วยตนเอง การพากย์มีลักษณะเช่นเดียวกับการแสดงโขน การร้องมี 2 ทำนอง คือ ทำนองนอก ซึ่งมีสำเนียงเช่นเดียวกับการแสดงหนังตะลุงปักษ์ใต้ ทำนองใน เป็นการร้องซึ่งมีสำเนียงทางภาคกลาง

ฉาก แสง สี เสียง การแสดงมีการปลูกสร้างเวทีด้วยโครงเหล็กที่มีมาตรฐาน มีฉากที่เปลี่ยนแปลงตามท้องเรื่อง ระบบเสียง ใช้เครื่องส่งที่มีกำลังส่งสูง แสง สี และเทคนิคต่างๆ นำมาใช้เพื่อให้เกิดความตื่นตาตื่นใจแก่ผู้ชม

อุปกรณ์การแสดง จะใช้เตียงซึ่งวางอยู่กึ่งกลางของเวที และอาวุธของผู้แสดง มีการกำหนดอย่างเป็นมาตรฐาน

โอกาสและสถานที่แสดง แสดงในงานรื่นเริง เฉลิมฉลองต่างๆ งานฌาปนกิจศพ รวมไปถึงงานแสดงเผยแพร่สาธิตตามหน่วยงานรัฐบาลและเอกชน

ธุรกิจการจัดการ มีการทำสัญญาว่าจ้างการแสดง ค่าใช้จ่ายต่อการแสดงแต่ละครั้งประมาณ 60,000 บาท โดยมีผู้ปฏิบัติหน้าที่ประมาณ 40-50 คน ซึ่งได้รับค่าตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบแตกต่างกัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

วิเคราะห์การแสดงประเภทต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงโขนสด

การแสดงโขนสดเป็นมหรสพพื้นบ้านที่นำเอาศิลปะแขนงต่างๆ มาผสมผสานกันเพื่อความบันเทิง เช่น การแสดงโขน การแสดงลิเก การแสดงหนังตะลุง การแสดงละครชาตรี จากการศึกษาและสังเกตการแสดงโขนสดในปัจจุบัน พ.ศ. 2544-2545 พบว่าองค์ประกอบของการแสดงประเภทต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงโขนสด ดังจะกล่าวไว้ในบทนี้ ได้แก่

- 5.1 การแสดงโขน
- 5.2 การแสดงลิเก
- 5.3 การแสดงหนังตะลุง
- 5.4 การแสดงละครชาตรี
- 5.5 สรุปวิเคราะห์การแสดงที่มีอิทธิพลต่อการแสดงโขนสด

การแสดงหนังตะลุง การแสดงโขน การแสดงลิเก การแสดงละครชาตรี ได้นำองค์ประกอบต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงโขนสด ของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ดังตารางต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 แสดงการแสดงผลที่มีอิทธิพลต่อการแสดงโขนสด

ประเภทการแสดง องค์ประกอบ การแสดง	การแสดง หนังตะลุง	การแสดงลิเก	การแสดงโขน	การแสดง ละครชาตรี
1. การคัดเลือก		✓	✓	✓
2. การฝึกหัดเบื้องต้น			✓	
3. การสืบทอด	✓	✓		✓
4. การไหว้ครู	✓	✓	✓	✓
5. เรื่องที่ใช้แสดง			✓	
6. การแต่งกาย			✓	✓
7. การแต่งหน้า		✓	✓	✓
8. เครื่องดนตรี		✓	✓	✓
9. เพลงร้องและพากย์-เจรจา	✓	✓	✓	✓
10. เวที ฉาก แสง เสียง		✓	✓	
11. อุปกรณ์การแสดง			✓	
12. โอกาสและสถานที่แสดง	✓	✓	✓	✓
13. พิธีกรรมก่อนการแสดง	✓	✓	✓	✓
14. การดำเนินเรื่อง		✓		✓
15. ทำรำ, ทำเดิน	✓	✓	✓	✓

จากตารางพบว่าการแสดงโขนสดได้รับอิทธิพลจากการแสดง 4 ประเภทคือ

1. การแสดงโขน
2. การแสดงลิเก
3. การแสดงหนังตะลุง
4. การแสดงละครชาตรี

การแสดงแต่ละประเภทได้ถูกนำมาใช้ในการแสดงโขนสดของคณะสังวาลย์เจริญยิ่งซึ่งอาจจะมี ความซ้ำซ้อนกันอยู่บ้างในบางองค์ประกอบหรือมีรูปแบบที่เหมือนกันโดยนำมาทั้งหมดหรือลักษณะที่คล้ายคลึงกันโดยนำมาใช้เพียงบางส่วน คือ

1. การแสดงโขน มีอิทธิพลต่อการแสดงโขนสดที่มีความเหมือนกันและคล้ายคลึงกันในด้าน ต่อไปนี้ คือ

- การคัดเลือกผู้แสดง

ในการคัดเลือกผู้แสดงให้หลักเกณฑ์เดียวกันกับการแสดงลิเก และการแสดงละครชาตรี คือ

ผู้แสดงเป็นตัวพระ มีใบหน้ารูปไข่ รูปร่างที่สูงโปร่ง

ผู้แสดงเป็นตัวนาง มีรูปร่างไม่สูงใหญ่เท่ากับตัวพระ ใบหน้ากลมหรือรูปไข่

ผู้แสดงเป็นตัวยักษ์ มีรูปร่างสูงใหญ่ ลำสัน

ผู้แสดงเป็นตัวลิงมีรูปร่างเล็ก กระฉับกระเฉง

ผู้แสดงที่เป็นตัวละครสำคัญจะต้องมีกระแสเสียงดังและชัดเจน สำหรับการร้องและพากย์-เจรจา ด้วยตนเอง

- การฝึกหัดเบื้องต้น

การฝึกหัดเบื้องต้นของโขนสดมีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกับการฝึกหัดเบื้องต้นของโขน เช่น การถีบเหลี่ยม การดัดลำตัว การเต้นเซ่น (เต้นเสา) การฝึกท่าพื้นฐานจะเน้นในเรื่องของการใช้อวัยวะส่วนขาและลำตัวเป็นสำคัญในการเดิน อวัยวะส่วนแขนและมือเน้นความสำคัญน้อยกว่าอวัยวะส่วนขาและลำตัว ส่วนวิธีการปฏิบัติแตกต่างจากการฝึกหัดเบื้องต้นของโขน เช่น การถีบเหลี่ยม การเต้น การใช้มือตั้งวง การขับร้องและพากย์-เจรจา ซึ่งได้อธิบายรายละเอียดไว้ข้างต้นแล้ว

- การไหว้ครู

ลักษณะการไหว้ครูสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

1. ไหว้ครูก่อนการแสดง มีลักษณะเช่นเดียวกันกับ การแสดงหนังตะลุง การแสดงลิเก และการแสดงละครชาตรี ดังได้อธิบายไว้ข้างต้นแล้ว

2. การบำเพ็ญกุศลทำบุญเลี้ยงพระ จะปฏิบัติในตอนเช้าเพื่อวัตถุประสงค์ คือ อุทิศส่วนกุศล ให้บิดามารดา ครูอาจารย์ที่ล่วงลับไปแล้ว และอีกประการหนึ่งคือ เป็นการรวมของศิษย์ภายในคณะของตนเพื่อสร้างความสามัคคี

- เรื่องที่ใช้แสดง

เรื่องที่ใช้แสดงคือ เรื่องรามเกียรติ์ โดยมีเค้าโครงเรื่องที่เหมือนกัน ส่วนการแสดงโขนสดจะมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่องบางส่วนหรือบทบาทของตัวละครบางตัวให้มีบทบาทมากขึ้น เช่น ตัวละครหนุมาย ตัวละครมัจฉาเนต เป็นตัวตลกที่มีบทบาทล้อเลียนจากตัวละครเดิม เพื่อเพิ่มความสนุกสนานและสามารถเพิ่มความตลกขบขัน

- การแต่งกาย

การแต่งกายเฉพาะตัวพระ ตัวยักษ์ และตัวลิง ลักษณะการสวมศีรษะของตัวยักษ์และตัวลิง คือ สวมศีรษะไว้เพียงหน้าผากเอียง 45 องศา ไปทางด้านหลัง ส่วนตัวพระสวมชฎา

ข้อแตกต่างที่ปรากฏชัดอีกประการหนึ่ง คือ ผู้แสดงเป็นตัวชมพูพานและองค์ตจะสวมศีรษะที่เรียกว่า ลิงไล่น้ำ "เพื่อสะดวกในการหกคะเมนตีลังกาและสามารถแยกออกเป็นตัวประกอบอื่นได้ สำหรับลิงที่มีเครื่องประดับศีรษะคือ สุครีพ เพียงตัวเดียวเท่านั้น เพื่อให้เห็นชัดว่าเป็นตัวพญาวานรของโขนสด" จากการสัมภาษณ์นายปรีชา เจริญยิ่ง ซึ่งผิดกับการแสดงโขนลิง ทั้งสองตัวนี้จัดอยู่ในประเภทของลิงพญา จะต้องมีการประดับศีรษะประกอบคือ ชมพูพานสวมมงกุฎยอดชัย องค์ตจะสวมมงกุฎยอดน้ำเต้า

- การแต่งหน้า

วิธีการแต่งหน้าของโขนสด คือ ตัวละครทุกตัวมีการแต่งหน้าเพื่อเน้นส่วนต่างๆ บนใบหน้าให้มีความเด่นชัดขึ้นและเหมือนกับตัวพระตัวนางของการแสดงโขน

- เครื่องดนตรี

ดนตรีที่ใช้สำหรับการแสดงโขนสด มีเป็พาทย์เหมือนกับการแสดงโขน

- การพากย์-เจรจา

บทพากย์-เจรจา ที่ปรากฏในการแสดงโขนสด โดยผู้แสดงเป็นผู้พากย์ด้วยตนเองหรือมีคนพากย์ทางด้านหลังโรงก็สามารถทำได้ เช่น ลักษณะของบทพากย์เมืองที่ผู้แสดงเป็นผู้พากย์ด้วยตนเอง ดังนี้

ทำวราพนาสูรสรวังค์ เมื่อเสด็จล่ำราญองค์ เหนืออาสผ่องไพบูลย์ (รับ)
 พรังพร้อมเสนาเข้าเฝ้า พร้อมบริบูรณ์ฝ่ายทำวราพนาสูรยั้งคั้งถึงสงคราม (รับ)
 เนื่องด้วยยังมีมนุษย์ ลักษณะรามเหยอหยิง ยิงยอมยกนามหลังพิฆาตกุมภกันท์ (รับ)

(จากการแสดงตอนศึกพญาไมยราพ)

- เวที ฉาก แสง เสียง

รูปแบบในการจำลองฉาก หรือเทคนิคต่างๆ ที่นำมาใช้ประกอบการแสดง ไซนสอด เช่นเดียวกับการแสดงไซนฉาก คือ มีการจำลองเหตุการณ์ให้ดูสมจริง เช่น ฉากหนุมาน อมพลับพลา หรือการใช้เทคนิคในการเหาะเหินเดินอากาศ การขักรอกตัวละคร ในการแสดงบางฉากตัวละครสวมศีรษะปิดหน้าแบบการแสดงไซน เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้เพื่อเป็นการลอกเลียนแบบให้เหมือนกับการแสดงไซนมากที่สุดที่สามารถทำได้

- อุปกรณ์การแสดง

ในการแสดงไซนสอดซึ่งมีอุปกรณ์การแสดง อันได้แก่ อาวุธประจำกายของตัวละคร เพียงที่ใช้ประกอบการแสดงและอุปกรณ์ที่ใช้ในเรื่องของเทคนิคมีรูปแบบ คือ ตัวละครแต่ละตัวจะถืออาวุธประจำกายที่มีลักษณะเฉพาะตามแต่ตัวละคร ในบทพระราชนิพนธ์ที่กำหนดตายตัว การใช้เพียงที่วางไว้บริเวณกลางเวทีติดกับฉากไม่มีการเคลื่อนย้ายและสามารถสมมุติให้เป็นสถานที่ต่างๆ ได้โดยมีฉากด้านหลังเป็นส่วนประกอบตามเนื้อเรื่อง

- โอกาสและสถานที่แสดง

ใช้แสดงในงานเฉลิมฉลองสมโภชหรืองานฉมาปนกิจศพ และงานรื่นเริงต่างๆ

- พิธีกรรมก่อนการแสดง

เป็นพิธีกรรมที่ถือปฏิบัติที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ เช่น การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และครูบาอาจารย์ การโหมโรง การรำถวายมือ ซึ่งจะปรากฏอยู่ในการแสดงทุกประเภท ดังนี้
การแสดงไซน มีการบูชาครูสิ่งศักดิ์สิทธิ์และครูบาอาจารย์ การโหมโรง แต่การแสดงไซนสอดก็ยังมีพิธีกรรมที่นอกเหนือจากการแสดงประเภทดังกล่าว คือ การโหมโรงกลองตุ๊ก ที่ถือเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่สืบทอดกันมา

- ทำรำทำเต๋น

ในการแสดงไซนสอดได้นำทำรำและทำเต๋นต่างๆ จากการแสดงทุกประเภทที่ปรากฏในตาราง ดังนี้

การแสดงไซน

การเดิน	ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ ตัวลิง
การหกคะเมน ตีลังกา	ตัวลิง
การรำเพลงเสมอ	ตัวพระ ตัวนาง
การขึ้นลอย	ตัวพระ ตัวยักษ์ ตัวลิง
การเต๋น	ตัวยักษ์ ตัวลิง
การรำใช้บท	ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ ตัวลิง

ผู้วิจัยพบว่า ลักษณะของการรำใช้บทในขณะร้องตัวละครจะตีบทในคำที่มีความหมายสำคัญ เช่น ไป ตัวเรา ยกไป รัก ตาย สวยงาม เป็นต้น

หรืออาจใช้การโยกคำตัวในลักษณะของมือตั้งวงบนและวงล่างโยกตัวไปมาตามจังหวะ ลักษณะท่าเต้นของตัวยักซ์มีลักษณะเดียว คือ การเดินย่อเท้าสลับกันไป-มา เหมือนกับการเดินเขน (เดินเส้า) ใช้ในขณะเดินทำบทร้อง

ลักษณะท่าเต้นของตัวลิง มี 3 ลักษณะ คือ

1. การเดินแบบย่อเท้าสลับกันไป-มา เหมือนการเดินเขน (เดินเส้า)
2. การเดินแบบยกเท้าข้างเดียว คือ ยกเท้าขวาเป็นมุมฉากเท้าซ้ายกระโดดลอยจากพื้นขึ้น-ลง ตามจังหวะโทน ซึ่งจะใช้ในการแสดงท่าเหาะ
3. การเดินแบบกระโดดลอยด้วยยกเท้าพร้อมกัน ตามจังหวะโทนซึ่งจะใช้ในการเดินตรวจพล หรือการแสดงความเข้มแข็ง

1. การแสดงลิเก มีอิทธิพลต่อการแสดงโขนสดที่มีความเหมือนกันและคล้ายคลึงกันในด้าน

- การคัดเลือกผู้แสดง เช่นเดียวกับการแสดงโขน
- การสืบทอด

การสืบทอดของคณะโขนสด คือ การสืบทอดในระบบทายาท ตัวนายโรงจะต้องเป็นบุตรชายเท่านั้น ในกรณีที่ตัวนายโรงไม่มีบุตรชายก็จะมอบให้กับผู้แสดงที่เป็นญาติพี่น้องที่ใช้นามสกุลเดียวกันกับตัวนายโรง เช่น พี่หรือน้อง หลานหรือเหลน เป็นต้น

- การไหว้ครู เช่นเดียวกับการแสดงโขน
- การแต่งหน้า เช่นเดียวกับการแสดงโขน
- เครื่องดนตรีเช่นเดียวกับการแสดงโขน
- การร้อง

การแสดงลิเก ในด้านเพลงร้องที่นำมาจากการแสดงลิเกก็มีอยู่มากในการดำเนินเรื่องเพื่อความรวดเร็วและมีความไพเราะ ไม่ซ้ำกับการร้องในลักษณะอื่นๆ เช่น ร้องรานีเกลิง ร้องเพลงสองไม้ ร้องเพลงมอญอ้อยอิง เป็นต้น

ตัวอย่างเพลงร้อง เพลงมอญอ้อยอิง

เจ้าพระคุณบุญปลูกของลูกแก้ว	สวรรคตแล้วพระมารดาอาลัยอาว
ลูกขอกราบบาทพระชนนี	น้ำหนึ่งหยดนมแม่ที่เลี้ยงข้ากลับมาเณรคุณ

คงเปรียบเท่ารามเกียรติ์ ที่คนติเตียนว่าต่ำช้า นั่นคือว่า ทรพี
(จากการแสดงตอนศึกพญาไมยราพ)

- เวที ฉาก แสง เสียง เช่นเดียวกับการแสดงโขน
- โอกาสและสถานที่แสดง เช่นเดียวกับการแสดงโขน
- พิธีกรรมก่อนการแสดง เช่นเดียวกับการแสดงโขน
- การดำเนินเรื่อง

การดำเนินเรื่อง มุ่งเน้นการดำเนินเรื่องที่มีความรวดเร็วทันอกทันใจผู้ชม เน้นความสนุกสนาน ตลกขบขัน ตัวละครทุกตัวสามารถเล่นหยอกล้อกันได้โดยไม่คำนึงถึงยศศักดิ์ของตัวละคร

- ทำรำ ทำเดิน

การเดิน	ตัวพระ ตัวนาง
การรำเพลงเชิด	ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์
การรบ	ตัวพระ ตัวยักษ์ ตัวลิง ตัวตลก
การรำถวายมือ	ตัวพระ ตัวนาง
การรำใช้บท	ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ ตัวลิง

2. การแสดงหนังตะลุง มีอิทธิพลต่อการแสดงโขนสดที่มีความเหมือนกันและคล้ายคลึงกันในด้าน

- การสืบทอด เช่นเดียวกับการแสดงลิเก
- การไหว้ครู เช่นเดียวกับการแสดงโขนและการแสดงลิเก
- เรื่องที่ใช้แสดง เช่นเดียวกับการแสดงโขน
- เครื่องดนตรี เช่นเดียวกับการแสดงโขนและการแสดงลิเก
- เพลงร้อง

การแสดงหนังตะลุง เพลงร้องเป็นทำนองตะลุง แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ทำนองนอก มีลักษณะสำเนียงปักซี่ใต้ มักนำมาใช้ร้องเฉพาะตัวยักษ์และตัวลิง และทำนองใน มีลักษณะสำเนียงแบบภาคกลาง มักนำมาใช้ร้องสำหรับตัวพระและตัวนาง

บทไหว้ครูมีลักษณะเหมือนกับการไหว้ครูหนังตะลุง แตกต่างกันไปบ้างเพียงเล็กน้อย แต่ลักษณะสำเนียงเป็นแบบปักซี่ใต้เช่นเดียวกัน เช่น

ประนมหัตถ์น้อมสักการขึ้นเหนือเศียร
 ต่างประทีปโกศุมประทุมเทียน
 จ้านงเนียรนบบาทพระศาสดา
 อันเป็นมิ่งโมลีสีทวิป
 ดังประทีปสองทั้งทุกทิศา
 พระล่องลับดับไกลนัยนา
 สุ่มหาห้องนิพพานสำราญรมย์
 ลูกประดิษฐ์คิดทำคำสนอง
 ขอประคองคุณใส่ไว้เหนือผม
 ให้ประเสริฐเลิศล้ำในคำคม
 ในอารมณ์ดารีชกภิปราย
 ให้อุคุณพระธรรมล้ำโลกา
 พระสงฆ์ทรงสิกขาสิ้นทั้งหลาย
 ข้าจะให้อ่องค์ท้าวเทพไท
 ขอจงได้คุ้มครองช่วยป้องกัน
 พรหมินทร์อินทราวารวุธ
 สถิตสุดแคว้นแคว้นแดนสวรรค์
 ข้าจะให้อ่องค์พระปรคนธรรพ์
 กุมภัณฑ์ทศพักตร์ท้าวยักษ์
 ข้าจะให้อิสิดาผู้แม่โลก
 เป็นใจจอมสาวชาวนารี
 ข้าจะให้อ้อนุमानชาญฤทธิ
 อิกศรีสุครีพขมพูนาน
 ให้อ้องคตหมดทัพใหญ่
 ข้าจะขอกราบให้อ้องคตสรพรพ์
 ให้อ้องครุบาและอาจารย์
 เสร็จพลันกลับหลังยังศาลา

- พิธีกรรมก่อนการแสดง เช่นเดียวกับการแสดงโขนและการแสดงลิเก
- ท่ารำ ท่าเดิน

การแสดงหนังตะลุง ตัวละคร ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ ตัวลิง และฤาษี มีการยกเอวยกไหล่และเต้นขณะร้อง เลียนแบบตัวหนังตะลุง

3. การแสดงละครชาตรี มีอิทธิพลต่อการแสดงโขนสดที่มีความเหมือนกันและคล้ายคลึงกันในด้าน

- การคัดเลือกผู้แสดง เช่นเดียวกับการแสดงโขนและลิเก
- การสืบทอด เช่นเดียวกับการแสดงลิเกและหนังตะลุง
- การไหว้ครู เช่นเดียวกับการแสดงโขน การแสดงลิเกและการแสดงหนังตะลุง
- การแต่งกาย เช่นเดียวกับการแสดงโขน
- แต่งหน้า เช่นเดียวกับการแสดงโขนและลิเก
- เครื่องดนตรี เช่นเดียวกับการแสดงโขน การแสดงลิเกและการแสดงหนังตะลุง
- เพลงร้อง

การแสดงละครชาตรี เพลงร้องที่นำมาจากการแสดงละครชาตรีมีปรากฏให้เห็นในการแสดงโขนสดโดยจะเห็นได้จากตัวละครตัวพระ จากการสัมภาษณ์นายวัชรินทร์ รุ่งฟ้า ผู้แสดงเป็นตัวพระรามกล่าวว่า¹ “ตนเองได้มีโอกาสร่วมแสดงละครชาตรี เกิดความประทับใจในท่วงทำนองเพลงร้องประเภทเพลงไทย ที่มีอัตราจังหวะ 2 ชั้น สามารถจดจำและนำมาใช้ในการร้อง การแสดงโขนสด” เป็นที่ประทับใจและชื่นชอบของผู้ชมและเป็นการแสดงความสามารถของผู้แสดง โดยส่วนใหญ่จะนำมาใช้ในบทแนะนำตัวหรือที่เรียกกันว่าตั้งพระ ตัวอย่างเช่น

เพลงขึ้นพลับพลา

เสด็จนั่งยังพลับพลาวิลาวัลย์	พร้อมทหารถ่วงหน้ามาพร้อม
จะปรึกษาเรื่องสุบินยามราตรี	ไม่รู้ว่าครั้งนี้เป็นอย่างไร

(จากการแสดงตอนศึกพญาไมยราพ)

- โอกาสและสถานที่แสดง เช่นเดียวกับการแสดงโขน การแสดงลิเกและการแสดงหนังตะลุง

¹ วัชรินทร์ รุ่งฟ้า, ผู้แสดงเป็นตัวพระรามคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง, สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2545.

- พิธีกรรมก่อนการแสดงเช่นเดียวกับการแสดงโขน การแสดงลิเกและการแสดงหนังตะลุง

- การดำเนินเรื่อง เช่นเดียวกับการแสดงลิเก

- ทำรำ ทำเดิน

การเดิน

ตัวพระ ตัวนาง

การรำใช้บท

ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ ตัวลิง

5.5 สรุป

ผู้วิจัยพบว่าการแสดงโขนสดได้รับอิทธิพลจากการแสดง 4 ประเภท คือ 1. การแสดงโขน 2. การแสดงลิเก 3. การแสดงหนังตะลุง 4. การแสดงละครชาตรี ซึ่งการแสดงแต่ละประเภทได้ถูกนำมาใช้ในการแสดงโขนสดและองค์ประกอบในด้านอื่นๆ ดังนี้ คือ

1. การแสดงโขน มีอิทธิพลต่อการแสดงโขนสดที่มีความเหมือนกันและคล้ายคลึงกันในด้าน การคัดเลือกผู้แสดง การฝึกหัดเบื้องต้น การไหว้ครู เรื่องที่ใช้แสดง การแต่งกาย การแต่งหน้า เครื่องดนตรี การพากย์-เจรจา เวที ฉาก แสง เสียง อุปกรณ์การแสดง โอกาสและสถานที่แสดง พิธีกรรมก่อนการแสดงและทำรำทำเดิน

2. การแสดงลิเก มีอิทธิพลต่อการแสดงโขนสดที่มีความเหมือนกันและคล้ายคลึงกันในด้าน การคัดเลือกผู้แสดง การสืบทอด การไหว้ครู การแต่งหน้า เครื่องดนตรี การร้อง เวที ฉาก แสง เสียง โอกาสและสถานที่แสดง พิธีกรรมก่อนการแสดง การดำเนินเรื่อง ทำรำ ทำเดิน

3. การแสดงหนังตะลุง มีอิทธิพลต่อการแสดงโขนสดที่มีความเหมือนกันและคล้ายคลึงกันในด้าน การสืบทอด การไหว้ครู เรื่องที่ใช้แสดง เครื่องดนตรี เพลงร้อง โอกาสและสถานที่แสดง พิธีกรรมก่อนการแสดง ทำรำ ทำเดิน

4. การแสดงละครชาตรี มีอิทธิพลต่อการแสดงโขนสดที่มีความเหมือนกันและคล้ายคลึงกันในด้าน การคัดเลือก การสืบทอด การไหว้ครู การแต่งกาย แต่งหน้า เครื่องดนตรี เพลงร้อง โอกาสและสถานที่แสดง พิธีกรรมก่อนการแสดง การดำเนินเรื่อง ทำรำ ทำเดิน

อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าประเด็นต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น จะมีความซ้ำซ้อนกันอยู่บ้าง เพราะการแสดงทั้ง 4 ประเภทนั้นเป็นรากเหง้าของการแสดงโขนสด จึงมีทั้งรูปแบบที่เหมือนกัน โดยนำมาทั้งหมด หรือลักษณะที่คล้ายคลึงกันโดยนำมาใช้เพียงบางส่วน ซึ่งผู้วิจัยพบว่า การผสมผสานของการแสดงทั้ง 4 ประเภทนั้น ได้พัฒนาการจนเกิดเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ดังนี้

1. เรื่องที่ใช้แสดง มีการเพิ่มเติมบทบาทให้กับผู้แสดงบางตัวให้มีความสำคัญขึ้น เช่น บทบาทนางกาลอัคคี นางมณฑิธา วิรุณมุข หรือการแต่งบทขึ้นใหม่โดยยึดรูปแบบและตัวละครเดิม ให้มีความสนุกสนานขึ้นในบทขอลตัวละคร เช่น ตัวหนุมวย ตัวมัจฉาเนต
2. เพลงร้อง มีการพัฒนารูปแบบวิธีการร้องจากหนังตะลุง โดยนำมาเพียงการใช้ สำเนียงภาษาปักษ์ใต้ แต่วิธีการร้องเป็นรูปแบบเฉพาะของตนเองซึ่งมีอยู่ 2 ประเภท คือ ทำนอง นอก และทำนองใน หรือผู้แสดงเรียกว่า ร้องโชนสด
3. การใช้เทคนิค มีการนำรูปแบบของการใช้เทคนิคประกอบการแสดงให้ดูสมจริงมากขึ้น เช่น การเหาะเหินเดินอากาศ เป็นการคัดจากภูมิปัญญาของผู้แสดงที่ต้องการให้ผู้ดูเกิดความ ตื่นตาตื่นใจ และช่วยในการจินตนาการตามท้องเรื่องได้เป็นอย่างดี
4. ท่าเต้น มีการนำรูปแบบของการเชิดตัวหนังตะลุง มาใช้กับผู้แสดงที่เป็นคน จึงต้อง มีการคัดวิธีการนำเสนอให้ดูพร้อมเพรียงและสวยงาม เช่น ลักษณะการโยกตัว การเต้นของกองทัพ ลิง การย่ำเท้าและใช้ตัวของตัวยักษ์
5. เครื่องดนตรี มีการนำรูปแบบของวงชาตรีของหนังตะลุงและละครชาตรีมาใช้ ประกอบการใหม่โรง และประกอบการร้อง ในขณะเดียวกันก็นำเครื่องดนตรีปี่พาทย์มาใช้ในการ ดำเนินเรื่องและดำเนินทำนอง

สรุปและข้อเสนอแนะ

โขนสดหรือหนังสดเป็นนาฏศิลป์ไทยพื้นบ้านอย่างหนึ่ง โดยเริ่มจากนายท่าน เหล่าอุดม เป็นคนจังหวัดชลบุรีมีอาชีพแสดงละครแก่บ้าน โดยพบเห็นชายเฒ่าสุราที่มาช่วยในงานปลงศพ ร้องและเต้นเป็นตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ จึงเกิดความคิดที่จะนำมาแสดงกับคนในคณะเรียกการ แสดงว่า หนังสด เพราะใช้คนแสดงแทนตัวหนังได้รับความนิยมในจังหวัดใกล้เคียงและเรื่อยมาจน ถึงปัจจุบัน 2545 ในเขตกรุงเทพมหานคร มีคณะโขนสดที่ขึ้นป้ายรับจัดการแสดงและมีชื่อเสียงถึง 6 คณะ คณะสังวาลย์เจริญยิ่งเป็นคณะที่ผู้ชมให้การยอมรับใฝ่ผลงานการแสดงที่ต่อเนื่องและ ถ่ายทอดให้กับสมาชิกในครอบครัวออกแสดงในงานสำคัญๆ มากมาย จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการแสดงในปัจจุบัน พ.ศ. 2544-2545 มีการผสมผสานศิลปการแสดงหลักๆ อยู่ 4 ชนิด ได้แก่ การแสดงโขน การแสดงหนังตะลุง การแสดงลิเกและการแสดงละครชาตรี

ดังนั้นเพื่อเป็นการศึกษา อนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่ รูปแบบและโครงสร้างการแสดงโขน สดของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

1. กำเนิดและพัฒนาการการแสดงโขนสด
2. องค์ประกอบการแสดงโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง
3. การแสดงโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง
4. วิเคราะห์การแสดงประเภทต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงโขนสด

1. กำเนิดและพัฒนาการการแสดงโขนสด

ผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติการแสดงโขนสด จากเอกสารตลอดจนการสัมภาษณ์ผู้แสดงอาวุโส และบุคคลที่เกี่ยวข้องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2545 พบว่าการแสดงโขนสดโดยเริ่มจากนาย ท่าน เหล่าอุดม เป็นผู้ริเริ่มโดยนำรูปแบบมาจากคนเฒ่าสุราในงานปลงศพ ได้นำมา ปรับปรุง และจัดแสดงเป็นที่ยอมรับของประชาชนจากจังหวัดชลบุรี และจังหวัดใกล้เคียง ปี พ.ศ. 2470 พระ ภิษุทอง วัดมงคลโคธาวาส จังหวัดสมุทรปราการ ได้นำนายสะอั้ง เหล่าอุดม บุตรชายนายท่าน เหล่าอุดม มาสอนเด็กวัด มีการฝึกและออกแสดงมีชื่อเสียงใช้ชื่อคณะว่า "โขนสดศิษย์หลวงพ่อ ทอง" ได้ผลิตนักแสดงอยู่ตลอดเวลาเพราะมีงานการแสดงมาก สร้างชื่อเสียงให้กับคณะและเด็ก วัด มีนักแสดงที่มีฝีมือหลายท่าน ปี พ.ศ. 2480 นายสะอั้ง เหล่าอุดม ได้นำนายบุญชู ชล ประทีป จากจังหวัดชลบุรี มาช่วยสอนและถ่ายทอดให้กับศิษย์เรื่อยมา จนกระทั่งปี พ.ศ. 2526

นายสะอั้ง เหล่าอุดม เสียชีวิตด้วยโรคไต ทำให้คณะโขนสดขาดผู้ควบคุม นักแสดงได้แยกย้ายกระจัดกระจายไปประกอบอาชีพอื่นๆ ผู้ที่ยังรักในการแสดงโขนสดบางท่านเริ่มเดินทางมายังเขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร เพราะก่อนหน้านี้ในเขตพระโขนงได้เริ่มมีคณะโขนสดจากการสร้างชื่อเสียงของคณะโขนสดศิษย์หลวงพ่อทอง ซึ่งแม่แต่นายบุญชู ชลประทีป ก็ได้เดินทางมาอยู่กับคณะโขนสด บุญเฟื่องฟู ที่เป็นโขนสดคณะแรกในเขตพระโขนง (ปัจจุบันขาดผู้สืบทอด) และในเวลาต่อมานายบุญชู ชลประทีป ก็ได้แยกตัวออกมาตั้งคณะเป็นของตนเองใช้ชื่อคณะว่าคณะบุญชูชลประทีป เพราะเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการแสดงโขนสดจึงมีลูกศิษย์ที่มาฝึกหัดและร่วมแสดงเป็นจำนวนมาก จึงเกิดคณะโขนสดขึ้นอีกหลายคน ได้แก่ คณะสังวาลย์ เจริญยิ่ง คณะพิชัยวิไลศิลป์ คณะประยุตดาวใต้ คณะบัณฑิตศิษย์นาฏศิลป์ดาวรุ่งดวงใหม่ คณะ ส.พรศิลป์ เป็นคณะที่ขึ้นป้ายโฆษณาที่ชื่อเสียงได้รับความนิยมไม่น้อยกว่า 30 ปี

การคัดเลือกผู้แสดงจะคำนึงถึงรูปร่างหน้าตาและเสียงโดยแบ่งตามลักษณะของตัวละคร ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ ตัวลิง ซึ่งแต่ละตัวละครจะมีความแตกต่างกัน เช่น ตัวพระ รูปร่าง สูงโปร่ง หน้ารูปไข่ ตัวนางโครงหน้ารูปไข่หรือกลม รูปร่างท้วม ตัวยักษ์รูปร่างสูงใหญ่ลำตัวและช่วงขาได้สัดส่วน ตัวลิง รูปร่างเตี้ย ลำสัน ทะมัดทะแมง และมีการฝึกหัดเริ่มจากพิธีจับข้อไม้ข้อมือเป็นการยอมรับเป็นศิษย์ พิธีค้ำบक्रุโดยใช้เงินก้านล 12 บาท รูป 9 ดอก เทียน 1 เล่ม เหล้า 1 ขวด หมูนอนตอง แล้วจึงเริ่มฝึกหัดเกี่ยวกับการใช้ลำตัวและขา คือ การเต้นเขน (เต้นเส้า) แบะเหลี่ยม (ถีบเหลี่ยม) ถองสะเอว ส่วนลิงมีการฝึกหัดคะเมนตีลังกาเพิ่มขึ้น หัดเดิน เข้าพระเข้านาง หัดร้อง โดยมี 2 ทำนอง คือ ทำนองนอก ใช้สำหรับตัวยักษ์ สำเนียงการร้องแบบหนังตะลุงทางใต้และทำนองในใช้สำหรับตัวพระ ตัวนาง และตัวลิง เมื่อผู้เรียนผ่านการฝึกหัดเบื้องต้นแล้วจึงให้ฝึกหัดตามบทตัวที่จะแสดง โดยเริ่มจากตัวประกอบที่มีบทบาทน้อยๆ เพื่อให้มีประสบการณ์และจดจำจากตัวแสดงอื่นๆ ในการนำมาใช้ต่อไปโดยต้องอาศัยการจดจำจากนักแสดงคนอื่นๆ ที่มีความสามารถมากกว่าและการสืบทอดจะเป็นการรับมอบให้กับบุคคลในครอบครัว ที่เป็นผู้ชายที่มีความรู้ความสามารถทางการแสดงและการประกอบพิธีที่ใช้ในการแสดง

2. องค์ประกอบการแสดงโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

การแสดงโขนสดมีวิวัฒนาการเรื่อยมาตามความนิยมของผู้ชมในเรื่องของการไหว้ครู และองค์ประกอบของการแสดง ซึ่งการไหว้ครูเป็นพิธีกรรมที่ยึดถือปฏิบัติมาเป็นมาเวลายาวนานเป็นการบูชาเทพเจ้าหรือบูชาครูปาจารย์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้เกิดสิริมงคล เช่น การค้ำบक्रุก่อนการ

เริ่มฝึกหัดหรือรับผู้่นั้นเป็นศิษย์ การไหว้ครูประจำปีเป็นการถวายเครื่องสังเวศ ทำบุญเลี้ยงพระ และเป็นการรวมกันของบุคคลที่เกี่ยวข้องในคณะ

เรื่องที่ใช้ในการแสดงโขนสด นิยมใช้เรื่องรามเกียรติ์ เพราะเนื้อเรื่องสนุกสนาน มีการต่อสู้ชวนให้ติดตาม มีค่านิยมทางสังคม ความเชื่อ คติสอนใจแฝงไว้ให้ผู้ชมติดตามและรับรู้ ผ่านตัวละคร หรือการแต่งเรื่องขึ้นใหม่โดยให้มีตัวละครเช่นเดียวกับเรื่องรามเกียรติ์แต่ไม่ได้รับความนิยมเท่า ตอนที่นิยมแสดงได้แก่ ตอนศึกกุมภกรรณ ตอนศึกทศพิณ ตอนศึกหนุมานเผาองคา ตอนสีดาลอยแพ (นางลอย) ตอนศึกไมยราพ ตอนทศกัณฐ์ยกรบ เป็นต้น

การแต่งกายได้มีการพัฒนาเรื่อยมาจากในสมัยก่อนเป็นการนุ่งกางเกงสีต่างๆ หรือมีผ้าถุงโจงกระเบน แล้วใช้สีเขียวลวดลายตามตัว มีการปรับปรุงเรื่อยมา การแต่งกายของคณะสังวาลย์เจริญยิ่งในปัจจุบัน พ.ศ. 2545 มีชุดเครื่องแต่งกายที่ประดิษฐ์ใช้เป็นของคณะ โดยนางละออง เจริญยิ่ง เป็นผู้ประดิษฐ์และรับผิดชอบ รับสืบทอดมาจากนางแถบ มีเจริญ มารดา นายปรีชา เจริญยิ่ง หัวหน้าคณะ รูปแบบเครื่องแต่งกายที่เลียนแบบมาจากการแสดงโขน ทั้ง รูปแบบของสีสันท ลวดลาย เครื่องประดับและศิระแต่ไม่ประณีตเท่า เช่น ลักษณะของขนาด และลวดลายโดยกำหนดขึ้นเอง ลวดลายปักด้วยเลื่อมเพื่อให้เกิดความคงทนสวยงาม ใช้เอ็นปัก ลวดลายแทนด้ายเพราะสามารถซักทำความสะอาดได้ ยืดระยะเวลาการใช้งาน การใช้ผ้าถุงในลักษณะตัดเย็บสำเร็จรูปเพื่อสะดวกในการแต่งกายและประหยัดเวลา เครื่องประดับที่ทำมาจากหนังลงรักปิดทองประดับกระจกหรือปักด้วยเลื่อม ศิระะทำจากกระดาษประดับกระจกเขียน ลวดลาย เวลาสวมจะค้างไว้บริเวณหน้าผากโดยใช้ผ้ารองบริเวณหน้าภายในศิระะ เปิดหน้าค้างไว้สำหรับร้อง พากย์และเจรจาด้วยตนเอง

เครื่องดนตรี ใช้วงปี่พาทย์ประเภทเครื่องห้า เครื่องคู่ หรือปี่พาทย์มอลญ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับงบประมาณของทางคณะเจ้าภาพ และมีเครื่องดนตรีประกอบ ได้แก่ กลองโทน กลองตุ๊ก ขลุ่ย ฉิ่ง ฉาบ กรับ เป็นต้น

การพากย์ - เจรจา และเพลงร้อง ผู้แสดงจะพากย์เจรจาและร้องด้วยตนเอง กระบวนการร้องได้แบบอย่างมาจากลิเก หนังตะลุง และละครชาตรี ไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวใช้วิธีการด้นกลอนสดๆ มุ่งเน้นตลกขบขันและทันสมัย ลักษณะการร้องมีทำนองนอกและทำนองใน ขณะที่ตัวแสดงร้องโทนจะดีคลอมีจังหวะหนัก-เบา ตามจังหวะการร้อง ตอนขึ้นต้นร้องขึ้น "ออ" นำก่อนแล้วจึงร้องเนื้อ เมื่อจบต้องจบด้วย "ออ" เช่นกัน เพื่อเป็นสัญญาณให้คนตีโทนรู้หรืออาจเข้าประโยคสุดท้ายแทนการลงออกก็ได้

เวที ฉาก แสง เสียง แต่เดิมใช้เวทีลิเกที่ปลูกอยู่ภายในบริเวณวัด ต่อมาได้พัฒนาเป็นเวทีที่สามารถประกอบเคลื่อนย้ายได้ ลักษณะรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ความกว้าง 9.50 เมตร ยาว 18 เมตร ความสูงจากพื้นดิน 7.50 เมตร ลักษณะฉากเป็นการเปลี่ยนฉากตามท้องเรื่อง เช่น ฉากพลับพลา ฉากธรรมชาติ ฉากท้องพระโรง โดยมีฉากหน้าเขียนโฆษณาคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ใช้แสงสีที่มีดวงไฟกำลังแรงสูง ไฟสปอตไลท์ด้านบนเวที ด้านข้างและไฟราวแขวนไว้ด้านบน ระบบเสียงใช้ลำโพงและเครื่องเสียงซึ่งมีกำลังขับสูง ควบคุมอยู่บริเวณบริเวณด้านขวาของเวทีได้วงปี พาทย์ มีไมโครโฟนห้อยและวางกระจายตามจุดต่างๆ ประมาณ 6 ตัว มีการใช้อุปกรณ์เตียง ซึ่งวางไว้ส่วนกลางหน้าฉากบนเวทีเพื่อกำหนดให้เป็นสถานที่ต่างๆ ตามท้องเรื่อง มีการใช้เทคนิคในการเหาะเหินเดินอากาศ การซักรอก เป็นต้น

โอกาสและสถานที่แสดง ใช้แสดงในงานเฉลิมฉลองสมโภช เผยกแห่สาริต งานประเพณีตามเทศกาล งานฉาปนกิจศพ เป็นต้น

ธุรกิจการจัดการ เมื่อมีการติดต่อการแสดงจะมีการทำสัญญาวางมัดจำประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ จะใช้เวลาแสดง 4 ชั่วโมง ก่อนการแสดงเริ่มเจ้าภาพต้องนำเงินส่วนที่เหลือมาจ่าย และรับผิดชอบเรื่องอาหาร ค่าใช้จ่ายต่อการแสดงแต่ละครั้งราคาประมาณ 40,000 – 60,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะทางและตอนที่ให้แสดง โดยผู้แสดงจะได้รับค่าใช้จ่ายที่แตกต่างกันออกไปตามบทบาทความสำคัญ ตั้งแต่ 500 – 1,500 บาท ในการแสดงแต่ละครั้งใช้ผู้ปฏิบัติงานประมาณ 50-70 คน แต่ละคนจะมีหน้าที่รับผิดชอบตามที่ได้รับมอบหมาย เช่น นักแสดง เจ้าหน้าที่เครื่องแต่งกาย เจ้าหน้าที่เวที นักดนตรี เป็นต้น โดยการแสดงจะเริ่มเวลา 19.30 น.

3. การแสดงโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

จากปริมาณการแสดงประมาณ 60 ครั้ง ต่อปี ซึ่งมากกว่าคณะอื่นๆ รูปแบบการแสดงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคมเหตุการณ์ปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยพิธีกรรมก่อนการแสดง ลำดับขั้นตอนการแสดงและท่ารำที่ใช้ในการแสดง

พิธีกรรมก่อนการแสดงที่คณะสังวาลย์เจริญยิ่งปฏิบัติสืบทอดกันมา เป็นการบูชาเจ้าที่เจ้าทางเมื่อไปถึงสถานที่แสดงและเลือกทิศที่จะตั้งเวทีโดยเลือกหันหน้าไปทางทิศเหนือหรือทิศตะวันออกเพื่อความเป็นสิริมงคลตามความหมายของทิศ ใช้ธูป 3 ดอก เทียน และดอกไม้ จากนั้นจึงสร้างเวทีก่อนการแสดงหัวหน้าคณะจะบูชาเทพเจ้า ครูบาอาจารย์ ที่โต๊ะหมู่บูชาบริเวณที่พักนักแสดงด้านหลังเวที ประกอบด้วยศิระพระพรตฤาษีและศิระโขนที่ใช้ในการแสดง เครื่องกำนัลได้แก่ ผ้าขาว (อาจมีหรือไม่มีก็ได้) ชัน ดอกไม้ ธูปเทียน เงิน 24 บาท บุหรี่ เหล้า จัดไว้

หน้าโต๊ะหมู่บูชา เมื่อถึงเวลาประมาณ 18.00 น. หัวหน้าคณะจะเริ่มสวดทำพิธีนำมนต์แล้วนำมา
 พรหมบริเวณด้านหน้าเวทีเพื่อเป็นสิริมงคลและปิดเสนียดจัญไร แล้วจุดธูป 16 ดอก มาปักไว้หน้า
 เเวทีบูชาเทพเจ้า ให้มาร่วมอวยพรมงคล เวลา 19.30 น. หัวหน้าคณะจุดธูป 3 ดอก บูชาเทพเจ้า
 และครูบาอาจารย์ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงใหม่โรงเรียนเพียงแต่การเรียงลำดับเพลงและจำนวนเพลง
 อาจไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับความสามารถของนักดนตรีและระยะเวลาที่จะทำการแสดง จบจาก
 การใหม่โรงเรียนจะเป็นการใหม่โรงเรียนกลองตุ๊กโดยผู้แสดงที่มีความสามารถจะตีกลองตุ๊ก โทนและ
 เครื่องประกอบจังหวะ ลักษณะทำนองเป็นการตีสลับกันระหว่างกลองตุ๊กและโชนตีขัดทำนองกัน
 ไปมาโดยมีเครื่องประกอบจังหวะฉิ่ง ฉาบ กรับ ใช้เวลาประมาณ 3 – 5 นาที จบแล้วเป็นการร้อง
 จากด้านหลังเวทีบริเวณที่พักนักแสดง 1 เพลง เช่น เพลงสดุดีมหาราชา เพลงลั่นเกล้าเผ่าไทย หรือ
 ประเภทเพลงลูกทุ่ง จากนั้นเป็นการรำถวายมือให้ผู้แสดงที่แต่งกายยืนเครื่องพระ – นาง ออกมารำ
 ตามทำนองเพลงช้างประสาธนา เพลงสร้อยสน หรือเพลงแขกบรเทศ หรือที่เรียกกันว่า รำเพลงช้า
 เพลงเร็ว ตัวพระและตัวนางปฏิบัติทำรำเหมือนกัน โดยผู้รำจะนำธูปคนละ 3 ดอก ออกมาไหว้แล้ว
 นำธูปรวมกันปักไว้หน้าเวทีแล้วปฏิบัติรำ เมื่อจบแล้วหัวหน้าคณะหรือผู้มีอาวุโสแต่งกายเป็นฤๅษี
 ออกนีกกล่าวบทไหว้ครู ลักษณะบทไหว้ครูกล่าวถึงการบูชาเทพเจ้า ครูบาอาจารย์และตัวละคร
 ที่สำคัญในเรื่องรามเกียรติ์ เมื่อจบการไหว้ครูแล้วจะเริ่มการแสดง ผู้วิจัยได้ศึกษาการแสดง ตอน
 ศึกพญาไมยราพ เริ่มจากการเปิดเรื่องโดยใช้ตัวทศกัณฐ์ นางมณโฑ นางกาลอัจมา นำเสนอมุมหลัง
 ของเหตุการณ์เพื่อบรรยายเรื่องราวและดึงความสนใจของผู้ชม โดยมีลักษณะการร้องแนะนำตัว
 และการเจรจาทวนบท และกล่าวถึงเรื่องที่จะดำเนินต่อไปเข้าสู่การดำเนินเรื่อง ซึ่งจะมีความเร็ว
 สนุกสนาน ตลกขบขัน ดำเนินเรื่องด้วยการร้องและการเจรจาเพื่อให้ทราบถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิด
 ขึ้น ในการดำเนินเรื่องสามารถแบ่งออกได้เป็นฉากๆ จำนวน 20 ฉาก ในแต่ละฉากจะกล่าวถึง
 ตัวละครสำคัญที่เกิดปมปัญหา การดำเนินเรื่องและการใช้เทคนิคต่างๆ เพื่อช่วยให้ผู้ชมเข้าใจ เช่น
 ฉาก แสง สี เสียง การเหาะเหินเดินอากาศ การต่อสู้ และในฉากที่ 20 เป็นการปิดเรื่อง เมื่อ
 ปมปัญหาได้คลี่คลายลงซึ่งเป็นฉากสุดท้ายเป็นการนำเสนอถึงตัวละครฝ่ายพระรามที่ได้รับชัยชนะ
 และเมื่อจบการแสดงก็จะเป็นการใหม่โรงเรียนกลองตุ๊กอีกครั้งหนึ่งเช่นเดียวกันกับการใหม่โรงเรียนกลองตุ๊ก
 ก่อนการแสดง และปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีถือว่าการแสดง ในเวลา
 ประมาณ 24.00 น. หัวหน้าคณะจะทำพิธีลาเครื่องสังเวद्यบริเวณโต๊ะบูชา

การปฏิบัติทำรำที่ใช้ในการแสดง เป็นลักษณะทำรำที่เลียนแบบท่าธรรมเนียมชาติ
 กระบวนทำรำที่ใช้ในการแสดงแต่ละครั้งเป็นการปฏิบัติที่มีมาตรฐาน เช่น

รำถวายมือ เป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นขั้นตอนที่ขาดเสียไม่ได้ หรือเรียกว่า รำเพลงช้าเพลงเร็ว โดยมีทำรำหลักของเพลงช้า 8 ท่า และเพลงเร็ว 6 ท่า

ท่ารบ เป็นกระบวนการรบที่มีส่วนสำคัญ สร้างความสนุกสนานตื่นเต้น ใจเฝ้าให้เห็นถึงความสามารถของคู่ต่อสู้แต่ละฝ่าย มีกระบวนการที่มีมาตรฐานในขณะรบปีพาทย์ จะบรรเลงเพลงเชิด มีกระบวนการทั้งหมด 7 ท่า และมีการขึ้นลอยแสดงให้เห็นการได้เปรียบในเชิงการรบมีลักษณะของการยืนตั้งเหลี่ยมผู้ได้เปรียบในการรบจะขึ้นเหยียบบริเวณต้นขา ยกลำตัวขึ้นในลักษณะต่างๆ ผู้รับลอยจับบริเวณสะเอวของผู้ขึ้น

รำตรวจพล ใช้สำหรับตรวจตรากองทัพก่อนออกรบ โดยตัวละครตัวพระจะออกมาปฏิบัติรำในเพลงกราวกลาง เรื่องพระสุธนมโนราห์ ตอนพระสุธนอกศึก เมื่อเพลงบรรยายถึง ขบวนกองทัพและอาวุธที่นำออกรบ ท่าต่างๆ โดยตัวพระจะเป็นผู้รำรำตีความหมายตามบทร้อง ซึ่งสมมติเป็นทหารแต่ละประเภท หลังจากนั้นขบวนกองทัพจึงจะเดินพร้อมกันวนผ่านเวที 1 รอบ และรอบที่ 2 จะแสดงความสามารถในแต่ละตัว เช่น หกคะเมน ดีลังกา

4. วิเคราะห์การแสดงประเภทต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงโขนสด จากการศึกษา และสังเกตการแสดงโขนสดของคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ในปัจจุบัน 2545 พบว่าการแสดงที่มีอิทธิพลต่อการแสดงโขนสด ได้แก่ การแสดงโขน การแสดงหนังตะลุง การแสดงลิเก และการแสดงละครชาตรี โดยเฉพาะการแสดงโขน ที่ได้นำองค์ประกอบหลายๆ อย่างมาใช้ในการแสดงโขนสด และรองลงมาได้แก่การแสดงลิเก ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่นำมาผสมผสานให้เกิดเป็นการแสดงโขนสด

ข้อเสนอแนะ

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาการแสดงโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง และได้สรุปผลการวิจัยไปแล้วนั้น จากการศึกษายังพบสิ่งที่น่าสนใจที่เกี่ยวเนื่องกับการแสดงโขนสด ซึ่งจะสามารถเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจในการศึกษาวิจัยต่อไป คือ

1. ศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างการแสดงโขนกับการแสดงโขนสด
2. ศึกษาเปรียบเทียบการแสดงโขนสดของคณะอื่นๆ กับการแสดงโขนสด คณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

รายการอ้างอิง

ทองใบ เรืองนนท์ . ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงละครชาติตรี . **สัมภาษณ์** , 28 มกราคม 2546.

บุญยงค์ ยิ้มละมัย . ผู้แสดงโขนสดคณะศิษย์หลวงพ่อทอง . **สัมภาษณ์** , 20 ,25 กันยายน 2544.

บุญเหลือ แซ่คู้ . หัวหน้าคณะประยุดดาวใต้ . **สัมภาษณ์** , 27 มิถุนายน 2545.

ปิ่น ยิ้มละมัย . เจ้าหน้าที่เครื่องแต่งกายโขนสดคณะศิษย์หลวงพ่อทอง . **สัมภาษณ์** , 20 ,25 กันยายน 2544.

ประทวน แก้วกมล . หัวหน้าคณะประทวนแก้วกมล . **สัมภาษณ์** , 15 ธันวาคม 2545.

ปรีชา ชลประทีป . หัวหน้าคณะบุญชูชลประทีป . **สัมภาษณ์** , 22 มิถุนายน , 3 กรกฎาคม 2544.

ปรีชา เจริญยิ่ง . หัวหน้าคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง . **สัมภาษณ์** , 28 พฤศจิกายน , 5 ธันวาคม 2544 , 2 , 3 , 22 กุมภาพันธ์ , 4 , 12 , 16 , 23 เมษายน , 11 , 25 , 26 , มิถุนายน , 16 ตุลาคม , 8 ธันวาคม 2545 , 14 , 27 , 28 มกราคม 2546 .

พระอุปัชฌาย์ มงคล พัฒนคุณ . เจ้าอาวาสวัดมงคลโคธาวาส . **สัมภาษณ์** , 25 กันยายน 2544.

พิชัย วิไลศิลป์ . หัวหน้าคณะพิชัยวิไลศิลป์ . **สัมภาษณ์** , 28 มิถุนายน 2545.

ไพโรจน์ เจริญยิ่ง . นักแสดงคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง . **สัมภาษณ์** , 28 ธันวาคม 2545.

ภาษิต จิตรภาษา . โขนแห่งเป็นอย่างไร . **ศิลปวัฒนธรรม** , กรุงเทพมหานคร (2534).

ฟอง เพชรมี . นักแสดงคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง . **สัมภาษณ์** , 8 กุมภาพันธ์ 2546 .

ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ , ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย . โขนสด . **สูจิบัตร** .

กรุงเทพมหานคร : 2534.

ระพีพรรณ สิทธิสาร . นักแสดงลิเกคณะบุญชอบสิทธิสาร . **สัมภาษณ์** , 18 มกราคม 2546.

รังสรรค์ พงษ์สัตตนาค . นักแสดงคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง . **สัมภาษณ์** , 8 กุมภาพันธ์ 2546.

ละออง เจริญยิ่ง . เจ้าหน้าที่เครื่องแต่งกายคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง . **สัมภาษณ์** , 29 สิงหาคม , 12 กันยายน 2544.

เลิศ แยมเฉย . พระภิกษุวัดมงคลโคธาวาส . **สัมภาษณ์** , 20 กันยายน 2544.

วรวิทย์ เดชอนันต์ . โขนสด ณ เทิงสะพานพระโขนง . รายงานวิชาการระเบียบและวิธีการวิจัยทาง **ศิลปะ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย** , 2541.

วัชรินทร์ รุ่งฟ้า . ผู้แสดงตัวพระรามคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง . **สัมภาษณ์** , 12 พฤศจิกายน 2545 , 8 มกราคม 2546 .

ศักดิ์ดา ฤทธิ์เทพ . นักแสดงคณะบัณฑิตศึกษานาฏศิลป์ดาวรุ่งดวงใหม่ . **สัมภาษณ์** , 19 ธันวาคม 2545.

ศรัณย์ ทองปาน . **สารคดีลพบุรี**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิริยะธุรกิจ จำกัด , 2527.

สุจิต ดุลยานนท์ , พันตำรวจโท . โหมโรงเพลง , **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง**. เล่ม 15 . กรุงเทพมหานคร : สยามเพรสแมนเนจเมนท์จำกัด , 2542 .

สุจิตต์ วงษ์เทศ . บรรณาธิการหนังสือศิลปวัฒนธรรม . **สัมภาษณ์** , 11 ธันวาคม 2545.

สันต์ จิตรภาษา . นักเขียนอิสระ . **สัมภาษณ์** , 5 กรกฎาคม 2545.

สันต์ จิตรภาษา . หนังสือ , **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง**. กรุงเทพมหานคร : ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด, 2538 : 6943.

เสีี่ยม พันทวี . หัวหน้าคณะบัณฑิตศึกษานาฏศิลป์ดาวรุ่งดวงใหม่ . **สัมภาษณ์** 16 ธันวาคม 2545.

สถาพร เลี้ยงสอน . หัวหน้าคณะพรศิลป์น้อยลูกถนนบุรี . **สัมภาษณ์** 7 สิงหาคม 2544.

อาภรณ์ มนตรีศาสตร์ . นาฏศิลป์ . **วิชาชุดประกอบการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : องค์การคำคุณสภา , 2517.

อาภาภรณ์ ทองไกรแสน . อาจารย์ 2 ระดับ 7 วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง . **สัมภาษณ์** , 20 กุมภาพันธ์ , 1 มีนาคม 2546.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“ภาคผนวก”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

บทการแสดงเรื่องรามเกียรติ์ ตอน ตีทัพญาไมยราพ

ฉากที่ 1 ท้องพระโรงเมืองลงกา

-ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด-

-พากย์-

ท้าวราพนาสูรสูรวิงศ์ เมื่อเสด็จล่ำราญวงศ์ เห็นออาสไพบูลย์ (แพ้ย)

พรั่งพร้อมเสนา เข้าเฝ้า พร้อมบริบูรณ์ ฝ่ายท้าวราพนาสูรยั้งคิ่งถึงสงคราม (แพ้ย)

มาเนืองด้วยยังมีมนุษย์ ลักษณะณ์ ราม เยอหยิ่ง ยิงของยกนาม หวังพิฆาตกุมภกรรณเอย (แพ้ย)

(ร้องเป็นทำนองตะลุง) จะขอกล่าวกลับจับเรื่องถึงเมืองยักษ์ ทศพิภตริ์ห้าหาญชาญสมร มาผู้ยัง

โลกาพระนคร มควรร เป็นสุข ทุกเอ๋ยวันมา

ฝ่ายทศเศียรจอมอสุรา	ครอบครองโลกาเอ๋ยอาณาจักร
มีสิบเศียรยี่สิบพักตร์	หาญหักชีวันยักษ์ก็ไม่บรล้วย
องค์พระโคบุตรเป็นอาจารย์	วิญญานช่างถอดเอาไปเก็บไว้
วันหนึ่งน้องสาวไปเล่นไพร	แล้วมนุษย์มาไล่แม่เอยราวี
ตอมมือต้องทำยังไม่หน้า	ข้าฆ่าสุริยวงศ์พงษ์ยักษ์ศรี
ทูลขอรตรึงเศียรอสุรี	เสร็จสิ้นผลาญชีวีด้วยมือมัน
เมื่อความกำแหงเอยหนูมาน	ผลัดผลาญจึงไม่อยู่ในสวนขวัญ
ฆ่าหัสกุมารอีกทั้งพัน	แล้วมาลวงเข้าไปในเวียงชัย
เมื่อครั้งองค์มาสี่อสาร	อหังการ
ฆ่าสี่เสนาลงบรล้วย	เจ็บใจเป็นพันพันทวี
เมื่อครั้งสุครีพมาหักฉัตร	มันสารพัดจะบัดสี
ตัวเราจึงลักแม่ณารี	สี่ดาмаไว้ยังอุทยาน

-เจรจา-

ทศกัณฐ์ : มณโฑ ช่วยพี่เถอะ เรื่องศึกสงคราม พี่จนปัญญาเสียเหลือ
 มณโฑ : เจ้ามณโฑเทวีเอย เจ้ามณโฑเทวี ฟังคำสามีสุดจะรำวราน
 พระสี่ดาโอมยงเอย พระสี่ดาโอมยงที่จอมองค์ลักพามา
 ใช้นักรออกไปเอย ใช้นักรออกไป พระรามฆ่าตายไปเสียทุกวัน
 มณโฑ : เจ้าอัคคีว่าไงจะน้อง
 ทศกัณฐ์ : เจ้าอัคคี เจ้ามีความคิดประการใดบ้าง

อัคคี : เจ้าอัคคีได้ฟังโย เอย ฟังข่าวไทยาเอย จ้านร
 ลวงลักษณณ์ราม เข้าตามมา เมื่อเอย หมายถึงหมาไม่เข้มนั้น

มณฑิ : ดิฉันถวายบังคม เพคะ เสด็จพี่
 พรโตเลิศ พรประเสริฐ จงเป็นของเจ้าทั้งสองพร้อมด้วย ทหารเอกของข้า
 ถวายบังคม พระเจ้าคะ ข้าพเจ้าเองทำวทศกัณฐ์มหาราช แห่งกรุงพระนคร
 ลงกา

ข้าพเจ้ามหาราชทศกัณฐ์ เสด็จประพาสป่า ไปพบนางนางหนึ่ง มีนามว่า องค์ดณีสิดา
 ข้าพเจ้ามีความสงสารนาง พามาไว้ยังกรุงพระนครลงกา อยู่มาเมื่อมีรามลักษณณ์
 อ่างตัวเป็นผัวของนาง ต้องการจะเอานางสิดาคืนไป

-ปี่พาทย์ทำเพลง....(อะไรก็ได้)-

(บรรยาย) ทันใดนั่นเองเสนาข้าราชการ หน้าเมืองลงกาก็เดินทางมานำเนื้อความมากกราบทูล

-เจรจา-

เสนา : เป็นกรงคอประจําเหตุเมืองลงกา เดียวนี้มีเรื่องใหญ่แล้ว จะต้องนำเรื่องไป
 กราบทูล

เสด็จพ่อทศกัณฐ์ ถวายบังคมพะยะคะ เจ้าเหนือแห่งกรุงพระนครลงกา นามว่า ท่านท้าวทศกัณฐ์

ทศกัณฐ์ : ข้านี้แหละ คือ ท้าวทศกัณฐ์

เสนา : พะยะคะ

ทศกัณฐ์ : เจ้าอยู่ยังหน้าเมืองลงกา

เสนา : เกล้ากระหม่อมเป็นกรงคอประจําเหตุเมืองลงกา

ทศกัณฐ์ : กระหืดกระหอบ มาหาข้า มีธุระอะไรกับข้าวะ

เสนา : คือบัดเดี๋ยวนี มีเรื่องใหญ่แล้วพะยะคะ

ทศกัณฐ์ : เรื่องอะไร

เสนา : กองทัพพระราม ยกทัพมาประชิดติดกรุงลงกา แล้วพะยะคะ

-ปี่พาทย์รับ ทำยรวัว-

ทศกัณฐ์ : เป็นความจริงหรือวะ

เสนา : จริงพะยะคะ

ทศกัณฐ์ : เป็นความจริงหรือวะ

เสนา : มณฑโท พุดไม้ทันขาดคำ ดุสิตเจ้าราม ลักษณะณ์ เคลื่อนพลประชิดติดยั้งพระนคร
กรุงลงกา สงครามครั้งนี้มณฑโทมีความคิดประการใดบ้าง ที่จะช่วยพี่ออกศึกทำ
สงครามได้นะน้อง

มณฑโท : จะให้มณฑโทช่วยอะไรเสด็จพี่หรือเพคะ ในเมื่อมณฑโท ทัดทานเสด็จพี่ไม่เคย
เชื่อฟัง มณฑโทเลยจริงไหม กาลอัคคีน้อง

กาลอัคคี : นั่นสิเพคะ เจ้าพี่แล้วเมื่อไร เสด็จพี่จะส่งเสด็จกลับไปสักทีหนึ่ง บ้านเมืองของเรา
จะได้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข สักทีละเพคะ

ทศกัณฐ์ : ถ้ามาดมั่นว่าพี่ส่งองค์คุณเสด็จให้แก่เจ้าราม ลักษณะณ์ สงครามมันจะยุติยั้งนั้น
หรือ หาเป็นมิได้ ดั่งนั้นมหาราชทศกัณฐ์ คิดอะไรแล้ว มันต้องสมใจคิดข้าพเจ้า
เพราะฉะนั้นเรื่องเสด็จ ข้าพเจ้ามหาราชทศกัณฐ์ จะไม่ยอมส่งอย่างเด็ดขาด ใน
เมื่อปริกษาเมียทั้งสองไม่ยอมช่วยเหลือข้าพเจ้าทำวทศกัณฐ์ไม่เป็นไร ข้าพเจ้า
ทำวทศกัณฐ์เป็นผู้จะต้องสานเรื่องนี้ให้สำเร็จด้วยตัวของข้าพเจ้าเอง เพราะ
ฉะนั้น วิรุณมุข เอย

วิรุณมุข : พะยะคะ

ทศกัณฐ์ : จงนำสารมาให้ข้า

วิรุณมุข : บัดนี้หม่อมฉันเตรียมแผนศุกราสารมาเรียบร้อยแล้วพะยะคะ

ทศกัณฐ์ : ข้าพเจ้าทศกัณฐ์จะเขียนสารถึงราชันดดา พระยาไมยราพอยู่ยงนครบาดาล

วิรุณมุข : นี่พะยะคะ ปากกาเมืองยักษ์

ทศกัณฐ์ : จุ่มหมึก

วิรุณมุข : หมึกหรือพะยะคะ พระองค์อย่าจุ่มลึกเดี๋ยวโดนลูกกระเดือกหมึกพะยะคะ

ทศกัณฐ์ : นั่งรอ

วิรุณมุข : พะยะคะ

-ร้องเพลงทำนองดลึง-

ทศกัณฐ์ : แล้วหยิบดินสอขึ้นมาจ่อมาจด อสุรีย์ราลดว่าเป็นสารตราเอย
เอยทศกัณฐ์ จอมพระยายักษ์ และได้ช้านัก หมายถึงเปลี่ยนสาร
ถึงว่าหลานรัก หมายถึงเปลี่ยนสาร ถึงเอยหลานรัก จอมพระยายักษ์ให้เคลื่อน
โยธา ไมยราพ เอยว่าเจ้ายักษ์เอยไมยราพ เอยสิว่ายักษ์รี รีบเคลื่อนโยธ้ออก
ยุทธนา

แล้วจึงลงนามทำวทศกัณฐ์ (ข้า) จอมกุ่มกัณฑ์นครลงกา

-เจรจา-

ทศกัณฐ์ : ข้าจึงลงนามสารถึงหลานรักของข้า
 -ร้องต่อทำนองเดียวกันแต่คนละลีลา-
 แล้วยักษ์พังค้ำแล้วใส่ในใจ เอี้ยจอมยักษ์ใหญ่หมายมุ่งหน้า
 ลูกกราบปางรับชัชวาลย์ เอี้ยจอมกุมภรณหมายจะยาตรา
 เข้าไปกันเกิดไอเสนี เอี้ยว่าอย่ารอรีบาดาลนครา
 ความที่ร้อนใจ เอี้ยอยู่ไม่ได้จอมอุรา

-ปีพาทย์ทำเพลงเชิด-

บรรยาย : (พูดในเชิด) ขอย้อนกล่าวถึงเจ้าบาดาลนคร ยักษ์ผู้หนึ่งนามพระยาไมยราพ

ฉากที่ 2 นครบาดาล

-ร้องเพลงทำนองตลุง-

ไมยราพ : องค์ไมยราพยักษ์ และเป็นจอมราชาแห่งนครบาดาลเอ๋ย (ซึ้ง)
 ยักษ์เป็นกษัตริย์เอี้ยมีความสุข (ซึ้ง) เสียความทุกข์เอี้ยไม่ละทำน
 พระมารดร แม่จันประดา (ซึ้ง) สุขใจหนักหนาแม่ทรงคราญ
 พิลากวนก็เป็นพี่สาวเอ๋ย (ซึ้ง) มั่นสุขใจเราเกษมสำราญ
 แต่มาวันนี้ลิเป็นไฉน (ซึ้ง) มั่นร้อนลุ่มกุ่มใจ เหมือนไฟเผาผลาญ

-เจรจา-

ไมยราพ : ในนามราชกษัตริย์แห่งนครบาดาล ให้นามว่าพระยาไมยราพ นับตั้งแต่ครั้ง
 เมื่อองค์พระบิดายมยักษ์ต้องมาสิ้นสวรรคตลงไป ก็เหลือแต่เพียงองค์ราช
 มารดา จันประดาพร้อมด้วยพี่สาวอีกหนึ่งตนให้นามว่าพิลากรวน พระยาไมย
 ราพเป็นกษัตริย์ชาตินักรบ ทุกเหล่าหัวเมืองต้องหัวเมืองต้องสยบให้กับข้า

วิรุณมุข : บัดเดี๋ยวนี้เรานำสารมาถึงแล้วนะจ๊ะ รับนำสารไปทูล เมืองบาดาลอยู่เบื้องหน้า
 เราจะขึ้นเฝ้าราชกษัตริย์ไมยราพ ถวายบังคมพะยะค่ะ

ไมยราพ : พรอันประเสริฐเป็นของเจ้า ข้าไม่เคยเห็นหน้าตา เจ้าทั้งสองมาก่อน เฉลยว่า
 เจ้าคงไม่ได้เป็นทหารของนครบาดาลเป็นแน่

วิรุณมุข : หม่อมฉันไม่ใช่ทหาร ภายในนครบาดาลแห่งนี้

ไมยราพ : เจ้าเป็นใครมาจากไหน

วิรุณมุข : เป็นราชทูตจากนครลงกา

ไมยราพ : ราชทูตจากนครลงกา

- วิรุณมุข : พะยะคะ
- ไมยราพ : (หัวเราะ)
- วิรุณมุข : กาลครั้งนี้รับราชโองการ จากท้าวทศกัณฐ์ผู้เป็นเจ้าของหัว นำศุภราชสาร
อยากจะให้ราชกษัตริย์นามว่าพระยาไมยราพ พะยะคะ
- ไมยราพ : เราในนามขององค์กษัตริย์พระยาไมยราพ เมื่อเจ้าเป็นราชทูตผู้นำสาร จงเร่ง
และอย่ารอช้ารีบส่งสารตราให้กับข้าพระยาไมยราพ ณ บัดนี้
- วิรุณมุข : เชิญอ่านเถิด พะยะคะ
- ไมยราพ : (มีผู้อ่านสาร)
อยากรู้ภายในสารตรา องค์พระเจ้าจะเขียนด้วยมาประการใด
- ถึงเจ้าพระยาไมยราพ พระราชนัดดาของเจ้าลุงทศกัณฐ์ เวลานี้ลงกาอาณาจักร
กำลังมีเรื่องเดือดร้อนศัตรูนามว่ารามลักษมณ์ มาพลยักษ์ตายเป็นเบือไม่มี
เหลือหลอ พระเจ้าลุงมองไม่เห็นใคร นอกเสียจากเจ้าเท่านั้น ที่จะช่วยเหลือพระ
เจ้าลุงได้ ขอให้เจ้ายกทัพจากนครบาดาล ไปชำระรามลักษมณ์ให้ตกตายลงไป
จะเป็นพระคุณอย่างสูง ลงนามมหाराชมศกัณฐ์ (ปีพาทย์รับ) ทำยั่ว
- ไมยราพ : มันกล้าบังอาจเป็นยิ่งนัก
- ร้องเพลงทำนองตลก-
- ไมยราพ : พระยามารสั่งศึกให้อั๊กheim ยักษ์จะไปปะลองกับมนุษย์ ... มันเออ
ด้วยความหาญฮึกในศึกรบ (ฮึก) ยักษ์จะไปลยบพวกมัน
มันจะแน่หรือว่ายักษ์จะแน่ (ฮึก) ลองกันสักแผล ลองกันสักวันเออ
- เจรจา-
- ไมยราพ : ทหาร
- เสนา : พะยะคะ
- ไมยราพ : ทุกเหล่าทัพ
- เสนา : พะยะคะ
- ไมยราพ : แห่งนครบาดาลฟังคำข้า จัดกองทัพให้มากมาย วันนี้ พวกพระยาอัยกษ์จะเป็น
แม่ลาตราทัพทำสงคราม
- เสนา : ได้เลย พวกเราเว้ย จัดกองทัพ
- (มีเสียงทหารรับ) พร้อมแล้วพะยะคะ
- ไมยราพ : ไปรออยู่ที่หน้าประตูเมือง

- เสนา : เรียบร้อยแล้วพะยะค่ะ
 ไมยราพ : ส่วนตัวกู่นั้น จะขอขึ้นเฝ้ากราบฝ่าพระบาท องค์ราชมารดาจันประภา
 เสนา : พะยะค่ะ
 ไมยราพ : ขอพระพรใส่เกล้า แล้วค่อยออกกราบ
 เสนา : พะยะค่ะ

-ปีพาทย์ทำเพลงทำยรั้ว – เชิด-

- บรยาย : และแล้วพระยาไมยราพ ก่อนที่จะเคลื่อนกองทัพไป จะลงไปลาพระมารดานาม
 ว่าจันประภา เป็นพระมเหสีของพระบิดา

ฉากที่ 3 ห้องนางจันประภา

-ร้องเพลงทำนองตลุง-

- จันประภา : เจ้าจันประภาสายสวาท เอย (ซึ้ง) แม่ขุนนางทั้งกายา
 สามยมยกษ์เอย มาตายจากไปนานช้า
 ว่ามีลูกอยู่สองคนเอย (ซึ้ง) เป็นหน้ามรรค์อย่างดวงตา

-เจรจา-

- จันประภา : จันประภาเป็นนามของเรา สามีคือท่านยมยกษ์กษัตริย์แห่งเมืองบาดาล มีลูก
 สาวหนึ่งคน ลูกชายหนึ่งคน ลูกสาวพิลาทวน ไมยราพคือบุตรชายกำลังอยู่ใน
 วัยน่ารัก

-ปีพาทย์ทำเพลงมอญ-

- พากย์ : และแล้วไมยราพก็ขึ้นเฝ้าพระมารดา เพื่อจะขอพร ไปรบกรต่อสู้

-เจรจา-

- ไมยราพ : ขอกราบฝ่าพระบาท พระราชมารดาจันประภา บัดนี้เกล้ากระหม่อมพระยาไมย
 ราพขึ้นเฝ้าแล้วพะยะค่ะ ขอเดชะเสด็จแม่จันประภาเจ้าเอย ณ ครั้นเมื่อข้าอยู่ใน
 ในพระราชตำหนัก มีเอกอัครข้าราชการทูตจากเมืองลงกา คือ ผู้นำสารตราจาก
 เจ้าลุงทศกัณฐ์ให้มาส่งถึงเกล้ากระหม่อมพระราชนัดดาพระยาไมยราพ เนื้อใจ
 ความของสารบ่งบอกด้วยว่า มีอริราชศัตรูชื่อว่า ราม ลักษมณ์ พร้อมด้วย เช่น
 ฆ่ายักษ์ ล้มตายเป็นจำนวนมาก พระเจ้าลุงมองไม่เห็นใครที่จะให้การช่วยเหลือ
 จึงขอความช่วยเหลือ จากพระยาไมยราพ ให้เป็นแม่ราตราทัพออกทำศึก
 สงคราม เสด็จแม่เห็นเป็นประการใดพระเจ้าค่ะ (ปีพาทย์รับ) ทำยมอญ

- จันประภา : แม่ไม่เห็นเป็นประการใดทั้งสิ้นไมยราพ เมื่อเอ่ยถึงนามท้าวทศกัณฐ์แม่ก็เล่าแล้วว่า มีแต่ความเห็นแก่ตัว ฟังนะไมยราพ พ่อของเจ้าตาย เพราะท่านท้าวทศกัณฐ์นะลูกนะ เรื่องของเขา อยู่เมืองเขา เมืองของเราไม่เกี่ยวพัน
- ไมยราพ : เสด็จแม่ อย่าเอาเหตุผลส่วนตนมาเกี่ยวกับส่วนรวม สุริยวงศ์ยักษ์เกิดมาเป็นยักษ์ ต้องมาล้มตายด้วยน้ำมือของมนุษย์เพียงธรรมดา มันน่าอัปอายขายหน้าเป็นยิ่งนัก หรือจะให้เกล้ากระหม่อมพระยาไมยราพต้องอยู่ภายในเมือง มิให้ร่วมรบออกทำศึก มันจะไม่สูญเสีย เลียดศักดิ์ศรีเหล่าชาวยักษ์หรือ
- จันประภา : ฟังแม่ก่อนไมยราพ เจ้านะเป็นกษัตริย์ต้องครอบครองเมืองต่อไปจากพ่อเจ้า เจ้าสู้เขาไม่ได้หรอกลูก
- ไมยราพ : เสด็จแม่
- จันประภา : อย่าไปเลยนะลูกนะ
- ไมยราพ : ชีวิตของข้าจะตายหรืออยู่แล้วแต่ฟ้าจะลิขิต แต่เพื่อศักดิ์ศรีของราชวงศ์ยักษ์ฆ่าได้แต่หยามกันไม่ได้ (ปีพาทย์รับ) ท้ายรั้ว
- จันประภา : กูไม่ให้มึงไป
- ไมยราพ : ลูกจะไป
- จันประภา : ไม่ให้ไป

-ร้องเพลงตลุง-

- ไมยราพ : แล้วกราบฝ่าพระบาทชนนียักษ์ี จะออกตัวดีกับธงมาเออย
- จันประภา : เลี้ยงมาจนปานนี้จะไม่เพื่อแม่หรือยังงัยอะ (พูด)
- ไมยราพ : ยักษ์จะไปต่อตีดับชีวิต (ซ้) พวกมนุษย์สิ้นคิดให้หมดทำ
- จันประภา : ว่าหยุดก่อนข้าก่อนเออย (ซ้) มาฟังสุนทรแม่ว่าว่าขึ้นเจ้าไปเออย (ซ้) คงต้องตายนะลูกยา
- ไมยราพ : แล้วฟังคำปราศรัย ไม่ฟังท้าวไทพจนา จะออกไปรบกับมนุษย์สักนิด สักนิด สักนิด (ซ้) ด้วยอิทธิฤทธิ์สุริยวงศ์ยักษ์
- ลูกจะตายหรือจะอยู่ (ซ้) จะบอกให้รู้ในวันข้างหน้า
- ลูกจะตายหรือจะวรกาย พระยาไมยราพชวนยักษ์ร้ายโคลดลา

-ปีพาทย์ทำเพลงเชิด-

-เจรจาในเชิด-

- ไมยราพ : เสด็จแม่ทรงอย่ามาห้ามเกล้ากระหม่อม เกล้ากระหม่อมทำอะไรแล้วเกล้า
กระหม่อมไม่อาจเปลี่ยนแปลงพระทัยได้ หลบเกล้ากระหม่อมไป
- พากย์ : พระยาไมยราพไม่เชื่อฟัง พระมารดาโมโหโกรธาเป็นอย่างมาก แล้วจึงหยิบเอา
ศรหมายที่จะเอาไม่ได้ดี พระยาไมยราพออกไปต่อสู้อ

ฉากที่ 4 ห้องนางพิลากรวน

-ร้องเพลงตลก-

- พิลากรวน : พิลากวนเทวีเอ๋ย (ซึ้ง)
พระบิดายมย์กษัตริย์
เหลือแต่แม่จันประภา เอ๋ย (ซึ้ง) พร้อมน้องยาเป็นขุนมาร
ฉันมีลูกอยู่สองตน (เอ๋ย) แม่หน้ามนช่างล้ำราญ

-เจรจา-

- พิลากรวน : ฉันเองมีชื่อว่าพิลากรวน นับตั้งแต่พระราชบิดายมย์กษัตริย์ไปทำศึก เวลานี้ท่านได้
สิ้นพระชนม์ไปแล้ว ฉันก็เหลือแต่แม่จันประภา พร้อมทั้งลูกของฉันไวยวิก ไวย
เวก ทุกวันนี้ อะไรจะสุขเท่าพิลากรวนนั้นไม่มีที่เรามีลูกทั้งสองตน

- จันประภา : ไมยราพ , กลับมานะลูก อย่าหนีแม่ไปนะลูก

- พิลากรวน : เอ๊ะ! นี้เสียงพระมารดา พระมารดาเกิดอะไรขึ้นเนี่ย พระมารดา

- จันประภา : ไมยราพ กลับมาเดี๋ยวนี้ (ปีพาทย์มาเพลงร้ว)

- พิลากรวน : พระมารดา รอหม่อมฉันก่อน

- เสนา : ขอเดชะได้โปรด ในขณะที่ในเมืองวุ่นวายกันใหญ่แล้วพะยะค่ะ ราชมารดาพระ
องค์ กับพระยาไมยราพ กำลังทะเลาะเบาะแว้งกันเป็นประการใหญ่ พะยะค่ะ

- พิลากรวน : ตายจริง สิ่งที่ฉันได้ยิน ก็คือ พระมารดากับไมยราพ ทะเลาะกันหะรอ

- เสนา : วุ่นวายไปทั้งเมืองเลยพะยะค่ะ

- พิลากรวน : ไหน พาฉันไปเดี๋ยวนี้เลย

- เสนา : เชิญทางนี้พะยะค่ะ

-ปีพาทย์ทำเพลงทำยร้ว-

- พากย์ : ในเมื่อนางพิลากรวนได้ยินเสียง ร้องกรีดวิ๊ดวิ๊ว ขอร้องความช่วยเหลือของผู้เป็น
แม่ และแล้วพระยาไมยราพหมายจะกระโดดขึ้นสู่เบื้องบน เสด็จแม่จับร่างเอา
ไว้ก่อน เพื่อไม่ให้หนี

ฉากที่ 5 ห้องที่ประทับ

-เจรจา-

- ไมยราพ : เสด็จแม่ เสด็จแม่กำลังทำอะไร ลูกจะออกทะยานฟ้าเสด็จแม่กลับจับตัวเกล้า
กระหม่อม เสด็จแม่ปล่อยตัวเกล้ากระหม่อมเดี๋ยวนี้
- จันประภา : ไม่ปล่อย
- ไมยราพ : บอกให้ปล่อย ปล่อย ปล่อย
- จันประภา : ไม่ปล่อย

-ปีพาทย์ทำเพลงทำยั่ว-

- พากย์ : ในขณะที่พระยาไมยราพ ร่างของผู้เป็นแม่นางจันประภาตกยั้งพื้นพระสุธา

-เจรจา-

- ไมยราพ : (หัวเราะ) ไมยราพชะอย่างใครหน้าไหน ก็ห้ามไม่ได้
- เสนา : พระองค์เมื่อได้เห็นพระองค์วังหนีเสด็จแม่พระองค์อยู่แหมบๆ แล้วเสด็จแม่พระ
องค์ไปไหน
- ไมยราพ : กูเกิดความสงสัยอะไรบางอย่าง
- เสนา : ทำไมพะยะค่ะ
- ไมยราพ : เสด็จแม่ไม่ยอมเข้าใจในตัวกูสักนิดหนึ่ง
- เสนา : พะยะค่ะ
- ไมยราพ : ว่าที่กูทำสงคราม เพราะชาติ ศาสนา สถาบันแห่งองค์พระมหากษัตริย์
- เสนา : พะยะค่ะ
- ไมยราพ : แล้วแม่กูไปไหน
- เสนา : ไม่รู้เหมือนกัน เห็นอยู่แว็บๆ
- ไมยราพ : เสด็จแม่
- เสนา : อ้อ คนแก่ แกเหนื่อย อาจจะนอนพักก็ได้พระองค์
- ไมยราพ : เสด็จแม่ เสด็จแม่พระเจ้าค่ะ เสด็จแม่ โถ!

-ปีพาทย์ทำเพลงโอด-

- บรรยาย : และแล้วพระยาไมยราพ เมื่อเห็นแม่ได้สิ้นชีวิตลงไป เขาก็โศกเศร้าเสียใจ ใน
ชีวิตของเขาเขาไม่นึกเลยว่า เขาจะต้องกลับกลายเป็นลูกทอพี โดยที่ไม่เจตนา

-ปีพาทย์ทำเพลงมอญ-

- ไมยราพ : เจ้าประคุณบุญปลุกของลูกแก้วเอ๋ย สวรรคตแล้วพระมาดาอาลัยอาว
ลูกชอกกราบาทพระชนนี หนึ่งน้ำหยดนมแม่ที่เลี้ยงข้า กลับมาเนรคุณ
คงเปรียบเท่ารามเกียรติ์ ที่คนตีเตียนว่าต่ำช้า นั่นก็คือว่าทอพี

-ปี่พาทย์ทำเพลงโอด-

- ไมยราพ : พระมารดา
 เสนา : โถพระองค์ เสด็จแม่พระองค์สิ้นชีวิตไปแล้วนะเนี่ย
 บรรยาย : พระยาไมยราพ เสื่อบอกเสียใจอย่างมากในชีวิต เขาไม่นึกเลยว่า เขาเป็นลูกทอพี
 ฆ่าแม่บังเกิดเกล้า

-เจรจา-

- ไมยราพ : นี่ข้าต้องจบสิ้นแล้วหรือร่มโพธิ์ทอง ผู้ที่ปกครองพร้อมด้วยข้าพระยาไมยราพ
 -ปี่พาทย์ทำเพลงมอญ- (เบาๆ ไปเรื่อยๆ)

เสด็จแม่จันประภา ทำไมหนอศึกสงคราม มันถึงทำให้ข้า ต้องกลับกลายมาเป็นลูก
 ที่เนรคุณ เพราะฉะนั้น ศึกสงครามครั้งนี้ ขอลั่นวาจาประกาศอิทธิต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วกันให้รับรู้ ว่า
 ครั้นเมื่อกูพระยาไมยราพ ยกกองทัพสู้สนามรบพบกับศัตรู ถ้ากูนำหัวพระราม พร้อมด้วยพระ
 ลักษมณ์ มาสังเวชชีวิตแม่ของกูให้ได้ กูพระยาไมยราพจะกลับคืนสู่นครบาดาล นำร่างของแม่กู
 ขึ้นสู่หอธรรมสังเวช

- เสนา : พะยะคะ
 ไมยราพ : อันตัวกูนั้นบัดนี้ไม่รอช้า จะเร่งทัพออกทำศึกพบกับมนุษย์ ลักษมณ์ ราม ทหาร
 ยกทัพ (ปี่พาทย์ลง)
 พิลากวน : ซ้ำก่อน ไมยราพ
 ไมยราพ : อะไร
 พิลากวน : นี่เจ้ากำลังจะไปไหนนี่น้อง
 ไมยราพ : นี่เสด็จพี่เดินทางมาครั้งนี้ เนื่องด้วยธุระอะไร เสด็จพี่ควรจะอยู่ในเมือง ไม่ควร
 ออกมาเช่นนี้
 พิลากวน : พี่จะอยู่ในเมืองหรือนอกเมือง ก็เป็นส่วนของพี่ แต่พี่ถามเจ้า เจ้ากำลังจะไป
 ไหน
 ไมยราพ : เกล็ดกระหม่อมกำลัง จะยกทัพออกทำศึกกับมนุษย์
 พิลากวน : ฮะ! นี่เจ้าจะออกไปทำศึก แล้วแม่ละพระมารดาจันประภาอยู่ที่ไหนละน้อง พระ
 มารดา
 ไมยราพ : เสด็จพี่พิลากวน
 พิลากวน : เอ๊ย

ไมยราพ : เสด็จพี่ถามหาเสด็จแม่จันประภา เกล้ากระหม่อมฉันเป็นคนทำ ย่อมรับความ
จริงเสมอ บัดนี้เสด็จแม่จันประภา กระทบกับก้อนหิน ถึงแก่สวรรคตแล้วพระ
เจ้าคะ โทษเกล้ากระหม่อมไม่ได้

-ปีพาทย์ทำเพลงโอดมอญ-

พากย์ : พอรู้ว่าเสด็จแม่จันประภาตาย พี่สาวก็ร้องไห้

ไมยราพ : ทำไมต้องร้องไห้

พิลาทวน : ไมยราพ พระมารดาจันประภาตายได้อย่างไร ใครกัน ใครกันเป็นคนฆ่าพระ
มารดาของเรา

ไมยราพ : การกระทำไม่ได้ตั้งใจ ด้วยเสด็จแม่ทรงห้ามปรามไม่ให้เกล้ากระหม่อมทำศึก
จนเกล้ากระหม่อมสุดที่จะคัดค้านทนทานได้ จึงเสบบัดร่างเสด็จแม่ไปกระทบกับ
ก้อนหิน จนเสด็จแม่ขาดสติสิ้นชีวิตลงไป กาลครั้งนี้จะมาโทษเกล้ากระหม่อม
พระยาไมยราพไม่ได้

พิลาทวน : นี่หมายความว่า มึงเป็นคนฆ่าแม่ด้วยตัวเองหรือเนี่ย

ไมยราพ : ใช่

พิลาทวน : ไมยราพ

ไมยราพ : แต่ฉันไม่ได้ตั้งใจ

พิลาทวน : ฎุมนึกเลยนะ ว่ากูจะมีน้องสาวระเลวอย่างมึง ไข่ลูกทรพี ไข่ลูกเนรคุณ

ไมยราพ : หยุคนะ

พิลาทวน : ซาติชั่วนัก

ไมยราพ : ดิฉันว่าแกเป็นพี่ แต่เอาเถอะฟังคำข้า เสด็จแม่จันประภาทรงห้ามข้ายังไม่ฟัง
แต่ในการเสด็จพี่ทำเช่นนี้ มันเกินการกระทำไป พิลาทวนเอ๋ย เอาเถอะรออีก 7
วัน ถ้าไม่มอบหรือเซ็นลายพระหัตถ์ทรัพย์สินสมบัติหรือว่าพระนครแห่งเมือง
บาดาลให้ นางพิลาทวนต้องถูกทำโทษ

-ปีพาทย์ทำเพลงมอญ-

พิลาทวน : ฉันจะทำอย่างไรดี เพลานี้ฉันไม่เหลืออะไรอีกแล้ว แม่ฉันก็ตายจาก ทางที่ดีฉัน
จะย้อนหลังกลับเมืองหาหนทางแก้ไข จะไม่ให้ไข่ไมยราพ เอาบัลลังก์นคร
บาดาลไปเป็นอันขาด

พากย์ : ขณะนี้พระยาไมยราพ ก็เดินทางมา

ฉากที่ 6 ฉากป่า

-ร้องเพลงพม่าไชยา-

ไมยราพ : จงหยุดยั้งกันเอาไว้เหล่าเสนา (ซี้ท) เราควรสติปัญญาปราบปราม

-เจรจา-

เสนา : ดีพะยะคะ ใช้สติปัญญา

ไมยราพ : ดึงกองทัพเอาไว้ก่อน

เสนา : พะยะคะ , เสร็จแล้วพะยะคะ

-ร้องเพลงพม่าไชยา- (ต่อ)

ไมยราพ : จะหวั่นไหวศึกสงครามกับรามลักษณณ์ (ซี้ท) แหมประจัญหน้าคงไม่เป็นหลัก
กลายเป็นผี

-เจรจา-

(เสนาข้าราชการ)

เสนา : พะยะคะ

ไมยราพ : หยุดกองทัพ

เสนา : เรียบร้อยแล้วพะยะคะ

ไมยราพ : แล้วฟังคำข้าพระยาไมยราพ

เสนา : พะยะคะ

ไมยราพ : คำรำลือประกาศก้องทั่วทุกทิศ ว่าพวกหมู่ปัจจามิตรมีฤทธิ์มาก แม้หากเราใช้
พละ กำลังเพียงอย่างเดียว มันไม่มีประโยชน์ มันมีแต่จะทำให้ความตายบังเกิด
ขึ้นสู่กองทัพของเรา

เสนา : เยี่ยมจริงๆ

ไมยราพ : เพราะฉะนั้น

เสนา : ทำไมเหรพะยะคะ พระองค์

ไมยราพ : ศึกลงครามครั้งนี้

เสนา : พะยะคะ

ไมยราพ : มันไม่ได้ด้วยเล่ห์

เสนา : ก็ต้องเอาด้วยกล

ไมยราพ : ไม่ได้ด้วยมนต์

เสนา : ต้องเอาด้วยคาถา

- ไมยราพ : เพราะฉะนั้น
- เสนา : พะยะคะ
- ไมยราพ : ไม่ว่าจะยกษัตริย์หนึ่งตนใด จะยกทัพออกทำศึก จะเหาะได้
- เสนา : จริงจ๊ะ
- ไมยราพ : ดำดินได้
- เสนา : จริงจ๊ะ
- ไมยราพ : หายตัวได้
- เสนา : จริงจ๊ะ
- ไมยราพ : แปลงร่างเป็นไฉ่นั้นไฉนนี้ แต่พอสุดท้ายก็ต้องจบชีวิตไปด้วยมือของราม เพราะ
ฉะนั้น
- เสนา : ทำไมพะยะคะ
- ไมยราพ : กูพระยาไมยราพ ไม่กูจะไม่ทำเหียงนั้น
- เสนา : แสดงว่าพระองค์หัวดีกว่า
- ไมยราพ : ทหารมามากมาย
- เสนา : พะยะคะ
- ไมยราพ : แต่วันนี้ กูพระยาไมยราพ ไม่ต้องการทหารติดตามกูไป
- เสนา : อ้าว! ทำไมพะยะคะ
- ไมยราพ : กูต้องการเพียงข้ารับใช้เพียงสองคนเท่านั้น
- เสนา : แล้วพระองค์จะทำอย่างไรพะยะคะ
- ไมยราพ : กูเป็นศิษย์มีอาจารย์
- เสนา : พะยะคะ
- ไมยราพ : มีของดี
- เสนา : พะยะคะ
- ไมยราพ : นั่นก็คือกล่องแก้วพร้อมด้วยสัพยา
- เสนา : พะยะคะ
- ไมยราพ : แม้หากได้มาผสมคำคืนของวันนี้ รอบเข้าไปในกองทัพเบ้ามนต์สะกด ลักษมณ์
ราม พร้อมด้วยวานร จะต้องหลับไหลไม่ได้สติ
- เสนา : อู้หู

- ไมยราพ : ความคิดกุ๊กก็คือว่า ถ้าเมื่อใดกองทัพขาดผู้นำทัพ กองทัพนั้นต้องระส่ำระสาย ต้องแตกสะบั้นหั่นลงไป
- เสนา : โอ้โฮ
- ไมยราพ : กูตั้งใจไว้ว่า
- เสนา : ทำไมพะยะค่ะ
- ไมยราพ : คืบวันพรุ่งนี้ กูพระยาไมยราพ จะรอบเข้าฐานทัพพระลักษมณ์ พระราม มาได้ ยันนครบาดาล (ทำยั่ว)
- เสนา : พะยะค่ะ พระองค์
- ไมยราพ : โดยคือว่าสัตยานั้น
- เสนา : สัตยานั้นเป็นไง พะยะค่ะ
- ไมยราพ : สัตยานั้นต้องใช้เจ้าทั้งสองไปเก็บมา
- เสนา : มันมีอะไรบ้าง พะยะค่ะ
- เสนา : ได้เลยพะยะค่ะ
- ไมยราพ : เตรียมจด
- เสนา : เตรียมจดพะยะค่ะ
- ไมยราพ : สัตยานั้นชื่อที่หนึ่ง
- เสนา : ชื่อที่หนึ่งพะยะค่ะ
- ไมยราพ : ไช้แมว
- เสนา : ไช้แมว
- ไมยราพ : พร้อมด้วยแห้วหมา แต่ไช้แมวเป็นไช้แมวตัวเมีย ตัวผู้ด้วยนะ
- เสนา : อะ อ้า ไช้แมวตัวผู้หรือตัวเมียพะยะค่ะ
- ไมยราพ : เอาไช้ตัวเมียดีกว่า
- เสนา : ไช้แมวตัวเมียและแห้วหมา
- ไมยราพ : เออ
- เสนา : ไม่มีหรือกพระองค์
- ไมยราพ : ในตำรากูพระยาไมยราพบอกว่ามี
- เสนา : ไช้แมวและแห้วหมา และไช้แมวตัวเมีย ไม่มีหรือกพระองค์
- ไมยราพ : ตำรากูบอกว่ามี
- เสนา : ไม่มี

- ไมยราพ : มี
 เสนา : ไม่มี
 ไมยราพ : กุบออกว่ามี
 เสนา : มีก็มี
 ไมยราพ : (หัวเราะ) ไข่แมว หัวหมา หนวดเต่า เขากระต่าย
 เสนา : พระยะคะ
 ไมยราพ : มึงเอ็นแมลงหัว
 เสนา : เอ็นแมลงหัว
 ไมยราพ : เออ
 เสนา : แมลงหัวมีเอ็นหรือ ไม่มีหรือพระยะคะ
 ไมยราพ : ในตำรากุบออกว่ามี
 เสนา : ไม่มี
 ไมยราพ : ต้องมี
 เสนา : แมลงหัวไม่มีเอ็น
 ไมยราพ : ต้องมี
 เสนา : ไม่มี
 ไมยราพ : มี
 เสนา : มีก็มี
 ไมยราพ : ส่วนมึง เว้ยเฮ้ย
 เสนา : อะไรพระยะคะ
 ไมยราพ : ดีแมลงวัน
 เสนา : ไอ้โห อีหมี อีหมาไม่ได้หรือครับ
 ไมยราพ : กูจะเอาดีแมลงวัน
 เสนา : มันจะหาที่ไหน
 ไมยราพ : มึงต้องหาให้ได้เพราะในตำรากุมิ
 เสนา : ในเมื่อพระองค์ตั้งใจจะให้หาให้ได้ ก็ต้องให้ได้สิพระยะคะ
 ไมยราพ : ส่วนมึงเข้าไปยังไพรในป่า
 เสนา : อะไรพระยะคะ
 ไมยราพ : ไปตัดไม้มาปลูกโรงราชพิธี

- เสนา : พะยะคะ
- ไมยราพ : พร้อมด้วยกับชีฟันเสือเป็นๆ
- เสนา : อะไรนะ
- ไมยราพ : ชีฟันเสือเป็น
- เสนา : เอาชีฟันเกล้ากระหม่อมไม่ได้หรือ
- ไมยราพ : ไม่ได้ กูต้องใช้ชีฟันเสือเป็น
- เสนา : ชีฟันเสือเป็นเดี๋ยวเสียมันกินเอานะ
- ไมยราพ : มึงกลัวเสือหรือกลัวกู
- เสนา : กลัวพระองค์
- ไมยราพ : ส่วนมึงไอ้กระวยทวย เจ้า
- เสนา : พะยะคะ
- ไมยราพ : มุ่งหน้าเดินทางไปยังชายป่าช้าของวัดทุ่งศรีภรณ์ หรือวัดพุทธยา
- เสนา : ไอ้โ
- ไมยราพ : ไปเอามาเลยของง่าย ๆ หัวผีพรายตายห้องกลมสามหัว
- เสนา : เอ้อเหอ แล้วเราสามคนจะหาได้หรือ
- เสนา : จะหาได้หรือพระองค์
- เสนา : ถ้าหาไม่ได้ก็ตาย
- ไมยราพ : มึงจะหาได้ไหม
- เสนา : ต้องเสี่ยงไปเว้ยเฮ้ย
- เสนา : ในเมื่อกลัวพระองค์ ก็ต้องหาให้ได้สิพะยะคะ
- ไมยราพ : เมื่อมึงไปหาสัพพยาครบเสร็จจำนวน
- เสนา : พะยะคะ
- ไมยราพ : ปลุกโรงราชพิธีเสร็จสรรพ ไปเบิกกะทะใบบัวยังห้องพระคลัง
- เสนา : พะยะคะ
- ไมยราพ : เอาไปใหญ่ๆ เลย มาตั้งไฟแล้วก็ทะลุดูด พอมีงะทะลุดูดกะทะปับ มึงทั้งสองตัก
น้ำใส่ให้เต็ม
- เสนา : กะทะทะลุดูด แล้วตักน้ำใส่ให้เต็ม ที่ไหนเขามีกันเว้ยเฮ้ย
- เสนา : สงสัยเป็นปริศนา
- เสนา : เพราะฉะนั้นเราต้องทำให้ได้

เสนา : น้ำธรรมดาเราก็อย่าเอา เอน้ำแข็งใส่ไปสิวะ

เสนา : ถ้าย น้ำแข็งมันก็ละลาย รีบๆ ไปเถอะ

บรยาย (ปีพาทย์ทำเพลงมอญ คลอไป) คำสั่งของพระยาโมยราพ ไม่ต้องการที่จะออกสงคราม ได้ใช้สัพพามีทั้ง 8 อย่างด้วยกัน หนวดเต่า เขากระต่าย ไช้แมวแห้วหมา เอ็นแมลงหวี่และดีแมลงวัน หัวกะโหลกผีตายท้องกลม พร้อมด้วยขี้ฟันเสือ ดังนั้นเหล่าเสนาข้าราชการที่มีฝีมือ

ฉากที่ 7 ฉากพลับพลา

วานรพร้อม หนุมานหลาน

หนุมาน : พระยะคะ

: วันนี้ข้าพเจ้าแปลกใจเหลือเกินระหว่างคำคืน อยู่ๆ องค์เสด็จพระรามและพระลักษมณ์ เฝ้ายามคำคืนมันน่าแปลกในเสียจริงหนุมานหลาน

หนุมาน : วานรพร้อมไว้ก่อน ตอนนี้องค์พระรามกับพระลักษมณ์ กำลังเดินทางมา ขอประกาศเหล่าวานรทั้งหลายในขณะนี้ องค์พระรามเสด็จมาแล้ว

-ปีพาทย์ทำเพลงเสมอ-

(บรยายในเพลง) ทันใดขณะนี้องค์พระรามรวมทั้งพระลักษมณ์ผู้เป็นน้องร่วมศรีอนุชาที่เสด็จมา

-ร้องเพลงขึ้นพลับพลา-

พระลักษมณ์ : เสด็จนั่งยังพลับพลา วิลาวัลย์ พร้อมทั้งทหารถ้วนหน้ามาพร้อม จะปรึกษาเรื่องสุบิน ยามราตรี ไม่รู้ว่าครั้งนี้ เป็นอย่างไร

-เจรจา-

พระราม : ดูก่อนวานรทั้งหลาย พวกท่านคงมีความแปลกใจว่า ข้าพเจ้าสั่งประชุมวานรเป็นการปัจจุบันทันด่วน ก่อนที่จะถึงเวลาขึ้นเฝ้า พวกท่านคงจะสงสัยใช่ไหม

สุครีพ : ถูกต้องพระเจ้าคะ องค์พระราม ข้าพเจ้าองค์พระยาสุครีพและกำแหงหนุมานสงสัยเสียเหลือเกินว่า คำคืนพระองค์ไม่เคยเรียกขึ้นเฝ้า แต่เหตุไฉน คำคืนนี้พระองค์ถึงเรียกวานร ทั้งหมดมาประชุมพระเจ้าคะ

พระราม : ฟังให้ดีนะพวกท่าน

สุครีพ : พระเจ้าคะ

พระราม : เมื่อคืนนี้ ข้าพเจ้าบรรทมอยู่กับพระศรีอนุชา นาดบัลลังก์ก็ได้ทรงพระสุบิน หรือว่าความฝัน ฝันมีว่า จันทร์ทรงกลด หมดเมฆมนท ฉายฉันท มีอสุรินทราหู ชาย

ฉกรรจ์มาจับ คาคันแล้วพาไป ข้าพเจ้าฝันต่อไปอีกว่า ข้าพเจ้านี้ไต่ขึ้นพระ
หัตถ์ไปหักฉัตรชั้นพรหมโลกได้ ส่วนพระบาทยุคลงนัยเหยียบลงไปยังพิภพนา
ดิน (ปีพาทย์รับ) ท้ายรับ

พระลักษมณ์ : มันจะดีหรือร้าย พระยาสุครีพ ตอบปัญหาความฝันของพระเชษฐาให้ข้าพเจ้า
เข้าใจที่นะท่านนะ

สุครีพ : องค์พระราม พร้อมด้วยพระลักษมณ์พระเจ้าค่ะ ข้าพเจ้าพระยาสุครีพคิดแล้ว
คิดอีก ความฝันของพระองค์ ข้าพเจ้าพระยาสุครีพ ไม่ทราบเลยพระเจ้าค่ะ

พระราม : แล้วกำแหงหนุมานละ ท่านพอจะเล่าได้หรือเปล่าท่าน มันหมายความว่าอย่างไรบ้าง

หนุมาน : ข้าพเจ้าก็คิดอยู่นาน ความฝันของพระองค์มันแปลก มหัศจรรย์เสียเหลือเกิน
ข้าพเจ้านึกไม่ออกเลย มันเป็นประกาศิตใดพระเจ้าค่ะ

พระลักษมณ์ : เดชะทรงได้โปรดเถิดพระเจ้าค่ะ วานรมิสามารถจะทำนายความฝันของพระ
เชษฐาได้พระเจ้าค่ะ

พระราม : พี่นึกขึ้นได้ ว่ายังมีโหราพระยาพิเภก พี่จะให้โหราพระยาพิเภกตรวจดูซิว่า
ความฝันของพี่ครั้งนี้จะได้แก่อะไร

พระลักษมณ์ : ก็ดีเหมือนกันพระเจ้าค่ะเสด็จพี่

พระราม : ดูก่อนท่านโหราพระยาพิเภก

พิเภก : พระเจ้าค่ะ

พระราม : เปิดตำราดูซิว่า ความฝันที่ข้าพเจ้าเล่าให้ฟังเมื่อสักครู่นี้ ความฝันที่ดีหรือว่าร้าย
ประการใดนะท่านนะ

พิเภก : รับด้วยเกล้าพระเจ้าค่ะ

พากย์ : เมื่อนั้นโหราไม่อยู่ช้า จึงรับคำบัญชา จึงเปิดตำราด้วยตั้งใจ โอมเพียง
-ปีพาทย์ทำเพลงรับ-

บรรยาย : และแล้วโหราพระยาพิเภกจึงได้ตรวจตามตำรา ว่าฝันดีหรือร้าย

พิเภก : ขอเดชะ อาชญาไม่พินเกล้า พระองค์ที่ฝันมาเป็นเหตุร้ายทั้งนั้นเลย (ปีพาทย์
รับ) ท้ายรับ

พระราม : พิเภก เป็นเหตุร้าย

พิเภก : พระเจ้าค่ะ

พระราม : เหตุร้ายนั้น จะเกิดด้วยสิ่งใดมิทราบ

พิเภก : ได้โปรดก่อนพระเจ้าค่ะ จะมียักษ์ตนหนึ่งมีนามว่าไมยราพมาแอบลักพาตัวพระองค์ไป พระเจ้าค่ะ

พระลักษมณ์ : เป็นความจริงหรือนี้

พิเภก : พระเจ้าค่ะ

พระราม : เจ้าลักษมณ์น้องพี่

-ปี่พาทย์ทำเพลงทำยรั้ว - โอด-

บรรยาย : ในเมื่อพระรามได้ฟังคำโหราพระยาพิเภกทำนายทายทัก ก็โศกเศร้าเสียใจในคำคืนวันนี้ จะมีสุริยกษารอบลักพาไป

-เจรจา-

พิเภก : จะลักพระองค์ไปอยู่ในเมืองบาดาล ด้วยพระเจ้าค่ะ

-ปี่พาทย์ทำเพลงขวัญอ่อน-

พระราม : จงมองหน้าพี่ไว้ นะน้องยา ร้องเพลง พี่ต้องจากอนุชालาไกล

พระลักษมณ์ : (พูดในเพลง) พระเชษฐาต้องอยู่กับน้องพระเจ้าค่ะ เกล็ดกระหม่อมจะไม่ยอมเด็ดขาดพระเจ้าค่ะ

-ปี่พาทย์ทำเพลงขวัญอ่อน-

พระลักษมณ์ : พระสลดพี่ อยู่ไปมา เสด็จพี่ต้องจากลาสู่เมืองบาดาล -โอด-

-เจรจา-

พระลักษมณ์ : ไม่จริงใช่ไหม พิเภก

พิเภก : จริงพระเจ้าค่ะ

พระราม : จะฝืนอะไรก็ฝืนได้พระอนุชา แต่จะฝืนพรหมลิขิตชะตาชีวิตของมนุษย์มันยากแสน

พระลักษมณ์ : ได้โปรดก่อนพระเจ้าค่ะ

พระราม : พระอนุชาของพี่เอ๋ย ถ้าหากมั่นใจว่า ไม่มีพี่สักคนหนึ่ง เจ้าอย่าสู้รบบมือกับเขาเลย กลับไปอโยธยาบอกเสด็จพระบิดา พระมารดาว่าพี่ตายชะในกลางป่าแล้ว

พระลักษมณ์ : พระเชษฐาอย่าตรัสเช่นนั้นสิพระเจ้าค่ะ เราเป็นพี่น้องกัน ล้มบากมาด้วยกัน จะหนีน้องไปไหนพระเจ้าค่ะ

พระราม : พระอนุชา พี่มีพระเคราะห์หนัก ดวงชะตาชีวิตของพี่เขาขีดมาแต่เพียงเท่านี้ พี่คงสร้างบาปสร้างกรรมเอาไว้มาก จึงต้องจากน้องไป

- พิเภก : พระองค์ได้โปรดก่อนพระเจ้าค่ะ พระองค์จะมีเคราะห์หมีทางแก้ไข ไม่ต้องกลัว พระเจ้าค่ะ
- หนุมาน : มีทางแก้ไขหรือ ท่านโหราพระยาพิเภก
- พิเภก : พระเจ้าค่ะ
- หนุมาน : จะทำยังไงเล่า
- พิเภก : มีดาวสากฤทธิขึ้นเมื่อไร เคราะห์พระองค์จะหมดไป พระเจ้าค่ะ
- หนุมาน : ขอดชะรอยอาชญาท่วมทันเกล้าฯ ท่านโหราพุดมทมนั้นอาชญาจะเป็นจริงก็ได้ ถ้าพระ อหิติตย์ ส่องแสงเวลาใด พระองค์ท่านอาชญาจะหมดพระเคราะห์ อย่างที่โหราพุด ทันที่หนุมานมีความคิดอยู่อย่างหนึ่ง ในยามคาค่าคีนนี้ รู้ว่ายักษ์จะรอบเข้ามา หนุ มานขออาสามุ่งหน้าไปยังพลับพลาชัย ขอจำแลงแปลงกายอมพลับพลาเอาไว้ ในปาก จะดีไหม พระเจ้าค่ะ
- พระราม : ก็ดีสิ กำหนดหนุมาน ความคิดของเจ้าก็เข้าที่ดูเหมือนกัน
- สุครีพ : ได้โปรดก่อนพระเจ้าค่ะ องค์พระรามและพระลักษมณ์ ในเมื่อกำหนดหนุมาน แปลงกายให้ใหญ่โต ส่วนข้าพเจ้าพระยาสุครีพ จะนอนขวางปากกำหนดหนุ มานแล้วส่งให้วานรทุกตัวตนอยู่ยามตามไฟ คนในไม่ให้ออก คนนอกก็ไม่ให้เข้า พระเจ้าค่ะ
- พระราม : พระอนุชา คีนนี้ เจ้าอย่าหลับไหลนะน้องนะ จันเราก็ พระยาสุครีพ กำหนดหนุ มาน
- สุครีพ-หนุมาน : พระเจ้าค่ะ
- พระราม : ช่วยกันป้องกันเอาไว้ มิเช่นนั้นแล้ว ยักษ์พระยาโมยราพ มันจะต้องมารับตัว ข้าพเจ้าไปอย่างเด็ดขาด
- ร้องเพลงกรับ-
- หนุมาน : รับอาสาด้วยทันใด เอย (ซู้) จะมีภัยจะมุ่งหน้า แปลงกายาให้ใหญ่โตแปลงกายา อมพลับพลาเอาไว้ในปาก ไม่ให้พวกยักษ์ได้ เข้ามา
- สุครีพ : พระยาสุครีพก็เหมือนกัน เจ้าสุครีพก็เหมือนกัน ตามหลังกันนั้นไม่ว่า นอนขวางปากเอาไว้ (ซู้) ไม่ให้ยักษ์รายนั้นมุ่งเข้ามา ว่าทำทำที่ขุนกระบี่
- ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด-

บรรยายในเขต : ในขณะนี้ ความฝันขององค์พระรามก็มีเคราะห์ร้าย ดังนั้นกำแหงหนุมานจึงรับ
อาสาไปอมพลับพลาเอาไว้ ส่วนพระยาสุครีพ และเหล่าวานรทั้งหลายก็จะอยู่
ยามตามไฟ คนในไม่ให้ออก คนนอกไม่ให้เข้า เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ยักษ์
ร้ายลบเข้ามา จะขอกล่าวถึงกำแหงหนุมาน รับอาสาองค์พระรามมา

ฉากรที่ 8 ฉากอาศรม

-เจรจา-

หนุมาน : หนุมานรับอาสาเจ้านาย ซึ่งจะแปลงร่างกายให้ใหญ่โต อมพลับพลาเอาไว้ใน
ปาก ซึ่งเจ้ายักษ์พระยาไมยราพ มันจะรอบเข้ามาในยามค่ำคืน ไม่ได้การหนุ
มานจะรับแปลงกายก่อนดีกว่า

พากย์ : บัดนั้น หนุมานมีข้า จำแลงแปลงกายทันใด (ปี่พาทย์ทำเพลง รัว)

ฉากรที่ 9 หนุมานอมพลับพลา

พากย์ : ใหญ่เท่าบรมพรหมมาร สูงตระหง่านเหลือมล้ำสิงขรห์
เบื่องต่ำได้ฟ้าดินดร ยังสาครลงดิน
หางเป็นขดกายล้อม โอบอ้อมโยธาไม่สิ้น
อันพลับพลาแก้วรักมินทร์ ขุนกบิลใส่ไว้ในรา
อ้า-รอบออกเป็นทวาร ในบานเปิดปิดท่าทิวหา
อันพิภกและพระลักษมณ์อนุชา คอยเฝ้าหน้ารักษาพระจักรี
สุครีพเป็นนายประตู ตรวจดูโยธากระบี่ศรี
เข้าออกตรวจไปทุกที่ มิให้ไพร่ปลอมแปลง

พากย์ : ในขณะนี้ กำแหงหนุมานแปลงร่างกายให้ใหญ่โต อทสุวรรณพลับพลาเอาไว้ พระ
ยาไมยราพก็เห็น พระยาสุครีพนอนขวางประตูอยู่

ไมยราพ : (หัวเราะ) กองทัพของศัตรูมันย่อมไม่ธรรมดา เหลือบชะเง้อแลเห็น วานรรูปร่าง
โตใหญ่ แบนนอนขวางปากทางเข้าแห่งสุวรรณพลับพลา ใ้วานรสีแดงแก่งจาก
ดังศุภราชสารของพระเจ้าสูงได้บ่งบอก นั่นก็คือบุตรพระอาทิตย์ให้นามว่าพระ
ยาสุครีพ (ปี่พาทย์รับ รัว) เพราะฉะนั้นพระยาไมยราพ จะลองสัพยากับใ้
วานรสีแดงแล้วข้ามตัวของมัน เข้าสู่ยังพลับพลาทอง ลักพระรามจะดีกว่า

ไมยราพ : เมื่อนั้นไมยราพลีลิตศักดิ์ อ่านเวทย์มนต์ตรา เป่ามนต์สะกดมา

-ปี่พาทย์ทำเพลง รัว-

-ปี่พาทย์ทำเพลงมอญ- (คลอเบาๆ)

ฉากที่ 10 ภายในปากหนุมาน

-ขับเสภา-

เมื่อสฤณีเรียกร่องเสียงใส	เทวีญบันดาลดลใจ
ไม่รู้ว่าจะมีภัยรอบเข้ามา	คืนวันนั้นหนุมานแปลงกายาสูงใหญ่เทียมเวหา
อีกพิเภกพระลักษมณ์ศรีอนุชา	คอยนั่งหน้ารักษาพระจักรี
ครานั้นเจ้าบาดาลพยามย่อง	เข้ามาในพลับพลาทองอันผ่องศรี
เห็นไพร่พลหลับไหลใจค่อยดี	อสุรีสมหวังดังจำนง
แล้วมาพบพิเภกโหรา	แม้ใจหมายจะฆ่าให้เป็นผง
ทรยศชาราษฎราติววงศ์	กุฎปากไว้ก่อนแล้วจะมาปลงซึ่งชีวัน

-ร้องเพลงสิงโลด-

ไมยราพ : ว่าพลางจับกล้องแก้ว แยกกล้องแก้วรัตน์นะ ฮ้าให้
แล้วเอายา แล้วเอายา เอย ที่เป็นผงบรจจใส่เอย
ร้ายเวทย์วิทยา เอย วิทยา ฮ้าให้ แล้วเป่าไป แล้วเป่าๆไป หลับสี่ทั้งโยธิเอย

บรจจาย : ครั้นแล้วพระยาไมยราพ ก็จึงได้จับเอากล้องแก้ว ใช้สัพยาทั้งแปด เป่าไปยังกอง
ทัพของพระราม ครั้นแล้วเมื่อเห็นองค์พระรามพร้อมด้วยพระลักษมณ์ จะจับ
เป็นเชลยศึกแห่งนครบาดาล จึงได้หมายใจมุ่งหน้าเห็นว่าองค์พระรามเท่านั้น
ที่เป็นฉนวนศึกให้กองทัพพระรามระส่ำระสายได้ จึงมุ่งหน้าที่จะนำเอาองค์
พระรามนั้นสู่บาดาลและแล้วเจ้าแห่งนครบาดาลพระยาไมยราพ จึงร่อนร่าง
พระรามออกจากปากกำแหงหนุมานที่แปลงกาย มุ่งสู่ยังนครบาดาล ก็ได้ช้อน
ร่างน้อยๆ ของพระรามเหาะทะยานผ่านฟ้า

ฉากที่ 11 ฉากเหาะ

มุ่งหน้ายังเมืองนครบาดาล อย่างกระหิมีย่อมย่อง โดยที่ไม่ต้องลงทุนลงแรงใช้
แต่เวทย์มนต์คาถา หรือว่ายาวิเศษก็สามารถที่จะรอบลัดเอาศัตรูของเขาไปได้
อย่างง่ายดาย แต่หาว่าไม่รู้ ว่าขณะนี้กำแหงหนุมาน ก็ได้รับอาสาพระลักษมณ์
ติดตามมาอย่างกระชั้นชิด เหาะทะยานผ่านฟ้ามา ข้ามทุ่ง ข้ามท่า ข้ามป่า ข้าม
เขา จะอยู่แห่งหนตำบลใด หนุมานก็ไม่เกรงเกรง พระยาไมยราพก็พยายาม
ช้อนร่างน้อยๆ ของมนุษย์ เหาะทะยานผ่านฟ้าไปยังเมืองนครบาดาล ซึ่ง
เป็นเมืองเขา หวังอย่างยิ่งว่าจะเอาชนะมนุษย์สองลักษมณ์ รามได้อย่างง่าย
ดาย

ฉากที่ 12 ฉากป่า

-ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด-

บรรยาย : อันเวลาผ่านไป กำแหงหนุมนานก็ยังติดตามไปช่วยเหลือเจ้านายเขาอย่างไม่ทัน
ท่วงที ในขณะที่องค์พระรามได้ถูกสัพพยาเป่ามนต์สะกด เป็นเหยื่อของพระยา
ไมยราพ

-เจรจา-

ไมยราพ : บัดนี้พระยาไมยราพ ทำการเป็นผลสำเร็จ
เสนา : พระยะคะ
ไมยราพ : ต่อไปจะเข้าสู่นครบาดาล และทหารฟังคำข้า
เสนา : พระยะคะ
ไมยราพ : เมื่อข้าเสด็จเข้าสู่นครบาดาลพร้อมด้วยพระราม
เสนา : พระยะคะ
ไมยราพ : เจ้าจงเร่งนำพระราม ไปยังคุกทำยดงตาล
เสนา : ได้เลยพระยะคะ
ไมยราพ : ส่วนตัวกู จะกลับไปหาพิลาทวน

-เจรจา-

เมื่อนั้นไมยราพไม่ชักช้า ความร้อนใจในอุรา พารามาเข้าบาดาลมาด้วยทันใด

-ปี่พาทย์ทำเพลงร้ว-

บรรยาย : และแล้วพระยาไมยราพสั่งเสด็จ ก็ให้สุรเสนา เอาพระรามไปขังกรงเหล็ก ไป
แอบแฝงกายอยู่ที่ทำยดงตาล แต่ส่วนพระยาไมยราพก็จะย้อนรอยถอยหลัง
ไปหาพี่สาวของเขา เพื่อต้องการอยากจะยึดอำนาจด้วยลายเซ็นพระหัตถ์
ต้องการอยากเป็นเจ้าเมือง แห่งนครบาดาล

-ปี่พาทย์ทำเพลงทำยร้ว-

ฉากที่ 13 ฉากสระบัว

-ร้องเพลงแกระ-

หนุมนานเที่ยวชกด้วยทันใด เอย (ซู้) ไม่มีใครหยุดยั้งรังข้า
แค้นก็แค้นเจ้ายักชื่อสุรียใจชั่วช้า หนุมนานก็ว่าด้วย....
ช่วยเหลือพระนารายณ์แสนดีใจเสียบหน้าหงาย

-เจรจา-

หนุมาน : พیمان

- หนุมาน : ใ้มวย
- หนุมวย : ใ้โห ถึงสระใหญ่แล้ว ใ้โหดูใบบัวลิใหญ่จริงเลย
- หนุมาน : ใ้ต้องเป็นสถานที่แห่งนี้แน่นอน
- หนุมวย : แน่نون
- หนุมาน : ท่านโหราพระยาพิเภกบอกเอาไว้ เดินทางมายังทิศธรณี มาเจอสระน้ำที่ใหญ่ มีหน้า้ำ ยังมีใบบัวใหญ่ที่สุด เท่ากวงเวียนนี้เดียว
- หนุมวย : หักก้านบัว
- หนุมาน : ข้างหน้าพีมองดูแล้ว ก็มีใบข้างหน้าที่ใหญ่ที่สุด
- หนุมวย : แล้วมันจะไปได้หรอนี้
- หนุมาน : พี่จะหักก้านบัว ได้ลงตามปล่อง ทุ่งสู่บาดาลนครทันที
- หนุมวย : พี่นำหน้า น้องตามหลัง

-ปีพาทย์ทำเพลงร้ว-

- บรยาย : บัดนี้หนุมานมีข้า รวบรวมกำลังวังชา หักก้านบัวในทันใด
และแล้วกำแหงหนุมาน จึงหักก้านบัว ตามคำที่โหราพระยาพิเภกแนะนำมา ก็
ลอดไปตามปล่องบัวไปตั้งเมืองบาดาล

ฉากที่ 14 หน้าด่านเมืองบาดาล

-ปีพาทย์ทำเพลงท่ายืด-

-ร้องเพลงแกระ-

ภายในหน้าน้ำเมืองบาดาล	ยังมีจอมพระยามารผู้มีฤทธาเคย
ตะเวนอากาศจอมสุริย์	หยุดยั้งอยู่ยงมาก
เอ๋ยเรื่องฤทธิ์ยักษลิไปหัว (ซู้)	มีแต่คนเกรงกลัวไม่มีใครมากล้ำ

-เจรจา-

- ตะเวนอากาศ : ตะเวนอากาศนามแห่งข้าพเจ้า ข้าพเจ้าตะเวนอากาศนั้นอยู่ในเมืองบาดาล
โดยมีประมุขที่ชื่อพระยาไมยราพเป็นผู้ดูแลอยู่ ข้าเองเป็นด่านของท่านพ่อ
พระยาไมยราพ นับตั้งแต่ที่ท่านพ่อพระยาไมยราพนั้นจับวานร จับมนุษย์ดี
เซียว มาไว้ยังใต้เมืองบาดาล โดยกำชับให้ข้าตะเวนอากาศนั้นออกตรวจตราใน
เขตบาดาล ไม่ใ้ใ้ผู้ใดลุล้ำเข้ามา
ไม่ได้การ วันนี้นำตะเวนอากาศ ต้องออกไปตรวจอาณาเขตภายในเขตบาดาล
เมื่อมีศัตรูบุกเข้ามา อาจจะเป็นไปได้ เพราะฉะนั้นเหล่าเสนา ข้าราชการเอ๋ย

เสนา : พระยาค่ะ เกล้ากระหม่อมพรั่งพร้อมอยู่แล้วไม่ต้องเป็นห่วง

-ร้องเพลงชาติรี-

เอ๋ยอยู่ไม่ได้หัวใจมันร้อน	จะไปตรวจนครตามคำบัญชา
ออกไปตรวจอาณาเขต	พายในน้ำเวชเขตพารา
จึงลุกออกเอ๋ยวจากที่พัก (ซึก)	จอมพระยาอัศวรหมายจะมุ่งหน้า
เอ๋ยพวกศัตรูมันอยู่ที่ไหน	จะฆ่าให้ตายให้วายชีวา

ฉากที่ 15 เมืองบาดาล

-ปีพาทย์ทำเพลงเชิด-

บรรยาย : ตะเวนอากาศนายด่านแรกของพระยาไมยราพ หมายจะออกตรวจอาณาเขต มีให้ผู้นั่งผู้ใดล้ำเข้ามายังนครบาดาล ฝ่ายกำแหงหนุมานวุธไกรใจกล้า ตัดถามองค์ราม เพื่อหมายกลับถิ่น

พระยาไมยราพ ได้วางด่านเอาไว้อย่างหนาแน่น โดยมีให้ศัตรูเข้ายังนครบาดาลได้

-เจรจา-

หนุมาน : เจอแล้วอัศวร เจอแน่นอนเลยพี่

-ปีพาทย์ทำเพลงท้ายเชิด-

-ร้องเพลงตลุง-

ตะเวนอากาศ :	เอ๋ยอัศวรเดินทางมาเจอผู้ใด	มันหน้าแปลกใจน่าแปลกใจหนักหนา
	เป็นวานรที่ไหนกัน (ซึก)	จงบอกมานะ บอกมา บอกมา
หนุมาน :	อันกูนี้หรือชื่อหนุมานเอ๋ย (ซึก)	ยอดทหารองค์ราชา
	เอ๋ยไมยราพมันอยู่ที่ไหน	จงหลีกทางไปให้ไกลข้างหน้า

-เจรจา-

ตะเวนอากาศ : ไฉ่วานรสีชาว

หนุมาน : ทำไม

ตะเวนอากาศ : เอ็งเป็นวานรที่ไหน อยู่ถึงบุกลงเข้ามาในเขตบาดาล ยังมีนามอยู่ว่าตะเวนอากาศเป็นทหารของหม่อมพ่อพระยาไมยราพ

หนุมาน : ชะ ชะ ซ้า เจ้าอัศวรทหารนี้เอง เป็นทหารของเจ้าพระยาไมยราพ เราชื่อหนุมาน เป็นทหารขององค์พระรามหรือองค์พระลักษมณ์ หนุมานติดตามเจ้านายมาสู่บาดาล เจ้าหลบหน้าหนีไปดีกว่า

ตะเวนอากาศ : เอ๋ย หยุดไฉ่หนุมาน

หนุมาน : ทำไม
 ตะเวนอากาศ : ขึ้นจากบาดาลไปซะ
 หนุมาน : ไม่มีทาง หนุมานมุ่งหน้ามาแล้ว ถ้าไม่ได้เจ้านายองค์พระรามกลับไป เราจะไม่
 กลับเด็ดขาด

-ร้องเพลง.....-

ตะเวนอากาศ : เว้ย เว้ย วานรมาตอกรกับข้า คนละลาสองลา มามาไ้หนุ ไ้หนุ ไ้หนุ
 หนุมาน : นอยหรือเจ้ายักษ์เอ็งจะทำไม (ซู้) มึงจะเอาทำไ้หนุ ไ้ไก้
 หนุมวย : ไ้ไก้ไม่มีขน
 ตะเวนอากาศ : มึงว่าใครไ้ไก้ไม่มีขน ไ้ลึงซุกชนปากบนเหมือนหมู
 หนุมาน : ปากบนเหมือนหมูนั้นจมูกของยักษ์ (ซู้) มาเถิดหลานรักไหว้พระกุ
 ตะเวนอากาศ : จะไหว้ทำไมเสียไม้เสียมือ (ซู้) ไ้ลึงกระสือพวยหรืออวดรู้
 หนุมาน : อวดรู้ว่ากล้าจะฆ่ายักษ์ให้มึงตายเป็นผีเดียวนี้คอยดู
 ตะเวนอากาศ : เอ๊ย ว่าลิงฆ่ายักษ์หรือว่ายักษ์ฆ่าลิง (ซู้) แปลกใจจริง ๆ ไ้ลึงจุนจู้
 เอ๊ย ว่าลิงฆ่ายักษ์หรือว่ายักษ์ฆ่าลิง (ซู้) ทำเป็นไ้ทีกระบี่เข้าชู

-ปีพาทย์ทำเพลงเชิด-

-เจรจา-

ตะเวนอากาศ : ไ้หนุมานขึ้นจากบาดาลแห่งนี้ไปเสียเถอะ ข้าตะเวนอากาศนั้นยังพออารมณดี
 ถ้าเกิดข้าอารมณเสียขึ้นมาเมื่อไรละก็ ชีวิตนั้นคงไม่รอด (หัวเราะ) ไม่กลับมึง
 ตาย

หนุมาน : ไม่ตายก็รู้กัน

-ปีพาทย์ทำเพลงตามถนัด-

บรรยาย : แล้วยักษ์ตะเวนอากาศนายด่านชั้นแรกของพระยาไมยราพ เจ้าแห่งนครา
 บาดาล ก็ต้องอ่าตรวจตราภายในบริเวณเขตชั้นรั้นคราบาดาล แล้วกำแหงหนุ
 มานเฝ้าติดตามองค์พระรามเจ้านายจากพระยาไมยราพ ซึ่งลักพามาไว้ในนคร
 ราบาดาล กำแหงหนุมานก็หมายใจที่จะเช่นฆ่าอสุรียักษ์ นามว่าตะเวน
 อากาศผู้นี้ให้สิ้นชีวิตดับขันลงไป เพื่อจะติดตามองค์พระรามเจ้านายกลับสู่
 สุวรรณพิลัปปลา

-ปีพาทย์ทำเพลงท้ายรวแล้วเชิด-

-เจรจา-

- เสนา : พระองค์ พะยะคะ พระองค์หยุดทำไมพะยะคะ
 ตะเวนอากาศ : มึงไม่รู้อะไรเลยหรือ
- เสนา : ก็เกล้ากระหม่อม มัวแต่ง่วนกับงานอยู่พะยะคะ
 ตะเวนอากาศ : มึงทำอะไร
- เสนา : ทำงานอยู่พะยะคะ
 ตะเวนอากาศ : ทำงานในบาดาล
- เสนา : พะยะคะ
 ตะเวนอากาศ : มึงมีหน้าที่อะไร
- เสนา : หม่อมฉัน คอยดูแลนางพิลาทวน เพื่อจะไปตักน้ำมาพะยะคะ
 ตะเวนอากาศ : มึงรอดตัวไป มึงรู้หรือเปล่าบัดเดี๋ยวนี้
- เสนา : ทำไมพะยะคะ
 ตะเวนอากาศ : มีศัตรูลวงล้าเข้ามาแล้ว
- เสนา : อ้าว
 ตะเวนอากาศ : มันเป็นวานรสีขาวยี่ห้อหนุมาน
- เสนา : หรือ
 ตะเวนอากาศ : เออ
- เสนา : โอโห พระองค์กำจัดได้เก่งมากพะยะคะ
 ตะเวนอากาศ : อะไร
- เสนา : พระองค์กำจัดมันได้แล้วใช่ไหมพะยะคะ
 ตะเวนอากาศ : มันจะกำจัดกุนะลี
- เสนา : แล้วพระองค์ จะทำยังไงต่อไป พะยะคะ
 ตะเวนอากาศ : กุสู้กับมันสู้ไปสู้มา กุสู้มันไม่ได้
- เสนา : อ้าว แล้วทำไง
 ตะเวนอากาศ : กูไม่นึกเลยว่าถึง ไข้วานรสีขาวยเป็นลิงธรรมดา แต่มันกลับมีฤทธิ์เดชมากมาย
- เสนา : โอโห
 ตะเวนอากาศ : แต่มันก็ไม่เหนือกว่ากูไปได้
- เสนา : พระองค์จะทำยังไงต่อไปพะยะคะ
 ตะเวนอากาศ : โบริาณเขาว่า ไม่เอาด้วยเลห์ก็ต้องเอาด้วยกล
- เสนา : จริงพะยะคะ

- ตะเวนอากาศ : ไม่ได้ด้วยมนต์ก็ต้องเอาด้วยคาถา
 เสนา : ใช่
 ตะเวนอากาศ : เพราะฉะนั้นแล้ว
 เสนา : พะยะคะ
 ตะเวนอากาศ : ข้าตะเวนอากาศ จะใช้วิชาอันสุดยอด ของข้าวิชานี้
 เสนา : พระองค์จะใช้วิชาอะไรพะยะคะ
 ตะเวนอากาศ : วิชานี้คือวิชาจะแปลงร่างกายของข้า
 เสนา : เป็นอะไรพะยะคะ
 ตะเวนอากาศ : เป็นพระยานาคาใหญ่
 เสนา : พระองค์จะแปลงร่างกายเป็นพระยานาคาใหญ่
 ตะเวนอากาศ : ใช่
 เสนา : ดีพะยะคะ พระองค์
 ตะเวนอากาศ : หลังจากนั้นละก็ ภูจะใช้ไฟบัลลย์กัลป์
 เสนา : โอ้โฮ
 ตะเวนอากาศ : พันเป็นพิช ศัตรูที่โดนพวกมันไซ้ไหม
 เสนา : แล้วมันก็ตาย
 ตะเวนอากาศ : มิ่งรู้นี้ (หัวเราะ)
 เสนา : พระองค์เก่งมากพะยะคะ พระองค์หัวแหลมเหมือนหัวลิงเลยพะยะคะ
 ตะเวนอากาศ : โอ้ ใ้อ้ำ
 เสนา : ทำไมพะยะคะ
 ตะเวนอากาศ : ไม่ถึงขนาดนั้นหรอก
 เสนา : อ้อ ลิงเป็นศัตรูของเรา
 ตะเวนอากาศ : มิ่งมีหน้าที่ไปต้อนพวกมันมา
 เสนา : ไปต้อนพวกพวกมันมา
 ตะเวนอากาศ : เออ ต้อนมา มิ่งรบพลงแล้วหนีพลง แก่ล้งว่าสู้มันไม่ได้
 เสนา : มันมาใกล้พระองค์ ก็พนไฟใส่มัน
 ตะเวนอากาศ : พอหลังจากนั้นมันก็โดนบูบ
 เสนา : มันก็ตาย
 ตะเวนอากาศ : พุพองมาเลย

เสนา : เออ
 ตะเวนอากาศ : หากฎใช้ไฟบัลลียกัลป์
 เสนา : พะยะคะ
 ตะเวนอากาศ : ฟนไปร่างมัน
 เสนา : ดีพะยะคะ
 ตะเวนอากาศ : แล้วอะไรจะเหลือ
 เสนา : จริงพะยะคะ
 ตะเวนอากาศ : ไป
 เสนา : ไปพะยะคะ เกล้ากระหม่อมจะไปต้อนพวกลิงมา พวกลิงมันอยู่ไหนวะ
 ตะเวนอากาศ : (หัวเราะ) ไม่ได้การซ้ำตะเวนอากาศจะแปลงร่างกายของข้าให้เป็นพระยานาคาใหญ่ ณ บัดนี้
 (เจรจา) เมื่อนั้นตะเวนอากาศมีข้า แปลงกายาเป็นพระนาคาด้วยทันใด - รัว-

ฉากที่ 16 ฉากพญานาค

บรรยาย ตะเวนอากาศได้จำแรงร่างกายเป็นพระยานาคาหมาย ร่างกายของกำแหงหนุมาน กำแหงหนุมาน ได้ทำการต่อสู้กับพระยานาคา และแล้วกำแหงหนุมานกระโดดเข้ารับการต่อสู้กับท้าวเนคา แต่ก็ยังเอาชนะท้าวเนคาไม่ได้ (เป็นเสียงต่อสู้หนุมานกับท้าวเนคา และหนุมานเป็นฝ่ายชนะ)

-ปีพาทย์ทำเพลงรัวสลับเชิด รัว-เชิด-

ฉากที่ 17 ริมลำธารเมืองบาดาล

พากย์ ทันใดนั้นพิลาทวน เผ่าแต่รำพิโลอยู่ไปมาเพราะต้องตักน้ำไปต้มลูกตัวเอง พร้อมกับองค์พระราม

-เจรจา-

พิลาทวน : ตอนนี้ฉันเองพิลาทวน เดินมายังขอบสระน้ำ ฉันมองแล้วหัวใจฉันแทบสลาย ฉันไม่นึกเลยว่าไอ้ไมยราพชาติชั่วจะฆ่าแม่กระทั่งมารดาของตัวเอง แล้วยังจับลูกชายของฉันไปอีก เจ้าประคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ได้ยินไหมเจ้าคะ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย พิลาทวนขอให้ผู้มีพระคุณ จงมาช่วยลูกของหม่อมฉันด้วยเถอะ ลูกแม่แม่ไม่อยากจะฆ่าเจ้าเลย แต่มันจำเป็นที่มุดที่แม่จะต้องทำ ถ้ามีผู้ใดล่วงรู้

หนุมาน : แปลกใจเหลือเกิน หนุมานเดินทางมา ซึ่งสมัยยักษ์ตายลงไปเมื่อคืน เป็นทหารของพระยาไมยราพแต่ระหว่างทางนั้นเราได้ยินเสียงใครมานั่งร้องไห้เสียง

เหมือนกับผู้หญิงเป็นใครกันนะแปลกใจเหลือเกิน ไม่ได้การหนุมานจะเข้าไป
ถามดีกว่าว่า แม่นางผู้นี้เป็นใคร จู่ๆ มานั่งร้องไห้ร้องให้

พิลาทวน : ลูกแม่ (ร้องไห้)

หนุมาน : แล้วตักน้ำไปด้วย

พิลาทวน : วิวาย! คุณพระช่วย (เป็พาทย์รับทำยรัว) ตายจริงอย่าทำอะไรฉันเลย ฉันกลัว
แล้วจะ

หนุมาน : ไม่ต้องกลัวหรอกครับ พี่สาว ฉันเป็นวานรก็จริง คงจะแปลกใจที่เข้ามา
บาดาลได้อย่างไร

พิลาทวน : ใช่แล้วเธอเข้ามาบาดาลได้อย่างไรเนี่ยะ

หนุมาน : ข้าพเจ้าจะบอกให้ ข้าพเจ้าชื่อหนุมาน เป็นทหารองค์พระราม พระลักษมณ์
อยู่ยังกลางป่า

พิลาทวน : ท่านชื่อหนุมาน

หนุมาน : ใช่จะ

พิลาทวน : ท่านเข้ามาถึงที่นี่ ท่านเป็นทหารขององค์ราม ลักษมณ์หรือนี้

หนุมาน : ใช่พี่สาว เอ! ฉันแปลกใจเหลือเกิน ฉันกำลังเดินทางมา เห็นพี่สาวกำลังนั่ง
ร้องไห้ร้องให้ เป็นอะไรหรือครับ

พิลาทวน : ฉันเองมีชื่อว่า พิลากวน ฉันนะเป็นพี่สาวของไมยราพจะ

หนุมาน : อ๊ะ! (เป็พาทย์รับ)

หนุมวย : ใ้พี่สาวศัตรูฆ่าเสียดีไหมเนี่ย

หนุมาน : ซักก่อนไ้มวย

พิลาทวน : ตะเดีวก่อนพ่อกุณ ใช่ฉันเป็นพี่สาวไมยราพก็จริงอยู่ แต่ตอนนี้ฉันกับไ้ไมย
ราพ ตัดขาดเป็นพี่น้องกันแล้ว ตอนนี้ไมยราพมันตั้งใจจะฆ่าลูกของฉันตาย
ที่ฉันนั่งร้องไห้เพราะว่าฉันสงสารลูก ไมยราพมันสั่งไมให้ฉันตักน้ำ วันพรุ่งนี้
จะต้มลูกชายฉันไวยวิก ไยเวก พร้อมทั้งมนุษย์ตัวสี่เขี้ยวนามว่าองค์ราม

หนุมาน : ฮะ เป็นความจริงหรือพี่สาว

พิลาทวน : จริงจะ

หนุมาน : เจ้าพระยาไมยราพ

หนุมวย : ใ้ไม่ได้ ๆ

หนุมาน : หนุมานติดตามครั้งนี้ ต้องการมารับเอาเจ้านายองค์พระรามกลับคืน รู้กั๊ดี

แล้วพี่สาว หนูมานพอจะช่วยเหลืออะไรพี่สาวได้หรือเปล่า

- พิลาภวน : ได้สิจ๊ะ ฉันนะปรารถนาอยากให้คุณช่วยเหลือลูกฉันสักหน่อยนึ่ง
- หนูมาน : ตอนนี้กำลังทำอะไรอยู่ เห็นมีกระโปรงกระโปงมาด้วย
- พิลาภวน : ฉันจะตักน้ำ นะจ๊ะแต่พ่อคุณท่านจะช่วยเหลือลูกฉันได้อย่างไรละ ในเมื่อท่านจะเข้าเมืองหรือจะออกจากเมือง ทหารยามมันต้องช่างน้ำหนักรู้ ฉันไปทุกครั้งไป ถ้าท่านไปด้วยเห็นที่ว่าฉันพิลาภวนไม่มีชีวิตรอดแน่
- หนูมวย : ถึงขนาดนั้นเลยหรอ
- พิลาภวน : ใช่จ๊ะ
- หนูมวย : แหมทหารเมื่อยักษ์ ทำไมมันเข้มงวดอย่างนี้
- หนูมาน : เรายังงี้ ดีกว่าไอ้มวย
- หนูมวย : เรายังไงครับ
- หนูมาน : พี่สาวพิลาภวน หนูมานจะช่วยเหลือ หนูมานมีฤทธิพอดตัว จะจำแลงร่างกายเป็นไยบัวเกาะชายสไบพี่สาวไป จะดีไหมครับ
- พิลาภวน : นี่ท่านหนูมาน ท่านพูดล้อเล่นกับฉันหรอ ว่าท่านแปลงร่างเป็นไยบัวได้จริง นี่ย่าหรือทำให้ฉันดีใจนะ ถ้าเกิดท่านทำได้จริงๆ แล้วละก็ท่านก็มีหลักฐานให้ฉันพิสูจน์สิ ถ้าอย่างนี้ฉันไม่เชื่อหรอก
- หนูมาน : ไม่ต้องห่วง
- พิลาภวน : ฮะ แต่บอกก่อนว่า ฉันไม่เชื่อหรอกนะ
- หนูมาน : หนูมานเนี่ย มีฤทธิพอดตัว สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ ขนาดบาดาลยังมุ่งสู่มาได้เลย หนูมานจะแปลงร่างเดี๋ยวนี้แหละครับ
- หนูมวย : พี่มานๆ พี่มาน แปลงร่างเป็นไยบัว
- หนูมาน : เออ
- หนูมวย : เกาะที่ไหนละครับ
- หนูมาน : ชายสไบของพี่เขาไป
- หนูมวย : ไอ้มวยๆ จะแปลงเป็นจิ้งหรีดทองดีไหมครับ
- หนูมาน : โถ ก็ไปด้วยกันซิวะ
- หนูมวย : ก็เป็นไยบัวก็ได้ครับ
- พิลาภวน : ฉันจะไม่ลือพระคุณเลยนะ
- หนูมวย : แล้วไอ้มวย จะเกาะตรงนี้ แล้วไอ้มวยจะเกาะตรงนั้น

- พิลาทวน : เกาะตรงไหน
 หนุมวย : ก็ชายสไบ แหม
 พิลากวน : ก็แล้วไป ฉันนะชอบใจท่านล่องหนานะ ถ้าแม่ช่วยเหลือลูกฉันไว้ วันหน้าท่าน
 จะมีอะไรให้ฉันตอบแทน พิลากวนจะช่วยเหลือทุกอย่างเลยจ๊ะ
 หนุมาน : แต่ก่อนอื่นพาหนุมานเข้ายังตำหนักในก่อน ถ้ามีอะไรเรียกน้องหนุมานมา
 ช่วยนะจ๊ะ
 พิลากวน : ได้จ๊ะ

-ร้องเพลง.....-

- หนุมาน : บัดนั้นหนุมานไม่ช้า จำแรงแปลงกายด้วยทันใด -รวิ-
 พากย์ : และแล้วหนุมานก็จำแรงแปลงกายเป็นไบบัวเกาะชายสไบ
 -เจรจา-

- พิลาทวน : เอ๊ะ หนุมานแปลงเป็นไบบัวเกาะสไบมันจะจริงหรือเปล่าเดี๋ยวฉันจะลองร้อง
 เรียกดูดีกว่า ท่านหนุมานๆ
 หนุมวย : ว่าไงพิลาทวน พิลากวนว่าไงจ๊ะ
 พิลากวน : ท่านอยู่ไหน
 หนุมวย : ตอนนี้เกาะอยู่ชายสไบ แล้วจ๊ะ
 พิลากวน : ตอนนี้เกาะอยู่ชายสไบฉันแล้วหรือ
 : ไม่ต้องห่วงเรียบริ้อย ได้มวยด้วย
 พิลากวน : ดีจังเลย ฉันจะพาท่านหนุมาน กลับสู่เมืองบาดาล
 หนุมวย : ฉันจะช่วยจ๊ะ
 พิลากวน : ไปกับฉันนะจ๊ะ
 บรรยาย : แม่นางดีใจเป็นอย่างมาก เพราะหนุมาน ได้แปลงเป็นไบบัวเกาะชายสไบไป
 ขอย้อนกล่าววามรหน้าสีขาว หางเป็นปลา หน้าเป็นลิง วามรผู้นี้มีนามว่า
 มัจฉานู

ฉากที่ 18 หน้าด่านเมืองบาดาล

-ร้องเพลงชาติรี-

- มัจฉานู : มัจฉานู ผู้ผูกมาลาเอย (ซัท) นั่งอยู่หน้าเมืองบาดาล
 แม่หนูชื่อสุพรรณมัจฉา ส่วนบิดาชื่อหนุมาน
 ไม่ทราบเป็นพ่อเลี้ยง ได้กล่อมเกลี้ยงหนุมาชะนาน

แล้วหันมาบอกเพื่อนเอ๋ย

พอทราวมเชยฟังคำขาด

มัจฉาแนด : มัจฉาแนดน้องนายเอ๋ย (ซี้) อยู่...เป็นหนักหนา

-เจรจา-

มัจฉาแนด : ฉันเองมีนามว่ามัจฉาแนด

มัจฉานู : หนูเองนะ หนูชื่อมัจฉานูด้วยแหละ หนูเองไม่อยากจะพูดหรอก

มัจฉาแนด : โอ้โฮ ภู่ว่าไม่ต้องหนูต้อเนอแล้ว

มัจฉานู : ทำไมล่ะ

มัจฉาแนด : ตัว อย่างกับควายบอกตัวหนู หนู

มัจฉานู : ในสันดานมัจฉานูเขาเป็นเด็กก็ต้องพูดหนูสิวะ บิดาของหนูมีนามว่ากำแหง
หนูมาน

มัจฉาแนด : บิดาของหนูให้นามว่ากำแหงหนูมวย

มัจฉานู : แม่ของหนูให้นามว่าสุพรรณมัจฉา

มัจฉาแนด : นามเสด็จแม่ของข้าพเจ้าในนามว่าสุพรรณมัจฉวย

มัจฉานู : ผีเปรตชื่อมีตั้งเยอะตั้งแยะไม่ตั้ง

มัจฉาแนด : มันจะได้เป็นที่เป็นที่น้อง มันคล้องจองกัน

มัจฉานู : เมื่อครั้งก่อนหนูเองเป็นมัจฉานู เคยอยู่ยงทะเลมหาสมุทร

มัจฉาแนด : ไช้

มัจฉานู : แต่ว่ามียักษ์ให้นามว่าไมยราพ เก็บมัจฉานูมาไว้ภายในนครบาดาล ซึ่งเป็น
พ่อเลี้ยงของมัจฉานูเอง สรุปรวันวาน เสด็จพ่อไมยราพ สั่งนักสั่งหนาห้ามคน
ในออกคนนอกเข้าอันชาติไฉ้แนดน้อง

มัจฉาแนด : ที่เรามาเฝ้า เมืองหน้าด่านอยู่ทุกวันนี้

มัจฉานู : หน้าด่าน มีงัดานไปคนเดียวชื

มัจฉาแนด : อ้อ ที่เรามาเฝ้าเมืองหน้าด่านอยู่แห่งนี้ คนในห้ามออก คนนอกห้ามเข้า แล้ว
ถ้าเกิดปวดฉี่ปวดขี้ ปวดตด และจะทำอย่างไร

มัจฉานู : นั้นยกเว้นไฉ้สันดาน

มัจฉาแนด : อ้อ ยังนั้นยกเว้น

มัจฉานู : อย่าอยู่ซ้ำดีกว่า

มัจฉาแนด : ทำยังไง

มัจฉานู : ไปเฝ้าสระบัวกันดีกว่า

มัจฉาเนต : ป้องกันหน้าด่าน

-ปีพาทย์ทำเพลง-

-ร้องเพลงชาติรี-

มัจฉานู : อย่าช้าเลย พวกกันไป (ซู้) อย่าช้าไย เลยเพื่อนยาก
อย่าช้าเลย น้องชาย อย่าช้าไย ไปกับพี่ยา

มัจฉาเนต : มัจฉาเนตน้องชาย ฟังปราศรัยพระเชษฐา
หันมาบอกพระพี่เอ๋ย (ซู้) ว่าทรมานเขยจงโคลคลา

มัจฉานู : ว่าพลางไม่ช้าที่ ขุนกระบี่ก็โคลคลา

มัจฉาเนต : รีบไปเถอะอย่าชักช้า (พูด)

พากย์ : แล้วมัจฉานู ก็มุ่งหน้าออกตรวจตราอาณาเขต ภายในเขตบาดาล และแล้ว
มัจฉานูกับหนุมาณก็มาเจอกัน วานรขวาทั้งคู่

ฉากที่ 19 ภายในเขตเมืองบาดาล

-เจรจา-

มัจฉานู : ครั้นถึงขอบสระจึงหยุดอยู่ เทียวลวดตรวจดูทุกสถาน
แลเห็นลิงเฝือกผู้ผิวพรรณ หักด่านผ่านทางเข้ามา
จึงโกรธาร้องตะหวาดเข้าขวางหน้า เหม่มาทางนี้จะไปทางไหน
มึงอาจหักด่านผ่านทางกุมภกรรณ ประเดี๋ยวซีวันจะยับลงปักกร

-เจรจา-

หนุมาณ : บัดนั้น หนุมาณชาญสมร
แลเห็นลิงน้อยขึ้นจากสาคร อดอ้างฤทธิรอนอหังกา
เหตุใดจึงมีหางอย่างมัจฉา รูปทรงองอาจประหลาดตามาทำ
หยาบช้าไม่เกรงกัน เหวย เหวยเห็นว่าเป็นเด็กก็หาไม่
จงหลีกทางเราไป เราจะไปพาราหรือบาดาล
ดูก่อนเจ้าวานรหางปลา

มัจฉานู : ว่ายังไงท่านวานรใหญ่

หนุมาณ : เจ้าวานรเอ๋ย จงหลบทางเราไป เอ๋ยขอผ่านทางชะหน่อย เราวานรอยู่เบื้องบน
มุ่งหน้ามาต้องการผ่านทางนี้ หลบทางไป

มัจฉานู : อย่าฝันไปเลยท่านวานรใหญ่ สถานที่นี้ด้วยเป็นเมืองหน้าด่านของข้าพเจ้า ถ้า
หากแม้ต้องการผ่านไป คือเอาแต่วิญานไปเท่านั้น หึงร่างไว้ที่นี่

หนุมาน : เจ้าวานรน้อยยังไม่สิ้นกลิ่นนํ้านม อياهว่าผู้ใหญ่ดั่งแกเด็ก ข้าไม่อยากทำเอ็ง
หลีกทางไปซะดีกว่า

-ร้องเพลงชาติ-

มัจฉานู : มัจฉานูฟังคำสั่งจะหมั่นได้ พิโรธโกรธใจเจ้าลิงป่า
กลับไป กลับไป กลับไปโดยดี จงกลับไปโดยดี เดี่ยวชีวิตจะมรณา

หนุมาน : ถ้าเจ้าไม่กล้า กลัวความตาย ถอยกลับไปวานรหางปลา
เดี๋ยววันนี้เจ้าตายแน่แน่ ไม่มีทางแพ้เจ้าลิงป่า
โลดเผนใจนทะยาน หนุมาน

-ปีพาทย์ทำเพลงเชิด-

พากย์ : แล้วมัจฉานูกับกำแหงหนุมาน ก็เข้าต่อสู้กันโดยที่ต่างคนต่างก็ไม่รู้ว่าเป็นพ่อ
และลูกกัน

-เจรจา-

มัจฉาแนด : จัดการมันเลยพี่มัจฉานู ใ้โน้นกันจัดการเอง

หนุมวย : ชื่ออะไรวะ

มัจฉาแนด : กูชื่อมัจฉาแนดไว้ย

หนุมวย : กูชื่อหนุมวยไว้ย เดี่ยวมึงเจอกัน

มัจฉาแนด : เออ เดี่ยวเจอกัน

-ปีพาทย์ทำเพลงรำ-โอด-เชิด-กราวรำ-เชิด-

-เจรจา-

หนุมวย : ไม่ตายพี่ เดี่ยวเกล้ากระหม่อมฉันเอง

.....

.....

(เสียงต่อสู้กัน)

แฮมมันไม่ตาย เดี่ยวเหอะ

มัจฉานู : เป็นยังไงท่านวานรใหญ่ เาเตือนท่านแล้ว

มัจฉาแนด : ไช้ถอยกลับไปดีกว่า ไป

หนุมาน : เอ๊ย ข้าไม่กลัวความตาย ใ้วานรหางปลา

ใ้วานรทั้งสองที่ข้าหยุดเนี่ย

มัจฉาแนด : ทำไม

- หนุมาน : เพราะอะไรรู้ใหม่
- มัจฉาเนต : มึงจะคิดแผนการหรือ
- หนุมาน : กูไม่ได้คิดแผนการ
- มัจฉาเนต : แล้วมึงทำไม
- หนุมาน : กูหยุดหายใจก่อน
- มัจฉาเนต : บอกตรงๆ ว่าเหนื่อย
- หนุมาน : อย่าลืมนะว่า วานรสองตนอย่างข้ามันโตกว่าเอ็ง ถ้าเกิดพลาดพลั้งกูฆ่ามึงตาย
เขาไม่ว่ากูหรือจะ
- มัจฉาเนต : อย่ามาชี้คูดิกว่าท่านวานรใหญ่
- มัจฉาเนต : ไซ้ ไซ้
- มัจฉาเนต : ลีบปากว่าไม่เท่าตาเห็น
- มัจฉาเนต : ลีบตาเห็นไม่เท่ามือคลำ
- มัจฉาเนต : ลีบมือคลำไม่เท่าขยำดู
- หนุมาน : เอ๊ยๆ นี่เขาเรียกว่าผู้ใหญ่ออ่มือให้ จะฆ่ามึงตายเดี๋ยวเขาจะหาว่าผู้ใหญ่อ้าง
แกเด็ก
- มัจฉาเนต : ซ้ำก่อนท่านวานรใหญ่
- มัจฉาเนต : เอาหนะพีนุ
- มัจฉาเนต : ไม่มีทาง
- หนุมาน : เดี่ยวๆ ขอสัก 2-3 นาที กูปรึกษากับเจ้าลิงหางปลา ข้าไม่เชื่อหรือคิดว่าเจ้าเป็น
ลูกเจ้าพระยาไมยราพ
- มัจฉาเนต : ท่านก็พอมีสติปัญญาอยู่บ้าง ที่เห็นข้าพเจ้าเป็นลิงก็เพราะพระยาไมยราพ
เปรียบประดุจพ่อเลี้ยงของข้าพเจ้ามัจฉาเนต
- หนุมาน : อ้อ นี่เป็นพ่อเลี้ยง
- มัจฉาเนต : ไซ้
- หนุมาน : เรวนิกแล้วไม่ใช่พ่อตัว เพราะมันเป็นยักษ์จะมีลูกเป็นลิงได้ยังไง ฉันทานรใหญ่
บอกตามตรงไปตรงมาเลย เจ้าเป็นใคร ลูกเต้าเหล่าใคร มาจากไหน มาจาก
ไหนหะ
- มัจฉาเนต : นี่ท่านวานรใหญ่ อยู่ตบหัวแล้วจะมาลูบหลังเป็นอันขาด จะมาละลาบละล้วง
เรื่องภายในครอบครัวข้าพเจ้า ไม่ได้

- หนูมาน : ซักก่อนเจ้าหะเอี้ย มัจฉานู ใ้อันเนียเป็นวานรอยู่ในป่าใหญ่มานาน อาจะพบ ผ่านพ่อแม่เจ้า ฉันอาจะพาไปได้นา
- มัจฉานู : เออเฮี้ย จริงวะใ้อันเนค เรายังไม่เคยเจอหน้าพ่อแม่ตัวจริงของเราเลย
- มัจฉาเนค : ฉันเองก็ไม่เคยเจอเหมือนกันพี
- มัจฉานู : เราลองบอกวานรใหญ่ตัวนี้ไปดูใหม่ เพื่อเขาอาจะเจอบ้าง เออหะท่านวานร ใหญ่ ในเมื่อท่านพูดดีเราก็คูดีด้วย สิ่งที่ท่านต้องการอยากจะถามเรายินดีที่จะ ตอบ ถามมาได้
- หนูมาน : ขอถามแค่สองคำเท่านั้น ท่านนะหรือว่าเจ้านะเป็นลูกของใคร แม่ชื่ออะไร
- มัจฉานู : แม่ของมัจฉานูเนีย ให้นามว่าสุพรรณมัจฉาจะ
- หนูมาน : สุพรรณมัจฉา
- มัจฉานู : จ๊ะ
- หนูมาน : ใ้อมวย ทำตะลึงยังงชอบกลวะ ชื่อนี้แปลกๆ เอ เคยได้ยินที่ไหน สุพรรณมัจฉา
- หนูมวย : อะไ้
- หนูมาน : เอ๊ะนางปลานี่หว่า
- หนูมวย : อย่าฟังดีใจ
- หนูมาน : ทำไมหละ
- หนูมวย : สุพรรณมัจฉา ลูกตาค้าง หลายยายแม่น อยู่หลังวัดเยอะเยาะไป
- หนูมาน : เอี้ย ไม่ใช่มัง
- หนูมวย : ไ้ เดียวถามพ่อแม่คนอื่นก็ได้
- หนูมาน : เออต้องถามพ่อแม่ก่อน
- หนูมวย : มาเทียบเทียบกัน ถ้ามันคล้องจองกัน เออ
- หนูมาน : แต่ถ้าเป็นนางสุพรรณมัจฉาจริงๆ ละก็มันเป็นเมียข้าเลยนะ
- หนูมวย : ถ้ามัจฉานั้นก็ใช่ละสิ
- หนูมาน : ถ้าเกิดใช่หละก็เองจำได้หรือเปล่า
- หนูมวย : ต้องถามมันก่อนพ่อแม่
- หนูมาน : เมื่อครั้งที่พี่เนีย จองถนนชนหิน ไปเจอนางมัจฉาอยู่ได้น้ำ
- หนูมวย : เออ อยู่ๆ ถนนนี้ที่เราเคย.....
- หนูมาน : เอ๊ะ จะใช่หรือเปล่า เดียวถามพ่อแม่ก่อน
- หนูมวย : พี่ได้เหมือนกัน

- หนูมาน : ได้ลืះ
- หนูมวย : ผมได้อยู่เหมือนกันแหละหลังก่อนนิน ได้ปลากะโห้
- หนูมาน : เตียวถามชื่อมันก่อน
- หนูมวย : จ๊ะ
- หนูมาน : เออ เจ้าหนูน้อยมัจฉานู
- มัจฉานู : ว่ายังงี ท่านวานรใหญ่
- หนูมาน : ถามชื่อแม่แล้วหลง เอ รู้ว่าเคยได้ยินที่ไหน แต่ยังไม่เปลใจเพราะในป่าเนี่ย ชื่อ
นี้มันก็หลายคนเหมือนกัน จะถามชื่อพ่ออีกได้ไหม
- มัจฉานู : ท่านสงสัยอะไรหรือเปล่า
- หนูมาน : ฉันอยากจะถามชื่อพ่อ
- มัจฉานู : จ๊ะ ไหน ๆ ก็บอกชื่อแม่แล้ว ให้มันรู้ไปทั้งพ่อทั้งแม่จะดีกว่า พ่อของมัจฉานูให้
นามว่ากำแหงหนูมานจ๊ะ
- หนูมาน : แค่นี้ใช่ไหม
- หนูมาน : จ๊ะ ใช่

-ร้องเพลงหงส์ทอง-

แล้วโอบอ่านพระคาถา พระคาถา หาช้าไม้ จะหาสุวรรณคธาให้ลูกชายได้ดู

-ปี่พาทย์ทำเพลงมอญ- (บรรเลงเบา ๆ)

-เจรจาในเพลง-

- หนูมาน : พ่อดีใจเสียเหลือเกิน น้ำตาพ่อแทบจะไหล เป็นสายเลือด เอาไว้พ่อเสร็จศึกเวลา
โต พ่อจะกลับมาหาเจ้า มารับเข้าไปเป็นทหารที่นั่น
- มัจฉานู : ไม่พ่อ ตอนนั้นมัจฉานูก็โตมากแล้ว มัจฉานูอยากจะอยู่ใกล้ชิดกับพ่อจ๊ะ นะพ่อ
นะอยู่กับมัจฉานูที่นี้นะ (ร้องไห้)
- หนูมาน : อयर้องให้ลืลูก อยาลืมลืว่าหนูมานเป็นทหารเอกขององค์พระราม พร้อมด้วย
องค์พระลักษมณ์ สองพี่น้องนั่นคือ องค์นารายณ์มาปราบยักษ์ พ่อมีธุระต้องทำ
มีหน้าที่ต้องคอยประคองต่อไป พ่อมาทางนี้พ่อมีดมนเสียเหลือเกิน เมือง
บาดาลช่างซับซ้อน พ่อตามหาองค์เจ้านายองค์รามนั่นไม่เจอ ขอถามลูกสักนิด
พ่อจะรู้งานใหม่เจ้าพระยาไมยราพมันเอาเจ้านายองค์รามของพ่อไปซุกซ่อนอยู่
แห่งหนตำบลใดกันลูก
- มัจฉานู : พ่อ (ร้องไห้) (ปี่พาทย์ทำเพลงโอด) เรื่องที่พ่อถามมัจฉานู มันเป็นเรื่องที่ทำให้

- มัจฉานูเสียใจมากที่สุดในชีวิต พ่อต้องเข้าใจมัจฉานู พระยาไมยราพเปรียบ
เสมือนพ่อเลี้ยงของมัจฉานู มีบุญคุณกับมัจฉานูมากมายสุดคณา ถ้าหากแน่น
มัจฉานูบอกทางไปให้กับพ่อกำแหงหนุมานเปรียบประดุจบอกทางให้กับ
มัจฉาราชได้เด็ดชีวิตของพระยาไมยราพ มัจฉานูไม่กลายเป็นลูกอตัณญูเหรพพ่อ
หนุมาน : โถ มัจฉานู พ่อเข้าใจความรู้สึกของเจ้า พ่อต้องขอโทษอาจจะพูดตรงไปตรงมา
แต่หน้าที่พ่อต้องทำตามเจ้านายให้ได้ ลูกมัจฉานู พ่อรู้ว่าลูกคิดยังไงแต่ทำไ
ได้พ่อต้องการเจ้านายกลับคืน ถ้าพ่อได้เจ้านายกลับคืนเมื่อไหร่ พ่อจะมารับลูก
เป็นทหารด้วยก็แล้วกัน นะลูกนะ
- มัจฉานู : เออละพ่อ มัจฉานูก็พอจะมีหนทางที่จะแก้ไข แต่ว่ามัจฉานูจะไม่บอกพ่อโดย
ตรง ให้พ่อลองใช้สติปัญญากับปริศนาที่มัจฉานูจะบอกกับพ่อก็แล้วกันนะ
- หนุมาน : แค้นี่พ่อก็ชื่นใจ ยังมีความหวังที่ยังต้องเจอเจ้านายต่อไป บอกมาเถอะลูก
ปริศนายังไง พ่อจะหาทางคิดเอง
- มัจฉานู : พ่อฟังมัจฉานูให้ดี พ่อกำแหงหนุมาน เดินทางมาทางไหน ขอให้พ่อเดินทางกั
ลปไปทางนั้นจ๊ะ

-ปีพาทย์ทำเพลงโอด-

- พากย์ : มัจฉานูไม่กล้าบอกความจริง แต่บอกเป็นปริศนาให้กำแหงหนุมาน

-ร้องเพลงชาติรี-

- หนุมาน : ลูกจำลาไปก่อนเออ (ซึ้ง) แล้วพ่อจะย้อนกลับมาหา
เสรีจี้กเวลาใด จะมารับลูกชายเหมือนดังว่า
- มัจฉานู : มัจฉานูน้ำตาไหล สุดอาลัยจากบิดา
- หนุมาน : แล้วกอดลูกเอาไว้ หนุมานกอดลูกเอาไว้ ก่อนจากไกลกับลูกยา
โบกมือลาลูกชาย แล้วโบกมือลาลูกชาย ถ้าพ่อไม่ตายจะกลับมา

-ปีพาทย์ทำเพลงโอด-

บรรยายในโอด หนุมานร้องไห้เมื่อจากลูกไป มัจฉานูหันคล้อยพร้อมกระโดดจับหางพ่อ มัจฉานูกับ
หนุมานต้องจากกันไป รอเวลาที่จะต้องกลับมาเจอกันในวันหน้า

ฉากที่ 20 ห้องบรรทมไมยราพ

ครั้งลุลวงมัจฉายามราตรี อสุรีประหวัดในพระทัย
เกรงว่าศัตรูหรือหมู่วาย จะเข้ามาใกล้ในครั้งนี่
อสุรีจึงม้วยทัพกลับ ณ ธารา

กล่าวถึงวายุบุตรพระพายผู้ใจกล้า คิดแค้นเจ้านครา จึงมุ่งหน้าบุกยังบาดาล

หนุมานก็ไลดโผนโจมตีทะยาน

เข้ามาในกลางทัพของพระยาไมยราพ

-เจรจา-

- หนุมาน : ใ้อ้มวย
 หนุมวย : ไ้เทรอฟี
 หนุมาน : นอนบนแท่นอย่างดีทีเดียว
 หนุมวย : นอนบนแท่นหินอ่อน สง่างามเหลือเกิน
 หนุมาน : นั่นสิวะ
 หนุมวย : สงสัยจะใช่ ไ้อัดนี้แหละ
 หนุมาน : ถ้าเกิดพี่ฆ่ามันตอนนี้ มันก็ตายเปล่า เดียวใครรู้เข้า หนุมานชายักษ์กำลังหลับ
 อยู่ จะอับอายไปถึงปวงเทวา พี่จะเขี่ยให้มันตกจากแท่น และให้มันมาสู้กับพี่ตัว
 ต่อตัวดีกว่า
 หนุมวย : เดี่ยวผม จะถีบลูกน้องมัน

บัดนั้น

ความโมโหโกรธา ก็บอสุราทันใด

-ปีพาทย์รวิ-

- บรรยาย : และแล้วกำแหงหนุมาน จึงกระโดดเข้าถีบร่างของพระยาไมยราพกระเด็นกระ
 ดอนไปจากแท่นบรรทม

-ร้องเพลงพม่ากลองยาว-

- ไมยราพ : ไ้อ่ลิ่งไพรใจกล้า แปลกใจในอุรา (ซึ้ง) เข้ามาได้อย่างไร
 หนุมาน : หนอยหรือไ้อไมยราพ ไ้อัยักษ์ชาติซั่ว กูจะตัดหัวมึงวันนี้ (ซึ้ง) เจ้ายักษ์
 ไมยราพ : (หัวเราะ) ไม่มีทาง
 เสนา : จริงพะยะคะ

-เจรจา-

- ไมยราพ : กูพอจะจำมึงได้ เมื่อครั้งที่กูบุกเข้ายังฐานทัพขององค์ราม มึงแปลงร่างเสียใหม่
 ตั้งใหญ่โต อมพลับพลาเอาไว้ในปาก แต่แล้วองค์รามเจ้านายมึงก็หาที่จจะรอด
 น้ำมือกูไมยราพไปได้ (หัวเราะ)

- เสนา : พะยะคะ

- หนุมาน : ซ้าก่อนเจ้ายักษ์ หน้าโง่

- ไมยราพ : ทำไม

หนุมาน : หัวเราะที่หลังย่อมดิ่งกว่า กุหนุมานเป็นทหารองค์ราม ลูกกล้าเข้ามายังเขต
บาดาลของเอ็ง เอ็งคงยังไม่รู้ว่าข้าหนุมานช่วยเหลือเจ้านายและหลานของเจ้า
ไวยวิก ไวยเวกเรียบร้อยแล้ว (ปีพาทย์รับ)

เสนา : เฮ้ยโกหกหรือเปล่า

หนุมาน : ตอนนี้อมา กูต้องการชีวิตมึง มึงตายวันนี้

-ร้องเพลงชาติรี-

ไมยราพ : เฮ้ย ใครจะตายใครจะอยู่ ประเดี๋ยวได้รู้ใครหุใครจำเอย

หนุมาน : หนอยหรือไอ้ไมยราพ เดี่ยวกูจะสับให้สิ้นสังขาร

ไมยราพ : อู๊ย เก่งจริงนะเข้ามาไว ไว ประเดี๋ยวจะตาย

หนุมาน : ไอ้ยักษ์เอ๋ยไอ้ยักษ์ชาติชั่ว เดี่ยวกูจะตัดหัวให้มรณา

ไมยราพ : แล้วพิโรธเข้าโจมตีอุสุรี

-ปีพาทย์ทำเพลงเซ็ด-

บรยาย : และแล้วด้วยความพิโรธโกรธโกรธอาวณร พระยาไมยราพหมายจะตี จะฆ่าหนุ
มานให้ตายลงเสียให้ได้ แต่หารู้ไม่ว่า หนุมานผู้ชาญฉลาด มีพลังกำลังมากมาย

-เจรจา-

ไมยราพ : มันกล้าบังอาจบุกเข้ามาในพระราชฐานชั้นใน ทั้งที่วางด่านไว้มากมาย

หนุมาน : มันเข้ามาได้อย่างไร ฮะ

-ปีพาทย์ทำเพลงรว-เซ็ด-

บรยาย : และแล้วกำแหงหนุมานก็บุกเข้ามาภายในประสาทพระราชวังของพระยาไม
ราพเพื่อเป็นการล้างแค้น แต่ทั้งสองฝ่าย ก็มีฤทธิ์เดชเดชาานุภาพทัดเทียมกัน
และแล้วทั้งสองฝ่าย ก็หยุดยั้งตั้งท่า

-เจรจา-

หนุมวย : จ้างให้ จ้างให้ ฆ่าเท่าไรก็ไม่ตายไว้ย

เสนา : มันมีฤทธิ์พะยะคะพระองค์

ไมยราพ : ไอ้กระหาย หนวย

เสนา : พะยะคะ

ไมยราพ : กูลังเกต ไอ้วานรผู้นี้

เสนา : เป็นไงพะยะคะ

ไมยราพ : มันมีฤทธิ์เดช พละกำลังวังชา

- เสนา : จริ่งพะยะคะ
- ไมยราพ : มากมาย
- เสนา : จริ่งจ๊ะ
- ไมยราพ : แต่กูสงสัย
- เสนา : เรื่องอะไรพะยะคะ
- ไมยราพ : มีอยู่เรื่องหนึ่ง
- เสนา : เรื่องอะไรพะยะคะ
- ไมยราพ : ว่าทำไมกูวางด่านเอาไว้ต่อหลายๆ ด่าน มันผ่านมาได้ โดยเฉพาะด่านชั้นใน ก็คือลูกชายของกู มัจฉานุ
- เสนา : ไช้พะยะคะ
- ไมยราพ : มัจฉานุมันเป็นลิง เราเก็บมันมาได้ แต่หางมันเป็นปลา
- เสนา : ไอ้ที่พระองค์สู้มันก็ลิง
- ไมยราพ : ไอ้ันมันก็ลิง
- เสนา : เออ
- ไมยราพ : แล้วมันผ่านเข้ามา หรือ หรือว่า
- เสนา : ลิงได้กับปลา
- ไมยราพ : เพราะฉะนั้นความสงสัยกูเก็บเอาไว้ก่อน
- เสนา : พะยะคะ
- ไมยราพ : ขึ้นต่อไป
- เสนา : เป็นไงพะยะคะ
- ไมยราพ : คือกำจัดชีวิตไอ้หนูมาน
- เสนา : ดีพะยะคะ
- ไมยราพ : เราฆ่ามันก็ไม่ตาย
- เสนา : ไช้
- ไมยราพ : มันฆ่าเราก็ไม่ตาย
- เสนา : พระองค์จะทำยังไง พะยะคะ
- ไมยราพ : เพราะว่าการล่องดวงใจ ของเรานั้นถอดไว้เป็นแมลงภู่ทอง ใครจะฆ่าไมยราพต้องลิบปีลีชาติก็ต่างฆ่าไม่ตาย เพราะฉะนั้นกูจะหลอกล่อไอ้หนูมาน
- เสนา : หลอกยังไง

- ไมยราพ : ไม่ต้องเล่นก็ได้
- หนุมาน : ทำไม
- ไมยราพ : เราไม่เล่นแล้วหนุมาน
- หนุมาน : เดี่ยวพระยาไมยราพ เฮ้ย เจ้าเมืองบาดาลสืบปรับนี้หว่า ภูน้ำลายลงดินแล้ว
เก็บมากิน มึงไม่อายเขารึไงวะ
- เสนา : แล้วไง ๆ ตีเขาแล้วไม่ยอมตาย
- ไมยราพ : แล้วถ้าเกิดเราให้มันตี
- เสนา : เราก็จีบนะสิ
- ไมยราพ : แล้วเกิดมันตีเรา เราตายละ
- เสนา : เออ เราไม่ต้องกลัว เพราะว่าดวงใจเราฝากไว้กับใครนะ
- ไมยราพ : เออ สติปัญญามึงนี่ เจียบแหลมจริงๆ มาหนุมานเราจะนอนให้ท่านตีสามครั้ง
สามทีนะ
- หนุมาน : คั่น คั่น สามครั้งพอ
- ไมยราพ : ตีไม่ต้องแรงนะ
- หนุมาน : แหม เมื่อกี่ยังชืดผัวะ ๆ
- ไมยราพ : เอาแบบเบาๆ นะ
- เสนา : เอาแบบที่ตีเมื่อกี่นะ
- ไมยราพ : แขนอนด้วย
- เสนา : ฮะ
- หนุมาน : แกต้องนอนด้วย
- เสนา : ฉันไม่ได้พูดสักคำเลยนะ เชสฟังมาพูดอยู่คนเดียววนะ
- หนุมาน : ถือว่ามาด้วยกันก็แล้วกัน เมื่อกี่ฉันมาอ้อมวยยังนอนเลย
- เสนา : เหรอ
- หนุมาน : นอนไป
- เสนา : โต๊ะมันเล็ก จะนอนยังไง
- หนุมาน : หนุมานพอจะรู้ว่า เจ้าพระยาไมยราพนั้นถอดกลองดวงใจได้ หนุมานจะตีมัน
สามครั้งแล้วพอได้ทีได้ท่า กระโดดเหยียบอกมัน แล้วร้องเรียกพี่พิลาทวนให้
ช่วยเหลือดีกว่า

ไฉ่ยกัษั หัวโต หัวโต โง่เสียเปล่า ไม่รู้เท่าลึงน้อย ลองน้อย เท่าหอยสังข์ (ซั๊ก)

-เจรจา-

- หนุมาน : พระยาไมยราพ หมดทางสู้แล้วไซ้ใหม่ เราไม่รู้เก็บอะไรได้
 เสนา : โธ่ พระองค์
 บรรยาย : ขณะนี้พระยาไมยราพ ทองเห็นกลองดวงใจ อยู่ในน้ำมือหนุมาน สร้างความ
 เสียใจให้แก่พระยาไมยราพอย่างยิ่ง
 หนุมาน : อยากได้ไซ้ใหม่ ก็มาเอาสิ

-ร้องเพลงหงส์ทอง-

- ไมยราพ : ถึงจะตายเราก็จะสู้เอยก็จะสู้เพื่อชาย ขอให้สมดังใจหมายตายก็ยอม
 บรรยาย : และแล้วพระยาไมยราพไม่มีอะไรจะเสียแล้วก็หมายใจที่จะชนฆ่า แต่หนุมานก็
 เลยบีบกลองดวงใจ

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“ภาคผนวก”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 156 นายเสียม พันทวี อายุ 60 ปี
หัวหน้าคณะบัณฑิตศิษย์นาฏศิลป์ดาวรุ่งดวงใหม่
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

ภาพที่ 157 ป้ายโฆษณาในสดคณะบัณฑิตศึกษานาฏศิลป์ดาวรุ่งดวงใหม่
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

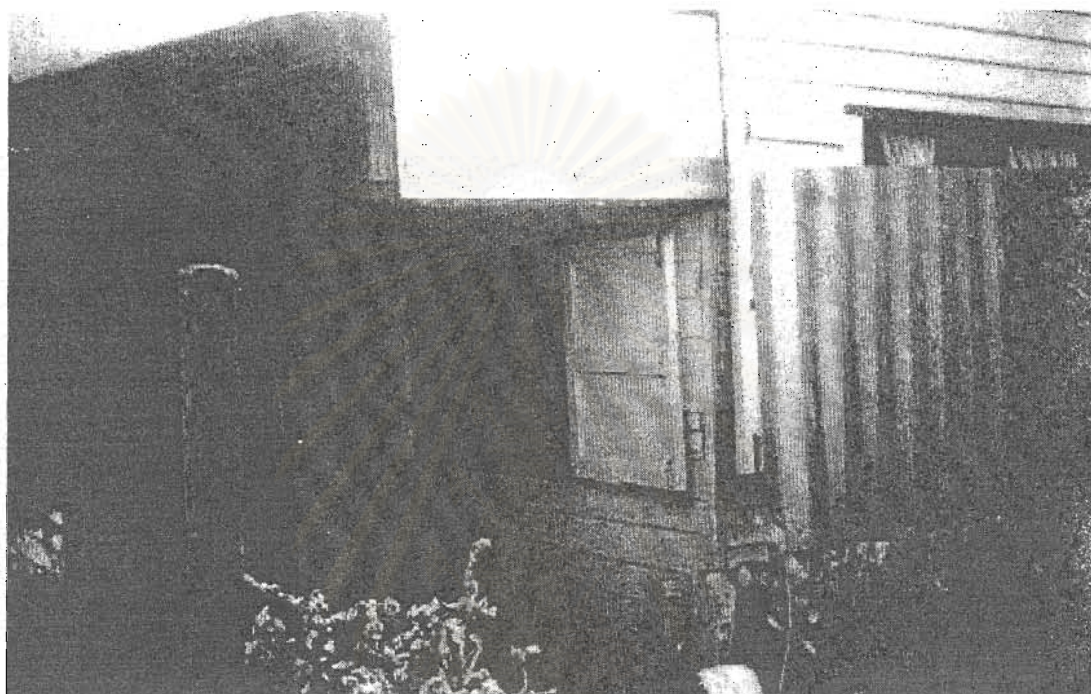

ภาพที่ 158 นายบุญเหลือ แซ่คู้ อายุ 56 ปี

หัวหน้าคณะประยุทรดาวใต้

(นายอนุชา บุญยัง ถ่ายภาพ)

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 159 ป้ายโฆษณาในสดคณະประยุดาวใต้
บริเวณหน้าบ้าน เขตประเวศน์ กรุงเทพมหานคร
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

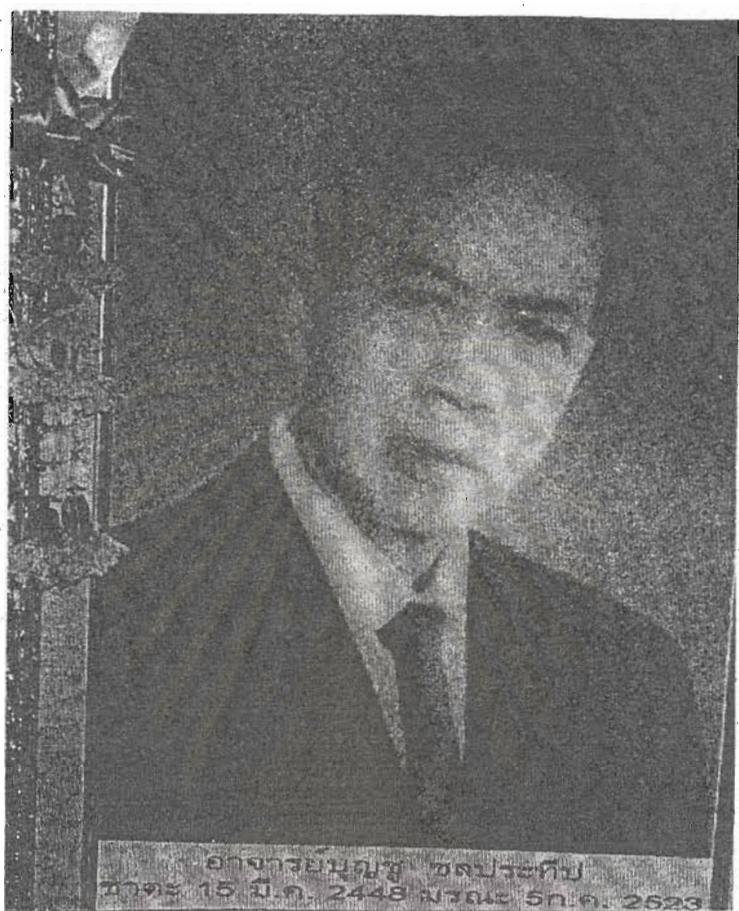

ภาพที่ 160 นายปรีชา ชลประทีป อายุ 52 ปี หัวหน้าคณะนุญชูลประทีป

เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร

(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

สถาบันคดีปริศนา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 161 นายบุญชู ชลประทีป ผู้ก่อตั้งคณะบุญชูชลประทีป
 เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร (นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

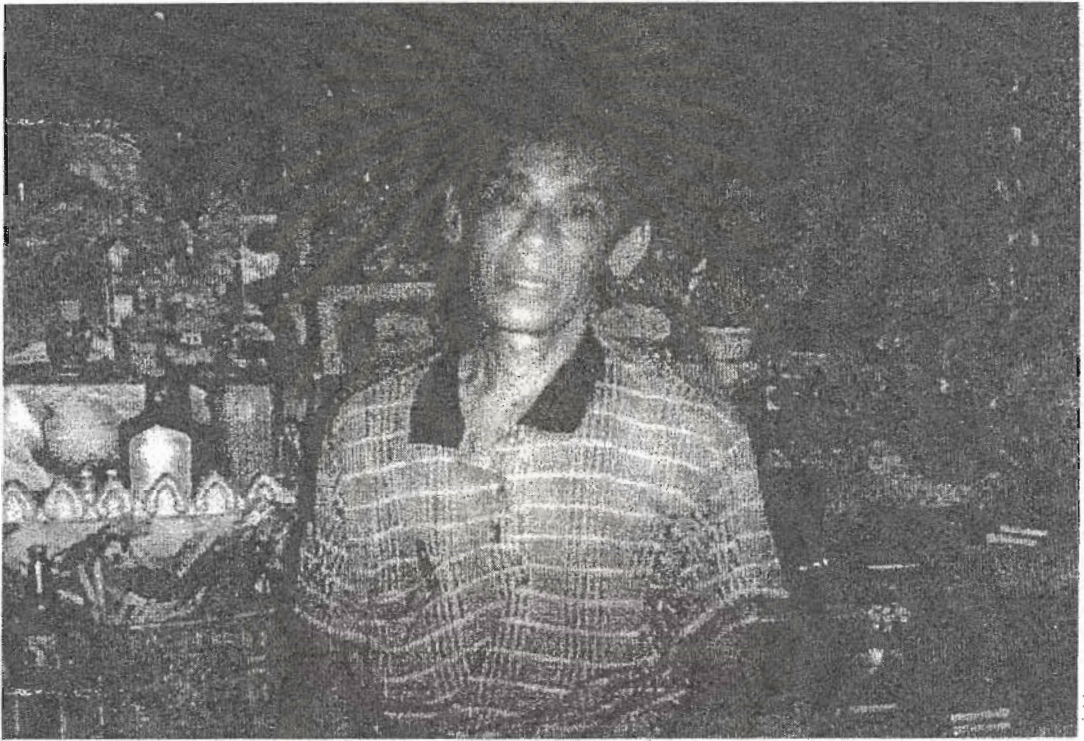

ภาพที่ 162 นายพิชัย วิไลศิลป์ อายุ 56 ปี หัวหน้าคณะพิชัยวิไลศิลป์

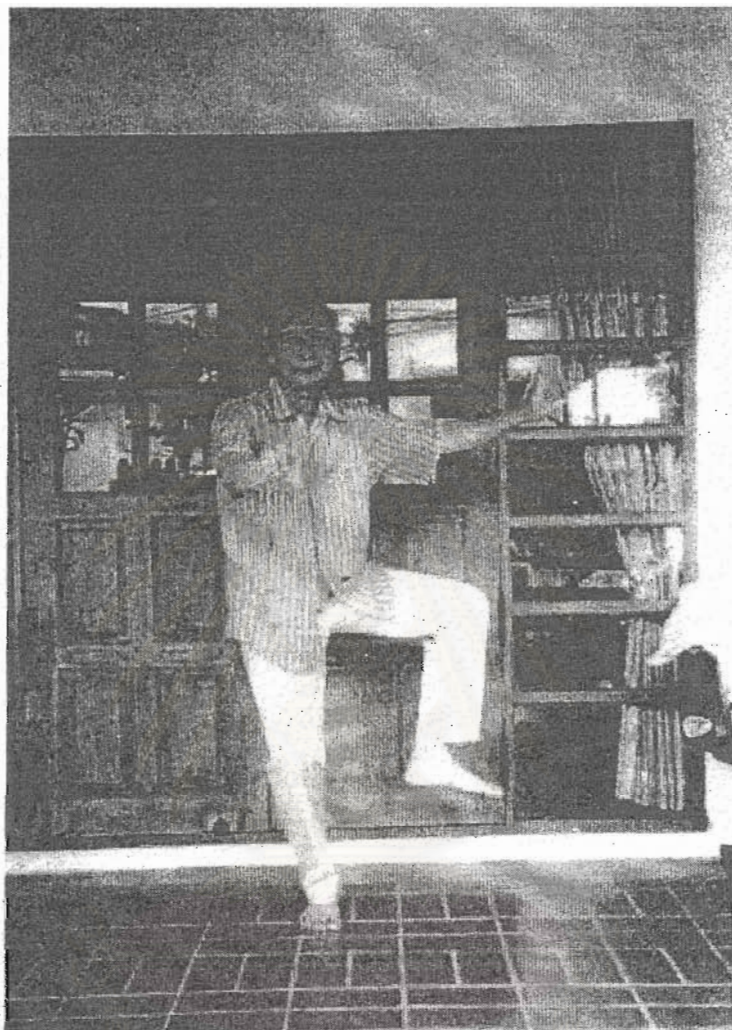
เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร

(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 163 นายปรีชา เจริญยิ่ง อายุ 56 ปี หัวหน้าคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่ง
เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

ภาพที่ 164 นายสันต์ จิตรภาษา อายุ 72 ปี
นักเขียนอิสระและผู้มีประสบการณ์การแสดงโขนสดคณะบุญเฟื่องฟู กรุงเทพมหานคร
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

ภาพที่ 165 นายประยงค์ ยิ้มละมัย อายุ 72 ปี
ผู้มีประสบการณ์การแสดงโขนสดคณะศิษย์หลวงพ่อทอง
ตำบลบางเหี้ย จังหวัดสมุทรปราการ
(นายอนุชา บุญยั้ง ถ่ายภาพ)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 166 นายประยงค์ ยิ้มละมัย อายุ 72 ปี ผู้มีประสบการณ์การแสดงโขนสดคณะ
ศิษย์หลวงพ่อทองและนางปิ่น ยิ้มละมัย อายุ 77 ปี ผู้ดูแลเครื่องแต่งกายคณะศิษย์หลวงพ่อทอง

ตำบลบางเหี้ย จังหวัดสมุทรปราการ

(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 167 พระภิกษุเลิศ เจยแยม อายุ 72 พรรษา วัดมงคลโคธาวาส
ตำบลคลองด่าน จังหวัดสมุทรปราการ
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

ภาพที่ 168 นายไพโรจน์ เจริญยิ่ง อายุ 35 ปี ผู้แสดงตัวลิงคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 169 นายประทวน แก้วกมล อายุ 54 ปี
หัวหน้าคณะปีพาทย์ประทวนแก้วกมล จังหวัดอ่างทอง
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 170 นายสุรินทร์ พิมศิริ (วิชรินทร์รุ่งฟ้า) อายุ 53 ปี
ผู้แสดงตัวพระคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

ภาพที่ 171 นายศักดิ์ดา ฤทธิ์เทพ อายุ 29 ปี
ผู้แสดงตัวอักษรคณะสังฆวาลย์เจริญยั้งและคณะบัณฑิตศิษย์นาฏศิลป์
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาพที่ 172 นายธรรมชาติ เจริญยิ่ง อายุ 29ปี ผู้แสดงตัวพระคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

ภาพที่ 173 นายฟอง เพชรมี (อนันลูกแม่ย่า) อายุ 50 ปี ผู้แสดงตัวยักษ์คณะตั้งวาลย์เจริญยิ่ง

(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

ภาพที่ 174 นายรังสรรค์ พงษ์สัตนาค (หยอยโยกย้าย)อายุ 49 ปี

ผู้แสดงตัวลิงคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 175 นางละออง เจริญยิ่งอายุ 56ปี ภรรยา นายปรีชา เจริญยิ่ง
ผู้ดูแลเรื่องแต่งกายคณะสังฆวาลย์เจริญยิ่ง
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางสาวลัดดา วัฒนกิจ อายุ 33 ปี ผู้แสดงตัวนางคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

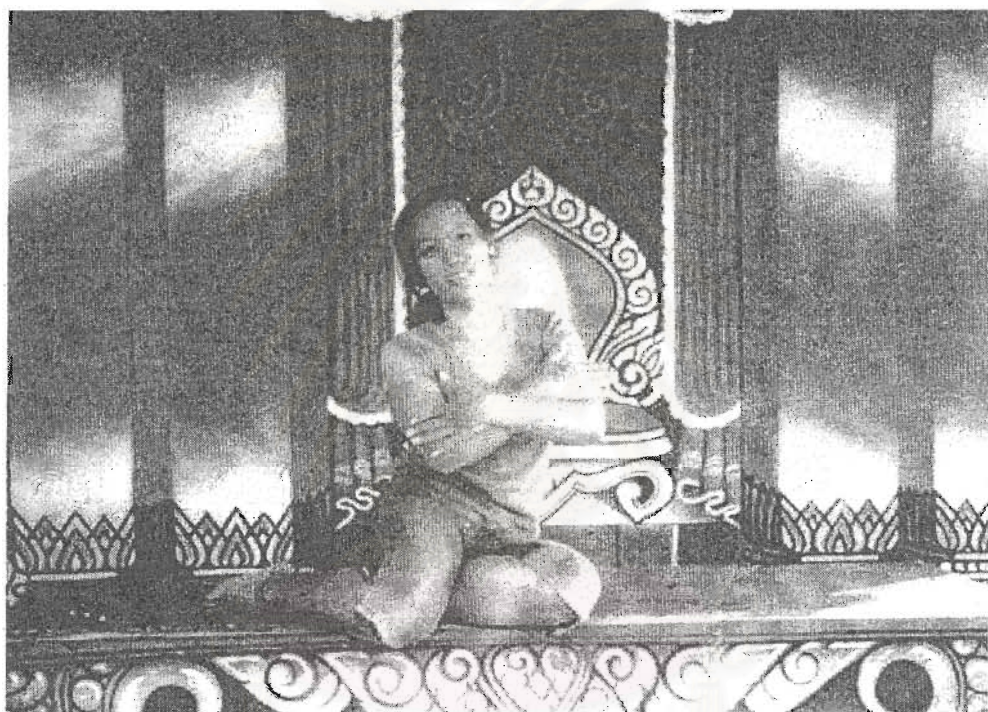
ภาพที่ 177 นางนงเยาว์ แก้วจันทร์อายุ 42 ปี ผู้แสดงตัวนางคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 178 นายพรเทพ สุขพินิจอายุ 34 ปี ผู้แสดงตัวยักษ์คณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

ภาพที่ 179 นางอภิญา เจริญยิ่งอายุ 26 ปี ผู้แสดงตัวนางคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

ภาพที่ 180 นายเพชรน้ำหนึ่ง เจริญยิ่ง อายุ 38ปี ผู้แสดงตัวลิงคณะดั่งวาลย์เจริญยิ่ง
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 181 นายทองใบ เรืองนนท์ อายุ 68 ปี
ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงละครชาตรี
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

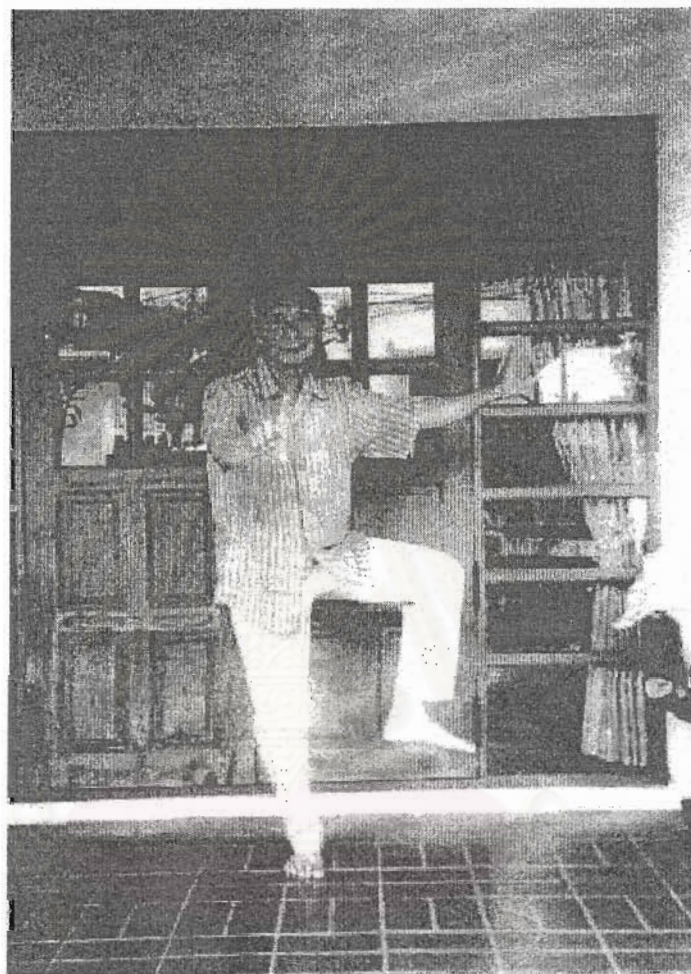
สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 182 นางสาวกาญจนา เตือนนวล อายุ 27 ปี

ผู้ควบคุมจากการแสดงคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

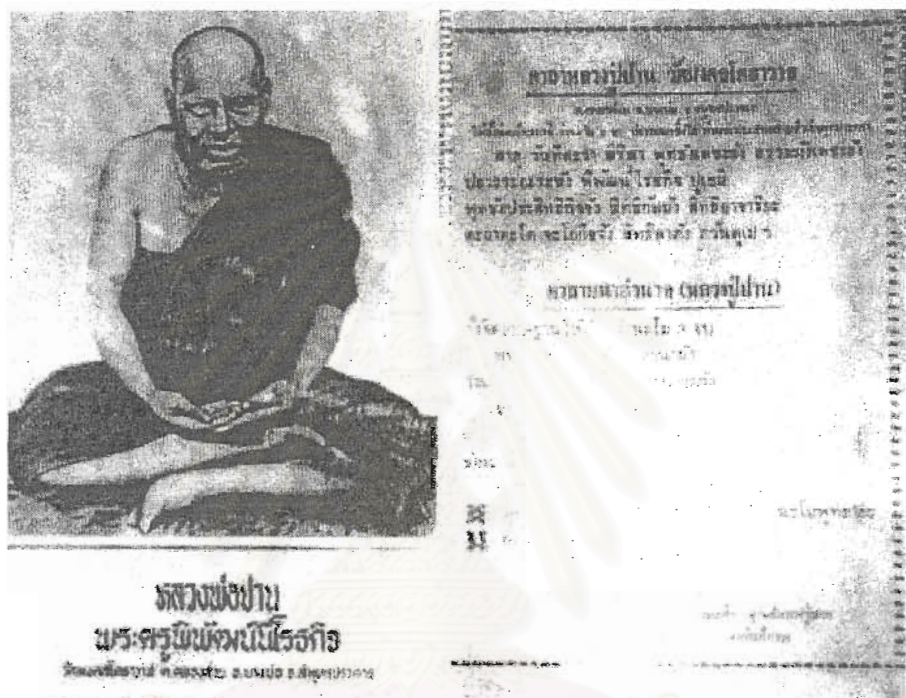
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 183 ท่าเคว้ง ใช้ในการแสดงของตัวลิง
แสดงทำโดยนายสัน จิตรภาษา อายุ 72 ปี

(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

ภาพที่ 184 พระครูพิพัฒนนิโรธกิจ (หลวงพ่อบ้าน)
 วัดมงคลโคธาวาส ตำบลคลองค่าน จังหวัดสมุทรปราการ
 (สำเนาภาพจากพระอุปัชฌาย์มิ่งคล พัฒนคุณ เจ้าอาวาสวัดมงคลโคธาวาส)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 185 หลวงพ่อทองวัดมงคลโตธาวาส
ผู้ก่อตั้งเขื่อนสดคณະศิษย์หลวงพ่ทอง จังหวัดสมุทรปราการ
(สำเนาภาพจากนายประยงค์ ยิ้มละมัย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 186 รูปหล่อพระครูพิพัฒน์นิโรธกิจ (หลวงพ่อบาน) จังหวัดสมุทรปราการ
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

ภาพที่ 187 ป้ายโฆษณาการแสดงโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง
ณ วัดพุทธสยาม กรุงเทพมหานคร
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 188 วัดมงคลโคธาวาส (วัดหลวงพ่อบาน)
ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

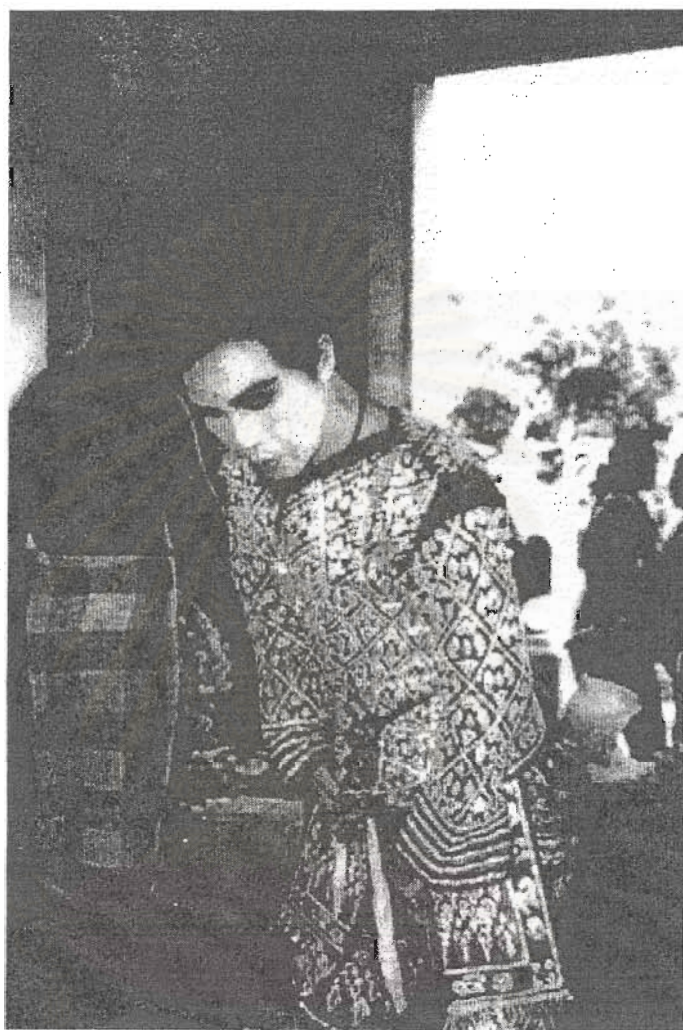

ภาพที่ 189 บริเวณที่พักนักแสดงขณะเตรียมตัวก่อนการแสดงคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง

วันที่ 5 ธันวาคม 2544 ณ ห้องสนามหลวง

(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 190 นักแสดงส่วนใหญ่จะแต่งกายด้วยตนเอง

การแสดง ณ ลี้ังคีตศาลา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

ภาพที่ 191 นักแสดงรุ่นเยาว์เด็กชายศักดิ์ดีดา เจริญยิ่ง อายุ 3 ขวบ คณะดั่งวาลัยเจริญยิ่ง
(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

ภาพที่ 192 เครื่องแต่งกายนักแสดง บริเวณที่พักด้านหลังเวที

(นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ ถ่ายภาพ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สัญญาว่าจ้างหาโฆษณาสดคณะสังฆวาลย์เจริญย้ง

สำนักงานโฆษณาสด สังฆวาลย์เจริญย้ง ๑1/7 ซ.สุขุมวิท 48 เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร 10110 โทร. ๑๑1-๑๑๑๑

ข้าพเจ้า _____ (ผู้ว่าจ้างหาโฆษณาสด)

ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ _____ หมู่ที่ _____ ตำบล _____ อำเภอ _____ จังหวัด _____

เลขตั้งบ้านที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____ เมืองในงาม _____

เลขตั้งที่ _____ ตำบล _____ อำเภอ _____ จังหวัด _____

ในราคาค่าโฆษณาสด _____ บาท (_____)

เริ่มแสดงเวลา _____ น. จนถึงเวลา _____ น.

ผู้ว่าจ้างให้วางฉีกบัตรค่าจ้างทอนให้เป็นเงินจำนวน _____ บาท (_____)

โดยได้มอบเงินมัดจำให้กับนายบริหาร เจริญย้ง (หัวหน้าคณะโฆษณาสดสังฆวาลย์ เจริญย้ง) คงเหลือเงินที่ผู้ว่าจ้างจะต้องชำระ
เป็นจำนวนเงิน _____ บาท (_____)

ข้อก้ำหนดขงสัญญาข้อก้ำหนดขงนี้

1. โฆษณาสดแสดงวันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____
2. ค่าโฆษณาสดไป - กลับ เป็นของทางคณะโฆษณาสด
3. เวลาที่ชำระโฆษณาสดเป็นของทางคณะโฆษณาสด
4. ระยะเวลาที่โฆษณาสดเป็นของผู้ว่าจ้าง
5. ผู้ว่าจ้างต้องไปตรวจคุณภาพการรับชมการถ่ายทอดสดไปยังเขตโฆษณาสดทุกพื้นที่
6. เมื่อถึงเวลา ๒๒.๐๐ น. ของคืนวันทำการแสดง ผู้ว่าจ้างจะต้องนำเงินมัดจำแสดงยี่ด่าแก่คณะโฆษณาสด
ให้ทางคณะโฆษณาสด เป็นเงินจำนวน _____ บาท (_____)
7. ถ้าเกิดเหตุโฆษณาสดไม่สมบูรณ์ ทางคณะโฆษณาสดจะไปตามวันแสดงที่ตกลงกับผู้ว่าจ้างไว้คือ
คืนวันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____ แต่ถ้าผู้ว่าจ้าง ผู้รับทำเรื่องแจ้งสัญญา
ผู้ว่าจ้างมีสิทธิ์ฟ้องร้องและปรับก็ได้ ๒ เท่าของมัดจำที่จ่ายไป หากโฆษณาสดไม่สมบูรณ์ในวันแสดง
8. เมื่อทางคณะโฆษณาสดมีเหตุผลแล้ว จะคืนบัตรไปให้ทุกคืน หรือจะเป็นการเรียกค่าแสดงจากผู้ว่าจ้าง โฆษณาสดในวันแสดงขงผู้ว่าจ้าง
ที่คืนและผู้ว่าจ้างจะต้องชำระเงินค่าแสดงให้กับทางคณะโฆษณาสดครบตามแต่กำหนดในวันถัดมาในวันแสดง
เมื่อทั้งสองฝ่ายตกลงทำสัญญาเป็นพิธีการแล้วแล้ว จึงให้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน

ทำสัญญา
 ฝ่าย _____ อ. _____ ค. _____
 ๒. _____
 ๓. _____
 ๔. _____
 ๕. _____
 ๖. _____
 ๗. _____
 ๘. _____

ประวัติผู้เขียน

นายเฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ เกิดเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2510 อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช สำเร็จการศึกษาระดับอนุปริญญาจากวิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพฯ (นาฏศิลป์ไทย โขนพระ) ปีการศึกษา 2529 ระดับปริญญาตรีจากสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา (ภาษาไทย) ปีการศึกษา 2537 ศึกษาต่อหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2544 ปัจจุบันรับราชการตำแหน่ง อาจารย์ 2 ระดับ 6 วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง อำเภอเมือง จังหวัด อ่างทอง สังกัดสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย